

6x-A
S.O.U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1941: 35
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

ANGÅENDE

UTBILDNINGEN AV VÄRNPLIKTIGA
OCH FAST ANSTÄLLT MANSKAP
VID ARMÉN

AVGIVET AV

LANTFÖRSVARETS UTBILDNINGSKOMMISSION

S T O C K H O L M

1 9 4 1

Statens offentliga utredningar 1941

Kronologisk förteckning

1. Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 3. Förslag till krigspensionsförordning m. m. Beckman. 120 s. F6.
2. Betänkande med förslag rörande restaureringen av Uppsala domkyrka. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 82 s. 16 pl. E.
3. Åtgärder för bekämpande av homosexualitetens samhällsfarliga yttringar. Norstedt. 68 s. Ju.
4. Utredning angående byggnadskostnaderna. Beckman. viij, 386 s. S.
5. Betänkande med allmänna riktlinjer för åstadkommande av tidigare inbetalning av utskylder. Del 1. Marcus. 522 s. Fl.
6. Betänkande med allmänna riktlinjer för åstadkommande av tidigare inbetalning av utskylder. Del 2. Marcus. 143 s. Fl.
7. Förslag till rättegångsbalk av Kungl. Maj:t den 14 februari 1941 godkänt såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet. Norstedt. iv, 580 s. Ju.
8. Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 141 s. Ju.
9. Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m. 2. Motiv. Norstedt. 720 s. Ju.
10. 1938-års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. Marcus. 435 s. Fl.
11. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig brandkola m. m. Beckman. 63 s. K.
12. Betänkande med förslag till förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. Beckman. 276 s. K.
13. Förslag till revision av den svenska evangelieboken. Norstedt. viij, 478 s. E.
14. Betänkande med utredning och förslag till åtgärder för främjande av hantverk och småindustri. Marcus. 127 s. H.
15. Betänkande rörande bekämpande av vägghyra. Idun. (4), 120 s. S.
16. Betänkande angående vattenförorening. 2. Tekniska och biologiska utredningar. Norstedt. 288 s. Ju.
17. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 1. Lönegraderna A 1—A 29. Norstedt. 184 s. Fl.
18. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 1. Tiden augusti 1939—juni 1940. Idun. 436 s. F6.
19. Betänkande angående fiskarens ekonomiska organisation och reglering av fiskmarknaden. Marcus. 78 s. Jo.
20. Betänkande med förslag till ändrad lydelse av § 16 regeringsformen. Hægström. 128 s. Ju.
21. Statistisk utredning rörande fri rättegång. Norstedt. 38 s. Ju.
22. Betänkande med förslag till livsmedelsstadga m. m. Hægström. 573 s. S.
23. Domänstyrelsens förslag till grunder för värdering av skog vid taxering av fastighet m. m. Kihlström. 83 s. Fl.
24. Betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Marcus. 62 s. Jo.
25. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om kastrering m. m. Marcus. 36 s. Ju.
26. Supplement nr 6 till Sveriges familjenamn 1920. Stat. repr.-anst. 58 s. Ju.
27. Betänkande med utredning och förslag angående läkarutbildningen. 1. Utbildningen till medicine licentiatexamen. Thule. viij, 376 s. E.
28. Betänkande med förslag angående underlättande av deltagandet i kommunala val. Norstedt. 60 s. S.
29. Socialvårdskommitténs betänkande. 3. Statistisk undersökning angående fattigvårdens understödsverksamhet. Beckman. 127 s. S.
30. Betänkande och förslag angående soldatvården. Beckman. 147 s. F6.
31. Betänkande med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm. Av Å. Hassler. Hægström. 90 s. E.
32. Strafflagberedningens utlåtande med förslag till lagstiftning angående åtgärder mot homosexualitetens samhällsfarliga yttringar. Marcus. 50 s. Ju.
33. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 2. Distriktskansliorna. Del 3. Trafikavdelningen. Beckman. 165 s. K.
34. Den svenska sjöfartenärings ekonomiska läget åren 1936 och 1937. Norstedt. 196 s. H.
35. Betänkande med förslag angående utbildningen av värnpliktiga och fast anställt manskap vid armén. Beckman. iv, 295 s. F6.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklelesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1941: 35
FÖRSVARSDÉPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

ANGÄENDE

UTBILDNINGEN AV VÄRNPLIKTIGA
OCH FAST ANSTÄLLT MANSKAP
VID ARMÉN

AVGIVET AV

LANTFÖRSVARETS UTBILDNINGSKOMMISSION

STOCKHOLM 1941
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[3194 41]

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1800
BY
JOHN H. COOPER

1855

—

NEW YORK:
PUBLISHED BY
G. P. PUTNAM'S SONS,
185 NASSAU ST.

INNEHÅLL.

	Sid.
<i>Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Försvarsdepartementet</i>	3
<i>Inledande översikt</i>	5
Allmänna synpunkter	5
Kommissionens uppdrag	13
Kommissionens arbetssätt	15
Betänkandet	16
<i>Kap. I. Kommissionens iakttagelser rörande utbildningen med särskild hänsyn till effektiviteten av den s. k. enskilda utbildningen av värnpliktiga i allmänhet</i>	
Inledning	17
Allmänna förutsättningar för utbildningen	18
Befälet	18
Befälstillgång	18
Befälets utbildning	23
Befälets arbetsuppgifter	25
Uttagning och tilldelning av värnpliktiga samt deras utväljande för olika utbildningslinjer	28
Handräckningstjänsten	42
Värnpliktigas egna åsikter om rekrytutbildningen	53
Utbildningens materiella villkor	67
Anslag	68
Övningsfält och skjutbanor	70
Möjligheter till fysisk träning	76
Undervisningslokaler m. m.	77
Vissa andra frågor	78
Sammanfattning och förslag	81
Utbildningsarbetets ledning, planläggning och organisation	82
Ledningen	82
Allmän översikt över bestämmelserna för utbildningen	83
Utbildningsarbetets planläggning	88
Mål, omfattning, fordringar och prov, stegringsföljd, utbildningstidens fördelning på övningsgrenar och ämnen	91
Indelning i övningsgrenar och ämnen	99
Parallellutbildning och koncentrationsutbildning	102
Utbildningens organisation	105
Utbildningsarbetets bedrivande	105
Övningstidens uttagande	105
De första 14 dagarna	111
Allmänna synpunkter på utbildningens metodik	112
Teoretiska övningar	115
Film och skioptikon	120
Praktiska övningar	121
Formella övningar	127

	Sid.
Tillämpningsövningar	130
Tävling	131
Speciella synpunkter på utbildningens bedrivande inom olika övnings- grenar och ämnen	134
Exercis I	134
Exercis II	136
Exercis III	139
Exercis IV samt riktövningar	140
Skjutning	141
Fälttjänst	143
Gymnastik och idrott.....	147
Fältarbeten	149
Materielkunskap och materielvård	150
Hälsa- och sjukvård	151
Intresseväckande moment och dessas inpassning i utbildningen	153
Inspektions- och instruktionsverksamheten i utbildningens tjänst	156
Effektiviserad inspektionsverksamhet	156
Vidgad konsulentverksamhet	161
Sammanfattning	162
Övningstidens tillvaratagande. Utbildningsprogrammen	162
Utbildningsarbetets planläggning och bedrivande	163
Vissa allmänna utbildningsförutsättningar.....	167
<i>Kap. II. Behovet av vidgad och förstärkt utbildning</i>	169
Allmänna krav på de värnpliktigas utbildning	169
Grundläggande utbildning	170
Förbandsutbildning	178
Sammanfattning	179
De värnpliktigas inställning till utbildningstiden	180
Utbildningstidens längd	181
Första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet	182
Utbildning av värnpliktiga till befäl	187
Repetitionsövningarnas antal och längd	189
Differentiering av övningstidens längd	192
Förslag till utbildningens organisation	195
<i>Kap. III. Medborgerlig fortbildning i samband med värnpliktsutbildningen</i>	197
Tidigare strävanden	197
Bildningstillstånd och bildningsbehov hos svensk värnpliktig ungdom....	203
Undersökningar	203
De värnpliktigas språkliga färdighet.....	204
» » räknefärdighet och handstil	208
» » kunskaper i allmänt medborgerliga ämnen	209
» » kunskapsintressen	210
Sammanfattning och förslag	213

	Sid.
<i>Kap. IV. Studenter och likställda</i>	220
Studenter och likställda såsom rekryteringskälla för värnpliktigt befäl	220
Tjänstgöringen enligt 1936 års värnpliktslag	221
Granskning	222
Sammanfattning och förslag	224
<i>Kap. V. Det fast anställda manskapets antagning och utbildning</i>	230
Rekrytering	230
Kort historik	230
Rekryteringsarbetets nuvarande organisation	232
Tillgången på anställningssökande	236
Metoder för prövning av anställningssökande	239
Det fast anställda manskapets militära utbildning	246
Nuvarande organisation av underbefälsutbildningen	246
Det hittills tillämpade systemets brister	247
Sammanfattning och förslag	250
Undervisningen i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna	252
De allmänbildande ämnenas ställning enligt tidigare förslag	252
De allmänbildande ämnenas nuvarande ställning i de lägre manskaps- skolorna	254
Behovet av differentiering med hänsyn till elevernas olika förkun- skaper och allmänna studieförutsättningar	257
Läraryrådan	263
Läroböcker och lärokurser	266
Sammanfattning och förslag	273
Särskilda utbildningskurser i civilanställningssyfte	276
<i>Särskilt yttrande</i>	286
<i>Bilagor</i>	289

I BETÄNKANDET ANVÄNDA FÖRKORTNINGAR.

A. K.	= Andra kammaren.
Ao	= Arméorder.
AU	= Allmänna utbildningsbestämmelser för ... se s. 87.
AUS	= Arméns underofficersskola.
Bplats	= Batteriplats.
EAU Inf	= Exempel på övningars anordnande. Bilaga till AU Inf.
ERI	= Exercisreglemente för infanteriet.
F. K.	= Första kammaren.
FR	= Fältreglemente för armén.
GasI	= Gasskyddsinstruktion.
Go	= Generalorder.
Grk	= Granatkastare.
G(skytt)	= Gevärs(skytt.)
Hgr	= Handgranat.
IF	= Inskrivningsförrordningen.
InfR	= Infanterireglemente.
Kg	= Kulsprutegevär.
Lv	= Luftvärn.
Mtrl	= Materiel.
Pi	= Pionjär.
Pv	= Pansarvärn.
R	= Riksdagen.
SI e och ksp	= Skjutinstruktion för trupper beväpnade med eldhandvapen och kulspruta.
Sjbärare	= Sjukbärare.
Sjvmanskap	= Sjukvårdsmanskap.
SkjutI	= Skjutinstruktion.
SoldI	= Soldatinstruktion.
SS	= Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.
TL	= Tjänstemeddelanden rörande Lantförsvaret.
Tp	= Transport.
2/1 fig.	= 2 helfigurer.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet.

Genom beslut den 10 november 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillsätta en kommission — lantförsvarets utbildningskommission — bestående av högst tre civila ledamöter — därav en i egenskap av ordförande — samt tre militära ledamöter med uppgift att företaga vissa undersökningar rörande utbildningsarbetet vid armén i vad avsåge värnpliktig personal samt fast anställt manskap ävensom att till Kungl. Maj:t avgiva utlåtande rörande resultatet av dessa undersökningar.

Med stöd av bemyndigandet anmodade Herr Statsrådet den 20 november 1939 rektorn vid högre realläroverket & Norrmalm i Stockholm B. J. A. Söderborg, folkskolinspektören i Södermanlands västra inspektionsområde Y. H. T. Norinder, numera översten och chefen för Krigshögskolan V. S. H:son Tamm och numera överstelöjtnanten i Livgrenadjärregementet K. I. Göthberg samt dåvarande majoren vid Norrlands artilleriregemente E. T. Berggren att utföra ifrågavarande uppdrag, därvid Söderborg tillika anmodades att i egenskap av ordförande leda utredningsmännens arbete. På grund av militära tjänstgöringsförhållanden entledigades den 16 oktober 1940 Berggren från sitt uppdrag att vara ledamot av kommissionen och förordnades i hans ställe numera överstelöjtnanten i Smålands arméartilleriregemente G. R. Zandrén.

Till följd av omständigheter, vilka ägde samband med det utrikespolitiska läget vintern 1939—1940 samt våren och sommaren 1940, kom den sålunda tillsatta kommissionen icke att börja sitt arbete förrän hösten 1940 och höll sitt första sammanträde den 21 oktober 1940.

Såsom expert beträffande värnpliktigas formella utbildningsförutsättningar har läroverksadjunkten C. O. V. Cederblad biträtt kommissionen.

Vidare har på grund av nådigt beslut den 15 augusti 1941 till kommissionens förfogande ställts följande personal, nämligen översten B. G. Ugglå, bataljonsläkaren Å. S. Häger, löjtnanterna H. H. Pantzerhielm och G. C. A. M. von Heijne samt fanjunkaren J. A. Gillstedt ävensom ett antal officerare ur infanteri-, kavalleri-, artilleri-, ingenjör- och tränginspektionerna.

Sekreterare åt kommissionen ha enligt meddelade förordnanden varit

föredraganden i regeringsrätten C. G. Wejle och kaptenen vid generalstabskåren G. W. Reuterswärd.

Kommissionen har inhämtat upplysningar från truppförbandschefer, representanter för olika personalgrupper och sammanslutningar samt ett stort antal värnpliktiga.

I syfte att tillgodogöra sig erfarenheter i frågor, vilka sammanhånga med kommissionens uppdrag, har kommissionen besökt det övervägande flertalet av arméns truppförband samt vissa skolor och militära utbildningsanstalter.

Ytterligare har kommissionen i skrivelse den 20 februari 1941 till Herr Statsrådet framhållit angelägenheten av att vissa förhållanden avseende undervisningslokaler för arméns stamskolor och värnpliktiga, vilka voro föremål för kommissionens uppmärksamhet, vunne beaktande före innevarande höst.

Slutligen har kommissionen den 8 oktober 1941 avgivit infortrat utlåtande över P. M. med förslag till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid m. m., utarbetad av 1941 års försvarsutredning.

Under tryckningen av kommissionens betänkande har Kungl. Maj:t framlagt proposition den 24 oktober 1941 (nr 318) med förslag till värnpliktslag.

Sedan ifrågavarande utredningsuppdrag nu slutförts, får kommissionen vördsamt överlämna sitt betänkande.

Vid betänkandet är fogat särskilt yttrande av en ledamot av kommissionen.
Stockholm den 29 november 1941.

BENKT SÖDERBERG.

IVAR GÖTHEBERG.

YNGVE NORINDER.

V. TAMM.

G. RICH. ZANDRÉN.

Gunnar Wejle.

Wilhelm Reuterswärd.

Inledande översikt.

Allmänna synpunkter.

I de efter vissa mellantider återkommande förslagen och debatterna rörande försvarsväsendets ordnande har alltid *värnplikstjänstgöringens längd* varit en huvudpunkt. Viktig i och för sig är den för menige man en påtaglig realitet mera än någon annan av de speciella frågor, som vid försvarsordningens fastställande måste avgöras, ty den ingriper på ett ovillkorligt och kännbart sätt i hans egen enskilda intressesfär, utifrån vilken han sedan ser och bedömer de erfarenheter, som han gjort beträffande denna tids fullgoda *användning*. Frågan om utbildningstidens längd är oskiljaktig från frågan om samma tids användning, och därför ha diskussionerna om utbildningstidens längd också alltid rört utbildningens effektivitet. I det följande anföras några synpunkter och yrkanden, som framkommit vid tidigare behandlingar av denna fråga.

Vid behandlingen av *värnpliktslagen vid 1901 års riksdag* anfördes av reservanterna i det särskilda utskottet herrar *H. Andersson i Nöbbelöf m. fl.* (utlåt. nr 11, s. 327), att »utbildningstiden helt visst kan genom reformer på det militära området tillgodogöras vida bättre än vad nu är fallet. Om ock ett eller annat, som på programmet för rekrytutbildningen förefaller den civile överflödigt och ändamålslost, måste bibehållas, finnes dock säkerligen mycket, som kan uteslutas, till fromma för det mera väsentliga och viktiga». När dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet *Crusebjörn* i andra kammaren framhöll (A. K:s prot. nr 32, s. 28), att väsentliga förbättringar i undervisningsmetoderna gjort sig gällande under de tio sista åren och att man nu tillvaratog tiden på ett helt annat sätt än förr, och av herr *Branting* erhöll det svaret (A. K:s prot. nr 34, sid. 39), att för tjugu år sedan krigsministern svarade på samma sätt och att han också komme att göra det om tjugu år, så innebar denna replik, om också i tillspetsad form, en erinran om en naturlig utveckling, varigenom tyngdpunkten i utbildningen förskjutes till nya moment, som tidigare icke alls funnos eller tillmättes mindre betydelse.

Vid 1911 års riksdag avstyrkte statsutskottet (utlåt. nr 24) motioner av herrar *Blomberg* samt *Thorsson m. fl.* angående åtgärder, avsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för lant- och sjöförsvaret. I motiveringen till en reservation av herrar *J. T. Larsson m. fl.* till utskottsutlåtandet, vilken motivering godkändes av andra kammaren (prot. nr 23, s. 76 ff.), heter det bl. a.

»Vid den utredning om försvarets rätta anordning, som sålunda bör äga rum, är efter vår mening en av de väsentligaste punkterna den, på vad sätt

utbildningen bör ordnas. Och måste den frågan, som givetvis kan röna stort inflytande av det resultat, vartill den föregående utredningen kommit, i sin ordning lösas med stadigt fasthållande av synpunkten att största möjliga effektivitet varder ernådd utan folkets oskäligen betungande. Därvid må särskilt oeftergivligen fordras, att allt sådant, som icke har till syfte att främja stridsduglighet, måste vika platsen och allenast det för krigets allvar verkligen nyttiga och nödiga vinna avseende. En noggrann prövning av de särskilda övningar, som nu gällande reglementen och föreskrifter för de olika vapenslagen anbefalla, måste företagas, sakkunniga och fullständiga upplysningar givas om de särskilda föreskrifternas tillämplighet vid krigstillfälle, samt alla sådana föreskrifter, som för danande av stridsduglighet hos de värnpliktiga befinnas onödiga, ovägerligen utgallras.

Vi hålla för sannolikt, att en sådan prövning, där således lekmännen ej längre finge låta sig nöjas med att taga mot på god tro de allmänna försäkringarna från militärt sakkunnige, utan skulle pröva och nagelfara dem samt söka att själva bilda sig ett omdöme, äntligen skulle kunna lägga en fast och tillförlitlig grund för uppfattningen om vad som verkligen är erforderligt för de värnpliktiges utbildande till dugliga fosterlandsförsvarare. Bland dem, som stå nära de hemvändande värnpliktiga är den meningen för närvarande mycket utbredd, att utbildningstiden skulle kunna avsevärt avkortas, därest den alltigenom väl begagnades. Och det behöver icke sägas, vilken stor makt ligger uppå att allt varder gjort för att vinna folkets förtroende för försvarsväsendet. Skulle man vid en sådan undersökning, varom vi talat, komma till det resultatet, att vi genom kloka och metodiska anordningar kunde minska den nuvarande tiden, böra varken förutfattade meningar eller en gång vidtagna beslut få ställa sig hindrande i vägen för en minskning.»

Sammanfattningsvis angåvo reservanterna sina ifrågavarande önskemål sålunda »att utbildningstiden för de olika vapenslagen bör komma under omsorgsfullt övervägande, och det så, att noggrant utredes vad som skall inläras och huru mycken tid detta bör taga i anspråk; att all sådan utbildning, som icke finnes vara till nytta vid krig, utan vidare fullständigt avskaffas».

Nämnda motivering synes här vara av intresse, enär den kan anses för båda de blivande försvarsberedningarna, vilkas arbetsresultat till stor del blev grundläggande för 1914 års försvarsordning.

Försvarsordningen av år 1914 utformades under trycket av det då utbrytande världskriget. Reservanterna i det särskilda utskottet, herrar *Staaff m. fl.* (utlåt. nr 28 s. 593), som hade önskat värnpliktsutbildning efter sommarlinjen, gingo dock med på vinterlinjen, men ville då betona följande. »Det måste förutsättas, att de militära övningarna bedrivs med den omsorgsfulla kloket och ändamålsenlighet samt med det uppmärksammande av de för utbildningen till striden företrädesvis nödiga kunskaper och färdigheter, att den förlängda övningstiden verkligen må medföra det bästa möjliga resultat. Ävenledes har man, särskilt efter den betydande ökningen av infan-

teriets officerskader, rätt att förvänta, att icke blott subalternofficerarna utan även de högre officerarna skola vida mera än nu ägna uppmärksamhet och personligt arbete åt utbildningens bedrivande. Det måste ihågkommas, att de fackkunniga förklarar den nu föreslagna tiden tillräcklig för utbildningen, och det får då ej inträffa, att genom brister vid tillämpningen nya krav på ökning skulle framträda.»

Försvarsrevisionen 1919—1923. Efter världskrigets slut hösten 1918 upptogs frågan om verkställande av en genomgripande revision av vårt försvarsväsen. Genom händelserna under världskriget och de stora förändringar, som detsamma medfört i Sveriges politiska läge, hade själva den dåvarande planläggningen av våra försvarsanstalter i viktiga delar befunnits utgå från förutsättningar, som icke längre kunde anses giltiga. I november 1919 tillsatte Kungl. Maj:t en kommission, den s. k. försvarsrevisionen, med uppgift att utreda försvarsproblemet i hela dess vidd efter de nya förutsättningar, som framgått ur krigets erfarenheter och skapats genom fredsuppgörelsen samt den nya internationella rättsordningen. Försvarsrevisionen avslutade sitt arbete år 1923.

Beträffande de värnpliktigas utbildning ansåg revisionens majoritet, att de till linjetjänst uttagna värnpliktiga borde erhålla en utbildning ungefärligen likvärdig med den, som 1914 års härordning avsåg. Revisionen framhöll, att antalet utbildningsdagar icke i och för sig vore avgörande för utbildningens resultat, utan att detta i väsentlig mån också vore beroende av huru effektivt den fastställda övningstiden utnyttjades. »Därest man, som revisionen, vill söka nedbringa övningstidens längd till den minsta möjliga, måste man samtidigt sörja för att utbildningen göres så effektiv som förhållandena överhuvudtaget medgiva.» (Statens offentliga utredningar 1923: 15, s. 171).

De åtgärder, som revisionen förordade för höjande av utbildningens effektivitet, voro följande.

Utbildningen borde förläggas till den *blidare årstiden* och således till sin huvudsakliga del till sommarhalvåret.

De till linjetjänst uttagna värnpliktiga skulle i regel icke tas i anspråk för andra *handräckningsgöromål* än sådana, som dagligen förekomme inom kompani och motsvarande avdelningar eller eljest vore av den natur, att de borde ingå i deras militära utbildning, exempelvis egentlig vaktjänst. Den övriga handräckningstjänsten förutsattes komma att ombesörjas av de till ersättningsreserven hörande värnpliktiga. Handräckningsgöromålen vid armén borde i görligaste mån nedbringas. Civil arbetskraft borde i viss utsträckning kunna anlitas, såsom redan vore fallet med matlagning och tvätt. *Förvaltningen vid truppförbanden*, vilken krävde en mycket stor personal av såväl fast anställda som värnpliktiga, borde i görligaste mån förenklas. För organisation av handräckningstjänsten syntes det mången gång vara lämpligt, att regementschefen uppdroge åt viss officer, helst regementsofficer, att närmast under honom ordna och ansvara för handräckningstjänsten.

I fråga om *utbildningsprogrammen* skulle dessa upptaga endast sådant, som vore av betydelse för soldatens uppträdande i fält.

Utbildningen skulle äga rum efter *pedagogiskt riktiga grunder*. Befäl och underbefäl borde i erforderlig mån erhålla undervisning och handledning angående de ur pedagogisk synpunkt lämpligaste metoderna samt sättas i tillfälle att förbereda sig för övningarna. Därför borde klara och bestämda *anvisningar* givas angående utbildningens mål och utbildningstidens användning under olika perioder, utan att truppbefälhavarens handlingsfrihet därigenom på obehörigt sätt kränktes.

Försvarspropositionen år 1924, som till väsentlig del var baserad på försvarsrevisionens förslag, blev icke antagen av riksdagen. Den efter 1924 års allmänna val tillträdande regeringen ansåg det vara sin första uppgift att åvägabringa en lösning av försvarsfrågan, som svarade mot den i valet uttryckta folkmeningen, vilken omisskännligt krävt en nedsättning av landets militära bördor till enligt dåvarande uppfattning bättre överensstämmelse med landets ekonomiska bärkraft och med det förändrade utrikespolitiska läget, och framlade för 1925 års riksdag proposition angående försvarsväsendets ordnande (nr 50). I den av riksdagen antagna *1925 års härordning* (R:s skr. 1925: 310) bestämdes utbildningstiden för infanteriets huvudgrupp, trängen och intendenturtrupperna till 140 dagar (underbefäl och fackmän 225 dagar) samt för kavalleriet, artilleriet och ingenjörtrupperna till 200 dagar.

I propositionen och vid riksdagens behandling av densamma framhölls, att de av försvarsrevisionen förordade åtgärderna för höjande av utbildningens effektivitet skulle genomföras i största möjliga utsträckning. Från debatterna må följande anföras.

I reservation till försvarsutskottets utlåtande 1924 nr 2 av herrar *Rosén m. fl.* anfördes bl. a.: »Utskottet hyser emellertid den uppfattningen, att om tjänstgöringstiden väl användes och inga onödiga övningar ifrågakomma, denna skall visa sig vara fullt tillräcklig. I detta sammanhang vill utskottet betona vikten av, att den olust för värnpliktsövningarna, som på många håll hyses och som ej sällan kommer till uttryck, bortarbetas. Detta sker bl. a. genom utbildningstidens användande på ett ändamålsenligt sätt, såsom ovan nämnts, och genom förebyggande av en sådan behandling av värnpliktiga, vilken tyvärr stundom förekommit, som för dem och allmänheten kännes orättvis och kränkande. Ingen eftergift behöver härigenom ske på kravet på disciplin och god ordning.»

Herr *Pettersson i Broaryd* anförde vid 1925 års riksdag (A. K:s prot. nr 40, s. 39): »Här finnas inga förutsättningar för en intensiv utbildning. Det är enligt mitt förmenande ett vackert ord, en fras, och ingenting annat. — — När de (våra unga värnpliktiga) komma till respektive mötesplatser och skola börja som elever, så komma de först under ledning av det lägre befälet. Nu skall den intensiva utbildningen börja. Och det är just nu vi skola pröva förutsättningarna för, om här är möjligt att bedriva en intensiv utbildning. Hurudan är lärjungen och hurudan är läraren? Lärjungen har

jag redan omtalat. Han ser sorgligt nog mest på att tiden går och väntar på uttryckningsdagen. Det är det största gemensamma allmänna draget hos samtliga. Läraren är en person, som under nuvarande förhållanden har tagit sin tillflykt till detta yrke på grund av ett visst nödläge, av arbetslöshet e. d. Han har tagit anställning för 2 eller 3 år och har under tiden fått en viss militär utbildning, men han har icke tänkt att på denna bana skapa sig en framtid för livet; det är bara en liten station han uppehåller sig på för att sedan gå över till något annat yrke. — — — Men denna lilla detalj är en bland de allra viktigaste och den förbises. Och det är sorgligt att säga, att jag har funnit, att den förbises av den militära sakkunskapen på det sätt, som jag finner ganska betänkligt. Det är väl ingen här, som vill säga, när han läst igenom detta utskottsutlåtande, att här skapas förutsättningar för dessa lärare att med kraft och liv, med intensiv kraft ägna sig åt sitt yrke — — —. Och den, som framhåller en intensiv utbildning, bör också vara skyldig att prestera bevis på, att en intensiv utbildning kan komma till stånd.»

Herr Klefbeck yttrade bl. a. (F. K:s prot. nr 15, s. 32): »Som det nu är, hör jag vartenda år från tjugtals ungdomar, hur månader få gå, innan de få börja ens med några skjutövningar; hur månader få gå, under vilka de vandra militärs — som man tycker, utan mening — på vägarna, under det att de icke få syssla med det som hör till de egentliga försvarsövningarna. I stället har man en mängd honnörsövningar och exercis, som ju kunna vara bra, när man har obegränsad tid att förfoga över, men som från försvarets synpunkt borde alldeles bannlysas, när de taga bort tid från det, som skall vara av betydelse för försvaret och vars ordentliga inlärande vore av utomordentlig vikt.»

1936 års värnpliktslag. Efter några få år upptogs försvarsfrågan till ny grundlig behandling. År 1930 tillsattes sålunda 1930 års försvarskommission. Denna avlämnade sitt betänkande 1935 (statens offentliga utredningar 1935: 38—42). Följande år antogs 1936 års försvarsordning, varigenom utbildningstiden för huvuddelen av infanteriets värnpliktiga samt för träng- och intendenturtrupperna ökades till 175 dagar. För de till ersättningsreserven och till handräckningstjänst uttagna ökades tjänstgöringstiden till 180 dagar från 140.

De till kommissionens förfogande ställda sakkunniga på det lantmilitära området hade i en särskild P. M. rörande utbildningstiden även behandlat frågan, huruvida tiden användes på ett ändamålsenligt sätt, och därvid sammanfattningsvis anfört bl. a. följande: »Utbildningsarbetets organisation och det pedagogiska förfaringssättet tillgodoser mycket högt ställda anspråk, vare sig man jämför dem med motsvarande förhållanden i utlandet eller med de tidigare hos oss rådande. — — — Tiden är väl tillvaratagen, men den räcker icke till för ett grundligt utbildningsarbete. Någon utbildning, som icke är strängt nödvändig, förekommer icke. — — — Tjänstgöringstidens längd i beväringen medger sålunda alltjämt icke (här syftas på ett förslag om en tjänstgöring för huvuddelen värnpliktiga på 210 dagar), att de till

linjetjänst uttagna värnpliktiga bibringas den *allsidiga* utbildning, som vore ytterst önskvärd.» (Statens offentliga utredningar 1935: 39, s. 193 och 199).

För att tiden skulle bli utnyttjad på ett ändamålsenligt och effektivt sätt föreslog kommissionen i likhet med 1919 års försvarsrevision, att huvuddelen av de värnpliktigas utbildning förlades till sommarhalvåret samt att de värnpliktiga och det fast anställda manskapet, som deltog i truppförbandens utbildning, i görligaste mån befriades från handräkningsgöromål, att planer och metoder för all utbildning underginge en fortsatt rationalisering och utveckling samt att det för det omedelbara utbildningsarbetet erforderliga befälet i möjligaste mån frigjordes från andra göromål under den tid, då huvuddelen av de värnpliktigas förbandsutbildning påginge.

Ett kritiskt inlägg i frågan om värnpliktstidens användning gjordes vid remissdebatten vid 1939 års lagtima riksdag av herr *Andersson i Dunker*, som därvid yttrade (A. K:s prot. nr 4, s. 115): »— Tyvärr måste jag säga, att jag har en mycket bestämd uppfattning om att den nuvarande övningstiden icke användes såsom den borde och kunde användas. Jag har fått den uppfattningen bekräftad från flera olika håll, men alldeles särskilt har jag haft tillfälle att sätta mig in i hur övningstiden utnyttjas nu, sedan mina tre äldsta söner fullgjort sin värnplikt vid olika vapenslag och på skilda håll i landet. — Jag har ofta hört, senast här i kväll, att andra familjefäder gjort liknande erfarenheter. När pojkarna komma hem, åtminstone om det är bondpojkar, som äro vana att uträtta något, säga de: 'Aldrig i mitt liv har jag haft det så bekvämt som när jag var ute och exerceerade.' Man blir beklämd, när man får höra sådant. — Jag känner mig övertygad om att vi på detta område kunna göra mycket för att stärka vår försvarskraft inom ramen för nuvarande kostnader och övningstid.»

Det högre armébefälets uppfattning rörande utbildningen och därmed sammanhängande frågor framgår av dess till Kungl. Maj:t inlämnade årsrapporter. I dessa framhålles över lag, att utbildningstiden i allmänhet användes väl och att utbildningsresultaten vore så goda som man med hänsyn till rådande förhållanden kunde begära. De svårigheter, som mötte, härrörde huvudsakligen från övningstidens korthet, bristen på befäl samt från anslagens knapphet. Till belysande av dessa förhållanden meddelas här några utdrag ur årsrapporterna.

I inspektörens för infanteriet rapport för år 1933—34 säges: »Behovet av övningar utom förläggningssorten är numera större än förr. Sedan fronter och djup under strid på grund av den stegrade eldverkan och det stora antalet tunga infanterivapen, som ingå i organisationen, måste ökas, äro nämligen på flera håll truppförbandens övningsfält otillräckliga t. o. m. för att bedriva de grundläggande formella övningarna i bataljonsförband. Man måste för att övningarna skola ge ett verkligt utbyte söka sig ut på privata marker, belägna på längre eller kortare avstånd från garnisonsorten. Detta förhållande ställer ökade krav på truppförbandens övningsanslag.»

Chefen för södra arméfördelningen, 1934—35: »Stora svårigheter beträffande utbildningen förorsakas av allt mera växande krav på personal

(kompoff., uoff. och ubef.) för tjänstgöring utom eget truppförband. Under året har ett större antal utbildningskurser än tidigare anordnats. Häre mot vore intet att erinra, därest befälskadern vore så stor, att kommendering av befäl och elever till dessa kurser utan men för förbandens vanliga utbildning läte sig göra. Så är emellertid icke fallet. Kadern har visat sig alldeles otillräcklig, och truppförbanden ha vid den vanliga utbildningen på grund av all bortkommendering och därav följande ringa tillgång på befäl måst arbeta under synnerligen svåra förhållanden, vilket helt naturligt ofördelaktigt inverkat på resultatet.»

Militärbefälhavaren för övre Norrland, 1934—35: »Oaktat i likhet med föregående utbildningsår på de värnpliktigas utbildning nedlagts ett mycket energiskt och målmedvetet arbete och trots att de värnpliktiga i regel på ett berömvärt sätt sökt tillgodogöra sig utbildningen, förefinnes en hel del brister i deras utbildning. Dessa måste i all huvudsak tillskrivas den korta utbildningstiden, vilken icke medger, att de många övningsgrenarna grundligt genomarbetas. Utbildningen måste under för handen varande omständigheter bliva grund och ytlig.

Undandragna befällets direkta inflytande kunna de värnpliktiga icke fullgöra sina uppgifter. Särskilt under spaning och bevakning, då den enskilda mannen måste kunna handla självständigt, liksom under övningar i mörker framträder starkt olägenheterna av den bristfälliga utbildningen. Under fälttjänstövningar, då truppen utsättes för större ansträngningar än i vanliga fall förekommer, begås en mängd fel såsom försummelse i fråga om eldstridens utförande, terrängens begagnande, målspaning etc., som under verkliga förhållanden skulle medföra mycket menliga följder. — — —

Det vill synas som om omfattningen av det med expeditions- och förvaltningstjänsten förenade arbetet numera överskridit den gräns, som är förenlig med ett rationellt utbildningsarbete. Nya arbetsbördor läggas i nämnda avseende i obruten följd på truppförband och expeditioner utan att den för ändamålet tillgängliga arbetskraften ökas. Belysande för huru expeditionsarbetet under de senaste åren ökats är att antalet yttranden från stabs-expeditionen ökats från 26 stycken 1929 till ej mindre än 43 år 1934. Vid ett truppförband (I 19) uppgick antalet infordrade yttranden enbart under tiden 10 oktober—1 november till 18 stycken.

Den dominerande plats, som expeditionstjänsten kommit att intaga, och den betydelse, som tillmätas densamma, inverkar med nödvändighet i ogynnsam riktning på respektive chefers möjlighet att direkt leda utbildningsarbetet eller att på önskvärt sätt taga del i detsamma. Det är fara värt, att den uppfattningen kan vinna insteg, att skrivbordsmeriter väga tyngre än sådana, som härleda sig från praktisk trupptjänst.

Den nuvarande anordningen att fylla expeditionernas behov av expeditions- och skrivbiträden genom tilldelning av värnpliktig personal kan icke anses tillfredsställande vare sig ur ekonomisk eller praktisk synpunkt. På grund av uppskov med inkallelse, hemförlovning och frikallelse försvåras eller rent av omöjliggöres en planmässig inkallelse av dessa värnpliktiga.

Genom de täta ombytena samt mycket olika kompetens och fallenhet för expeditionsarbetet ernås sällan någon verklig rutin i arbetet förrän i slutet av tjänstgöringen. Denna osäkerhet och ojämnhet i fråga om arbetskraft i expeditionerna synes mig kunna undvikas genom anställande av fullt kompetent civil kontorspersonal, ett tillvägagångssätt, som med hänsyn till arbetsresultatet säkerligen skulle ställa sig ekonomiskt fördelaktigare för statsmakterna än det nuvarande systemet. Rationella åtgärder synas erforderliga för att återföra expedition- och förvaltningstjänsten till deras rätta plats: ett medel för utbildningsarbetet, och icke ett självändamål.»

Chefen för II. arméfördelningen, 1937—38: »Även med rationella utbildningsmetoder och ett intensivt utnyttjande av övningstiden är denna icke tillräcklig för att bibringa den värnpliktige de kunskaper och färdigheter, som måste krävas av en fältsoldat. Det måste bemärkas, att bl. a. den moderna utrustningen med vapen, instrument och övrig materiel av väsentligt mera komplicerad natur än tidigare har medfört krav på ökad tid för inlärandet. Kan soldaten icke bibringats förmåga att behärska och fullt utnyttja tilldelad materiel, blir denna mer eller mindre värdelös. De kapital, som nedläggas på materielanskaffning, komma under dylika förhållanden icke till full nytta.»

Behovet av en längre övningstid framhålles särskilt starkt av *chefen för armén* i hans årsberättelser för åren 1937—38 och 1938—39. »Ehuru såväl befäl som meniga visat arbetsintensitet och strävan att ernå bästa möjliga utbildningsresultat, vilket det är mig en glädje att vitsorda, måste jag dock konstatera, att detta resultat icke motsvarar vad som ur krigsberedskaps-synpunkt oundgängligen måste krävas. Anledningen härtill är i första hand att tillskriva de förhållanden rörande utbildningstid och befälskader, vilka i det föregående framhållits. Härtill kommer, att övningsanslagen icke medgiva övningar utom truppförbandens förläggningssorter i önskvärd utsträckning. Av ekonomiska skäl har tilldelning av vapen, ammunition, motorfordon och annan för utbildningen erforderlig materiel ofta varit allt för knapphändig. Flerstädes är också möjligheten att utnyttja befintlig övningsterräng för vissa övningsändamål mycket begränsad.

— — — Redan för att erhålla ett under större delen av året enligt nutida fordringar tillfredsställande beredskapsläge är en revidering av gällande härordning ofrånkomlig. Härvid bör bl. a. den s. k. kategoriklyvningen upphävas, varjämte tjänstgöringstiden för de värnpliktiga måste ökas. Sistnämnda krav är så mycket mera framträdande som jag på grund av egna iakttagelser och enligt samstämmiga rapporter från mig underlydande chefer kommit till den bestämda övertygelsen, att nuvarande tjänstgöringstid för de värnpliktiga icke medger bibringande av sådan utbildning, att truppförbanden omedelbart efter mobilisering äga tillfredsställande krigsduglighet.» (1937—38).

»Erfarenheterna från beredskapsförbanden giva emellertid ytterligare belegg för vad jag i föregående årsberättelse framhållit angående utbildningstidens otillräcklighet. Endast genom avsevärd utökning av den nuvarande tjänstgöringstiden är det möjligt att bibringa de värnpliktiga en sådan ut-

bildning, att förbanden omedelbart efter mobilisering äga erforderlig krigs-användbarhet. En ökad tjänstgöringstid är även nödvändig med hänsyn till kravet att ständigt äga tillgång till en viss militär försvarsberedskap utan att därför den ordinarie utbildningsorganisationen helt måste brytas sönder.» (1938—39).

Sedan världshändelserna därefter ånyo aktualiserat frågan om ökning av utbildningstiden för de värnpliktiga och i samband därmed spörsmålet om värnpliktstidens rationella användning åter trätt i förgrunden, tillsattes hösten 1939 *Lantförsvarets utbildningskommission* för att göra frågan om utbildningens effektivitet till föremål för undersökning.

Kommissionens uppdrag.

I direktiven för kommissionens arbete erinrades om att framställningar gjorts om ökning av de värnpliktigas genom 1936 års försvarsordning fastställda tjänstgöringsskyldighet i fredstid och om den ökning, som ägt rum genom lagen den 2 juni 1939 (nr 223) om vissa ändringar i värnpliktslagen. Även de extra inkallelser, som i anledning av den dåvarande situationen ägt och ägde rum, komme att till sin effekt verka som en förlängning av utbildningstiden.

Emellertid hade erinringar försports emot det sätt, varpå utbildningstiden utnyttjades. Särskilt hade gjorts gällande, att utbildningen av den stora massan värnpliktiga vid arméns truppförband icke skulle vara på ett effektivt sätt anordnad.

Frågan om utbildningstidens längd för de värnpliktiga ägde nära samband med sättet för utnyttjandet av övningstiden. För att det från lantförsvarets representanter vid upprepade tillfällen framförda önskemålet om en förlängning av de värnpliktigas utbildningstid skulle kunna på ett rationellt sätt bedömas, vore det därför nödvändigt, att en allsidig och saklig utredning skedde rörande bästa möjliga utnyttjande av utbildningstiden för de värnpliktiga vid armén. Utredningen borde avse dels den första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet, i främsta rummet den s. k. enskilda utbildningen, och dels i viss omfattning de värnpliktiga studenternas utbildning. De för specialtjänst uttagna värnpliktigas utbildning skulle icke beröras. Med hänsyn till instruktörmaterialets betydelse för de värnpliktigas utbildning borde utredningen avse jämväl rekryt- och underbefälsutbildningen för de fast anställda.

Utredningen skulle avse arméns samtliga truppslag.

Kommissionen skulle följa utbildningsarbetet vid olika utbildningsenheter. På grundval av gjorda iakttagelser borde kommissionen utarbeta ett utlåtande rörande sina synpunkter angående övningstidens utnyttjande samt avgiva de konkreta förslag till effektivisering av utbildningen, som kunde anses påkallade. Frågan huruvida den ökade mekaniseringen av lantförsvarets stridande förband kunde påkalla en differentiering av övningstidens

längd för olika grupper av värnpliktiga skulle uppmärksammas. Det förut-sattes, att kommissionen även skulle få anledning att rent allmänt ägna prövning åt frågan om huruvida anledning föreläge till en utökning av de värnpliktigas utbildningstid.

Utredningsarbetet beräknades kräva en tid av omkring ett år.

Redan vid tidpunkten för kommissionens tillsättande förelägo särskilda, av det utrikespolitiska läget betingade utbildningsförhållanden. Dessa förhållanden ha varit än mera utpräglade under den tid, kommissionen haft att fullgöra sitt uppdrag. Den militära verksamheten har nämligen omfattat såväl utbildningsarbetet på och i närheten av fredstruppförbandens förläggningssorter — vid mobiliserings- och fältdepåer — som tjänstgöring vid särskilt organiserade beredskapsförband.

Vad beredskapsförbanden beträffar har kommissionen icke ansett sig ha anledning att ägna uppmärksamhet åt där pågående tjänstgöring i annan mån, än att kommissionen genom studiebesök sökt bilda sig en uppfattning om dels den allmänna ståndpunkt, på vilken utbildad svensk trupp av i dag befinner sig, dels de krav, som måste uppställas på individer och trupp-förband vid fältmässiga övningar i större förband.

Vid studiet av utbildningsarbetet vid fredstruppförbanden har särskild hänsyn måst tagas till bl. a. följande förhållanden.

Tillgången på *befäl* har i regel varit mindre än under normala förhållanden. För de värnpliktigas utbildning ha — i motsats till vad som vanligen är fallet — reservbefäl och värnpliktigt befäl måst tagas i anspråk i stor utsträckning. Dessa personalkategorier ha icke utbildats för trupputbildning, än mindre ha de kunnat förvärva den rutin, som i allmänhet förefinnes hos de aktiva befälskårerna.

Truppen har under vissa perioder utgjorts av värnpliktiga, vilka tidigare uttagits till ersättningsreserven men nu inkallats för särskild utbildning. Kvaliteten hos denna trupp har *genomsnittligt* varit lägre än hos de till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet. *Truppens* inställning till utbildningsarbetet har däremot säkerligen varit mera positiv än under åtminstone förra delen av 1930-talet.

Tillgången på *lokaler* och *övningsmateriel* har, på grund av de inkallade kontingenternas storlek, varit än mer begränsad än vad normalt varit fallet. Knappheten på olika *anslag* har däremot varit mindre framträdande.

Under tiden för kommissionens arbete ha statsmakterna fattat beslut om en till ett år provisoriskt förlängd *första tjänstgöring*. Nya *utbildningsbestäm-melser* ha utfärdats.

Ovan angivna förhållanden ha haft till följd, att svårigheter förelegat, då det gällt att finna den bakgrund, mot vilken de gjorda iakttagelserna borde bedömas. Ett värdesättande av enbart det under beredskapstiden bedrivna utbildningsarbetet vore uppenbarligen icke till fyllest, i all synnerhet som en av de väsentligaste anledningarna till kommissionens tillkomst varit, att erioringar framstälts mot det sätt, på vilket utbildningen tidigare bedrivits.

Kommissionen har därför ansett sig böra fatta sitt uppdrag — i vad avser den militära utbildningens bedrivande — så, att principerna och metoderna för utbildningsarbetet borde närmare undersökas, varvid av kommissionen gjorda iakttagelser eller eljest inhämtade upplysningar finge tjäna till ledning. Vid bedömandet av de gjorda iakttagelserna finge man bortse från för tillfället rådande särskilda utbildningsförhållanden. Först därigenom bleve det möjligt att få en någorlunda klar bild av huru det militära utbildningsarbetet bedrivs under mera normala förhållanden.

Kommissionens arbetssätt.

Beträffande kommissionens arbetssätt må här anföras följande.

Utbildningsbestämmelserna ha granskats. Härvid har det ansetts nödvändigt att genomgå såväl de föreskrifter och anvisningar, vilka gällde under 1930-talet, som de vilka utfärdats under 1940 och 1941.

Studiebesök ha gjorts vid följande truppförband: I 1, I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 11, I 12, I 16, I 20 och I 21, samtliga kavalleritruppförband, A 1, A 2, A 3, A 4, A 6 och A 9, Ing 1 och Ing 2, S 1, T 2, T 3 och T 4 samt Int 2. En till Bodens garnison planerad studieresa måste på grund av plötsligt uppkomna särskilda förhållanden inställas. Kommissionen har därjämte följt en under september 1941 anordnad fälttjänstövning med värnpliktiga av 1940 års klass.

Under sina studiebesök har kommissionen tagit del av vid vederbörliga förband utfärdade bestämmelser rörande utbildningen, granskat förefintliga utbildningsplaner, särskilt beträffande de lägre utbildningsenheterna, samt följt utbildningsarbetet, allt i avsikt att samla material för ett allsidigt bedömande av problemen övningstidens effektiva utnyttjande och utbildningsarbetets rationella bedrivande. I samband med besöken har kommissionen också sökt förskaffa sig en allmän överblick över de förhållanden, under vilka utbildningen bedrivs — befälstillgången, truppens kvalitet, tillgången på övningsfält, skjutbanor, lektionsrum o. s. v.

Kommissionen har vidare, närmast i avsikt att få en allmän orientering rörande befälets utbildning, besökt krigsskolan, arméns underofficersskola, infanteriskjutskolan samt artilleriets skjutskola.

Kommissionen har därjämte närvarit vid vinterfälttjänstövningar med beredskapsförband. Besöket avsåg, som tidigare anförts, att vinna kännedom om truppförbandens utbildningsståndpunkt samt de krav, som tjänsten i fält uppställer.

Kontakt med utbildningsbefälet har eftersträfvats. Utbildningsproblem och utbildningsförhållanden ha dryftats med truppförbandschefer och övrigt befäl. Överläggningar ha hållits med representanter för underofficers- och underbefälsförbunden.

Kontakt med de värnpliktiga har sökts och vunnits på olika sätt. Redogörelse härför lämnas i ett särskilt avsnitt: »Värnpliktigas egna åsikter om rekrytutbildningen».

Förbindelse har under hand sökts med vissa övriga, pågående försvarsutredningar.

Kommissionen har av naturliga skäl icke kunnat i alla avseenden ingående beröra utbildningsverksamheten vid samtliga truppslag. Huvudvikten har lagts på utbildningsförhållandena vid *huvudtruppslaget* — infanteriet, med vilka förhållandena vid övriga truppslag i många avseenden överensstämma.

Vissa problem, som äga mer eller mindre direkt samband med utbildningen och dess effektivitet, har kommissionen icke ansett sig ha anledning närmare beröra, enär dessa redan äro föremål för särskild utredning. Sådana problem äro t. ex. uttagning och tilldelning av värnpliktiga genom inskrivningsväsendet, sambandet mellan den militära förvaltningen och utbildningsarbetet, de värnpliktigas sociala omvårdnad och deras fritidsproblem.

Betänkandet.

Kap. I avhandlar vissa allmänna utbildningsförutsättningar och innehåller en redogörelse för utbildningens organisation och ledning samt kommissionens iakttagelser och förslag rörande dels utbildningsarbetets bedrivande och dels inspektions- och instruktionsverksamheten.

Kap. II behandlar behovet av vidgad och förstärkt utbildning. Här dryftas sålunda spörsmålet om tjänstgöringstidens längd och framläggas synpunkter rörande frågan om differentiering av övningstiden för olika grupper av värnpliktiga.

Kap. III avhandlar behovet och möjligheterna att bibringa de värnpliktiga medborgerlig allmänbildning.

Kap. IV behandlar de speciella spörsmål, som sammanhånga med utbildningen av studenter och likställda.

Kap. V avhandlar det fast anställda manskapets anställnings- och utbildningsförhållanden.

K A P. I.

Kommissionens iakttagelser rörande utbildningen med särskild hänsyn till effektiviteten av den s. k. enskilda utbildningen av värnpliktiga i allmänhet.

Inledning.

I detta kapitel framlägges huvuddelen av kommissionens undersökningar rörande utbildningen av värnpliktiga i allmänhet. I enlighet med givna direktiv har visserligen utbildningen vid arméns samtliga truppslag varit föremål för undersökning, men uppmärksamheten har — såsom redan antytts — i första hand måst inriktas på utbildningsförhållandena vid *infanteriet*, som är huvudtruppslaget. Endast i vissa avseenden göras i det följande jämförelser med förhållandena vid övriga truppslag.

Före redogörelsen för själva utbildningsarbetet, dess ledning, organisation samt bedrivande, lämnas en översikt över de *allmänna förutsättningarna* för utbildningen, dels de *personella* — befälet och truppen — dels utbildningens *materiella* villkor (anslag, övningsfält, skjutbanor, undervisningslokaler o. d.).

Enär god tillgång till väl kvalificerat *befäl* utgör ett huvudvillkor för ett effektivt utbildningsarbete, avhandlas *såväl* frågan om *befälskårernas storlek* som frågan om *befälskårernas utbildning*.

I fråga om *truppen* är att konstatera, att svensk manlig ungdom på det hela taget äger mycket goda utbildningsförutsättningar, ehuru dessa givetvis variera avsevärt i såväl intellektuellt som fysiskt avseende. Städernas och de större samhällenas ungdom är i dessa hänseenden mycket olik landsbygdens ungdom. Stora skiftningar framträda därvidlag såväl mellan olika truppförband som inom dessa.

Ett huvudvillkor för en effektiv utbildning är, att de värnpliktigas *uttagning och tilldelning* samt deras *utväljande* för olika utbildningslinjer sker på ett rationellt sätt. I det avsnitt, vari dessa spörsmål avhandlas, ägnas särskild uppmärksamhet åt sistnämnda urvalsproblem. Med hänsyn till utbildningens effektivitet är vidare av vikt, att s. k. *handräckningstjänst* ej i alltför hög grad inkräktar på övningstiden. Därför ägnas även detta problem uppmärksamhet i ett följande avsnitt.

Eftersom utbildningens resultat också i hög grad beror på truppens inställning till försvaret i allmänhet och värnpliktstjänstgöringen i synnerhet, har kommissionen genom såväl skriftliga som muntliga utfrågningar sökt

komma underfund med de *värnpliktigas inställning till rekrytutbildningen*. Resultaten av dessa utfrågningar framläggas i ett särskilt avsnitt.

Ett följande avsnitt inledes med en kortfattad redogörelse för *utbildningsarbetets centrala ledning*, varefter följer en allmän översikt av *utbildningsbestämmelserna* samt en utförlig redogörelse för *utbildningsarbetets organisation* (planläggning, mål, omfattning, fordringar och prov, stegringsföljd, utbildningstidens fördelning på olika grenar, övningsgrenarnas benämning samt parallell- och koncentrationsutbildning).

I kapitlets mest utförliga avsnitt redogöres för *utbildningsarbetets bedrivande*, varvid inledningsvis uppmärksamheten fästes vid sättet för övnings-tidens uttagande. Därefter anföras en del allmänt metodiska synpunkter på utbildningen, såväl den teoretiska som den praktiska.

Mera *speciella synpunkter* på utbildningsarbetets bedrivande anföras i ett följande avsnitt, i vilket dessa synpunkter redovisas särskilt för varje ifrågakommande övningsgren. Till detta avsnitt fogas några reflexioner angående intresseväckande moment och dessas inpassning i utbildningen.

I därpå följande avsnitt redogöres för *inspektions- och instruktionsverksamheten* i utbildningens tjänst, varvid kommissionen även i fråga om denna verksamhet framlägger vissa förslag till effektivisering.

Allmänna förutsättningar för utbildningen.

Befälet.

Befälets betydelse för utbildningsarbetet har under den förstärkta försvarsberedskapen framträtt mer påtagligt än någonsin. Under beredskaps-åren har nämligen en avsevärd del av det för utbildningsarbete kvalificerade befälet — det aktiva — måst tagas i anspråk för tjänstgöring vid fält- och beredskapsförband, medan utbildningen vid fredstruppförbanden (depåerna) i stor utsträckning måst överlätas på *reservbefäl* och värnpliktigt befäl. För dessa *senare kategorier* ha de nya arbetsuppgifter, som på grund av förhållandena måst *läggas* dem, erbjudit svårigheter, för vilkas övervinnande de saknat två väsentliga förutsättningar, nämligen utbildning i trupputbildning och rutin, brister, som endast delvis kunna uppvägas av god vilja och ambition.

Befälsfrågan i vidsträckt bemärkelse kan givetvis icke här upptagas till behandling. Vissa avgränsade spörsmål ha emellertid befunnits vara av så väsentlig betydelse för utbildningsarbetet, att kommissionen ansett sig böra närmare beröra dem. De redovisas i det följande under de tre rubrikerna befälstillgång, befälets utbildning och befälets arbetsuppgifter.

Befälstillgång.

Beräkningen av befälsbehovet för 1936 års härordning grundades på följande principer. Å ena sidan skulle befälstillgången av olika kategorier svara mot rimliga anspråk på behovet vid mobilisering. Å andra sidan

måste hänsyn tagas jämväl till fredstjänstens krav. Till grund för beräkningen av fredsbehovet lades förhållandena under sommarsoldatskolan. Sedan behovet av bl. a. personal för kompaniernas utbildning sålunda bestämts, gjordes i staterna ett tillägg enligt särskilda beräkningsgrunder för dels utom truppförbanden beordrade, dels ock en viss reserv av personal för tjänstens upprätthållande under befälets tjänstledighet och sjukdom, tillfälliga kommenderingar o. s. v. Mot dessa beräkningsgrunder synes intet vara att erinra.

Kommissionen har emellertid funnit — bl. a. vid studium av inspektionsrapporterna — att befälstillgången i många fall varit otillräcklig. Det har vidare kunnat konstateras, att det under vissa år — särskilt då högkonjunktur rått på näringslivets område — varit svårt att helt fylla behovet av befälspersonal. Med minskad tillströmning av sökande har givetvis följt försämrad kvalitet, vilket allt haft till följd nedsatt effektivitet vid utbildningsarbetet.

Vid sina studiebesök vid truppförbanden har kommissionen ägnat särskild uppmärksamhet åt planläggnings- och utbildningsarbetet vid de lägre enheterna — plutoner och motsvarande. Befälstillgången har vid dessa förband genomgående befunnits alltför knapp. Då såsom tidigare framhållits, särskilda förhållanden varit rådande under den tid, kommissionen haft att fullgöra sitt uppdrag, har kommissionen funnit sig böra närmare undersöka, hurudan befälstillgången vid plutoner och motsvarande enheter sett sig under ett normalt utbildningsår (1938). Resultatet i vad avser plutonchefer och ställföreträdare framgår av tablan s. 20.

Vid de i tablan redovisade 316 utbildningsenheterna ha *plutoncheferna* (motsvarande) i 191 fall utgjorts av officerare, av vilka dock 13 icke varit på aktiv stat, i 113 fall av underofficerare, därav 4 icke aktiva, samt i 12 fall av furirer, varvid är att märka, att endast 4 av dessa genomgått AUS. Enligt försvarskommissionens beräkningsgrunder borde av plutoncheferna två tredjedelar vara officerare och en tredjedel underofficerare. Tillgången på kvalificerade plutonchefer kan sålunda sägas ha varit i stort sett tillfredsställande, om man bortser från det förhållandet, att ett mindre antal furirer fått upprätthålla befattningar, som bort bestridas av officerare eller underofficerare.

Såsom *plutonchefs ställföreträdare* ha tjänstgjort 87 underofficerare (27 %), 56 furirer med AUS, 143 furirer utan AUS samt 20 korpraler. Enligt försvarskommissionens beräkningar borde ungefär hälften utgöras av underofficerare och återstoden av furirer. Här föreligger sålunda en avsevärd brist på för befattningarna i fråga kvalificerat befäl.

Det råder intet tvivel om att plutonchefs ställföreträdare har en viktig uppgift att fylla vid utbildningsarbetet. Försvarskommissionen framhöll i detta avseende, att det med hänsyn till utbildningsmetoderna och kraven på ett minutiöst planläggningsarbete finge anses nödvändigt, att plutonchef (motsvarande) förfogade över en ställföreträdare, som ägde plutonchefs kvalifikationer. Denna riktiga tanke kom emellertid icke helt till uttryck i

**Tillgång på plutonchefer och plutonchefers ställföreträdare (motsvarande)
vid vissa truppförband sommaren 1938.**

Truppförband	Antal utbildningsenheter av plutons (motsv.) storlek	Plutonchefer						Plutonchefers ställföreträdare ¹				Korporaler
		Off		Uoff		Furirer		Uoff		Furirer		
		Aktiva	Övriga	Aktiva	Övriga	AUS	Utan AUS	Aktiva	Övriga	AUS	Utan AUS	
I 1	24	13	1	6	—	—	4	2	—	1	15	6
I 2	10	5	2	3	—	—	—	5	1	3	1	—
I 3	16	8	1	7	—	—	—	4	2	4	6	—
I 4	15	11	—	4	—	—	—	6	—	3	6	—
I 5	17	11	—	5	—	1	—	2	—	4	11	—
I 6	18	6	2	9	1	—	—	8	1	1	4	4
I 7	17	9	—	8	—	—	—	5	—	8	4	—
I 8	17	14	1	2	—	—	—	4	—	5	8	—
I 9	16	9	—	7	—	—	—	4	—	—	11	1
I 10	10	3	—	7	—	—	—	—	—	3	7	—
I 11	22	11	2	7	—	2	—	6	—	5	11	—
I 12	11	9	—	2	—	—	—	5	—	3	3	—
I 13	13	6	—	6	1	—	—	2	—	2	8	1
I 14	19	9	—	5	2	—	3	2	1	2	6	8
I 15	22	12	3	7	—	—	—	7	—	6	9	—
I 16	18	14	—	4	—	—	—	6	—	4	8	—
I 17	18	10	1	6	—	—	1	4	—	—	4	—
I 21	16	11	—	4	—	1	—	5	—	1	10	—
K 1	5	5	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—
K 2	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	5	—
K 3	7	2	—	5	—	—	—	1	—	—	6	—
S:a	316	178	13	109	4	4	8	82	5	56	143	20
		191		113		12		143		163		

¹ Där plutonchefer ställföreträdare saknats, har äldste gruppchef jämväl fungerat som sådan.

försvarskommissionens utformande av personalstaterna. Den fann nämligen följande (statens offentliga utredningar 1935: 39 s. 351):

»Vad plutonchefer ställföreträdare och motsvarande beträffar, har nyss antytts lämpligheten av att dessa äga plutonchefer kvalifikationer i vad rör befälsföring och förmåga såsom instruktörer. Skäl tala för den skull för att för ifrågasatt organisation blir det emellertid icke möjligt att påräkna underofficersbefordran för samtliga furirer, vilka genomgått underofficersskolan, och icke heller omedelbart efter avlagd examen för dem, som skola befordras. Bland furirerna komma därför alltid att finnas sådana, vilka i full utsträckning äga de kvalifikationer, som här angivits såsom önskvärda för placering i befattningar såsom plutonchefer ställföreträdare och motsvarande.

Även bland de furirer, som ännu icke hunnit genomgå underofficersskolan eller som av olika skäl icke äro avsedda för fortsatt utbildning vid nämnda undervisningsanstalt, finnas *understundom* sådana som *kunna* placeras såsom plutonchefer ställföreträdare och motsvarande. Vid beräkandet av den för dessa befattningar avsedda personalen kan man för den skull ifrågasätta — förutom underofficerare — jämväl även ett *visst antal* furirer.

Sistnämnda befälsgrupp måste emellertid i första hand tagas i anspråk för fyllandet av viktigare gruppcheferbefattningar (motsvarande) främst dem, med vilka ofta följer skyldighet att ersätta närmast högre befälhavare. Då furirernas

antal därjämte — bland annat med hänsyn till ordnandet av civilianställningsfrågan och därmed sammanhängande spörsmål — bör hållas så lågt som förhållandena i övrigt medgiva, har försvarskommissionen i genomsnitt beräknat endast omkring hälften av här åsyftade ställföreträdarbefattningar för furirer och återstoden för *underofficerare*.» (Kursiveringarna här).

Bristen på kvalificerade ställföreträdare har otvivelaktigt inverkat menligt på utbildningsarbetets effektivitet. Kravet på noggrann planläggning av övningarna, ofta grundad på terrängstudium, betonades också av försvarskommissionen. Det har emellertid under de senare åren ytterligare skärpts. Ett tillräckligt omsorgsfullt förberedelse- och planlägningsarbete kan dock näppeligen komma till stånd, om plutoncheferna, som nu i regel är fallet, äro bundna vid truppen under 7 à 8 timmar. Kommissionen har också genom förfrågningar funnit, att de ofta mycket omsorgsfulla planer, som företetts, tillkommit på sådan tid av dygnet, som för officerare och underofficerare lika väl som för truppen och för medborgare i allmänhet bort få utgöra en välbehövlig fritid. Ej nog härmed. Planlägningsarbetet på fritid medför, särskilt under den mörkare årstiden, den risken, att arbetet blir alltför teoretiskt betonat. Vid tjänstens slut för dagen är det nämligen då så mörkt, att även sådana övningar, vilka borde föregås av ett omsorgsfullt terrängstudium, få planeras vid skrivbordet. Effektiviteten kan härvid icke bli densamma som om övningsledaren hade beretts tillfälle att i den avsedda terrängen förbereda övningen.

Den knappa tillgången på plutonchefers ställföreträdare medför givetvis olägenheter även i andra avseenden än ovan berörda. Här må endast framhållas svårigheterna att anordna sådan särskild befälsutbildning, som vid skilda tidpunkter måste bedrivas jämsides med truppens utbildning. Då befälet icke ens för kortare perioder kan frigöras från truppen utan att dennas utbildning lider allvarligt avbräck, har i många fall befälets egen utbildning fått stå tillbaka.

Tillgången på personal, avsedd för *gruppchefsbefattningar* (motsvarande) har kvantitativt sett varit någorlunda tillfredsställande genom att icke blott furirs- utan även korpralselever tagits i anspråk härför. Såsom i annat sammanhang framhålls (s. 247) har emellertid kommissionen funnit, att korpralseleverna i sin egen utbildning ej hunnit så långt, att de kunna anses kompetenta att bestrida gruppchefsbefattningar i samband med den grundläggande soldatutbildningen.

Som tidigare framhållits avsåg försvarskommissionen, att man med de beräknade personalstaterna även skulle kunna tillgodose behovet av *kommenderingar utom truppförbanden* m. m. Det är givetvis av stor betydelse, att tillgången på befäl är så riklig, att kommenderingar till skolor och kurser — beräknade eller oförutsedda — icke i alltför hög grad rubba utbildningens organisation. Sådana rubbningar synas emellertid många gånger ha inträffat. Följden härav blir bristande kontinuitet i utbildningsarbetet. De värnpliktiga ha tid efter annan fått nytt befäl, vilket icke känt truppen, dess utbildningsståndpunkt o. s. v. Detta förhållande inverkar ogynnsamt

både ifråga om arbetets effektiva bedrivande och på befälets och truppens trivsel. Det är naturligen önskvärt, att en och samme chef kan utan avbrott genomföra utbildningen av vederbörligt förband från inryckningsdagen till utryckningsdagen. Först då inställer sig den verkliga arbetsglädjen och det levande intresset för uppgiften. Först då blir utbildningsbefälet fullt medvetet om det ansvar, som åvilar det, och detta ansvar kan också helt utkrävas.

Kompaniadjutanter (motsvarande) — fanjunkare (styckjunkare) eller undantagsvis äldre sergeanter — utgöra en befälsgrupp med mångårig erfarenhet från ett omfattande arbete i trupputbildningens tjänst. I fred är kompaniadjutanten ofta det mest erfarna befäl, som vederbörande chef förfogar över. I fält lär det ofta ankomma på adjutanten att vid förfall för kompanichefen övertaga befälet över kompaniet. För utbildningsarbetets skull är det därför önskvärt, att kompaniadjutanten i viss utsträckning frigöres från expedition- och förvaltningsarbete. För att hans egen fältduglighet icke skall äventyras är det nödvändigt, att han blir i tillfälle att så mycket som möjligt deltaga i kompaniets övningar, framför allt i tillämpningsövningar.

F. n. är kompaniadjutantens dag helt upptagen av expedition- och förvaltningstjänst. I det dagliga utbildningsarbetet deltagar han över huvud taget icke. Endast med svårighet kan han frigöras för deltagande i tillämpningsövningar. Kommissionen finner det angeläget, att en ändring härutinnan sker. Lämpligaste sättet synes vara att genomföra ett tidigare väckt förslag, nämligen inrättandet av regementsfurirsbefattningar. Såsom regementsfurirer borde anställas lämpliga furirer, vilka kvarstode i tjänst tills de uppnått förslagsvis 50 år. Regementsfuriren skulle vara kompaniadjutantens närmaste man och biträda honom vid expedition- och förvaltningstjänsten. En del av det arbete, som nu åvilar kompaniadjutanten, kunde helt överflyttas på regementsfuriren. Kompaniadjutantens arbete borde främst inriktas på kompaniets utbildning beträffande »inre tjänst» samt utbildning av stabs- och trosspersonal.

Ytterligare ett antal kvalificerade underofficerare ävensom furirer skulle kunna frigöras för utbildningsarbete, om vissa andra befattningar överlätes på regementsfurirer (uppbördsmän för bränsle, lyse och furage, biträden i regementsexpeditioner och kassaförvaltningar m. m.).

Inrättandet av regementsfurirsbefattningar skulle säkerligen utgöra ett värdefullt bidrag till lösningen av underbefälets civilianställningsfråga. Slutligen förtjänar framhållas, att erfarenheterna från krigsmaktens övergång från freds- till krigsot 1940, enligt vad kommissionen inhämtat, klart och tydligt ge vid handen, att kompaniadjutanten behöver ett kvalificerat biträde, som i händelse av mobilisering ofördröjligen kan övertaga den mångfald av uppgifter, som sammanhånga med fredsförbandets avveckling.

Vad ovan anförts angående befälsstillgången avser huvudsakligen förhållandena vid infanteriet. Vid övriga truppslag ha i stort sett anahanda förhållanden varit rådande, även om befälsbristen måhända där icke varit fullt så kännbar.

Då tillgången på kvalificerat befäl är av utslagsgivande betydelse för utbildningens effektivitet, måste vid en blivande omorganisation av försvaret befälskadrarnas storlek så anpassas, att utbildningens effektivitet icke blir eftersatt på grund av brist på befäl på sätt som hittills delvis skett.

Befällets utbildning.

Den undervisning i trupp utbildning, som utgör ett viktigt led i befällets egen grundläggande utbildning, kan huvudsakligen betecknas som *formell instruktörsutbildning*. Eleverna undervisas främst i den del av utbildningsmetodiken, som tager direkt sikte på instruktörsverksamheten i inskränkt bemärkelse. Den omfattar hur trupp skall ordnas för instruktion i olika fall, hur instruktion skall meddelas och frågor skola framställas, övning i att upptäcka och rätta fel, olika utbildningsätt såsom enskild eller kollektiv utbildning, förevisnings-, formella och tillämpningsövningar, stegringsföljd i utbildningen o. s. v. Inövandets — inexercerandets — utomordentliga betydelse kan i avsaknad av övningstrupp i allmänhet endast teoretiskt belysas. Det är givetvis ogörligt att med redan färdigutbildad trupp vinna en riktig uppfattning om inövandets svåra konst.

Redan av det ovan anförda torde framgå, att det yngre befälet, vare sig det gäller officerare eller underbefäl, vid respektive skolors slut ej kan anses färdigutbildat för trupp utbildning. Detta förhållande framträder med särskild skärpa, då man finner, att en så viktig gren av befälsverksamheten som det psykologiska momentet i truppens handhavande och ledning icke alls eller endast obetydligt göres till föremål för studium i skolorna.

En av de viktigaste förutsättningarna för ett gott resultat av utbildningsarbetet är en aktiv medverkan från truppens sida. Förutsättningen härför är, att truppen handhaves och ledes på ett ur psykologisk och pedagogisk synpunkt riktigt sätt. Det måste därför betecknas som anmärkningsvärt, att de psykologiska och pedagogiska grunderna för truppens handhavande och ledning i allmänhet endast helt ytligt beröras vid utbildningen i de lägre befälsskolorna — officersaspirantskolorna och skolorna för fast anställt manskap. En av anledningarna härtill torde vara, att lämplig lärobok icke funnits tillgänglig. Vid underofficersskolan, krigsskolan och truppplags-officersskolorna bibringas eleverna undervisning i ämnet militärpedagogik. Kommissionen är emellertid av den uppfattningen, att den undervisning, som meddelats åtminstone i vissa av dessa skolor, varit alltför teoretiskt betonad och allmänt hållen.

På grund av här framförda synpunkter och iakttagelser får kommissionen föreslå, att undervisningen vid samtliga lägre befälsskolor måtte omfatta även grunderna för truppens handhavande och ledning — »militärpedagogik». För denna undervisning bör utarbetas en lättfattlig och populärt hållen lärobok, förslagsvis benämnd »Handledning i trupp utbildning».

Hur undervisningen i befälsskolorna än bedrives, måste det fastslås, att det unga befälet icke gärna kan vara färdigutbildat efter det föreskrivna

skolor genomgått. En förlängning av utbildningen, vilken i och för sig icke är önskvärd, kan endast delvis avhjälpas vad som brister. Av en god trupputbildare fordras, att han äger rutin, och denna kan endast förvärfvas genom praktik. Härvid kräves emellertid handledning av erfaret befäl.

Dels ur denna synpunkt och dels med hänsyn till nödvändigheten att ytterligare utveckla befälets förmåga i olika avseenden, meddela undervisning i ny tillkomna reglementen och utbildningsföreskrifter, kännedom om nya vapen och skyddsmedel o. s. v., måste den grundläggande befälsutbildningen kompletteras med en i regel truppförbandsvis anordnad, ständigt fortgående *befälsutbildning*. Syftet med denna i vad den avser trupputbildning framgår av go nr 1544/1935. I denna föreskrives angående befälsutbildning i utbildningsteknik bl. a. följande:

»4. Utbildningstekniken (militärpedagogiken) avser att utveckla befälspersonalens förmåga att på ändamålsenligt sätt planlägga, anordna och leda övningar med och utan trupp ävensom att utöva befäl över, handhava och vårda sig om trupp på ett sådant sätt, att dess förtroende och aktning vinnes, samt att direkt förbereda befälspersonalen för dess uppgifter under närmast förestående vapenövning (utbildningsperiod, skola o. s. v.).

18. Befälsutbildningen meddelas:

dels genom särskilda för befälspersonalen anordnade kurser (övningar m. m.),
dels i omedelbar anslutning till trupputbildningen.

28. *Den i omedelbar anslutning till trupputbildningen meddelade befälsutbildningen bedrivs:*

dels genom att varje chef, främst kompani- (motsvarande) chef, noga förbereder sina underlydande för deras verksamhet såväl genom att i erforderlig grad genomgå de reglementariska bestämmelser, vilkas tillämpning skall göras till föremål för övning, som genom att meddela de anvisningar beträffande övningars förberedande, anordnande och genomförande, vilka befinnas erforderliga;

dels genom att vederbörande chef under tillämpningsövningar med trupp ofta giver underlydande befälspersonal taktiska (tekniska) uppgifter att lösa.»

Befälsutbildningen skall alltså bedrivas dels i form av särskilt anordnade kurser eller övningar och dels i form av undervisning och handledning i omedelbar anslutning till trupputbildningen.

Vad den förstnämnda formen beträffar, ha — om man bortser från den i det föregående påtalade befälsbristen och den i annat sammanhang (s. 68 f.) angivna knappheten i fråga om anslag — nämnvärda svårigheter hittills icke förelegat. Under den korta övningstiden har ju värnpliktsutbildningen huvudsakligen varit förlagd till sommarhalvåret. Befälsutbildning har åtminstone i viss utsträckning kunnat äga rum under vinterhalvåret. Vid en till ett år förlängd första tjänstgöring, som kommissionen i annat sammanhang förordar, kommer värnpliktsutbildning att bedrivas året runt och jämsides med utbildningen av fast anställda, varför svårigheter att anordna särskilda, för enbart befälet avsedda kurser och övningar torde komma att uppstå. Befälsutbildningen är emellertid av så stor betydelse, att den icke får eftersättas. Under de genombrottsår i den militärtekniska utvecklingen, som vi f. n. genomleva, är en vid truppförbanden anordnad befälsutbildning särskilt betydelsefull. Olika utvägar för att skapa möjligheter att samla befälet till

särskild utbildning kunna tänkas. Kommissionen vill här endast som ett exempel peka på den möjligheten, att vederbörande truppförbandschef i samband med utfärdandet av bestämmelser för värnpliktsutbildningen föreskriver, att programmen skola uppgöras så, att befälet eller viss närmare angiven del därav skall under viss tid — t. ex. ett eftermiddagspass varannan vecka — frigöras för gemensam befälsutbildning.

Beträffande den andra formen av befälsutbildning — undervisning och handledning i omedelbar anslutning till trupputbildningen — har kommissionen kommit till den uppfattningen, att den i allmänhet icke förekommer i den omfattning, som vore önskvärd. En av anledningarna härtill torde vara, att kompani- och högre chefer äro belastade med en mångfald olika, med utbildningen icke direkt sammanhängande arbetsuppgifter, en olägenhet som kommissionen kommer att närmare beröra i det följande. Som förut framhållits är det särskilt det yngre befälet, som är i behov av en fortgående handledning. Det är emellertid icke nog med att — som framhållits i ovan berörda generalorder — varje chef meddelar »de anvisningar beträffande övningars förberedande, anordnande och genomförande, vilka befinnas erforderliga». Kommissionen finner det angeläget, att följande beaktansvärda föreskrift i AU Inf, 1941 års upplaga, mom. 15 angående regements-, bataljons- och kompanichefers skyldighet med det allra snaraste vinner tillämpning till både anda och bokstav: »De *undervisa* med stöd av sin större erfarenhet underlydande chefer.»

Slutligen vill kommissionen framhålla vikten av att särskilt det yngre befälet sättes i tillfälle att förvärva och underhålla *personlig färdighet* i tjänstens olika grenar, orienteringslöpning, skjutning, handgranatkastning, ridning, skidlöpning o. s. v. Denna personliga färdighet tillmättes tydligen, enligt vad kommissionen förmärkt, väsentligt olika betydelse vid olika trupp förband. Kommissionen saknar anledning att närmare ingå på hithörande spörsmål och vill endast framhålla, att befälet i dessa hänseenden måste sättas i tillfälle till sådan utbildning och *träning*, att det kan uppträda icke endast som *ledare* och utbildare utan även som verkliga *föregångsmän*.

Befällets arbetsuppgifter.

Utbildningen utgör otvivelaktigt den viktigaste delen av tjänsten vid freds-förbanden. Man borde därför kunna vänta sig, att ej blott det lägre befälet utan även kompani-, bataljons- och regementschefer ägnade en avsevärd del av sin arbetsfyllda dag åt utbildningsarbetet. Kommissionen har emellertid funnit, att särskilt regementscheferna äro så belastade med andra arbetsuppgifter, att de icke ha möjlighet att befatta sig med truppens utbildning i den utsträckning, som är nödvändig för att ett fullgott utbildningsresultat skall kunna ernås. I avsikt att få konkreta exempel på här berörda förhållanden har kommissionen till 10 regementschefer riktat frågan, huru lång tid per dag de med hänsyn till övriga arbetsuppgifter kunde ägna åt utbildningen av de värnpliktiga. De tillfrågade ha uppgivit: en 3 tim., tre högst 2 tim., tre 1 tim. och tre 0 tim.

Det kan tilläggas att den regementschef, som uppgav, att han dagligen under 3 timmar ägnade sig åt utbildningen, samtidigt framhöll, att detta blivit honom möjligt endast därigenom, att han gjort till princip att icke under några omständigheter beträda sitt tjänsterum förrän efter frukost-uppehållet. Men följden härav blev givetvis, att han aldrig kunde i förväg beräkna, när arbetet för dagen kunde vara slutfört.

Skyndsamma och effektiva åtgärder äro tydligen erforderliga för att de högre cheferna skola få möjlighet att ägna ökad tid åt utbildningsarbetet. I det följande kunna av naturliga skäl endast vissa synpunkter framläggas.

Den mest omfattande arbetsbördan åvilar *infanteriregementscheferna*. Dessa ha nämligen att handlägga, förutom regementschef i allmänhet åliggande uppgifter, ärenden angående inskrivningsväsendet, landstormen, hemvärnets o. s. v. Hithörande spörsmål äro emellertid föremål för särskild utredning. Kommissionen förutsätter, att infanteriregementscheferna vid den omorganisation av inskrivningsväsendet och det territoriella försvaret, som är att förvänta, frigöras från hithörande arbetsuppgifter.

Den militära *expeditionstjänsten* måste rationaliseras. Kommissionen vill i detta avseende särskilt framhålla vikten av att det hittills tillämpade remissväsendet förenklas. Yttranden o. d. böra icke alltid — som hittills — infordras från samtliga underlydande myndigheter, oavsett om dessa äro direkt berörda eller icke. Syftet skulle säkerligen många gånger vinnas på ett enklare och effektivare sätt, om ett *personligt* remissförfarande tillämpades, varvid sådana chefer tillfrågades, som ansåges äga särskilda förutsättningar eller speciell sakkunskap. Genom ett sådant tillvägagångssätt skulle säkerligen mycken tid och betydande arbete inbesparas för såväl de myndigheter, som ha att avgiva yttranden, som för den, som skall bearbeta de inkomna svaren.

Den militära *förvaltningen* har varit och är fortfarande föremål för utredning i avsikt att skapa rationalisering och förenkling. Kommissionen vill emellertid framhålla nödvändigheten av att en genomgripande förändring vidtages icke enbart av förvaltningen i stort utan även av de detaljer, som beröra t. ex. kompanichefer och kompaniadjutanter. De militära cheferna äro f. n. kringgårdade av föreskrifter och förordningar, som i en del fall svårigen kunna helt efterlevas, och som i varje fall begränsa deras befogenheter på ett sätt, som knappast kan anses rimligt. Kommissionen kan icke underlåta att med ett exempel belysa förhållandena.

En värnpliktig har förlorat en kronan tillhörig, till honom för dagligt bruk utlämnad handduk. Om handduken är av linne, är värdet kronor 1:55. Följande fall kunna uppkomma.

- a) Den värnpliktige förklarar sig villig att ersätta den förlorade persedeln till fulla värdet. Han har då att inbetala beloppet till kompaniadjutanten, vilken i särskilt föreskriven ordning inreverserar detsamma till kassaförvaltningen.
- b) Den värnpliktige förklarar sig villig ersätta förlusten till ett värde, som svarar mot graden av förslitning (t. ex. 70 %). Protokoll upprättas enligt före-

skrivet formulär innehållande diverse uppgifter. Protokollet insändes till bataljonschefen, som har att med eget yttrande vidarebefordra det till regementschefen. Sedan regementschefen fattat beslut i ärendet och tecknat detta å protokollet (»Ersättes enligt åtagande»), återgår handlingen till kompaniexpeditionen, var-efter förfäres på sätt under a) ovan angivits.

e) Den värnpliktige förklarar sig *icke villig* ersätta förlusten. Protokoll upp-rättas och insändes enligt b) ovan. Regementschefen kan nu antingen bestämma, att förlusten »ersättes av kronan», eftersom beloppet är obetydligt, eller också besluta, att ärendet »hänskjutes till krigsrätt». I senare fallet skall protokollet utskrivas i tre exemplar. Varken regementschefen, som dock har bestraffnings-rätt beträffande den värnpliktige, än mindre bataljons- eller kompanichef, som dock har tillrättavisningsrätt, kan fatta beslut om att den värnpliktige skall ersätta förlusten, även om det befinnes uppenbart, att denna orsakats genom slarv eller försumlighet.

Kommissionen måste ifrågasätta, huruvida — bortsett från de avsevärda kostnader avgörandet av ofta bagatellartade persedelmål åsamka statsverket — den förlust av en dyrbar arbetstid, som ovan skildrade omständliga procedurer förorsaka, verkligen står i rimligt förhållande till ärendets vikt och betydelse. Det är givet, att största ordning och noggrannhet måste råda i fråga om vård och redovisning av kronans materiel. Men utbildningsarbetet är dock det väsentligaste. Det kan icke vara riktigt, att chefers arbetstid upptages av för-valtningsgöromål i sådan utsträckning, att de ej ha tid att ägna sig åt utbild-ningen. Kommissionen anser, att nämnvärda olägenheter icke skulle behöva uppstå, om kompanichef medgäves rätt att i fall av ovan angivet slag ålägga underlydande personal ersättningsskyldighet intill ett visst maximibelopp, t. ex. 5 kronor. Beslut om avskrivning borde på motsvarande sätt kunna fattas av tjänstegrenschef.

Ytterligare ett exempel på förvaltningstjänstens intrång på utbildningen, som kommit till kommissionens kännedom, må anföras. I maj 1941 skulle vid ett truppförband på grund av föreskrift från ett av arméförvaltningens departe-ment verkställas en fullständig inventering av all materiel av visst slag. För ändamålet erfordrades tre inventeringskommissioner, vilka arbetade under omkring tre veckor. Det var en anseelig del av befälet, som måste tagas bort från utbildningsarbetet, och detta just under den tid på året, då behovet av instruktörer är störst. Kommissionen finner det nödvändigt, att sådana före-skrifter utfärdas, att förvaltningsmyndighet icke må utan chefers för armén hörande anbefalla åtgärder, som kunna förutses i avsevärd grad inverka störande på utbildningsarbetet.

Kommissionen vill slutligen framhålla betydelsen av att utlämning av persedlar, utbyte, reparationer, inlämning o. s. v. i möjligaste mån centrali-seras, så att förvaltnings- och förrådstjänsten vid kompanierna nedbringas så mycket som möjligt.

Det frivilliga försvarsarbetet kräver medverkan från det aktiva befälet. Då detta arbete är värt allt det stöd och all den uppmuntran, som kan lämnas, och då det just i dessa tider naturligen bedrivs mera forcerat än eljest, anser sig kommissionen i denna fråga icke böra göra annat uttalande, än att

det aktiva befälet på sina håll tydligen tages i anspråk i en omfattning, som i längden icke kan anses tillräddig med hänsyn till befälets egentliga arbetsuppgift — utbildningsarbetet vid truppförbandet.

Uttagning och tilldelning av värnpliktiga samt deras utväljande för olika utbildningslinjer.

Rätt man på rätt plats är en grundprincip, som mera än hittills måste beaktas vid all krigsplacering för att den militära organisationen skall uppnå största möjliga effektivitet. Det gäller därvid att i möjligaste mån anvisa varje man den plats inom försvaret, där han kan beräknas bli till största gagn med hänsyn till såväl sin militära som sin civila utbildning och erfarenhet. Trots att därvid den militära organisationens krav, vilka ju i sin tur äro betingade av krigets krav, måste tillmätas avgörande betydelse, finnas ändå stora men alltför litet utnyttjade möjligheter att öka försvarsväsendets effektivitet genom att vid krigsplacering taga hänsyn till och utnyttja vars och ens även i det civila livet ådagalagda personliga duglighet.

Samma princip måste åtminstone i viss mån ligga till grund även för den *uttagning och tilldelning* av värnpliktiga, som sker redan vid inskrivningen, liksom för deras *utväljande* för olika utbildningslinjer sedermera vid truppförbanden i samband med inryckningen. Särskilt vid specialtruppslag och i fråga om specialbefattningar underlättas ju den militära utbildningen avsevärt, om man vid denna genom en rationell uttagning och tilldelning kan tillgodogöra sig såväl den värnpliktiges anlagsförutsättningar som hans redan i det civila livet förvärvade kunskaper och färdigheter.

Denna princip är också fastslagen i gällande inskrivningsförfattning (svensk författningssamling nr 443/1936), vari föreskrives följande i § 34: »Vid tilldelning åligger det inskrivningsnämnden att efter noggrann prövning iakttaga, att envar värnpliktig varder, så långt i kommandoväg bestämt antal medgiver, tilldelad det truppslag eller den tjänst, för vilken han befines lämpligast. Vid lika lämplighet bör värnpliktig, där så ske kan, tilldelas det truppslag eller den tjänst, vartill han anmält sig.» I den generalorder (go nr 1), som årligen fastställer personalbehovet, vilket ju i sin tur i första hand ligger till grund för tilldelningen, föreskrives till yttermera visso följande: »Vederbörliga truppslag o. s. v. tilldelas i möjligaste mån sådana värnpliktiga, som med hänsyn till yrke eller utbildning eller egenskaper i övrigt kunna anses vara lämpliga för utbildning vid ifrågavarande truppslag o. s. v.» (go nr 1/1941, mom. 5). I samma generalorder (§ 2) lämnas närmare uppgift om de civila yrkesgrupper, ur vilka värnpliktiga företrädesvis böra tilldelas olika försvarsgrenar och truppslag, såsom t. ex. sjömän, fiskare o. d. marinen i sjötjänst, telefon- och telegrafarbetare, elektriker o. d. signaltrupperna, bagare, slaktare o. d. intendenturtrupperna etc.

Den militära organisationens behov av specialutbildad personal av olika slag kan emellertid självfallet ej annat än delvis stämma överens med sam-

hällets tillgång på sådan personal, eftersom denna tillgång i sin tur är bestämd av samhällets funktion och yrkesstruktur i fred. Den med nödvändighet existerande skillnaden mellan tillgång och efterfrågan på personal, avsedd för speciella militära ändamål, måste alltså utjämnas genom den militära utbildningen. I generalorder nr 1/1941, mom. 5, heter det därom bl. a.: »Bristande tillgång på värnpliktiga tillhörande särskilt angivna yrken får *icke* föranleda minskning i kontingentens storlek, utan i förekommande fall skola andra värnpliktiga i stället uttagas.» Men därvid gäller det framför allt att se till att till specialutbildning ej uttagas sådana, som sakna både håg och fallenhet för utbildningsgrenen ifråga.

Detsamma gäller i stort sett även om uttagningen av värnpliktiga i allmänhet till olika befattningar inom vederbörliga truppslag. I de många fall, där man förklarligt nog ej redan vid inskrivningen eller m. a. o. före deras militära utbildning kan åtaga sig att placera »rätt man på rätt plats», gäller det att åtminstone se till att ej »fyrkantiga pluggar komma i runda hål», som det också slagordsmässigt heter. De flesta värnpliktiga äga av allt att döma av naturen vissa förutsättningar för militär utbildning av flera olika slag, men lika visst är, att den naturliga anpassningsförmågan i flera avseenden har sina redan på förhand givna begränsningar såsom t. ex. i fråga om kropps-konstitution, intellekt, karaktär och personlig läggning i övrigt. Sådana för den värnpliktiges militära utbildning och användbarhet hämmande begränsningar, såväl fysiskt som psykiskt betingade, borde ju helst redan vid inskrivningsförrättningen beaktas. Så kan emellertid under nuvarande förhållanden ej ske annat än i fråga om de värnpliktigas fysiska förutsättningar, vilka ju vid inskrivningen äro föremål för läkarundersökning.

Ett visst urval även i psykiskt avseende sker vid inskrivningen dock indirekt därigenom, att till vissa specialtruppslag (t. ex. artilleriet i eldlednings-tjänst och signatrupporna) företrädesvis uttagas värnpliktiga med högre skolutbildning. Genom detta indirekta urval, varigenom alltså i första hand specialtruppslagen tillförsäkras den i psykiskt avseende mera kvalificerade personalen, har infanteriet i samma avseende i regel kommit att bli alltför missgymnat i förhållande till de komplicerade uppgifter, som numera tillkomma detta truppslag i strid. Detta har givit anledning till följande påpekande i senast utfärdade generalorder för uttagning och tilldelning (go nr 1/1941, mom. 5): »Infanteriet, som är huvudtruppslaget, skall i möjligaste mån tillförsäkras ett i fysiskt och psykiskt avseende fullgott soldatmaterial.»

Vissa brister i nuvarande system för uttagning och tilldelning anser sig kommissionen böra åtminstone antydningvis omnämna, ehuru hela frågan om inskrivningsväsendets och den därmed nära sammanhängande värnplikts-registreringens organisation är föremål för särskild utredning av försvars-väsendets rullföringsnämnd, vars preliminära betänkande kommissionen under hand tagit del av.

I likhet med rullföringsnämnden anser kommissionen det ur praktisk och

ekonomisk synpunkt föga rationellt, att inskrivningsverksamheten enligt nuvarande system är uppdelad på tvenne i väsentliga avseenden skilda organisationer — en gemensam för samtliga försvarsgrenar och en enbart avsedd för marinen. Ändamålsenligt är knappast heller, att själva inskrivningen ej ens inom den gemensamma delen av organisationen verkställas inskrivningsområdesvis, vilket vore det naturliga med hänsyn till att de årliga tilldelningskontingenterna genom go nr 1 fastställas enhetligt för dessa områden, som äro grundenheterna i den territoriella indelningen. I stället verkställas ju inskrivning särskilt för varje rullföringsområde, varvid även de inskrivningsområdesvis fastställda tilldelningskontingenterna måste uppdelas på dessa smärre enheter, vilka i regel äro alltför små för att medge ett tillräckligt urval vid uttagning av värnpliktiga till mera krävande utbildning eller tjänstgöring i kvalificerade befattningar. Genom denna onödigtvis långt drivna decentralisering av inskrivningsverksamheten tillskapas ju dessutom ett så stort behov av särskilda inskrivningsnämnder, att var och en av dessa knappast kan tillförsäkras tillräckligt kvalificerad ledning och sammansättning i övrigt för att i alla avseenden kunna bedriva inskrivningsarbetet så rationellt som önskvärt vore.

Den centralisering av hela inskrivningsverksamheten till en för samtliga försvarsgrenar gemensam organisation för varje inskrivningsområde, varom rullföringsnämnden har för avsikt att väcka förslag, torde i avsevärd grad både komma att öka möjligheterna att erhålla en för denna viktiga verksamhet kvalificerad ledning och komma att utvidga urvalsområdet för uttagning av specialmanskap. Såsom rullföringsnämnden likaledes påpekat, är det behövt med en centralisering även ifråga om den centrala ledningen av inskrivningsarbetet, vilket hittills huvudsakligen åvilat chefen för armén. Det föreligger behov av en central inskrivningsmyndighet för samtliga försvarsgrenar, vilka därför lämpligen borde inordnas under en för dessa gemensam myndighet — exempelvis chefen för försvarsstaben.

I likhet med rullföringsnämnden anser kommissionen en sådan central inskrivningsmyndighet nödvändig för att säkerställa, att olika truppslags intressen vid uttagning och tilldelning vederbörligen tillgodoses. Därvid är det ej tillräckligt med sådana knapphändiga allmänna anvisningar, som hittills lämnats i go nr 1, utan det torde behövas en av central myndighet utarbetad utförlig handbok i ämnet. En central inskrivningsmyndighet är även behövt såsom kontrollerande organ för att tillse, att utfärdade anvisningar på ett enhetligt sätt följas av de olika inskrivningsnämnderna. Såsom rullföringsnämnden påpekat, har det hittills rentav ifråga om påtagliga misstag vid uttagning och tilldelning varit förenat med svårigheter att få erforderliga rättelser till stånd.

Kommissionen, som hos truppförbandscheferna vid specialtruppslagen förfrågat sig, huruvida befogade erinringar kunna resas mot inskrivningsnämndernas uttagning och tilldelning av värnpliktiga, har därvid fått åtskilliga exempel på sådana missförhållanden, vilka genom en central inskrivnings-

myndighet borde kunnat förebyggas eller rättas till. Med all rätt har t. ex. chefen för ett trängförband ansett såsom felaktigt »att hästvana värnpliktiga uttagits till biltjänst, under det att motorkunniga uttagits till anspanss- och sjukvårdstjänst». Från flera trängförband har för övrigt anförts klagomål över att till sjukvårdstjänst uttagits värnpliktiga med alltför svag kroppskonstitution för att kunna motsvara tjänstens fysiska påfrestningar (t. ex. vid bårbärning).

Stridsvagnsförbandens värnpliktiga utgöra exempel på en personalgrupp, som enligt kommissionens mening hittills uttagits på ett mindre tillfredsställande sätt. Såsom i annat sammanhang framhålles (s. 193 f.), ställas numera på de till pansartjänst uttagna större krav i både fysiskt och psykiskt avseende än på någon motsvarande personalgrupp inom armén. Ehuru dessa värnpliktiga enligt nuvarande praxis uttagas militärområdesvis, lämnar urvalet ändå åtskilligt övrigt att önska. Det förefaller, som om man vid uttagningen av denna personal alltför ensidigt fäst avseende vid rent fysiska egenskaper (enligt gällande besiktningsreglemente) och yrkesmässiga kvalifikationer. I go nr 1/1941, § 2, föreskrives att till infanteriet i pansartjänst böra »i första hand ifrågakomma värnpliktiga, vilka styrka sig äga rätt att i yrkesmässig trafik föra automobil eller omnibus eller i övrigt styrka sig äga större vana vid förande av sådana fordon». Ifråga om övriga och ej mindre viktiga krav, som måste ställas på värnpliktiga, som tilldelas sådana specialvapen som pansartrupperna, skriver en militärpsykolog (*T. Husén*) bl. a. följande: »Dessa vapen ha avgjort offensiv karaktär, och de måste bäras upp av män, som uppvisa orubblig karaktärsfasthet, självuppgivande hängivenhet för uppgiften, fast viljeinriktning och stor viljestyrka.» (*Ny Militär Tidskrift*, 1941, nr 3—4, s. 50).

Ehuru man av lätt insedda skäl ej redan vid inskrivningsförrättningarna, sådana dessa nu äro organiserade, har tillräckliga möjligheter att pröva och avgöra, huruvida den personal, som uttages till exempelvis pansartjänst, verkligen äger förutsättningar att motsvara de psykiska krav, som sådan tjänst ställer, så böra dock enligt kommissionens mening kraven även i detta avseende noga preciseras i de anvisningar, som centralt utfärdas för inskrivningsförrättningen, så att man vid denna åtminstone i någon mån kan taga hänsyn härtill. Spörsmålet i vad mån man redan vid inskrivningsförrättningen skulle kunna använda särskilda psykologiska prov såsom hjälp vid denna uttagning anser sig kommissionen böra tills vidare lämna därhän, enär detta till stor del sammanhänger med lösningen av det organisationsproblem, som rullföringsnämnden har sig förelagt. Oberoende därav anser sig kommissionen dock med hänsyn till behovet av ökade urvalsmöjligheter kunna förorda, att själva urvalsområdet vid uttagning av så kvalificerad personal som den för stridsvagnsförbanden avsedda utvidgas till att omfatta hela riket (med undantag av övre Norrlands och Gotlands inskrivningsområden). Den kontingent, som varje inskrivningsområde har att uttaga, blir ju i så fall av så pass begränsad storlek, att vederbörande inskrivningsnämnder skulle kunna

ägna själva personurvalet betydligt större omsorg än hittills. Ur urvals-synpunkt vore det vidare lämpligt, att varje stridsvagnsförband av inskrivningsmyndighet tilldelades ett antal värnpliktiga, som med minst 25 % överstege det behöfliga antalet, så att dessa förband själva under tiden närmast efter inryckningen kunde beredas möjlighet att med hjälp av både särskilda lämplighetsprov och personligt omdöme göra ett ytterligare urval, vilket dock borde vara avslutat i så god tid, att definitivt icke antagna därefter utan olägenhet kunde överföras till andra förband.

Behovet och betydelsen av särskilda lämplighetsprov har man till fullo insett inom den tyska armén, som därvid alltmera tagit psykologien till hjälp både vid befälsrekrytering och vid de värnpliktigas uttagning till special-tjänst och deras utväljande för olika utbildningslinjer. I ett schweiziskt fackorgan framhåller en artikelförfattare (*G. A. Farner*), att erfarenheterna från det nu pågående kriget tydligt visa, att den tyska militärpsykologien med dess urvalsmetoder för specialmanskap är inne på rätt väg, och han tillägger: »Enligt fackmän, som ingående känna förhållandena, äro nämligen det tyska pansarvapnets framgångar till väsentlig del att tillskriva det med hjälp av lämplighetsprov noggranna personurvalet.» (*Allgemeine Schweizerische Militärzeitung*, december 1940, s. 684).

En föreställning om den tyska militärpsykologiens snabba utveckling får man av följande upplysningar, som hämtats dels ur *T. Huséns* ovannämnda artikel, dels ur en av överste *S. E. Allstrin* och professor *R. Anderberg* till chefen för armén avgiven rapport över studier rörande organisation och metoder för »Eignungsuntersuchungen» inom tyska armén.

Förutom rikskrigsministeriets centrala psykologiska laboratorium fanns det år 1929 i Tyskland 6 lokala »prövningsstaber» (*Dienststellen für Eignungsuntersuchungen*) med 5 officerare och 14 militärpsykologer. År 1938 var antalet prövningsstaber 19 med 42 officerare och 171 militärpsykologer. Enligt årsberättelsen för utbildningsåret 1939/1940 prövades ej mindre än 160 000 personer inom armén, förutom officers- och underofficersaspiranter, i första hand specialmanskap av olika slag, såsom t. ex. radiotelegrafister, pansarskyttar, stridsvagnsförare, och mekaniker.

F. n. finnes en prövningsstab för varje inskrivningsområde (*Wehrkreis*), vilken utför prövningarna antingen centralt eller vid truppförbanden inom respektive områden. Under kriget sker prövningen även genom till fronterna utsända ambulera prövningsstaber.

Hela prövningsverksamheten står under ledning av en till arméledningen anknuten »prövningsinspektion» (*Inspektion für Eignungsuntersuchungen*). Inom inspektionen, som förutom adjutant-, förvaltnings- och kontorspersonal förfogar över ett antal armépsykologer (*Heerespsychologen*), utarbetas olika undersökningsmetoder och bearbetas rönen från undersökningarna. Genom inspektionens försorg utarbetas utförliga anvisningar och instruktioner för prövningarnas utförande. Samma myndighet inspekterar årligen de prövningar, som företagas genom lokalt verk samma prövningsstaber.

I fråga om de principer, som ligga till grund för den moderna tyska militärpsykologien, kan hänvisas till följande sammanfattning, som i något utförligare skick återfinnes i ett arbete, »*Wehrpsychologie*», av dr *M. Simoneit*, vetenskaplig ledare för rikskrigsministeriets psykologiska laboratorium:

1. En isolerad mätning och värdesättning av enskilda genom yrkesanalys be-

stämnda, själsliga funktioner är tämligen ändamålslös; först genom att man ser de isolerat tänkta funktionerna i samband med individens särprägel, hans karaktär, kan man sluta sig till hur individen kommer att förhålla sig i framtiden.

2. Genom att den rent psykotekniska metoden får stå tillbaka för den karakterologiska tränges principen om den exakta mätningen tillbaka av principen om den logiskt kontrollerbara beskrivningen, och tyngdpunkten förskjutes från inställningen på det rent kvantitativa prestationsresultatet till inställningen på *hur* detta resultat kommer till stånd.

3. För att den karakterologiska prövningen skall ernå den grad av objektivitet, som är erforderlig, är det nödvändigt, att man skiljer mellan symptom och karaktärsegenskap. Symptom som iakttagits en enda gång tillåter ej, att man sluter tillbaka på någon bestämd karaktärsegenskap. Om vederbörande exempelvis i ett ledarprov visar avgjord passivitet, kan man ingalunda sluta till att han t. ex. har svårt att nå kontakt med sina medmänniskor. Det ovana i situationen kan verka pressande. De symptom, som iakttagits av flera av varandra oberoende prövare, få anses vara tämligen säkra.

Urvalsförfarandets metodiska riktighet verifieras genom den kontakt, som ständigt uppehålls mellan prövningsstaben och det truppförband, till vilket den prövade skickats (Bewährungskontrolle). De erfarenheter som gjorts under mer än ett decennium ha visat, att metodiken i huvudsak varit tillfredsställande.

Utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningslinjer har vid svenska armén länge skett utan hjälp av särskilda lämplighetsprov. Det är egentligen endast i fråga om signalister som det varit praxis att använda en del prov för att utröna, i vad mån de värnpliktiga, som avsetts för denna utbildning, ägt speciella förutsättningar härför. I de fall, där mera omsorgsfulla prov företagits, ha dessa avsett att utröna, dels t. ex. sinne för rytm — vanligen prövat med s. k. summerapparat — normalt färgsinne samt förmåga till snabb och säker uppfattning vid diktamen, dels sådana allmänna förutsättningar som intelligens och god handstil.

Vid utväljandet av värnpliktiga för övriga utbildningslinjer, synes man på de flesta håll nöjt sig med inmönstringsbefälets vid inryckningen gjorda iakttagelser angående de värnpliktigas personliga lämplighet för olika utbildningslinjer, värnpliktskortens uppgifter om yrke, längd, vikt m. m. kompletterade med vederbörandes muntligt lämnade upplysningar om genomgången utbildning m. m. samt deras egna önskemål i fråga om utbildningslinje. Den vikt som man fäst vid dessa olika förhållanden har dock växlat betydligt mellan olika truppförband. Vid en del synes man alltför ensidigt lagt huvudvikten vid vederbörandes rent kroppsliga förutsättningar och civila yrke. Så har man exempelvis till *pionjärtjänst* brukat utvälja företrädesvis värnpliktiga med god kropps-konstitution, vilka genom sitt civila arbete förvärvat vana vid i pionjärtjänst förekommande verktyg och materiel, t. ex. snickare, stenarbetare, cementarbetare, smeder, grovarbetare o. d. Det säger sig emellertid självt, att man vid rekrytering av pionjärförbanden ej ensidigt får taga hänsyn till rent kroppsliga förutsättningar och tekniska färdigheter, utan att det därvid också gäller att beakta de intellektuella och moraliska egenskaper, som ju äro ej mindre nödvändiga förutsättningar för

att denna personal skall kunna lösa även de alltmera komplicerade taktiska uppgifter, vilka numera i fält ställas på pionjärförbanden.

Utväljandet av värnpliktiga till *sjukvårdstjänst* har likaledes, genom att i alltför stor utsträckning grundas på vederbörandes civila yrke, på sina håll kommit att bli misslyckat med hänsyn till tjänstens krav. Flerstädes har man nämligen till denna tjänst brukat utvälja ej endast — såsom naturligt är — t. ex. sjukgymnaster, massörer och badbetjäning utan även frisörer, tandtekniker o. d. Inom dessa sistnämnda yrkesgrupper finnas givetvis många värnpliktiga, som ej tillräckligt motsvara de fysiska krav, som sjukvårdstjänsten ställer. Dessutom är att märka, att sjukvårdstjänsten vid utväljandet i regel kommit i efterhand och därvid i alltför stor utsträckning tilldelats värnpliktiga, som ej ansetts lämpliga för övriga utbildningslinjer. De ofta framförda klagomålen över att sjukvårdspersonalen lämnat åtskilligt övrigt att önska både i fråga om fysiska och psykiska kvalifikationer hänga därför nära samman med själva sättet för utväljandet av denna personal.

Att man vid den svenska arméns truppförband över huvud taget ej ägnat själva utväljandet av de värnpliktiga för olika utbildningslinjer den tid och den omsorg, som man gjort och gör inom arméerna i militära föregångsländer, kan visserligen bero på att man alltför mycket underskattat betydelsen därav. Men det torde mera bero på att man överskattat inmönstringsbefälets möjligheter att *utan* hjälp av särskilda lämplighetsprov endast med stöd av sin allmänna människokännedom och med hjälp av de vid inryckningen tillgängliga uppgifterna om och av de värnpliktiga kunna göra en ur utbildnings-synpunkt tillfredställande fördelning av rekryterna på olika utbildningslinjer. Den iver, som truppförbandscheferna i regel lagt i dagen för att få denna fördelning omedelbart verkställd, vilket av praktiska skäl helt visst kan vara önskvärt, vittnar om en viss oro för att värdefull övningstid skulle komma att gå förlorad, om man ägnade dagar och veckor åt själva utväljandet. Där en sådan oro möjligen förefunnits, måste den dock anses ogrundad, eftersom ju erfarenheterna från andra länder tydligt nog visa, att man i stället kan vinna tid genom att ägna tillräcklig tid åt själva utväljandet. På det hela taget kan utbildningens effektivitet inom vissa gränser endast vinna på att de värnpliktigas fördelning på olika utbildningslinjer sker med största möjliga omsorg.

Även om behovet av omsorg vid denna fördelning ej varit mindre påkallat tidigare, måste det dock med nödvändighet tillgodoses vid en utökning av övningstiden. Hur stor denna ökning under rådande förhållanden måste bli, beror i ej oväsentlig grad på i vad mån man även genom ett omsorgsfullt utväljande av de värnpliktiga tillser, att utbildningen blir organiserad på effektivast möjliga sätt.

I de i annat sammanhang närmare berörda »Särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 och årsgрупп 1941», (fastställda genom ao nr 70/1941 och 146/1941), vilka ju avse den till ett år provisoriskt förlängda första tjänstgöringen, har kravet på mera rationella tillvägagångssätt vid utväljandet i viss mån beaktats. Ett

av motiven till att den första tjänstgöringen i enlighet med dessa särskilda bestämmelser kommit att inledas med en 2 månaders gemensam rekrytskola, under vilken samtliga värnpliktiga bibringas en allmänt grundläggande rekrytutbildning, har varit att därigenom bereda befälet behövtligt andrum för den definitiva uppdelningen av de värnpliktiga på olika utbildningslinjer och möjlighet att kunna grunda utväljandet av de värnpliktiga på befälets under denna tid förvärvade personliga kännedom om deras verkliga utbildningsförutsättningar. Med den preliminära uppdelning på specialförband, vilken emellertid fortfarande skulle ske redan i samband med inryckningen, avsågs att på specialkompanier, tunga kompanier m. m. inmönstra sådana värnpliktiga, vilka enligt det aktiva befälets preliminära bedömande skulle anses lämpade för utbildning vid respektive specialförband. Även dessa värnpliktiga skulle under den gemensamma rekrytskolan bibringas huvudsakligen utbildning i gevärsinfanteritjänst. I denna utbildning skulle dock inläggas vissa orienterande övningar (provövningar) i vederbörlig specialtjänst (omfattande högst 25 % av utbildningstiden) för att bereda möjlighet till en direkt praktisk utprovning av vederbörandes lämplighet. Efter hand som säkerhet vunnes om den värnpliktiges personliga lämplighet för specialtjänst, skulle vissa ombyten och överflyttningar av personal kunna ske.

Frågan om tidpunkten för det definitiva utväljandet har — enligt vad kommissionen under hand inhämtat — ingående dryftats inom arméstaben i samband med den förberedande planläggningen för ovannämnda »särskilda utbildningsbestämmelser».

Även om det enligt kommissionens mening ur ren urvalssynpunkt skulle varit mera ändamålsenligt att vid inryckningen ej behöva fördela de värnpliktiga på annat än ett antal i stort sett likartade utbildningsenheter och uppskjuta all uppdelning på specialförband, tills samtliga värnpliktiga deltagit i ovannämnda orienterande övningar (prov), har detta av övervägande praktiska skäl ej ansetts lämpligt. Ett system utan preliminär uppdelning vid inryckningen skulle nämligen enligt arméstabens mening komma att medföra bl. a. följande olägenheter.

Om ingen organisation av specialförband komme att ske förrän under den gemensamma rekrytskolan eller vid dess slut, måste stora omflyttningar verkställas mellan olika utbildningsenheter, vilket ju är förenat med vissa praktiska olägenheter. Det kunde vidare befaras, att vederbörande befäls intresse för just »sin» trupp från början komme att slappna, om kanske huvuddelen av de värnpliktiga efter någon månads utbildning ändå skulle omplaceras. Vid ett system med preliminär uppdelning på specialförband redan vid inryckningen har ju utbildningsbefälet däremot att räkna med att få behålla åtminstone huvuddelen av sina vid inryckningen tilldelade värnpliktiga.

På grund av härovan antydda farhågor har man sålunda kommit att stanna för att uppdelningen på utbildningslinjer i stort sett sker redan vid inryckningen men att nödvändiga överflyttningar efter hand finge göras under den gemensamma rekrytskolan. I ovannämnda »särskilda utbildningsbe-

stämmeiser» (ao nr 70/1941) har det ursprungligen tilltänkta nya förfarings-sättet vid utväljandet genom följande förbehåll bringats ytterligare ett steg närmare det gamla men ur utbildningssynpunkt mindre effektiva sättet: »De värnpliktiga *utväljas* efter anlag och lämplighet på sådant sätt, att omflyttningar i möjligaste mån förebyggas... Nödvändiga omflyttningar böra vara verkställda inom en månad efter inryckningen.»

Vissa riktlinjer och förslag till prov vid utväljandet tillställdes kort tid före inryckningen av 1940 års klass (genom ao den 8 april 1941 nr 82: 1) samtliga truppförbandschefer vid infanteriet med anmodan till dessa att sedermera (före den 1 juli 1941) till arméstabens utbildningsavdelning avgiva kortfattad rapport angående »verkställda prov, dessas användbarhet, andra använda prov och annat av vikt för fortsatt verksamhet». De i nämnda arméorder angivna proven vore uttryckligen endast att anse såsom exempel på prov. Dessa hade »utarbetats i samband med en inom arméstaben pågående utredning i avsikt att fastställa om psykoteknik av det slag, som under senare år med gott resultat använts inom större svenska industriföretag och flerstädes utomlands även för militära ändamål, kan komma till användning inom armén».

I anvisningarna till proven erinrades till yttermera visso om bl. a. följande: »Utväljandet får icke göras så, att gevärsförbanden missgynnas. Vid utväljande för annan tjänst än gevärs- och pionjärtjänst skall detta ske efter anlag och lämplighet på sådant sätt, att omflyttningar i möjligaste mån förebyggas; andra fordringar än vad som absolut kräves för avsedd utbildning få dock icke ställas på de värnpliktiga i fysiskt eller psykiskt avseende. Personliga önskemål beaktas i möjligaste mån.»

Förutom att proven borde »göras enkla och anordnas med takt och omdöme», föreskrevs i anvisningarna vidare: »Värnpliktiga, som förklaras olämpliga för vise utbildning med anledning av provens utslag, få icke undantagslöst utväljas för gevärsutbildning utan fördelas jämnt på samtliga utbildningslinjer. Vid en sådan överföring får den värnpliktige icke bibringas den uppfattningen att han är mindre duglig som soldat utan delgives, att han förefaller vara mera lämpad för annan utbildningslinje.»

Förtjänstfullt är enligt kommissionens mening, att i dessa anvisningar preciserats vissa *lämplighetskrav*, ej endast fysiska utan även psykiska. I fråga om t. ex. *pionjärtjänst* heter det i anvisningarna: »Den värnpliktige bör genom sin civila yrkesutbildning äga kunskap och vana att hantera i pionjärtjänst vanligen förekommande verktyg, redskap och materiel samt genom sin fysiska utrustning (idrottsmän) och allmänna intelligens vara väl lämpad för uppgiften. Han skall ha goda nerver, lugna händer utan märkbar darrning samt skall vid utförande av en arbetsuppgift icke varaktigt bringas ur fattningen av yttre påverkan eller chocker. Den oöverlagda reaktionen skall vara snabb.»

Däremot ifrågasätter kommissionen lämpligheten av följande båda inom arméstaben utarbetade och i anvisningarna rekommenderade *prov* för ut-rönande av blivande pionjärens psykiska kvalifikationer:

1. Den värnpliktige ålägges att bygga en stapelställning med vanliga byggbitar på underlag av en träpelare med ringa stöd- och byggyta eller att stapla 10—20 tändstickor över öppningen till en buteljhals. Under utförandet av arbetet, som i och för sig endast fordrar lugna händer och balanssinne, utsättes den prövade för störningar i form av plötsligt eller varaktigt buller (knall från papperspåse, ljudet från en harskramla o. s. v.). Efter en naturlig reaktion, som normalt bör medföra ett tvärt avbrytande av arbetet, skall detta inom rimlig tid kunna fortsättas och avslutas.

2. Genom att den prövade visar sin förmåga att »taga lyra» med båda händerna var för sig och samtidigt av från kort håll kastade mindre föremål kontrolleras förmågan av snabb reaktion.

Ifråga om dessa båda prov anför en truppförbandschef i sin rapport träffande: »Samtliga värnpliktiga utförde proven utan nervositet. Något utslag för de värnpliktigas lämplighet för den ena eller andra tjänsten gävo dessa prov icke. De synas därför vara av ringa värde.»

Det är onekligen en oeftergivlig fordran på varje urvalsprov, som skall vara praktiskt användbart, att det i tillräcklig grad »differentierar». Helst böra sådana prov vara på ett eller annat sätt redan på förhand »standardiserade», så att vederbörande, som skall använda dem i urvalssyfte, verkligen kan veta inom vilka gränser prestationer äro att betrakta såsom normala eller godtagbara för utbildningsgrenen ifråga. Man måste m. a. o. först pröva själva proven, innan man med dem börjar pröva värnpliktiga. Så har emellertid veterligen ej skett i fråga om något enda av de prov, som i den nämnda arméordern av den 8 april 1941 (nr 82: 1) anbefallts till användning på försök vid utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningsgrenar.

Truppförbandschefernas åsikter och praxis ifråga om utväljandet har kommissionen erhållit kännedom om dels genom ovannämnda till arméstabens utbildningsavdelning insända rapporter angående tillämpade urvalsmetoder, dels genom såväl skriftliga som muntliga förfrågningar därom hos vederbörande.

Flera truppförbandschefer ha framhållit, att utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningslinjer vid truppförbanden avsevärt skulle underlättas, om man redan vid inskrivningsförrättningen inhämtade mera noggranna uppgifter om de värnpliktigas utbildning, intressen m. m. Från ett håll har framhållits såsom önskvärt, »att vid inskrivningsförrättningen ett preliminärt yttrande kunde avges om de till infanteriet uttagnas lämplighet för viss utbildningslinje, huvudsakligen grundat på den värnpliktiges fysiska beskaffenhet.» Såsom önskvärt framhålles från ett annat håll vidare, att värnpliktig, som varit eller är anställd i yrkesarbete, borde vid inryckningen förete arbetsbetyg med mera detaljerade uppgifter om arbetets art, än dem som återfinnas på vederbörandes värnpliktskort.

I fråga om de i ovannämnda arméorder anbefallda lämplighetsproven för utväljandet av värnpliktiga till olika utbildningslinjer har ett stort antal truppförbandschefer i sina till arméstaben insända rapporter avstått ifrån att avge ett definitivt omdöme, enär dessa prov kommit truppförbanden tillhanda så kort tid före inryckningen av 1940 års klass, att med denna årsklass

endast mer eller mindre improviserade försök med hjälp av proven kunnat utföras.

En truppförbandschef, som på försök hunnit använda dessa lämplighetsprov endast vid ett tungt kompani, varvid »några direkta fördelar med provningsmetoden icke kunnat konstateras», tillägger i sin rapport därom: »Ett användande av denna metod kräver förberedande planläggning och noggrann genomgång med det befäl, som skall leda proven.» En annan truppförbandschef, som ej heller anser de föreslagna proven lämpliga för sitt ändamål, tillägger: »Det synes mig ändamålsenligare att de värnpliktiga vid inryckningen fördelas på ett antal utbildningsenheter och att utväljandet till viss utbildningslinje sker först efter det samtliga värnpliktiga underkastats vissa prov. Ett sådant system kan utan olägenhet tillämpas, enär utbildningen under de första veckorna är likartad.»

Vid en del truppförband synes ett liknande system också blivit förverkligat, enligt vad som framgår av exempelvis följande beskrivning: »Vid inryckningen (den 17 april) organiserades 7 gevärskompanier. Inom varje gevärskompani uttogs preliminärt en viss procent specialmanskap, som sammanfördes till en pluton inom varje kompani. Under den gemensamma rekryt-skolan prövades denna uttagning och korrigeringar gjordes. Den 26 maj överfördes de sålunda uttagna till specialkompanier för att där undergå slutlig prövning, varefter enstaka utbyten verkställdes under tiden 26 maj—15 juni.»

Eftersom de enligt den ovannämnda arméordern på försök anbefallda lämplighetsproven skulle kunna anordnas »antingen och om möjligt vid inryckningen eller senare», ha flera truppförbandschefer uttalat sig därom, varvid de flesta dock förordat det sistnämnda alternativet, av skäl som framgå av exempelvis följande uttalanden: »Ingående prov redan under inryckningsdagen äro svåra att genomföra — befälet behövs då för andra uppgifter. Det är nödvändigt, att de värnpliktiga först i någon mån få tillfälle att vänja sig vid den militära miljön. Därigenom komma de bättre till sin rätt, och proven bli mindre slumpbetonade.» En annan truppförbandschef skriver därom: »Proven synas lämpligen icke böra äga rum omedelbart i samband med inryckningen utan företagas först senare med jämförelsevis god tid till förfogande.»

En truppförbandschef, som anser, att de anbefallda lämplighetsproven givit god vägledning vid avskiljande av *olämpliga*, skriver bl. a. följande: »Min bestämda uppfattning är att icke alltför stor vikt behöver läggas vid de fysiska förutsättningarna, där dessa icke ligga under en viss gräns . . . De fysiska förutsättningarna upparbetas och bedömas bäst under den militära tjänstens träning, varför först efter en icke alltför kort tid ett verkligt tillförlitligt utslag torde kunna ernås.» Särskilda »prov på energi, viljekraft och förmåga till koncentration» efterlysas av samme truppförbandschef, som dock tillägger: »Riktigt torde ifrågasättande faktorer endast kunna bedömas efter en jämförelsevis lång tid.» En annan truppförbandschef ifrågasätter,

»huruvida icke de psykotekniska proven böra betraktas såsom en kontroll av ett på andra prov och allmänt omdöme om personalen grundat förslag till utväljande».

Kommissionen, som är av den uppfattningen att noggrant utexperimenterade och standardiserade prov i lämplig omfattning böra komma till användning vid utväljandet av de värnpliktiga för olika utbildningslinjer, vill dock såsom sin mening framhålla, att sådana prov självfallet varken få eller kunna ersätta utbildningsbefälets personliga omdöme om de värnpliktigas lämplighet för militär utbildning av olika slag. Det kan därvid ej bli fråga om ett »antingen — eller», utan det måste bli ett »både — och».

Sådana prov kunna ej rimligtvis tilldelas någon annan uppgift än att vara en kontroll av och ett komplement till befälets personomdöme. Detta omdöme, som till sin natur är subjektivt och i viss mån måste vara otillförlitligt, så länge det ej grundar sig på en långvarig och mångsidig förhandskännedom om vederbörande, är nämligen i behov av kontroll, särskilt när det gäller något så viktigt som att växla in envar värnpliktig på den utbildningslinje, på vilken han kan beräknas bli till största möjliga gagn för landets försvar. Vid ett så grannliga värv är ju personomdömet också i behov av komplettering. Det finns många även ur militär lämplighetssynpunkt viktiga egenskaper och egenskaper — särskilt på de psykiska elementarfunktionernas område — som man ej så lätt kan komma åt annat än genom systematiska prov. Men det finns å andra sidan många för den militära dugligheten avgörande egenskaper — ej minst på känslans, viljans och karaktärens område — som undandraga sig prövning i egentlig mening, och vilka ännu ej kunna göras till föremål för annat än mer eller mindre osäkra personliga omdömen.

Även när det gäller att komma underfund med karaktärsegenskaper, har man visserligen, såsom redan antytts, på sistone särskilt inom den tyska psykologien sökt använda sig av ett slags »karakterologiska prov», vilka dock i själva verket knappast äro att betrakta som prov i vanlig mening utan snarare utgöra en systematisk observation och därmed ett personligt »bedömande» av människors beteende i olika prövningssituationer. S. k. karakterologiska utlåtanden, som i viss utsträckning tjäna till vägledning vid utväljandet inom den tyska armén, bli därför, såsom överste *Allstrin* och professor *Anderberg* i sin ovannämnda rapport framhållit, »helt beroende av vad den iakttagande psykologen menar sig kunna utläsa ur de prövades beteende».

Allt nog — vid ett rationellt utväljande av värnpliktiga för olika utbildningslinjer borde praktisk människokännedom och experimentella undersökningsmetoder helst komplettera varandra. Därför instämmer kommissionen med de truppförbandschefer, som mena, att särskilda prov för utrönande av de värnpliktigas lämplighet för olika utbildningslinjer ej böra göras omedelbart vid inryckningen utan först efter hand, då utbildningsbefälet kunnat bilda sig även ett tillräckligt stadgat personligt omdöme om vederbörandes lämplighet i olika avseenden.

Ehuru det i samband med inryckningen av 1940 års klass gjorda försöket — att använda även experimentella provningsmetoder vid utväljandet av de värnpliktiga — är värt allt erkännande, anser kommissionen, att dessa provningsmetoder dock ej på långt när kommit till sin rätt genom de riktlinjer, som angivits i arméordern den 8 april 1941 (nr 82: 1). Det är tydligt, att försöket kommit att igångsättas på ett alltför oförberett sätt, innan tillräckligt tillförlitliga prov hunnit utexperimenteras och innan vederbörligt befäl i behövlig utsträckning orienterats på detta nya område. Vidare förefaller det, som om den i arméorder upprepade gånger givna föreskriften, att utväljandet även enligt det nya systemet skulle ske på »sådant sätt att omflyttningar i möjligaste mån förebyggas», kommit att i praktiken avsevärt reducera möjligheten att med hänsyn till utväljandet fullt ut kunna utnyttja det mera rationella urvals-förfarande, som särskilda lämplighetsprov fördelade på ett tillräckligt långt skede av den för alla gemensamma och likartade rekrytskolan erbjuda. I motsats till truppförbandscheferna, vilkas åsikter i frågan relaterats här-
ovan, synes man inom arméstaben under planlägningsarbetet varit benägen att överskatta de praktiska olägenheterna av omflyttningar av värnpliktiga, i anledning av under den gemensamma rekrytskolan genom prov eller på annat sätt vunnen erfarenhet om deras lämplighet för olika utbildningslinjer.

Kommissionen har hos vederbörande truppförbandschefer inhämtat uppgift om antalet under den gemensamma rekrytskolan företagna omflyttningar av personal. Därvid har det visat sig, att antalet verkställda omflyttningar i själva verket varit mycket ringa. I förhållande till antalet inryckta har det genomsnittligt utgjort vid infanteriet 2:s %, vid kavalleriet 1:s %, vid artilleriet 6:s % och vid trängen 12:1 %. Med undantag för trängförbanden ha omflyttningar i verkligheten företagits i förvånansvärt liten omfattning, vilket alltså tyder på att den redan inryckningsdagen på grundval av i flesta fall ofullständig uppgift och kännedom om de värnpliktigas lämplighet gjorda preliminära fördelningen kommit att bli bestående. Det nya systemet tycks i detta avseende faktiskt ej nämnvärt skilt sig från det gamla.

I varje fall har kommissionen, som bevitnat, hur summariskt det under inryckningsdagen verkställda preliminära utväljandet skett, tagit för alldeles givet, att åtskilliga omplaceringar under loppet av den gemensamma rekrytskolan skulle visa sig nödvändiga och därför komma att ske. Det med hänsyn till utbildningens effektivitet verkliga behovet av sådana omflyttningar har kommissionen visserligen ej haft tillfälle att närmare undersöka. Men eftersom i arméordern (nr 82: 1) föreskrivits, att »personliga önskemål beaktas i möjligaste mån», har kommissionen genom att vid trenne infanteritruppförband (härnedan benämnda X, Y och Z) skriftligt utfråga samtliga värnpliktiga, huruvida de efter den gemensamma rekrytskolans slut själva vore nöjda med sin placering, åtminstone erhållit någon kännedom om behovet av omflyttningar enligt deras eget subjektiva bedömande. (Frågeställningen var följande: 1) Om Ni nu finge välja, vilken utbildningslinje skulle Ni i så fall önska? 2) Varför skulle Ni önska just den utbildningslinje, som Ni

nu nämnt?). Härnedan angives för dessa tre truppförband *dels* antalet (%) med placeringen *nöjda*, *dels* antalet (%) *önskade* omplaceringar, *dels* antalet (%) *verkställda* omplaceringar. Procenttalen äro beräknade i förhållande till hela antalet tillfrågade, vilket i det närmaste sammanfaller med hela antalet inryckta.

Truppförband	Nöjda med placeringen		Önskade omplaceringar		Verkställda omplaceringar		Hela antalet tillfrågade
	antal	%	antal	%	antal	%	
X.....	529	68.4	287	34.4	19	2.3	835
Y.....	727	79.0	158	17.1	37	4.0	922
Z.....	352	43.8	434	53.4	26	3.2	812

Såsom man märker, utgör antalet (%) under den gemensamma rekryt-skolan *verkställda* omplaceringar i själva verket endast en ringa bråkdel av antalet (%) *önskade* omplaceringar. Sant är visserligen, att de värnpliktigas egen *önskan* om omplacering långt ifrån alltid är rationellt grundad, men i den mån man kan döma därom av svaren på frågan nr 2 (angående motiven), synes den dock i ett stort antal fall vara ur utbildningssynpunkt välgrundad. Den av kommissionen gjorda undersökningen torde åtminstone tydligt nog utvisa, att det även med tillämpning av den nya metoden för utväljande av värnpliktiga för olika utbildningslinjer ändock kvarstår ett mycket stort antal med sin placering även av mycket rationella skäl missnöjda. Enligt kommissionens mening är detta med hänsyn till utbildningens effektivitet en svaghet, som det gäller att för *framtiden* i möjligaste mån söka bortarbota. Att denna svaghet i väsentlig mån kvarstår även efter tillämpning av ett nytt system för utväljandet, torde dock icke bero så mycket på det nya systemet såsom sådant, vilket kommissionen i princip förordar, utan fastmera därpå, att detta nya system ej tillräckligt ändamålsenligt utformats och att det därför vid sin första tillämpning i själva verket i alltför hög grad kommit att påminna om det gamla.

Kommissionens förslag i fråga om utväljandet kan sammanfattas sålunda. Kommissionen förordar, att det utredningsarbete, som inom arméstaben påbörjats för att undersöka möjligheten att kunna använda även lämplighetsprov för utväljandet, fortsättes och fullföljes. Enligt kommissionens mening är det dock nödvändigt att till arméstaben för ändamålet knyta ett antal militärpsykologiskt skolade sakkunniga.

Dessa sakkunniga borde närmast i samarbete med de olika truppslagsinspektionerna utpröva lämpliga experimentella och andra metoder till hjälp vid utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningslinjer samt utarbota tillräckligt utförliga anvisningar för det utbildningsbefäl, som avses komma att i praktiken ombesörja provningen. Till ytterligare vägledning för detta befäl borde genom arméledningens försorg och närmast med hjälp av nämnda sakkunniga bedrivas konsulentverksamhet på området.

Det är enligt kommissionens mening dock ej tillräckligt, att det utarbetas särskilda lämplighetsprov för specialmanskap av olika slag. Därjämte är nödvändigt, att det utarbetas prov för utrönande av den allmänna mentala standarden hos de värnpliktiga, så att man på ett effektivt sätt kan tillse, att gevärsförbanden vid utväljandet ej som hittills bli missgynnade i fråga om den härför avsedda personalens intellektuella status. Ett prov på allmän uppfattningsförmåga borde för den skull snarast möjligt efter inryckningen anställas med samtliga värnpliktiga. Eljest är det nämligen fara för att gevärsförbanden fortfarande bli alltför missgynnade. Att skaffa garantier för att så ej sker torde bli en av de närmaste uppgifterna för de militärpsykologiskt sakkunniga, åt vilka även borde uppdragas att utarbeta de i annat sammanhang (s. 244 f.) förordade antagningsproven för fast anställt manskap.

Handräckningstjänsten.

I direktiven för kommissionen anföres bl. a. följande: »Särskilt har gjorts gällande, att utbildningen av den stora massan värnpliktiga vid arméns truppförband icke skulle vara på ett effektivt sätt anordnad. Från militärt håll har dock i allmänhet hävdats, att utbildningstiden under förhandenvarande omständigheter i fråga om befälsstillgång, handräckningstjänst m. m. i stort sett utnyttjas på bästa sätt.»

Kommissionen har, i anledning av ovanstående uttalande, funnit sig böra upptaga frågan om *handräckningstjänsten* till en närmare granskning. Handräckningsbehovet och handräckningstjänstens omfattning överhuvud ha av naturliga skäl härvid icke kunnat upptagas till behandling. Undersökningen har begränsats till att främst omfatta frågan, huruvida de till linjetjänst uttagna värnpliktiga använts i handräckningstjänst i sådan utsträckning, att en avsevärd del av utbildningstiden gått förlorad.

Såsom i annat sammanhang framhållits, ha säregna förhållanden varit rådande under den tid, kommissionen haft att fullgöra sitt uppdrag. Detta gäller även i fråga om tillgången på personal för handräckningsbehovets tillgodoseende. Kommissionens undersökningar rörande sambandet mellan handräckning och utbildning ha därför icke lämpligen kunnat omfatta den tidsperiod, under vilken kommissionen varit i verksamhet. I stället ha förhållandena under åren närmast förut granskats med ledning av tillgängliga rapporter m. m.

Principerna för handräckningstjänstens bestridande ha i stort sett varit följande.

Före genomförandet av 1925 års härordning användes i huvudsak de icke vapenföra värnpliktiga i handräckningstjänst. I samband med 1925 års härordning frikallades de icke vapenföra från värnpliktens fullgörande under fredstid. De vapenföra värnpliktiga uttogos till linjetjänst eller ersättningsreserv — den s. k. kategoriklyvningen. Handräckningstjänsten skulle nu bestridas av ersättningsreserven. 1936 års försvarsbeslut krävde en större kontingent av till linjetjänst uttagna värnpliktiga. På grund härav och

genom att den årliga värnpliktskontingenten i dess helhet undan för undan minskades, kunde det förutses, att antalet till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga icke skulle komma att räcka till för handräckningsbehovets tillgodoseende. De icke vapenföra värnpliktiga måste därför ånyo tagas i anspråk, denna gång för komplettering av ersättningsreserven.

Förutom här nämnd personal ha för handräckningstjänst använts civil personal, indelt manskap, fast anställt manskap samt värnpliktiga, vilka uttagits till linjetjänst men vid jämlikt 110 § inskrivningsförordningen företagen läkarbesiktning befunnits mindre väl lämpade för fortsatt utbildning med vapen.

Då behovet av handräckningsmanskap icke kunnat tillgodoses på här angivet sätt, ha de vanliga värnpliktiga måst tillgripas.

Möjligheterna att tillgodose behovet av handräckningspersonal med till ersättningsreserven eller i handräckningstjänst uttagna värnpliktiga äro givetvis ytterst beroende av storleken av dessa båda värnpliktskategorier. Ifrågasvarande värnpliktiga få emellertid tagas i anspråk endast i den utsträckning, tillgängligt antal *tjänstgöringsdagar* det medgiver.

Antalet tjänstgöringsdagar för till ersättningsreserven (och i handräckningstjänst) uttagna värnpliktiga bestämmas av riksdagen och fördelas sedan av Kungl. Maj:t.

Beträffande behovet av tjänstgöringsdagar anfördes i Kungl. Maj:ts proposition nr 50/1925, s. 20—21: »För den gemensamma handräckningen vid truppförbanden erfordras enligt gjorda beräkningar årligen omkring 1,050,000 tjänstgöringsdagar. Enligt vad i det föregående anförts, har årskontingenten till ersättningsreserven med hänsyn härtill bestämts till 10,500 man. För denna styrkas militära utbildning, på sätt ovan föreslagits, erfordras ytterligare omkring 285,000 tjänstgöringsdagar. Det sammanlagda behovet tjänstgöringsdagar bliver sålunda 1,335,000 eller i runt tal 1,350,000.

För reglering av för ändamålet beräknade kostnader torde — — — Kungl. Maj:t böra erhålla rätt att vid behov genom hemförlovning avkorta ersättningsreservens tjänstgöring i den utsträckning, som erfordras för nedbringande av antalet tjänstgöringsdagar till 1,350,000.»

Första särskilda utskottet 1925 föreslog en sänkning av antalet till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga med 3,500 och anförde (s. 71): »Utskottet finner det visserligen önskvärt att begränsa handräckningstjänsten i största möjliga utsträckning, men har icke någon erinran att framställa mot Kungl. Maj:ts beräkningar härutinnan.» Utskottet framhöll emellertid, att »även sådana till linjetjänst uttagna värnpliktiga böra vid förefallande behov kunna avses för denna tjänst, vilka efter inryckningen till tjänstgöring befinnas på grund av sin kroppsbeskaffenhet eller eljest mindre väl lämpade för fortsatt utbildning med vapen. Antalet handräckningsdagar, som skola fullgöras av till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga, torde för den skull kunna begränsas till omkring 875 000».

Antalet till förfogande ställda tjänstgöringsdagar för till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga har enligt rapporterna över handräckningstjänsten uppgått till:

För budgetåren	Antal
1934/1935	794 953
1935/1936	855 175
1936/1937	906 859

Frågan om de till linjetjänst uttagna värnpliktigas användande för handräckningsgöromål har berörts av såväl försvarsrevisionen som 1930 års försvarskommission.

Försvarsrevisionen anförde i detta hänseende bl. a. följande (statens offentliga utredningar 1923: 15, s. 174): »En dylik för utbildningens effektivitet högst menlig anordning» (användning av vapenföra i handräckningstjänst) »bör givetvis i möjligaste mån undvikas. Vid fastställandet av utbildningstiden för de till linjetjänst uttagna värnpliktiga har revisionen därför förutsett, att dessa i regel icke komma att tagas i anspråk för andra handräckningsgöromål än sådana, som dagligen förekomma inom kompani (skvadron, batteri o. s. v.), eller som eljest äro av den natur, att de böra ingå i deras militära utbildning, exempelvis egentlig vakttjänst ävensom vissa delar av vårdtjänsten. — — — Av helt naturliga skäl lärer det dock icke kunna undvikas att för vissa huvudsakligen tillfälliga behov av handräckning i mindre utsträckning även taga i anspråk till linjetjänst uttagna värnpliktiga». I försvarsrevisionens beräkningar angående utbildningstidens användning hade »för tillfällig handräckning, ävensom för tjänstledighet, sjukdom m. m. dylikt reserverats sammanlagt 10 % av övningstiden».

1930 års försvarskommission ansåg, att de värnpliktiga borde »i görligaste mån befrias från förekommande handräckningsgöromål». (Statens offentliga utredningar 1935: 39, s. 188).

Ändamålet med tjänstgöringsdagarna för till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga synes från början ha varit att dels i den utsträckning, som var möjlig, tillgodose behovet av s. k. *gemensam* handräckning vid truppförbanden, dels ock bibringa ersättningsreserven tillhörande värnpliktiga en nödortftig militär utbildning. I fortsättningen ha emellertid tjänstgöringsdagarna kommit att användas även för ett annat ändamål, nämligen utbildning av till ersättningsreserven i yrkestjänst uttagna värnpliktiga ävensom — ehuru i mindre utsträckning — av i depåtjänst uttagna, vilka undergått viss yrkesutbildning.

En undersökning av rapporterna över handräckningstjänsten under budgetåret 1936/37 utvisar, att nedanstående antal tjänstgöringsdagar förbrukats för soldat- och yrkesutbildning (yrkestjänstgöring) av värnpliktiga tillhörande ersättningsreserven, uttagna i yrkestjänst:

Truppförband o. s. v.	För vpl i yrkestjänst förbrukade tjänstgöringsdagar	
	totalt	i % av antalet tilldelade tjänstgöringsdagar
I. arméfördelningen	49 806	44
II. "	41 123	36
III. "	48 723	35
IV. "	99 937	31
Gotlands trupper	3 459	18
Övre Norrlands trupper	22 861	20
AUS	70	(0:s)
SS	2 793	19
Summa	268,772	30

Av hela antalet tjänstgöringsdagar för ifrågavarande budgetår — 906,859 — förbrukades således 30 % för värnpliktiga i yrkestjänst.

Bland de i yrkestjänst uttagna finnes ett antal värnpliktiga, vilkas tjänstgöring visserligen kan jämföras med handräckningsarbete, såsom t. ex. vissa bilförare och hästskötare. Det oaktat har otvivelaktigt en ganska avsevärd del av antalet tjänstgöringsdagar icke kommit den egentliga handräckningstjänsten till godo.

Som förut antytts, synes man vid beräkningen av antalet tjänstgöringsdagar och vid bestämmandet av utbildningstiden ha räknat med att till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga skulle bestrida den s. k. gemensamma handräckningen, medan de till linjetjänst uttagna skulle behöva tillgripas endast för sådana handräckningsgöromål, som dagligen förekomma inom kompani o. s. v. samt för tillfälligt uppkommande behov av extra handräckning. På grund härav och då, som ovan påvisats, en del av det årligen beviljade antalet tjänstgöringsdagar icke kommit den egentliga handräckningstjänsten till godo, är det naturligt, att även de till linjetjänst uttagna värnpliktiga i viss utsträckning tagits i anspråk för handräckningstjänst.

De grundläggande bestämmelserna rörande handräckningstjänstens ordnande återfinnas i go nr 1043/1926. Häri föreskrives bl. a. att för den gemensamma handräckningstjänsten avses i främsta rummet till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga samt, i andra hand, sådana till linjetjänst uttagna värnpliktiga, vilka efter inryckningen till tjänstgöring befinnas på grund av sin kroppsbeskaffenhet eller av annan anledning mindre väl lämpade för fortsatt utbildning med vapen. Övriga värnpliktiga må icke tagas i anspråk för dylik handräckning, såframt icke arméfördelningschef (motsvarande chef) lämnat särskilt medgivande därtill. För handräckning inom kompani och motsvarande förband avses i första hand sådana till linjetjänst uttagna värnpliktiga, »vilka på grund av kroppsbeskaffenhet eller av annan anledning icke motsvara de fordringar, som tjänsten ställer på dem». Förutom här anförda bestämmelser återfinnas i berörda generalorder särskilda föreskrifter

rörande handräckningstjänstens planläggning, nödvändigheten att i möjligaste mån nedbringa handräckningsbehovet m. m.

De militära myndigheternas uppfattning rörande handräckningstjänstens inverkan på utbildningsresultatet framgår bl. a. av de av cheferna för arméns högre truppförband m. fl. årligen ingivna inspektionsrapporterna.

Såsom exempel på i dessa rapporter gjorda uttalanden må följande anföras.

Chefen för östra arméfördelningen, utbildningsåret 1933/34: »I samband härmed anser jag mig ånyo böra framhålla otillräckligheten av det arméfördelningen tilldelade antalet tjänstgöringsdagar för till ersättningsreserven uttagna värnpliktiga. Trots noggrann planläggning av handräckningstjänsten och trots att önskvärda handräckningsarbeten mången gång eftersatts, har det icke kunnat undvikas, att till linjetjänst uttagna värnpliktiga i icke ringa utsträckning måst användas för handräckning, vilket givetvis inverkat ofördelaktigt på utbildningsarbetet».

Chefen för norra arméfördelningen, utbildningsåret 1934/35: »I likhet med föregående år finner jag mig även i år böra framhålla det allvarliga läget beträffande möjligheten att med till buds stående antal tjänstgöringsdagar för ersättningsreserven (»handräckningsdagar») dels på ett betryggande sätt taga vård om kronans egendom, dels befria de till linjetjänst uttagna från handräckningstjänst».

Chefen för I. arméfördelningen, utbildningsåret 1936/37: »Svårigheterna att med tilldelade tjänstgöringsdagar för värnpliktiga i depå- och handräckningstjänst på ett nöjaktigt sätt bedriva all erforderlig handräcknings- och förrådstjänst hava även i år varit påtagliga. Sålunda hava vpl i linjetjänst efter av mig lämnat medgivande måst i viss utsträckning tagas i anspråk för handräcknings- och förrådstjänst».

Chefen för II. arméfördelningen, utbildningsåret 1937/38: »Till sist må anföras, att det alltför begränsade antalet tjänstgöringsdagar i handräckningstjänst, som arméfördelningen förfogat över, detta år liksom tidigare, medfört, att de till linjetjänst uttagna värnpliktiga i alltför hög grad måst tagas i anspråk för handräckningstjänst, varigenom den effektiva utbildningstiden ytterligare nedgått».

Inspektören för artilleriet, utbildningsåret 1937/38: »Av hela antalet handräckningsdagar fullgjorda av värnpliktiga hava omkring 18 % fullgjorts av linjemanskap. Härigenom har omkring 4 %¹ av hela antalet tjänstgöringsdagar för linjemanskap gott förlorad för utbildningen. Motsvarande siffror voro för

budgetåret 1934/35	16 %	respektive	5 % ¹
» 1935/36	17 %	»	6 % ¹
» 1936/37	13 %	»	5 % ¹ .

Lantförsvarets utbildningskommission har i samband med studiebesöken vid truppförbanden givetvis haft sin uppmärksamhet riktad på här berörda förhållanden. Kommissionens härvid gjorda iakttagelser ha icke givit anledning till någon erinran. Kommissionen har emellertid på grund av förut angivna, under beredskapstiden rådande särskilda omständigheter icke ansett sig kunna lägga de gjorda iakttagelserna till grund för bedömandet av frå-

¹ Enligt vad lantförsvarets utbildningskommission konstaterat har härvid räknats även med den handräckningstjänst, som fullgjorts av sådana värnpliktiga, vilka vid jämlikt 110 § inskrivningsförelördningen företagen läkarbesiktning befunnits mindre väl lämpade för fortsatt utbildning med vapen (jfr s. 43).

gan, i vilken utsträckning till linjetjänst uttagna värnpliktiga, till men för utbildningen, använts i handräckningstjänst. För att vinna klarhet i frågan har kommissionen utfört en bearbetning av tillgängliga rapporter över handräckningstjänsten m. m., omfattande tre »normala» budgetår.

Beträffande den gjorda undersökningen må följande framhållas. Handräckningsrapporterna upptaga endast antalet *hela* dagar. Om värnpliktiga beordrats till handräckning under *del* av dag, kan detta icke utläsas ur rapporterna. Vidare bör uppmärksammas, att gränsen mellan utbildning och handräckningstjänst kan vara svår att bestämma i vissa fall, t. ex. ifråga om vård av materiel. Ett övningspass omfattande förrådstjänst kan, om tjänstgöringen är väl organiserad och ledd, ha ett betydande värde ur utbildningssynpunkt, även om det ytterst avser handräckningstjänst. Uppgifterna i handräckningsrapporterna kunna därför ha påverkats av vederbörande chefs uppfattning om vad som bör inrymmas i begreppet handräckningstjänst.

Handräckningstjänstens omfattning och handräckningsdagarnas fördelning på olika kategorier värnpliktiga samt indelt manskap m. m. för de undersökta budgetåren framgå av nedanstående tabell (s. 48). Att märka är

att beträffande värnpliktiga uttagna till ersättningsreserven uppgifterna avse verkligen *förbrukat* antal tjänstgöringsdagar (för såväl värnpliktiga i yrkestjänst som depåtjänst) samt

att beträffande indelt manskap uppgifterna avse *tilldelat* antal tjänstgöringsdagar; det sålunda tilldelade antalet dagar torde i regel också ha förbrukats.

Uppgift å den handräckning, som fullgjorts av fast anställt manskap, har icke kunnat erhållas.

Uppgifterna i kol. »Övriga vpl» äro i detta sammanhang av särskilt intresse, enär de ju avse det antal tjänstgöringsdagar, som använts till handräckningsgöromål i stället för till militär utbildning. Kol. »Jämlikt IF § 110 redovisade» förtjänar uppmärksamhet därför, att överförande jämlikt nämnda § innebär en minskning av den utbildade årsklassens storlek.

Av kol. »Övriga vpl» framgår, att till *linjetjänst* uttagna värnpliktiga i allmänhet fullgjort *handräckning*

under budgetåret 1934/1935 i 34 565 dagar

» » 1935/1936 » 40 445 »

» » 1936/1937 » 32 726 »

I syfte att vinna klarhet i förhållandena vid de olika truppförbanden har i efterföljande tabell (s. 49) gjorts en sammanställning, utvisande i vilken utsträckning värnpliktiga i allmänhet använts i handräckningstjänst under de här behandlade budgetåren. För att underlätta den fortsatta undersökningen har härvid upptagits även storleken av den årsklass, som utbildats under det utbildningsår, som närmast motsvarar vederbörligt budgetår.

Då begreppen budgetår och utbildningsår icke täcka varandra och då tjänstgöring, fullgjord under bl. a. repetitionsövningar, icke medtagits i tabellen s. 49, kan ur densamma icke utan vidare utläsas huru stor del av

Tabell utvisande antalet handräkningsdagar budgetåren 1934/35.

	Budgetåret 1934/35				Budgetåret 1935/36				Budgetåret 1936/37			
	Ersättningsreserven, (förbrukat antal dagar)	Jäml. IF § 110 redovisade vpl	Övriga vpl	Summa	Ersättningsreserven, (förbrukat antal dagar)	Jäml. IF § 110 redovisade vpl	Övriga vpl	Summa	Ersättningsreserven, (förbrukat antal dagar)	Jäml. IF § 110 redovisade vpl	Övriga vpl	Summa
Truppförband o. s. v.	Indelt manskap (tilldelat antal dagar)				Indelt manskap (tilldelat antal dagar)				Indelt manskap (tilldelat antal dagar)			
Södra (I) fördeln. . .	120 516	25 298	5 428	155 792	131 371	25 349	9 396	170 611	137 619	25 314	3 236	170 669
Norra (II) " . .	118 364	20 971	7 896	154 031	125 851	18 957	6 927	158 485	132 491	19 943	8 125	167 559
Västra (III) " . .	123 779	19 241	5 568	154 488	133 998	16 657	5 066	161 546	140 579	15 589	7 108	169 976
Östra (IV) " . .	273 822	73 429	8 452	367 803	296 684	76 844	9 287	394 795	319 662	71 955	3 323	407 540
Övre Norrlands trp. . .	104 717	11 589	6 022	126 278	109 255	10 086	8 587	131 828	114 254	13 316	9 855	142 625
Gotlands trp	14 790	7 860	1 199	23 849	16 582	7 794	1 182	25 558	19 704	7 879	1 079	28 662
SS	13 897	554	—	14 451	15 173	536	—	15 709	14 845	467	—	15 312
AUS	21 108	—	—	21 108	21 000	—	—	21 000	20 992	—	—	20 992
	790 993	158 942	34 565	1 017 800	849 914	156 223	40 445	1 079 532	900 146	154 463	32 726	1 123 335

Tabell utvisande antalet handräkningsdagar, fullgjorda av till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet, ävensom det antal värnpliktiga, som under närmast motsvarande utbildningsår fullgjort första tjänstgöring.

Truppförband	Budget- (utbildnings-) år								
	1934/1935			1935/1936			1936/1937		
	Antal handräkningsdagar	Antal vpl, som fullgjort första tjänstgöring	Antal handräkningsdagar per vpl	Antal handräkningsdagar	Antal vpl, som fullgjort första tjänstgöring	Antal handräkningsdagar per vpl	Antal handräkningsdagar	Antal vpl, som fullgjort första tjänstgöring	Antal handräkningsdagar per vpl
I 1.....	699	644	1·1	800	610	1·3	527	680	0·8
I 2 S.....	4 177	597	7·0	5 589	570	9·8	2 243	576	3·9
I 2 V.....	959	362	2·6	690	355	1·9	—	435	—
I 3.....	—	666	—	—	668	—	—	653	—
I 4.....	1 100	657	1·6	639	657	1·0	140	678	0·2
I 5.....	210	543	0·4	102	575	0·2	1 091	583	1·9
I 6.....	1 072	656	1·6	1 558	647	2·3	175	686	0·2
I 7.....	585	554	1·0	549	600	0·9	944	611	1·6
I 8.....	650	642	1·0	975	580	1·7	—	655	—
I 9.....	1 499	685	2·2	1 994	664	3·0	—	661	—
I 10.....	585	606	1·0	594	631	0·9	413	602	0·6
I 11 V.....	28	574	0·1	—	581	—	586	606	0·8
I 11 K.....	—	417	—	—	427	—	320	429	0·7
I 12.....	182	615	0·3	—	620	—	—	607	—
I 13.....	2 857	539	5·3	2 475	516	4·8	2 701	554	4·8
I 14.....	2 785	577	4·8	2 615	569	4·6	2 434	596	4·1
I 15.....	1 025	678	1·5	446	660	0·7	3 008	685	4·4
I 16.....	337	601	0·6	2 724	574	4·7	298	595	0·5
I 17.....	2 701	616	4·4	2 626	647	4·1	2 117	644	3·8
I 18.....	811	529	1·5	1 166	489	2·4	1 079	466	2·3
I 19.....	4 063	1 071	3·8	5 641	1 093	5·1	6 527	1 096	6·0
I 20.....	1 149	553	2·0	1 576	539	2·9	1 980	583	3·4
I 21.....	1 710	551	3·1	1 394	539	2·6	1 699	515	3·3
I 22.....	—	584	—	—	580	—	—	601	—
K 1.....	—	128	—	—	125	—	—	122	—
K 2.....	2 043	120	17·0	1 570	116	13·5	260	125	2·1
K 3.....	—	119	—	—	117	—	—	120	—
K 4 U.....	—	117	—	—	117	—	—	117	—
K 4 B.....	—	29	—	—	34	—	—	28	—
A 1.....	—	321	—	—	337	—	—	338	—
A 2.....	—	358	—	—	364	—	701	348	2·0
A 3.....	1 185	361	3·3	3 000	365	8·2	234	357	0·7
A 4.....	216	321	0·7	225	289	0·8	—	305	—
A 5.....	299	112	2·7	501	102	4·9	337	117	2·9
A 6.....	—	298	—	—	295	—	—	305	—
A 7.....	388	97	4·0	16	101	0·1	—	111	—
A 8.....	511	299	1·7	869	328	2·6	903	315	2·8
A 9.....	—	258	—	—	266	—	—	269	—
Ing 1.....	—	261	—	—	282	—	—	259	—
Ing 2.....	—	200	—	—	219	—	—	216	—
Ing 2 K.....	—	40	—	—	45	—	—	37	—
Ing 3, S 1..	100	186	0·5	—	182	—	—	189	—
Ing 4, Ing 3	—	257	—	—	225	—	—	161	—
T 1.....	—	262	—	—	255	—	—	275	—
T 2.....	—	255	—	—	271	—	1 282	266	4·7
T 3.....	118	275	0·4	116	282	0·4	200	273	0·7
T 4.....	178	247	0·7	—	269	—	469	273	1·7
Int 1.....	—	143	—	—	134	—	—	160	—
Int 2.....	343	82	4·2	—	82	—	—	90	—
Int 3.....	—	70	—	—	77	—	108	80	1·3
SS.....	—	188	—	—	183	—	—	190	—
S:a	34 565	19 921	1·7	40 445	19 853	2·0	32 726	20 242	1·6

utbildningstiden, som gått förlorad för handräckningstjänst. För att erhålla kännedom härom erfordras uppgifter å det antal tjänstgöringsdagar, som under vederbörliga budgetår fullgjorts av till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet. Sådana uppgifter stå emellertid icke till buds utan måste beräknas med ledning av tillgänglig tjänstgöringsstatistik samt vapenövnings-tabellerna.

I efterföljande tabell har gjorts en sammanställning upptagande för vissa truppförband och budgetår antal handräckningsdagar, »antal handräckningsdagar per vpl» enligt föregående tabell, beräknat antal tjänstgöringsdagar samt förlorad utbildningstid i %, allt avseende till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet. Bland truppförbanden ha utvalts dels ett infanteriregemente (I 4), där »antalet handräckningsdagar per vpl» närmast överensstämmer med medelvärdet för vederbörligt budgetår, dels vissa truppförband (tillhörande olika truppslag) och budgetår, för vilka värdena i kol. »antal handräckningsdagar per vpl» äro särskilt höga. Beträffande »beräknat antal tjänstgöringsdagar» må framhållas, att de erhållna värdena måhända icke äro fullt exakta. De kunna emellertid under alla omständigheter anses tillräckligt noggranna för här avsett ändamål.

Sammanställning av handräckningsdagar, tjänstgöringsdagar och förlorad utbildningstid.

Truppförband	Budgetår	»Antal handräckningsdagar per vpl» enligt föreg. tabell	Antal handräckningsdagar	Beräknat antal tjänstgöringsdagar	Förlorad utbildningstid
I 2 S	1935/1936	9·8	5 589	120 258	4·6 %
I 4	1934/1935	1·6	1 100	115 079	1·0 %
I 13	1934/1935	5·3	2 857	86 962	3·8 %
I 19	1936/1937	6·0	6 527	175 738	3·7 %
K 2	1934/1935	17·0	2 043	22 443	9·1 %
A 3	1935/1936	8·2	3 000	72 867	4·1 %
A 5	1935/1936	4·9	501	21 564	2·8 %
T 2	1936/1937	4·7	1 282	38 505	3·8 %

En jämförelse mellan tabellerna s. 49 och 50 utvisar följande.

Infanteriet. I 72 undersökta fall (24 truppförband under 3 budgetår) har utbildningstid använts för handräckningstjänst i nedanstående ungefärliga omfattning:

0—1 % (0—1 à 2 dagar) i 40 fall,
1—4 % (1 à 2—5 à 6 dagar) i 30 fall,
över 4 % (mera än 5 à 6 dagar) i 2 fall.

De sistnämnda fallen avse I 2 (Stockholm) budgetåren 1934/1935 och 1935/1936. Förhållandet sammanhänger med att det till regementet då förlagda »garnisonskompaniet» i viss utsträckning användes för sådan handräckningstjänst, som var gemensam för garnisonen i dess helhet.

Övriga truppslag. De värnpliktiga ha i regel använts i handräknings-tjänst i mindre utsträckning än vid infanteriet, vilket torde sammanhånga med den större tillgången på obefordrade volontärer. Undantag utgöra K 2 (särskilt beträffande budgetåren 1934/1935 och 1935/1936) samt A 3 (budgetåret 1935/1936).

Chefen för K 2 har på kommissionens förfrågan meddelat, att anledningen härtill varit, att till förfogande ställt antal tjänstgöringsdagar för ersättningsreserven varit otillräckligt för bestridande av handräkningstjänsten i Häl-singborg, på Ljungbyhed samt vid Herrevadsklosters dressyranstalt. Efter upprepade framställningar hade antalet tjänstgöringsdagar ökat och utgjorde:

1934/1935	19 352
1935/1936	22 350
1936/1937	24 005.

Till följd härav hade också antalet handräkningsdagar för de värnpliktiga kunnat nedbringas. (Tab. s. 49).

Vad beträffar A 3 har kommissionen kunnat konstatera, att även här ökad tilldelning av antalet tjänstgöringsdagar för till ersättningsreserven ut-tagna värnpliktiga medfört, att antalet av värnpliktiga i linjetjänst fullgjorda handräkningsdagar nedbringats:

Budgetår	Tjänstgöringsdagar för till ersättningsreserven uttagna vpl	Antal handräkningsdagar fullgjorda av vpl i linjetjänst
1935/1936	25 840	3 000
1936/1937	27 220	234

Beträffande *överföring till handräkningstjänst av värnpliktiga* (tab. s. 48, kol. »Jämlikt IF § 110 redovisade») vill kommissionen framhålla följande.

Ur effektivitetssynpunkt är det önskvärt, att värnpliktiga, vilka efter in-ryckningen på grund av sin *kroppsbekäffhet* eller av annan *anledning* befinnas mindre väl lämpade för fortsatt utbildning med vapen, *avskiljas* från övriga och användas i handräkningstjänst. Fortsatt utbildning av sådana värnpliktiga tillsammans med de övriga skulle verka *hämmande* på utbildningsarbetet. Genom överförande till handräkningstjänst av dessa värnpliktiga vinnes också den fördelen, att de övriga kunna i större ut-sträckning än som eljest vore möjligt befrias från handräkningsgöromål. Överföring medför emellertid, att antalet utbildade minskas. Överföring sker efter läkarbesiktning.

Antalet överförda har utgjort:

Utbildningsår	Antal överförda	
	totalt	i % av antalet till första tjänstgöring inryckta
1934/1935	1 286	5,6
1935/1936	1 285	5,6
1936/1937	1 193	5,1

Kommissionen vill beträffande frågan om handräckningstjänstens inflytande på utbildningstidens användning sammanfattningsvis framhålla följande.

De till linjetjänst uttagna värnpliktiga ha i viss utsträckning använts i handräckningstjänst med påföljd, att övningstid gått förlorad. Detta har dock, att döma av handräckningsrapporterna, skett i mindre omfattning än vad man i anledning av tidigare i ämnet gjorda uttalanden kunnat förvänta. Här må emellertid ännu en gång framhållas, att rapporterna upptaga endast antalet *hela* dagar. Den i verkligheten förlorade utbildningstiden torde därför något överskrida den i rapporterna redovisade.

I detta sammanhang vill kommissionen fästa uppmärksamheten på det samband, som råder mellan handräckningstjänsten och effektiviteten i det militära utbildningsarbetet. Det mera direkta sambandet — förlorad övningstid — är påtagligt. Användning i handräckningstjänst av för militär utbildning avsedda värnpliktiga utövar emellertid även en ur psykologisk synpunkt ogynnsam inverkan på både befäl och trupp. På befälet måste det verka deprimerande, att tjänsten förryckes, uppgjorda planer kullkastas, planlagda övningar omintetgöras och utbildningsresultatet äventyras av den anledningen, att de värnpliktiga måste tagas i anspråk för annat ändamål än utbildning. De värnpliktiga själva kunna näppeligen förstå anledningen till att de beordras utföra arbeten, som icke ha med militära övningar att skaffa. Det är förklarligt, om de gripas av misstro mot den militära tjänsten. Tanken att den knappt tillmätta övningstiden icke utnyttjas på ett effektivt sätt ligger nära till hands. Det är därför önskvärt, att handräckningsfrågan löses på ett sådant sätt, att till linjetjänst uttagna värnpliktiga överhuvud taget icke behöva tagas i anspråk för handräckningstjänst, vare sig s. k. ~~gemensam handräckning~~ eller handräckning inom kompani eller motsvarande förband.

Hur behovet av handräckningspersonal lämpligast bör tillgodoses, saknar kommissionen anledning att närmare beröra, då frågan torde falla utom ramen för det givna uppdraget och dessutom är föremål för särskild utredning.

Av uppgifterna å s. 44 och i tabellen s. 48 framgår, att ökning av antalet tjänstgöringsdagar för ersättningsreserven i genomsnitt icke föranlett en motsvarande minskning i antalet av övriga värnpliktiga fullgjorda handräckningsdagar. För handräckningstjänstens behöriga fullgörande är det tydligen icke tillräckligt, att behovet av handräckningspersonal rent kvantitativt tillgodoses. Det är av minst lika stor betydelse att tillse, att för ändamålet tilldelad personal verkligen blir på ett effektivt sätt utnyttjad. Kommissionens egna iakttagelser vid studiebesök eller eljest ha bestyrkt det av allmänheten ofta påtalade förhållandet, att handräckningstjänsten flerstädes bedrivs på ett sätt, som icke kan anses motsvara ens rimliga krav på arbetseffektivitet. En ändring härutinnan är så mycket mera angelägen som tillgången på icke vapenföra för framtiden synes komma att bli starkt begränsad.

Anledningarna till ovan berörda missförhållanden äro främst att söka

dels hos dem, som ha att planlägga, leda och övervaka arbetet, dels hos handräckningspersonalen. De personer, som anförtrotts uppgiften att leda och organisera handräckningstjänsten, sakna utbildning i arbetsledning och synas för övrigt icke alltid ha tillräcklig tid att ägna arbetet den uppmärksamhet, som erfordras. Arbetet är vidare på det hela taget så ordnat, att det icke innebär tillräcklig sporre för handräckningspersonalen att verkligen bjuda till och göra sitt bästa. Handräckningspersonalen å sin sida synes i regel ha den inställningen, att den icke utan en sådan sporre eller en ständig övervakning utför sitt arbete med tillräcklig intensitet och noggrannhet.

En genomgripande rationalisering är här nödvändig. Vid en sådan är det ej minst viktigt, att det befäl, som utses att leda hithörande arbeten, beredes tillfälle att genomgå arbetsledarkurs i någon form. Det kan vidare ifrågasättas, huruvida icke hela handräckningstjänsten borde göras till föremål för regelmässiga inspektioner av en till arméns centrala myndighet anknuten, för uppgiften särskilt kvalificerad person. Denne skulle självfallet även ha till uppgift att leda ovan förordade arbetsledarkurser.

Värnpliktigas egna åsikter om rekrytutbildningen.

Kännedomen om de värnpliktigas egen inställning till utbildningen är av betydelse, när det gäller att söka komma underfund med truppens allmänna utbildningsförutsättningar. Även om värnpliktiga förklarligt nog i allmänhet ej äga tillräcklig sakkunskap och erfarenhet för att i alla avseenden kunna bedöma, vad den militära utbildningen bör omfatta och hur den bör vara organiserad, är det dock ur utbildningssynpunkt av vikt att lära känna, *om och hur* de uppfatta behovet och betydelsen av den militära utbildning, som ålägges dem.

När kommissionen i samband med sina undersökningar ansett sig böra tillfråga även de värnpliktiga om deras inställning till utbildningen, har detta i första hand skett för att få veta, hur den av utbildningen närmast berörda parten anser att utbildningen i olika övningsgrenar bedrivs. Eftersom de flesta värnpliktiga redan i det civila livet förvärvat viss arbets-erfarenhet, är det av intresse att lära känna, hur de med stöd av denna sin arbetserfarenhet bedöma den militära utbildningens bedrivande med särskild hänsyn till effektiviteten. Ehuru de värnpliktiga härvidlag i hög grad äro parter i målet, har kommissionen tagit för givet, att man av ungdom i värnpliktsåldern kan vänta sig den förmåga till objektivitet, som fordras för att kunna bedöma effektiviteten av den utbildning, vari de själva äro inbegripna. I stort sett har denna förmodan också visat sig riktig. De värnpliktigas egna uttalanden om den militära utbildningen och därmed sammanhängande förhållanden vittna om en påtaglig strävan till objektivitet och rättvist bedömande, vilket givetvis i hög grad ökar värdet av det från detta håll insamlade utfrågningmaterialet.

Det förhållandet att en del av de inledningsvis berörda anmärkning-

arna, vilka inför offentligheten riktats mot det militära utbildningsarbetets effektivitet, direkt eller indirekt grundat sig på enstaka uttalanden av värnpliktiga, har givit kommissionen ytterligare anledning att söka uttröna, vad värnpliktiga i allmänhet anse om det militära utbildningsarbetets bedrivande.

Kontakten med de värnpliktiga har kommissionen under sitt utredningsarbete sökt på flera olika sätt. Vid studiebesök vid truppförbanden ha kommissionens ledamöter begagnat tillfället till *samtal* med i tjänst varande värnpliktiga. Dessa samtal, som i regel skett under raster och uppehåll i pågående övningar, ha dock varit av tillfällig natur. Någon mera omfattande utfrågning av värnpliktiga i tjänst har kommissionen ej ansett lämpligt att företaga, dels emedan ett sådant tillvägagångssätt skulle inverkat alltför störande på övningarna, dels framförallt därför att värnpliktiga, som direkt tillfrågas, medan de ännu fullgöra sin första tjänstgöring, i regel varken kunna eller vilja fälla något bestämt omdöme om utbildningsarbetets bedrivande. Särskilt om de ha ett ogynnsamt omdöme, avstå de av lätt insedda skäl helst från att fälla ett sådant.

Vissa synpunkter på det militära utbildningsarbetets bedrivande har kommissionen erhållit genom att kalla representanter för olika värnpliktskategorier — främst medlemmar av studentkårer och ungdomsorganisationer — till *överbläggningar*. Detta har dock i första hand skett för att få klarhet om vissa speciella utbildningsproblem. Något besked om vad värnpliktiga i allmänhet anse om utbildningsarbetets bedrivande har kommissionen emellertid ej ansett sig kunna inhämta på detta sätt, eftersom de av respektive organisationer till sådana överbläggningar utsedda ombuden i regel representerat ett alltför ensidigt urval.

För att med större säkerhet få veta, vad de värnpliktiga i allmänhet anse om rekrytutbildningen, har kommissionen måst anställa *systematiska utfrågningar* med sådana personer, som för ej alltför lång tid sedan *fullgjort* sin första tjänstgöring och vilka alltså ha denna i tillräckligt friskt minne men ändå på sådant avstånd, att de kunna avge ett fritt och stadgat omdöme. Kommissionen har dock ansett sig böra begränsa dessa utfrågningar till att omfatta sådana personer, vilka fullgjort sin första tjänstgöring före år 1940, enär de värnpliktigas utbildning under tiden därefter till följd av den förstärkta försvarsberedskapen och mobiliseringen skett på ett onormalt sätt med hänsyn till befälstillgång o. d.

Ett för-försök med kombinerad skriftlig och muntlig utfrågning har kommissionen, i första hand för att undersöka själva tillvägagångssättet, företagit med 106 personer, som under åren närmast före 1940 fullgjort sin första tjänstgöring. Av dessa voro vid utfrågningstillfället 42 elever vid folkhögskolor (Birkagården, Brunnsvik, Sigtuna, Tärna och Västerhaninge), 52 elever vid folkskoleseminarier (Karlstad, Linköping och Uppsala) och 12 arbetare vid Statens järnvägars huvudverkstad i Örebro.

Den skriftliga delen av utfrågningen tillgick på följande sätt. Var och en av de tillfrågade förelades ett stencilerat formulär med förteckning över *samtliga* vid vederbörliga truppslag förekommande viktigare övningsdetaljer med uppmaning att tänka efter och med i en formuläret åtföljande instruktion angivna tecken markera sin åsikt om hur den första tjänstgöringen inom varje *gren* varit

ordnad. Det framhölls i instruktionen, att omdömena skulle gälla rekrytutbildningen och ej ev. fullgjord beredskapstjänstgöring. Med hänsyn till vars och ens åsikt om hur utbildningen i olika övningsgrenar varit ordnad, skulle envar på sitt formulär för varje övningsgren enligt instruktionen inom parentes ange något av följande tecken: (++) för »Utmärkt» eller »Mycket bra», (+) för »Någorlunda bra», (—) för »Inte riktigt bra» och (—) för »Dåligt». För den eller de övningsgrenar, vari utbildning ej alls förekommit, skulle skrivas noll (0).

Sedan var och en på detta summariska sätt givit uttryck åt sin åsikt om hur rekrytutbildningen i olika övningsgrenar varit ordnad, fick han enskilt införa någon av kommissionens ledamöter muntligt närmare motivera sina omdömen. Särskilda motiveringar begärdes dock endast ifråga om sådana på formuläret angivna omdömen, vilka voro antingen avgjort gynnsamma (»Utmärkt» och »Mycket bra») eller ogynnsamma (»Inte riktigt bra» och »Dåligt»). De av de tillfrågade anförda motiveringarna antecknades på formuläret av vederbörande utfrågningsförrättare.

Detta för-försök gav kommissionen först och främst klarhet om att en fortsatt utfrågning av värnpliktiga verkligen skulle kunna bli av värde för en allsidigare belysning av utbildningsproblemen. Det visade sig emellertid, att de ur utbildningssynpunkt mest upplysande uttalandena i regel lämnats av personer, vilka efter sin första tjänstgöring varit inkallade i beredskapstjänst, varunder de — mången gång under krävande förhållanden — varit i tillfälle att tillämpa sina under föregående tjänstgöring förvärvade kunskaper och färdigheter. Av dessa personer var det många, som uttalade, att de först under sin beredskapstjänstgöring fått en klarare föreställning om den grundläggande militära utbildningens syfte och omfattning, dess förtjänster och brister.

Det relaterade förberedande utfrågningsförsöket gav tydligt vid handen, att man vid fortsatta utfrågningar lämpligen borde vända sig till personer, som fullgjort beredskapstjänstgöring och vilka därigenom fått en vidgad blick för den grundläggande militära utbildningens betydelse. Men att i utbildningsanstalter och på arbetsplatser komma i kontakt med ett tillräckligt antal sådana personer och med dem anställa såväl skriftliga som muntliga utfrågningar visade sig emellertid ej möjligt, enär det skulle ha blivit alltför tidsödande för alla parter och dessutom i flesta fall kommit att inverka alltför störande på arbetet. Därför fann kommissionen lämpligt att söka komma i kontakt med i beredskapstjänst inkallade direkt vid truppförbanden.

En utfrågning av i beredskapstjänst inkallade anordnade kommissionen under maj månad år 1941 vid ett antal för sådan tjänst organiserade truppförband. Av de tillfrågade tillhörde i runt tal 500 *infanteriet* och 200 *artilleriet*. Utfrågningen måste begränsas till endast skriftlig.

I instruktionen till vederbörande utfrågningsförrättare framhölls uttryckligen, att utfrågningen gällde de värnpliktigas första tjänstgöring (rekrytutbildning) och ej alls deras beredskapstjänstgöring. Dessutom angavs i instruktionen, att till utfrågningarna skulle uttagas värnpliktiga, som fullgjort sin första tjänstgöring under någorlunda normala förhållanden d. v. s. före år 1940. Vid *infanteriet* skulle uttagas värnpliktiga vid gevärsförband, vid *artilleriet* servismanskap och kuskar, varvid det gällde att se till att de tillfrågade komme att representera så många olika fredstruppförband som möjligt. Men något utväljande i övrigt finge enligt instruktionen icke ske.

Vidare föreskrevs i instruktionen, att utfrågningarna borde så anordnas,

att de värnpliktiga ej kunde påverka varandra. För den skull föreskrevs, att utfrågningarna vid ett och samma truppförband skulle ske samtidigt och att vid placeringen av de värnpliktiga skulle tillses, att samråd dem emellan ej kunde ske.

Själva utfrågningen tillgick på samma sätt som den skriftliga delen av det redan relaterade för-försöket. De värnpliktiga förelades sålunda ett stencilerat formulär med förteckning över samtliga i rekrytutbildningen ingående övningsgrenar med uppmaning att medelst de i den särskilda instruktionen angivna tecknen ge uttryck åt sin åsikt om hur utbildningen i olika övningsgrenar varit ordnad. Det framhölls i instruktionen med tydlighet, att det därvid gällde att taga fasta på den första tjänstgöringen och att helt bortse från beredskapstjänstgöringen.

I instruktionen uppmanades de värnpliktiga vidare att på formuläret på de prickade linjerna under den eller de övningsgrenar, i vilka utbildningen befunnits antingen särdeles bra (+ +) eller dålig (— —), om möjligt även anteckna motiveringarna för sådana omdömen. För att de värnpliktiga ej skulle känna sig hämmade, när det gällde att ge uttryck åt kritiska omdömen om utbildningen, framhölls i instruktionen särskilt, att nummer och namn ej behövde utskrivas på frågeformuläret och att handlingarna endast vore avsedda för en kommission, som undersökte möjligheterna att förbättra värnpliktsutbildningen.

Ehuru hela det inkomna materialet bearbetats, lämnas i det följande en utförlig *statistisk redogörelse* endast för utfrågningarna med infanteristerna, vilkas antal närmare bestämt uppgick till 572, vari även ingår det hundratal infanterister, som redan vid för-försöket tillfrågats.

Den utfrågade infanterikontingentens sammansättning i olika avseenden framgår av nedanstående översikter. Tiden för fullgörande av rekrytutbildningen har, på sätt framgår av tab. 1, för över hälften av de tillfrågade infallit under åren 1935—1939. Endast ett mindre antal av de tillfrågade har fullgjort sin värnplikt för så länge sedan, att minnet kan tänkas ha svikit dem i fråga om hur deras rekrytutbildning i olika övningsgrenar varit ordnad.

Tab. 1. Tidpunkt vid vilken de tillfrågade påbörjat sin rekrytutbildning.

	Före 1930	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	Ej uppgiven	Summa
Antal	19	15	26	30	30	47	55	69	84	103	77	6	11	572
%	3.3	2.6	4.6	5.2	5.2	8.2	9.6	12.1	14.7	18.0	13.5	1.1	1.9	100.0

Att materialet ej representerar något ensidigt urval med hänsyn till de fredstruppförband, vid vilka de tillfrågade fullgjort sin rekrytutbildning, framgår av tab. 2.

Tab. 2. Fredstruppförband vid vilka de tillfrågade fullgjort sin rekrytutbildning.

I 1	I 2	I 3	I 4	I 5	I 6	I 7	I 8	I 9	I 10	I 11	I 12	I 13	I 14	I 15	I 16	I 17	I 18	I 19
80	43	52	5	4	5	3	22	38	51	4	39	6	51	36	5	29	15	35

I 20	I 21	I 22	SS KS	Ej uppgivet
3	2	29	8	7

Ej heller med avseende på de tillfrågades civila yrke eller tillämnade levnadsbana representerar materialet, enligt vad tab. 3 utvisar, något ensidigt urval.

Tab. 3. De tillfrågades civila yrke eller tillämnade levnadsbana.

	Jordbruk, skogshus- hållning	Industri och hantverk	Sjöfart och fiske	Handel och sam- färdsel	Allmän tjänst	Övriga	Ej uppgivet	Summa
Antal	133	263	2	87	58	1	28	572
%	23.2	46.0	0.4	15.2	10.1	0.2	4.9	100.0

Statistisk redovisning av utfrågningsmaterialet sker i det följande dels i form av en sammanställning av de värnpliktigas *summariska omdömen* om hur utbildningen i olika övningsgrenar enligt deras mening varit ordnad (tab. 4), dels i form av en sammanställning av de *särskilda motiveringar*, som en del av de tillfrågade anfört för sina omdömen om utbildningens bedrivande (tab. 5). Vid den förstnämnda sammanställningen ha endast 5 fall måst uteslutas, enär vederbörande på grund av uttagning till speciell befattning (såsom kock, sjukvårdare, kommissarie o. d.) ej erhållit med övriga jämförbar utbildning.

Ehuru ej mer än **drygt** en fjärdedel av de värnpliktigas i tab. 4 redovisade summariska omdömen om utbildningens bedrivande i olika övningsgrenar åtföljts av sådana särskilda motiveringar, vilka redovisas i tab. 5, utgöra dessa särskilda motiveringar dock en värdefull komplettering. När det gäller att komma underfund med de värnpliktigas egen inställning till utbildningen i olika övningsgrenar, bör man därför ägna båda dessa sammanställningar ett jämförande studium. För att ytterligare belysa de värnpliktigas egen inställning kommer i det följande en del av deras närmare förklaringar att ordagrant citeras.

De värnpliktigas *allmänna omdöme om rekrytutbildningen*, sådant detta framgår av tab. 4, är övervägande *positivt*. Av sammanlagt 10 737 om utbildningen avgivna omdömen äro ej mindre än 7 338 d. v. s. 68 % avgjort gynnsamma. Därvid är dock att märka, att dessa i tab. 4 redovisade omdömen enligt frågeställningen gällde, hur själva utbildningen i olika övningsgrenar

varit ordnad. Det säger sig emellertid självt, att utbildningen i en övningsgren kan vara »mycket väl planlagd och ordnad» men att övningsgrenen såsom sådan av de värnpliktiga betraktas som »ointressant», »verklighetsfrämmande», »onödig» o. d. Om man går till de särskilda motiveringar, som redovisas i tab. 5, finner man också att av 4 154 anförda särskilda motiveringar sammanlagt ej mer än 1 791 eller 43 % äro avgjort gynnsamma.

I vad mån utbildningstiden i alla avseenden verkligen blivit effektivt utnyttjad kan man knappast beräkna att få reda på genom utfrågning av värnpliktiga, eftersom de själva därvidlag äro parter i målet. Någon direkt fråga därom har därför ej heller framställts till de värnpliktiga, men indirekt ha de ju i samband med motiveringen av sina anmärkningar haft tillfälle att även anlägga sådana synpunkter på utbildningen. Det är emellertid endast i 14 d. v. s. 1 % fall, som de värnpliktiga såsom motivering till ogynnsamma omdömen anmärkt, att det under utbildningen varit »tomgång» eller »mycken döttid». Vid bearbetningen av utfrågningmaterialet ha anmärkningar av detta slag befunnits så fåtaliga, att de i tab. 5 ej uppförts såsom särskild motivgrupp utan i stället hänförs till »övrige ogynnsamma omdömen».

Mycket märkligt är däremot att av ej mindre än 1 456 d. v. s. över hälften av de i tab. 5 redovisade ogynnsamma omdömena tydligt framgår, att de värnpliktiga själva anse sig i vissa övningsgrenar ha fått »för liten» eller »ingen» övning. Att rekrytutbildningen på det hela taget hittills ej varit tillräckligt mångsidig framgår med största tydlighet av ett flertal av de värnpliktigas mera utförliga uttalanden. »Ingen övning med skarpa handgranater», anmärker en jordbruksarbetare och tillägger: »Varje man borde få lära sig hantera de flesta av infanteriets vapen. Jag kan ej hantera mer än karbin». En annan jordbruksarbetare uttalar sig på liknande sätt: »Var man bör kunna hantera alla vapen».

De värnpliktigas inställning till de särskilda övningsgrenarna närmast med hänsyn till hur utbildningen varit ordnad framgår vid ett jämförande studium av tab. 4 och 5.

Gynnsam, d. v. s. mest plusbetonad är enligt tab. 4 de värnpliktigas inställning till följande övningsgrenar: materielvård (94·8 %), eldställning och skyddsställning (91·8 %), exercis i sluten ordning (88·8 %), vaktjänst (87·4 %) och försvarsstrid (86·2 %).

Ogynnsam, d. v. s. minst plusbetonad är de värnpliktigas inställning till följande övningsgrenar: fältskjutning (51·8 %), idrott (40·9 %), orienteringslöpning (40·1 %), fältarbeten (36·6 %) samt hälso- och sjukvård (29·6 %).

Man kan givetvis även utgå från de i tab. 4 redovisade ogynnsamma omdömena och undersöka, hur övningsgrenarna fördela sig, om man såsom gynnsamt bedömda ifråga om utbildningens bedrivande räknar de minst minusbetonade och såsom ogynnsamt bedömda de mest minusbetonade grenarna. Det blir i så fall i stort sett samma grenar, som hänförs till de av de värnpliktiga gynnsamt respektive ogynnsamt bedömda. Vid ett sådant beräkningssätt gäller dock att observera, att ifråga om hälso- och sjukvård

Tab. 4. De värplikktigas omdöme om hur utbildningen varit ordnad.

Örningsgrenar	Gynnsamma omdömen						Ogynnsamma omdömen						Ingen utbildning		S:a
	+		+		S:a		-		-		S:a		Antal	%	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%			
Exercis i slutan ordning	297	52.0	202	35.7	499	88.8	36	6.4	30	5.3	66	11.7	—	—	565
Eldställning och skyddsställning	187	33.1	329	58.2	516	91.3	36	6.4	13	2.3	49	8.7	—	—	565
Förflyttning under strid	175	30.9	295	52.0	470	82.9	88	14.6	14	2.5	97	17.1	—	—	567
Skolskjutning	239	42.2	155	27.4	394	69.6	98	17.3	74	13.1	172	30.4	—	—	566
Försvar	150	26.6	386	59.6	486	86.2	61	10.8	10	1.8	71	12.6	7	1.2	564
Anfall	125	22.2	308	54.7	433	76.9	98	17.4	23	4.1	121	21.6	9	1.6	563
Fältskjutning	130	22.9	161	28.4	291	51.8	137	24.2	118	20.8	255	45.0	21	3.7	567
Fältarbeten	54	9.6	152	27.0	206	36.6	181	23.3	72	12.8	203	36.1	154	27.3	563
Fältmarsch (våg)	139	24.6	225	39.6	364	64.1	92	16.2	60	10.6	152	26.8	52	9.1	568
Fältmarsch (terräng)	112	19.8	239	42.3	351	62.0	98	17.3	46	8.1	144	25.4	71	12.6	566
Förläggning	106	18.8	249	44.1	355	62.9	119	21.1	42	7.5	161	28.6	48	8.5	564
Post- och patrulltjänst	188	33.3	296	52.5	484	85.8	54	9.6	11	2.0	65	11.6	15	2.6	564
Orienteringsbelyning	101	17.8	126	22.8	227	40.1	100	17.7	136	24.0	236	41.7	103	18.2	566
Soldatinstruktion	163	28.9	294	52.1	457	81.0	73	13.0	34	6.0	107	19.0	—	—	564
Gymnastik	233	41.3	202	35.8	435	77.0	82	14.5	40	7.1	122	21.6	8	1.4	565
Idrott	81	14.3	151	26.6	232	40.9	112	19.8	127	22.4	239	42.2	96	16.9	567
Hälsa- och sjukvård	27	4.8	84	14.8	111	19.6	98	17.3	119	21.0	217	38.8	238	42.1	566
Materialvård	330	58.4	206	36.4	536	94.8	19	3.4	9	1.6	28	5.0	1	0.2	565
Vakttjänst	207	36.9	284	50.5	491	87.4	33	5.9	12	2.1	45	8.0	26	4.6	562
Summa omdömen	3 044		4 294		7 338		1 560		990		2 550		849		10 737

Tab. 5. De värpliktligas motiveringar för sina omdömen om utbildningen i olika övningsgrenar.

Övningsgrenar	»Mycket väl plan- legd och ordnad»		»God lednings »bra befäl»		»Intres- santa »spän- nande» »verklig- hets- trogen»		»Nyttig» »lärorik»		»Övriga gyn- sam- om- dömen»		»Dåligt planlagd» »mindre väl ordnad»		»Dålig ledning»		»Ointres- sant» »verklig- hetsfräm- mande»		»För an- strängan- de»		»För nyviken övning» »för lång tid»		»Ingen» eller »för liten» övnings- övning		»Brist- fälligt ut- rustning»		»Övriga ogyn- sam- om- dömen»		Sä- om- dömen			
	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%		An- tal	%	
Exercis i slutet ordning	105	8.7	34	21.4	9	2.8	4	4.6	4	4.6	3	2.6	1	1.3	17	16.7	7	2.9	90	45.7	1	0.1	—	—	—	—	—	—	278	
Eldställning och skydds- ställning	70	5.8	6	3.8	12	3.7	7	8.0	—	—	5	4.4	4	5.1	10	9.8	6	2.5	9	4.6	36	2.5	—	—	—	—	—	—	170	
Förflyttning under strid	55	4.6	7	4.4	14	4.3	—	—	—	—	9	8.0	6	7.7	12	11.8	27	11.0	12	6.1	16	1.1	—	—	—	—	—	—	161	
Skolskjutning	97	8.1	11	6.9	49	15.0	8	8.9	1	1.1	3	2.6	—	—	—	—	—	—	2	1.0	179	12.8	3	4.2	4	—	—	—	357	
Anfall	49	4.1	8	5.0	20	6.1	1	1.1	1	1.1	19	16.8	—	—	17	16.7	11	4.5	4	2.0	36	2.5	1	1.4	2	—	—	—	169	
Försvar	64	5.3	9	5.7	20	6.1	1	1.1	—	—	7	6.2	6	7.7	3	2.9	—	—	3	1.5	23	1.6	—	—	—	—	—	—	140	
Fältskjutning	39	3.2	3	1.9	40	12.2	7	8.0	—	—	5	4.4	4	5.1	3	2.9	1	0.4	2	1.0	224	15.4	2	2.8	3	—	—	—	333	
Fältarbeten	25	2.1	—	—	12	3.7	2	2.3	—	—	8	7.1	4	5.1	5	4.9	—	—	—	—	122	8.4	8	11.1	4	—	—	—	190	
Fältmarsch (väg)	47	3.9	1	0.6	5	1.5	7	8.0	1	1.1	7	6.2	1	1.3	4	3.9	107	43.5	23	11.7	7	0.5	5	7.0	8	—	—	—	223	
Fältmarsch (terräng)	36	3.0	4	2.5	6	1.8	1	1.1	—	—	7	6.2	3	3.8	7	6.9	74	30.0	6	3.1	10	0.7	1	1.4	5	—	—	—	160	
Post- och patrulltjänst	54	4.5	3	1.9	9	2.8	1	1.1	—	—	11	9.7	5	6.4	2	2.0	—	—	1	0.5	66	4.5	21	29.1	12	—	—	—	185	
Post- och patrulltjänst..	76	6.3	5	3.2	37	11.3	2	2.3	—	—	2	1.8	1	1.3	2	2.0	1	0.4	7	3.5	39	2.6	1	1.4	2	—	—	—	175	
Orienteringsövning	35	2.9	4	2.5	23	7.0	10	11.3	—	—	8	7.1	3	3.8	1	1.0	3	1.2	—	—	192	13.2	29	40.2	1	—	—	—	309	
Soldatinstruktion	64	5.3	14	8.8	16	4.9	3	3.4	—	—	6	5.3	14	18.0	11	10.7	—	—	6	3.1	37	2.5	—	—	—	—	—	—	181	
Gymnastik	82	6.8	30	18.9	30	9.2	16	18.2	1	1.1	5	4.4	6	7.7	1	1.0	3	1.2	—	—	102	7.0	—	—	—	—	—	—	279	
Idrott	24	2.0	8	5.0	15	4.6	7	8.0	—	—	2	1.8	5	6.4	3	2.9	1	0.4	3	1.5	181	12.4	1	1.4	5	—	—	—	255	
Hälsa- och sjukvård	15	1.3	1	0.6	—	—	4	4.6	—	—	2	1.8	11	14.2	—	—	—	—	—	—	173	11.9	—	—	—	—	—	—	206	
Materielvård	162	13.5	8	5.0	3	0.9	5	5.7	5	5.7	2	1.8	1	1.3	1	1.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	234	
Vakttjänst	104	8.6	3	1.9	7	2.1	2	2.3	1	1.1	2	1.8	3	3.8	3	2.9	5	2.0	8	4.0	2	0.1	—	—	—	—	—	—	—	149
	1 203	100.0	159	100.0	327	100.0	88	100.0	14	100.0	118	100.0	78	100.0	102	100.0	246	100.0	197	100.0	1 456	100.0	72	100.0	99	4 154				

nära hälften och ifråga om fältarbeten över fjärdedelen av omdömena vittna om att de värnpliktiga icke anse sig ha fått någon utbildning alls i vederbörlig övningsgren, vilket flertalet av de tillfrågade med all rätt räknat som en stor brist. Om man tager hänsyn härtill, blir även enligt det sistnämnda beräkningssättet hälso- och sjukvård respektive fältarbeten de grenar, som de värnpliktiga bedöma mest ogynnsamt ifråga om hur utbildningen varit ordnad.

De värnpliktigas motiveringar för sina omdömen om utbildningens bedrivande i olika övningsgrenar framgå av tab. 5, och dessa omdömen komma i det följande att ytterligare belysas och även bestyrkas med några valda citat av otvetydigt klara uttalanden i den ena eller andra riktningen.

Materielvård är den övningsgren, som enligt tab. 5 av de värnpliktiga fått den största andelen av omdömet »mycket väl planlagd och ordnad». Även om det är åtskilliga, som anse, att »för mycket» tid ägnas åt materielvård eller att det är »för envist», som en typograf skriver, tycks dock det stora flertalet värnpliktiga enligt egen utsago finna sig tillrätta med denna övningsgren, trots att den enligt tab. 5 hör till de minst »intressanta». »Den var till vårt eget bästa», betygar en chaufför. »Bra ordnat med tanke på vilken förstörelse, som annars skulle uppstå», skriver ett lagerbiträde. »Mycket bra för lärande av noggrannhet», försäkrar en stenarbetare. »Ju mer ordning och renlighet, ju mer trevnad», anser ett handelsbiträde.

Det är emellertid ej endast materielvårdens ändamål utan även övningarnas bedrivande, som i stort sett fått goda vitsord från de värnpliktigas sida. Detta gäller märkligt nog även den noggranna kontrollen. »Det var alltid noga med visitationer», skriver en rörarbetare ej utan gillande. »Noggrannhet men ej överdrift», skriver en körsnär.

Av omdömena är det knappast ens en tiondel, som vittnar om att kontrollen varit för »petig». Den gick, enligt en jordbruksarbetares utsago, »många gånger ut på att sätta fast någon för småsaker». En annan anser, att det är »för mycket uppställningar» i samband med materielvården. Åter en klagar över att all materielvård var förlagd till fritiden — »hellre en halv timme före middagen», anser han. »Ingen utbildning i exempelvis lagning och stoppning», konstaterar en rörarbetare tydligt ej utan beklagande.

Eldställning och skyddsställning. I fråga om utbildningens bedrivande i denna övningsgren ha de värnpliktiga själva tydligt ej heller så mycket att erinra.

En glasmästeriarbetare anser visserligen, att man därvid gör »för mycket väsen av sådant, som ger sig självt i strid». Enligt tab. 5 är det dock åtskilliga, som anse sig ha fått »för liten» övning i denna gren, men det är också en hel del som klagar över det forcerade utbildningstempot, även om de för övrigt anse utbildningen i denna gren mycket väl ordnad. »Det gick för hastigt», anser en slaktare. »Man fick aldrig tid att göra något riktigt», skriver en grovarbetare. »Inredande av eldställning det minst inövade», skriver en kontorist. »Dåligt ordnat med inredande av eldställning», anser ett lagerbiträde och för övrigt ett flertal av de tillfrågade.

Exercis i sluten ordning (Ex I). Av tab. 5 framgår, att denna omdebaterade övningsgren i fråga om »planläggning» och »ledning» på det hela taget bedömts mycket gynnsamt av de tillfrågade, i sistnämnda avseende rentav fördelaktigare än någon annan övningsgren. Däremot hör den enligt de värnpliktigas egen utsägo tydligen till de mest »ointressanta». Därjämte är att märka, att nära hälften (45.7 %) av omdömena »för mycken övning» och »för lång tid» drabba just denna övningsgren.

Av de mera utförligt formulerade omdömena framgår dock, att det är förhållandevis få värnpliktiga, som ej alls inse betydelsen av exercis i sluten ordning. Den har »ingen nytta i fält» anser en metallarbetare. »Kan ej inse Ex I:s betydelse för landets försvar», skriver en svarvare.

Vad de värnpliktiga mest vända sig emot synes emellertid vara exercispassens längd och själva sättet för övningarnas bedrivande. »För mycket tid och för långa exercispass», anser en mekaniker. En ingenjör skriver: »För mycket tragglande utav Ex I. Får den uppfattningen, att Ex I är huvuduppgiften i rekrytutbildningen.» Det hela blev »för tjatigt», anse många.

På de håll däremot, där exercisen i sluten ordning bedrivits på ett förnuftigt sätt och ej såsom självändamål, synes de värnpliktigas inställning även till denna övningsgren vara förstående och i en del fall rentav uppskattande. »Övningarna var i korta pass, men när de pågick, var det med fart och kläm», skriver en grovarbetare. »Var aldrig långvarig, därför blev det mera kraft och spänst i det hela», skriver en verkstadsarbetare.

Om uppskattning av god ledning av exercisövningarna vittna många uttalanden av de värnpliktiga. »Bedrevs från befälets sida med största energi (verklig befälsföring)», försäkrar en maskinarbetare. »Bra utbildning med korta och bestämda kommandoord», skriver en snickare. »Bra fart och ordning» anser en målare. »Det var ordning och bestämdhet», skriver en grovarbetare.

Av ett flertal uttalanden framgår också, att själva ändamålet med exercis i sluten ordning stått klart för vederbörande. »Bra därför att den gav en viss upptryckning», skriver ett lagerbiträde. Exercisen i slutén ordning var enligt en maskinskötarens mening »upptryckande och gav god hållning». Den var »uppiggande och disciplingivande», anser en typograf.

Vakttjänst. Av tab. 5 framgår, att de värnpliktiga ej ha så mycket att erinra ifråga om hur denna övningsgren varit ordnad. Tvärtom framhålla flera särskilt och med gillande, att det varit »noggranna instruktioner» och »god kontroll». En metallarbetare framhåller vidare, att »man fick lära sig att vara mycket uppmärksam». En enda av de tillfrågade — en verkmästare — anser emellertid, att det varit »för slappt» med vakttjänsten. För det fåtal, som har några anmärkningar mot vakttjänsten, synes det dock närmast vara fråga om motsatsen till slapphet. »För stränga ordningar», skriver en chaufför. »Ordningen bra men nästan mycket disciplin», anser en rörmontör. »Hårt ledd», skriver en jordbruksarbetare. »Dödande tråkigt», anser en annan. »För många att göra anmälan för», tycker en skraddare.

Soldatinstruktion. Även om denna på det hela taget enligt tab. 4 bedömts gynnsamt, så framgår dock av tab. 5, att enligt de värnpliktigas mening omdömet »dålig ledning» gäller denna utbildningsgren mer än någon annan. »Ej att rekommendera», skriver en martinarbetare helt summariskt om soldatinstruktionen. Ett flertal anser, att den var »för tjugig» och att »den kunde göras mera intressant». Undervisningen i soldatinstruktion var ej »planlagd riktigt i förhållande till pågående övningar», anser en montör. En kon- torist gillar inte ämnet »därför att det hängde på permission». Såsom exempel på dåligt avvägd och genomförd soldatinstruktion anför en svarvare, att man använt »10 lektioner för att lära IV. arméfördelningen». En folkhögskoleelev anser, att ämnet var »för torrt och för bundet vid boken», och en folkskol- lärare bekänner, att han mestadels »satt och sov, medan gruppchefen läste ur boken». En annan lärare skriver om soldatinstruktion: »Mest innanläsning. Otillräckliga förklaringar.»

På de håll däremot, där undervisningen i ämnet varit ledd på ett intresse- väckande och ändamålsenligt sätt, konstateras detta med gillande av de till- frågade. »Undervisningen har bedrivits skolmässigt och bra», skriver en målare. »Bra lärare — gjorde eleverna intresserade», anför en jordbruksarbe- tare. Ett laboratoriebiträde skriver: »Soldatinstruktionen var bra ordnad. Den gick plutonchefen igenom med varje man.» En och annan av de tillfrågade efterlyser dock skriftliga förhör i soldatinstruktion någon gång.

Anfalls- och försvarsstrid. Ifråga om hur utbildningen i dessa båda grenar varit ordnad ha de tillfrågade bedömt övningarna i försvarsstid mera gynn- samt än övningar i anfallsstrid. Såsom framgår av tab. 5, har omdömet »då- ligt planlagd» och »mindre väl ordnad» drabbat utbildningen i anfallsstrid hårdare än någon annan övningsgren. Även omdömet »ointressant» och »verk- lighetsfrämmande» har i betydligt högre grad drabbat utbildningen i anfalls- strid än utbildningen i försvarsstrid.

Utbildningen i anfallsstrid är ju naturligen svårare att ordna. Den ställer stora fordringar på alla parter fantasi. Emot de vid övningarna i anfallsstrid vanligen brukade målanordningarna, särskilt det till övermått bedrivna s. k. skärmmkriget, framställa de värnpliktiga vissa anmärkningar. »Levande mål- trupper borde alltid användas», framhåller exempelvis en skogsarbetare.

»För mycket detaljer, själva anfallet ej inövat», anser en färgeriarbetare. »Mera övning för sammanhållning vid stormning och inbrytning», skriver en linjearbetare. En jordbruksarbetare efterlyser »mera övning i handgranatkast- ning och sprängning av hinder». Det är för övrigt flera, som påkalla »mera övning i handgemäng och handgranatkastning». En lagerarbetare tillägger även: »mer utbildning i jiu-jitsu».

Fältmarsch. Orsaken till att c:a 10 % av de tillfrågade enligt tab. 4 upp- givit, att de ej erhållit någon utbildning i denna övningsgren, torde vara att med marsch enligt utfrågningsformuläret avsågs förflyttning efter väg respek- tive i terräng c:a 50 km. Marscher av denna längd ha de tillfrågade tydligen ej kunnat erinra sig, att de under sin rekrytutbildning presterat.

Ur utbildningssynpunkt är det särskilt värt att lägga märke till att från de värnpliktigas sida enligt tab. 5 omdömet »ansträngande» drabbar denna övningsgren mer än någon annan, vilket visserligen i och för sig är helt naturligt men ändock tyder på att marschträningen ej är tillräcklig. Därom får man ytterligare besked genom en del uttalanden av värnpliktiga. Om fältmarscher skriver t. ex. en möbelsnickare: »Alltför ansträngande, risk för framtida men.» En annan skriver: »Det är en plåga, för man blir förstörd för flera dagar framåt.» Såsom motivering för sitt ogynnsamma yttrande om marschutbildningen anger en lärare endast: »minne av s. k. dödsmarsch». En skeppsmåklare, som däremot i stort sett gillar marschutbildningen, anser dock, att »mera tid bör ägnas åt fötternas vård efter marschen». Flera av de tillfrågade klaga över dåliga strumpor och skor.

Förläggning. I fråga om denna övningsgren gälla de värnpliktigas erinringar främst koktjänsten. »De som laga maten skulle vara ordentligt utbildade och renliga», skriver en skofabriksarbetare. »För lite mat och okunniga kockar», konstaterar en maskinskötare. »För många i varje tält», anmärka flera. Det är ungefär en tiondel av de tillfrågade, som ha erinringar ifråga om koktjänsten och tältutrustningen. Dessutom är att märka, att åtskilliga anse sig ha fått »för liten övning» i förläggningstjänst.

Skjutning. Såsom framgår av tab. 5 räknas de värnpliktiga såväl skolskjutning som fältskjutning till de mest »intressanta» övningsgrenarna, men icke desto mindre bedömas dessa båda övningsgrenar enligt tab. 4 ogynnsamt med hänsyn till hur utbildningen varit ordnad. Orsaken ligger emellertid enligt tab. 5 i öppen dag. Det har tydligen varit alldeles »för liten övning» i dessa övningsgrenar. Detta missförhållande framgår ännu tydligare av de tillfrågades mera utförliga motiveringar.

Ifråga om *skolskjutning* skriver en jordbruksarbetare: »Skjutning är det bästa som finns, bara en hade fått det oftare.» En annan jordbruksarbetare skriver därom: »Övades i alltför liten utsträckning. Var man bör kunna hantera alla vapen.» En rörarbetare tillstår: »Anser mig icke ha den skjutvana, som erfordras.» Det var »alldeles för litet skjutning», skriver en fabriksarbetare. En konditor, som också anser sig ha fått för liten övning, tillägger: »Soldaten går in för att skjuta bra med skarpt men inte med löst». Flera av de tillfrågade klaga över att det är »för snabb» utbildning i skolskjutning.

Även ifråga om *fältskjutning* påtala de värnpliktiga samma brister i utbildningen och det sker i ännu mera bestämda ordalag. »Knappast någon utbildning alls i denna viktiga övningsgren», skriver en metallarbetare. »Bästa och intressantaste övningarna men alldeles för litet», skriver en annan. »Alldeles på tok för litet skjutning», skriver en gummiarbetare, som säger sig ha varit med om »en enda fältskjutning under hela rekryten». En kontorist betecknar utbildningen i denna gren såsom mycket dålig och tillägger: »Tiden måste absolut mångdubblas, för att manskapet skall få vana vid att skjuta med skarp ammunition.»

Idrott. Utbildningen i denna övningsgren har av de värnpliktiga bedömts ogynnsamt likaledes främst av den anledningen, att för liten tid enligt deras mening anslås till idrott. »Så gott som ingen idrott under hela utbildningstiden», konstaterar en frisör. »För slappt», anser en grovarbetare. Flera anse, att det hos befälet är »för dåligt intresse för idrott». Andra synas ej finna sig helt tillräta med idrotten i dess militära form. En del anser, att det i den militära idrotten är »för mycket tvång» och att den i stället borde bedrivas »mera frivilligt».

Orienteringslöpning. Även i denna övningsgren ha de värnpliktiga bedömt utbildningen ogynnsamt huvudsakligen på grund av »för liten» eller »ingen» övning. »Varje man skall absolut läras orientera» framhåller en glasmästerarbetare. Under sådana övningar »får den egna företagsamheten göra sig gällande», anser en sågverksarbetare. En målare skriver: »Varje man skall kunna karta och kompass. De kan det inte.» Det är åtskilliga av de tillfrågade, som framhållit bristen på kunskaper i den vägen. Ännu flera ha dock anmärkt på att de vid orienteringslöpning ej tillhandahållits kompasser. Såsom man ser av tab. 5 är just orienteringslöpning den övningsgren, som mest drabbas av omdömet »bristfällig utrustning», och denna brist gäller främst kompasser.

Fältarbeten. Såsom framgår av tab. 4 och 5 anser ej mindre än drygt en fjärdedel av de tillfrågade värnpliktiga, att de ej fått tillräcklig utbildning i denna övningsgren. »Dålig utbildning, endast teori», skriver en jordbruksarbetare. »Det som utfördes, var rena leksakerna», anser en målare. »Befästningsarbeten kunde aldrig fullföljas», skriver en maskinarbetare.

Hälso- och sjukvård. Ifråga om hur utbildningen är ordnad har ingen enda övningsgren blivit så ogynnsamt bedömd av de värnpliktiga som denna. De gynnsamma omdömen, som tillfalla denna övningsgren, uppgå enligt tab. 4 endast till 19% eller ej ens en femtedel. Av misstag från de tillfrågades sida har för övrigt en del av dessa fåtaliga gynnsamma omdömen kommit att gälla sjukhusvården i stället för den enligt frågeställningen uttryckligen avsedda utbildningen i övningsgrenen »hälso- och sjukvård».

Att de värnpliktiga tydligen anse utbildningen i hälso- och sjukvård under all kritik, beror främst därpå, att de ej fått någon eller tillräcklig utbildning i denna övningsgren, vilket de med all rätt räkna såsom en allvarlig brist. Detta är emellertid »ett ämne, som fordrar grundlig utbildning», skriver exempelvis en kontorist. »Absolut mera övning i hälso- och sjukvård», framhåller en annan kontorist. »Utbildning häri absolut nödvändig», skriver en kommunaltjänsteman, som dock nödgas konstatera: »Ingen utbildning bekommen.» Detsamma konstatera flera: »Har aldrig fått lära mig något ifråga om sjukvård» (rörarbetare). »Har inte erhållit någon som helst kunskap i ovanstående ämne» (brevbärare). »Kan inte erinra mig, att jag under min rekrytutbildning lärt ens att lägga ett första förband» (kontorist).

I den mån de värnpliktiga anse sig ha fått någon utbildning i ämnet, framhålla dock enligt tab. 4 många, att den stått under »dålig ledning». En frisör skriver rakt på sak: »Intresse saknas hos dem som skall undervisa.» Anlägg-

gande av första förband »demonstrerades en enda gång», skriver ett handelsbiträde. »Endast ett första förband åsågs, när det anlades», konstaterar en lagerarbetare. »För kort utbildningstid — endast 1 à 2 lektioner», skriver en möbelsnickare. Sitt omdöme om utbildningen i hälso- och sjukvård formulerar en smärglare kort och gott så: »Bör hållas efter.»

En jämförelse med utfrågningsmaterialet från artilleriet kan tyvärr ej göras på något ingående sätt. Såsom redan nämnts, var denna del av materialet av alltför begränsad omfattning. Sedan svaren från specialmanskaper (sjukvårdare, kockar e. d.) frånräknats, återstodo för bearbetning endast svaren från i runt tal 160 artillerister, av vilka 80 voro kuskar och 80 utgjordes av servismanskaper. Under sådana förhållanden kan någon utförlig redovisning av materialet i tabellarisk form här ej ifrågakomma. En direkt jämförelse mellan utbildningen vid infanteriet och artilleriet kan för övrigt ej heller göras annat än i fråga om vissa övningsgrenar (t. ex. fotexercis, skjutning med karbin, soldatinstruktion, materielvård, vakttjänst, idrott samt hälso- och sjukvård).

Av dessa *med infanteriet jämförbara övningsgrenar* bedöma åtminstone tre fjärdedelar av de tillfrågade artilleristerna fotexercis, materielvård, soldatinstruktion och vakttjänst *gynnsamt* med hänsyn till hur utbildningen varit ordnad. I fråga om fotexercis vid artilleriet framgår av specialmotiveringarna detsamma som ifråga om motsvarande övningsgren vid infanteriet (Ex I), nämligen att åtskilliga av de tillfrågade, vilka gärna vitsorda exercisövningarna såsom mycket välordnade, dock anse, att för »mycken tid» ägnas åt sådana övningar och att »exercispassen äro för långa».

Till de övningsgrenar åter, som över hälften av de tillfrågade artilleristerna bedömt *ogynnsamt* med hänsyn till hur utbildningen varit ordnad, kan räknas skjutning (med karbin). Av artilleristernas specialmotiveringar framgår, att anledningen härtill är alldeles densamma som till motsvarande omdöme vid infanteriet, nämligen »för liten övning i skjutning».

Detsamma gäller även ifråga om idrott, i vilken de tillfrågade likaledes anse sig ha fått alldeles »för liten övning». I flera fall har vidare anförts, att den idrott som förekommit, varit »mindre väl ledd».

Allra ogynnsammast utfaller även för artilleriets del omdömet om utbildningen i hälso- och sjukvård. Nära tre fjärdedelar av de tillfrågade anse nämligen, att de inte fått någon som helst utbildning i detta även enligt deras mening »viktiga ämne».

När det gäller mera *artilleribetonade övningsgrenar* åter, bedöma åtminstone tre fjärdedelar av de tillfrågade artilleristerna ridning, riktövningar och pjäs-exercis *gynnsamt* med hänsyn till hur utbildningen varit ordnad. Ifråga om körning synas meningarna vara mera delade. Åtskilliga av de tillfrågade anse, att övningar i körning bedrivits i alltför stor omfattning, vilket i en del fall framhålles även med tanke på hästarna.

Avgjort ogynnsamt bedömes även rykt- och stalltjänsten. Nära tre fjärdedelar av de därvid anförda specialmotiveringarna gå ut på att det är »för långa ryktpass», och att det därvid förekommer slöseri med tid. »Mycken

dödtid», anser exempelvis en murare. »Minst en 1/2 timme för långa pass», anser en chaufför. »Halva tiden skulle kunna användas till annat», skriver en grovarbetare. »För lång tid på varje häst», anser en jordbruksarbetare. Men en annan jordbruksarbetare däremot skriver: »God rykt är hästens halva foder.»

Flera av de tillfrågade ha förordat införande av »ryktvisitation» eller någon form av ackordsarbete. »Ordna med ackordsrykt», föreslår en lagerarbetare, och en elektriker skriver: »Borde ordnas med visitation efter anmälan. Större intresse skulle då nedläggas.»

Utbildningens materiella villkor.

Av stor betydelse för effektiviteten av utbildningen är att de materiella villkoren för utbildningens bedrivande äro tillfredsställande. Av sådana villkor komma här främst i betraktande de som hänföra sig till anslag för övningar m. m., tillgång till lämplig övningsterräng, skjutbanor, gymnastik- och exercishus, lektionsrum, materiel för utbildning och undervisning samt möjligheter till fysisk träning. Avgörande för effektiviteten blir givetvis ytterst vederbörande befäls förmåga att utnyttja de materiella förutsättningar, som föreligga, och den initiativrikedom, som härvidlag kommer till uttryck.

Kommissionen har grundat sin utredning dels på intryck, som erhållits vid studium av inspektionsrapporter, avgivna av cheferna för högre truppförband m. fl., och vid av kommissionen företagna studiebesök, dels på från samtliga truppförbandschefer vid armén infordrade yttranden, i vilka de meddelat sin uppfattning rörande bl. a. nedan angivna spörsmål, därvid uttalandena borde avse normala förhållanden (d. v. s. de, som rådde åren närmast före hösten 1939).

1. Huruvida de till förfogande ställda anslagen till a) kasernutredning (347)¹ särskilt i vad rörde inredning av lektionssalar och dagrum, b) expenser (193), c) truppundervisning (121), d) befälsövningar (409), e) truppförbandsövningar (412) och f) drivmedel (415) varit tillräckliga för att möjliggöra en effektiv utbildning.

2. Huruvida regementets (kårens) övningsfält vore tillfredsställande med hänsyn till möjligheterna att anordna fältmässiga skjutningar med olika vapen.

3. Huruvida skjutbanorna vore tillfredsställande, därvid tillika borde uppges deras läge i förhållande till kasern.

4. Huruvida lämplig idrottsplats och idrottsmateriel finnes.

5. Huruvida det finnes möjlighet till bad och undervisning i simning sommarrespektive vintertid.

6. Huruvida antalet lektionsrum vore tillräckligt samt i vad mån dagrum, korridorer o. d. användes såsom lektionsrum, om inredningen och belysningen i lektionsrummen vore tillfredsställande samt huruvida filmundervisning kunde ordnas i önskvärd omfattning.

Innan redogörelse lämnas för de inkomna svaren må anmärkas, att de heterogena resultat, till vilka truppförbandscheferna kommit på grund av sina

¹ Siffrorna inom parentes avse motsvarande i »Liggare över de i riksstaten uppförda anslag i fjärde huvudtiteln m. m. i vad avser departementet och lantförsvaret för 1938—1939» s. 111, 116, 122, 127 och 129.

olika subjektiva uppfattningar, åtminstone i viss utsträckning kunna förklaras av de starkt skiftande förhållandena vid skilda truppförband.

Anslag.

Vad först angår tillräckligheten av *de i fråga nr 1 omförmälda anslagen och i svaren på frågan framförda önskemål om höjningar av desamma* torde ur de till sitt innehåll synnerligen skiftande svaren endast följande böra antecknas:

Kasernutredningsanslaget.

Såsom i stort sett tillräckligt (dock i vissa fall på grund av särskilt vidtagna anordningar) har anslaget betecknats av cheferna för ett fåtal truppförband.

Såsom otillräckligt, bl. a. med hänsyn till behovet av ny inredning i lektions-salar, har anslaget angivits beträffande åtskilliga av övriga regementen.

Önskemålen om höjning av anslaget vid regementen, där det ansetts otillräckligt, skifta avsevärt. Av en del svar framgår, att höjningen beräknats med hänsyn tagen till ökad utbildningstid eller ökning av fredskontingentens storlek eller förbandets nyorganisation. I andra svar ha kommit till uttryck önskemål, att (höjda) engångsanslag måtte beviljas till bestridande av kostnader för inredning av erforderliga lektionsrum, samlings-salar och studiecirkelrum m. m., att standardisering av möbler och undervisningsmateriel m. m. genomfördes samt att anslaget till underhåll av inventarier måtte höjas.

Expensanslaget.

Anslaget har enligt så gott som samtliga inkomna svar varit otillräckligt. Av anförda skäl härför må nämnas behovet av skriv- och andra kontorsmaskiner och de flerstädes avsevärda telefonkostnaderna. Det har också påpekats, att tillgång till större antal telefonapparater skulle underlätta utbildningsarbetet. I några av svaren motiveras ökning av anslaget ifråga under hänvisning till förbandets förlägningsförhållanden.

Truppundervisningsanslaget.

Även beträffande detta anslag framhålles otillräckligheten i det stora flertalet fall. Såsom skäl för höjning anföres behovet av ökad åskådningsmateriel, planscher, kartor, läroböcker, skrivmateriel m. m. Såsom särskilda anledningar ha ock uppgivits kostnaderna för undervisningen i allmänbildande ämnen och för utbildningen i signaltjänst på grund av ökning av organisationen.

Befälsövningsanslaget.

Detta anslag synes i motsats till de förut nämnda ha varit i stort sett tillräckligt på det övervägande antalet regementen. En anmärkningsvärd anledning härtill torde, såsom ock framhålles i ett av svaren, ha varit, att bristen på officerare ej medgivit anordnande av befälsövningar i önskvärd utsträckning. Höjning har dock från åtskilliga håll ansetts påkallad. Såsom skäl för att anslaget vore otillräckligt har anförts ökningen av befälskadern och kostnaderna för erforderliga övningar i okänd terräng under medverkan av officerare från andra truppslag.

Truppövningsanslaget.

Endast undantagsvis synes detta anslag ha varit tillräckligt. Såsom skäl för erforderlig ökning ha anförts — utom ökning av utbildningstiden och värnpliktskontingenten samt allmän prishöjning — behovet av ökad fältmässig utbildning i annan terräng än den (enformiga), som vanligen stode till regementets disposi-

tion, markskadeersättningarnas storlek, transportkostnader, förhyrande av motorfordon, materielåtgång, utgifter för fältarbeten och pionjärtjänst samt för anordnande av skjutning med artilleripjäser m. m.

Drivmedelsanslaget.

Beträffande detta anslag slutligen har i så gott som samtliga svar påkallats synnerligen avsevärd ökning.

Kommissionen anser sig sakna möjlighet att ingå på detaljgranskning av spørsmålet om de ifrågavarande anslagens storlek och tillräcklighet. Med anledning av innehållet i svaren på rundfrågorna i ämnet och kommissionens egna iakttagelser må dock här anföras följande allmänna synpunkter.

Kasernutredningsanslaget bör anpassas så, att detsamma möjliggör bestridande av kostnaderna för anskaffning jämväl av bl. a. erforderliga möbler i lektionssalar vid truppförbanden. Angående behovet av dylik inredning får kommissionen hänvisa till vad nedan anföres beträffande undervisningslokaler m. m.

Av *expensanslaget* skola bestridas kostnader för anskaffning och underhåll av skrivmateriel och expeditionsinventarier (bl. a. skrivmaskiner) samt böcker (utom läroböcker), inbindning av böcker och arkivalier, telefon- och tidningsabonnemang samt interurbana telefonsamtal ävensom telegram och vissa annonser.

Anslaget har uppenbarligen varit för lågt, enär t. ex. för andra ändamål avsedda anslag måst tagas i anspråk för här ifrågavarande nödvändiga utgifter. Särskilt starkt synes otillräckligheten ha framträtt med avseende å möjligheterna att bekosta utgifter för telefon. Behovet av ökad tillgång till telefon bör givetvis med det snaraste tillgodoses, enär systemet med budskickning i den utsträckning det alltjämt på sina håll tillämpas näppeligen kan anses tidsenligt eller ändamålsenligt. Telefonförbindelse bör finnas mellan de olika expeditionerna ned till kompaniexpedition (motsvarande). Lämpligen torde för varje truppförband böra anordnas lokaltelefonsystem eller, ännu hellre, särskild telefonväxel med anslutna telefonapparater, så att telefonförbindelse kan ernås såväl med de olika expeditionerna inom kasern som utåt.

Vad angår *truppundervisningsanslaget* har kommissionen funnit tillgången på åskådningsmateriel, planscher o. d. otillräcklig och tillgänglig materiel flerstädes föråldrad. Vid erforderlig översyn bör beaktas, att behov föreligger av bl. a. tydliga planscher över olika vapen, åskådliggörande vapnens funktionerande.

Även knappheten av *truppövningsanslaget* har menligt inverkat på effektiviteten av utbildningen. Såsom i detta hänseende särskilt belysande må anföras följande förhållande, som kommit till kommissionens kännedom.

Enligt den t. o. m. den 30 juni 1939 gällande kungörelsen den 22 juni 1928 (nr 260) med vissa tillägsbestämmelser till avlöningsreglementet den 20 maj 1927 (nr 170) för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid försvarsväsendet (OAR) etc. 8 kap. 3 §

I mom. skulle från och med fjärde tjänstgöringsdagen utgå tjänstgörings-traktamente med visst, lägre belopp till officer och underofficer »för deltagande i övningsmarscher och annan till vanliga vapenövningar och skolor hänförlig tjänstgöring med egen trupp utom förläggningsorten». För de första tre dagarna utgick intet traktamente. Hänsyn härtill måste på grund av truppövningsanslagets knapphet tagas av truppförbandscheferna vid planläggning av övningar utom förläggningsorten. Bestämmelsen kom att verka särskilt betungande för de till Stockholm förlagda truppförbanden, vilka för övningar i större förband eller tillämpningsövningar äro hänvisade till Järvafältet. Programmet för deras övningar av ifrågavarande slag, omfattande mera än tre dagar, måste nämligen ofta upptaga utmarsch till fältet första dagen och, efter mellanliggande övningar på fältet, hemmarsch tredje dagen, därefter övningar inom förläggningsorten (i kasern) och så åter utmarsch till fältet o. s. v., allt på den grund att övningsanslaget icke medgav utgivande av traktamenten till befälet.

Angående *drivmedelsanslaget* så ha de framställda kraven på ökning givetvis föranletts av den starkt ökade motoriseringen av förbanden och måste betecknas såsom oavvisliga med hänsyn till möjligheten att i krig effektivt utnyttja materielen.

Sammanfattningsvis vill kommissionen uttala beträffande de anslagsbelopp, varom här är fråga, att de utgöra en i förhållande till utgifterna för hela försvarsapparaten mycket ringa kostnad men äro av största betydelse för dess funktionsduglighet. Det kan därför icke anses vara förenligt med sund och klok hushållning, om de begränsas till den grad, att de syften, vilka anslagen avse att främja, icke kunna uppnås.

Övningsfält och skjutbanor.

Vad angår sådana materiella betingelser för bibringandet av de rent praktiska militära färdigheterna, som avses med *frågorna under 2 och 3*, framgår av de inkomna svaren bl. a. följande.

Beträffande *övningsfältens tillräcklighet för fältmässig skjutning med olika vapen* (fråga nr 2) har ingen erinran gjorts i vad angår ett fåtal av truppförbanden. För det stora flertalet regementens (kårers) vidkommande ha, i korthet, framförts följande anmärkningar beträffande regementen förlagda till nedanstående orter.

Ystad.

I 7. Övningsfält och angränsande terräng vore av den art, att regementets utbildning och därmed dess tjänstbarhet allvarligt äventyrades.

Kristianstad.

I 6. Fältmässiga skjutningar kunde ej anordnas å regementets övningsfält. Svårigheter föreläge att få disponera A 3:s skjutfält vid Rinkaby. Möjligheterna att anordna fältmässiga skjutningar å privat mark vore begränsade med hänsyn till storleken av markskadeersättningarna.

A 3. Fältmässiga skjutningar med stridsammunition kunde ej anordnas med 15 cm haubitser; och fältet vore knappast tillfredsställande för fältmässig skjutning ens med 7 och 10¹/₂ cm pjäser.

Hälsingborg.

K 2. Endast för fältmässig skjutning med pistol och granatkastare vore övningsfältet tjänligt.

Hässleholm.

T. 4. På grund av övningsfältets ringa utsträckning kunde endast fältmässig skjutning med pistol anordnas. Lämplig fältskjutningsterräng i övrigt vore belägen 10 km från kårens förläggning.

Halmstad.

I 16. Fältmässiga skjutningar med pansar- och luftvärnsvapen kunde ej anordnas.

Värjö.

I 11. Möjlighet att anordna fältmässiga skjutningar på övningsfältet funnes icke.

Visby.

I 18. Fältmässiga skjutningar i samverkan mellan gevärsförband och understödjande tunga förband kunde ej anordnas, enär skjutavstånden vore för korta och områdena för smala. Vidare föreläge ej möjlighet att anordna skjutning med pansarvärnskanon mot rörligt mål eller med granatkastare med stridsammunition. Skjutövningarna måste avbrytas när fartyg passerade skjutområdet, vilket medförde, att avsevärd död tid uppkomme. Skjutfältet vid Tofta, 15 km från förläggningen, vore tjänligt men möjligheterna att utnyttja detsamma begränsades bl. a. därigenom, att A 7 disponerade fältet och att avlysning av fältet dessutom vore en omständlig procedur.

Eksjö.

I 12. Fältmässiga skjutningar kunde ej anordnas med pansarvärnskanon. Övningarna bleve i allmänhet enformiga och ensidiga bl. a. beroende på att skjutning endast kunde förekomma i en riktning.

Ing 2. Övningsfältet erbjöde ej fulla möjligheter för tekniska övningar.

Borås.

I 15. Övningsfältet vore icke tillfredsställande; övningarna på skolskjutningsbanan måste tidvis inställas vid begagnandet av fältskjutningsterrängen.

Göteborg.

A 2. Fältmässiga skjutningar med karbin, kulsprutegevär eller kulspruta kunde ej i erforderlig omfattning anordnas på övningsfältet och utbildning för fältmässigt uppträdande i direkt samband med fältskjutning kunde ej bedrivas. Bristen på kulfång försvårade ordnandet av skjutstationer.

Jönköping.

A 6. Möjligheterna till omväxlande lägen och fältmässig skjutning i högre förband än batteri vore små. Vidare vore möjligheterna till skjutning på normalavstånd för regementets huvudpjäs (10 cm kanon) otillfredsställande och skjutning med temperad eld i huvudsak utförbar. Skjutfältet vid Skillingaryd vore nämligen för litet på såväl längd som bredd, och säkerhetsbestämmelser framtvingade måluppställning på alltför få och begränsade områden, vartill komme att vägar och enskilda markområden sträckte sig mellan målterräng och batteriplats.

Skövde.

I 9 och K 3. Fältmässig skjutning med flertalet vapen kunde anordnas endast på arrenderat område vid Hene. På eget övningsfält, gemensamt för de två regementena, kunde vad beträffade granatkastare dylika övningar förekomma blott i begränsad omfattning.

T 2. På nya övningsfältet kunde blott bedrivas tjänst till fots, stridsövningar med lös ammunition samt anspans- och sjukvårdsövningar, medan de fältmässiga skjutningarna måste hållas på det nämnda Heneområdet, beläget 5 km från förläggningen, eller område inom Bergsjö kommun 25 km från Skövde, vilket tillhörde I 9.

Uddevalle.

I 17. Endast elementär och för högst pluton avsedd fältmässig skjutning kunde anordnas på övningsfältet. Sålunda kunde ej förekomma fältmässig indirekt skjutning med kulspruta och ej heller skjutning på större avstånd än 300—400 meter. På grund av säkerhetsbestämmelser vore skjutövningar med luftvärnskulspruta, pansarvärnskanon och granatkastare med stridsammunition uteslutna. Övningsfältet vore för smalt, men framställning hade gjorts om ökning av detsamma.

Linköping.

I 4. Skarpskjutning med 8 mm ammunition, pansarvärnsvapen och granatkastare kunde ej anordnas. Granatkastarskjutfältet vore hotat av byggnadsverksamhet vid I 4 och T 1. Behov föreläge av skjutområde för gevärs- och kulsprutepluton samt granatkastartroppar. Lämpligt område härför kunde förvärras.

T 1. Övningsområdena, som även disponerades av I 4 och A 10, vore för trånga och körbanan för motorutbildningen saknades.

Karlsborg.

A 9. Användbarheten av skjutfältet vore inskränkt genom att F 6 disponerade fältet för bombfällningsövningar och ammunitionsfabriken för skjutningar.

Örebro.

I 3. Beträffande gevärskalibriga vapen kunde anordnas fältmässig skjutning blott i en huvudriktning. Fältmässig skjutning kunde ej anordnas på övningsfältet med pansarvärnskanon och endast i begränsad omfattning med granatkastare. Betyggande kulfång saknades. För skjutning med pansarvärnskanon vore regementet hänvisat till Bofors skjutfält omkring 35 km från förläggningen.

Stockholm.

I 1. Inom övningsområdet Ladugårdsgårde med omgivning kunde skjutning endast förekomma på skjutbanorna vid Kaknäs. På Järvafältet kunde fältmässiga skjutningar knappast förekomma i gevärspluton med samverkande tunga vapen, enär skjutriktningarna vore för snäva och flankeringsmöjligheter ej funnes. Skjutning över mask med 6,5 mm vapen samt skjutning med 8 mm ammunition och pansarvärnsammunition vore utesluten.

A 1. På Järvafältet mötte svårigheter att anordna fältmässig skjutning med artilleripjäser på grund av de snäva skjutavstånden. Fältmässig skjutning i större förband än division kunde knappast anordnas och säkerhetstjänsten vore betungande på grund av övningsfältet närliggande bebyggelse samt flygfältet.

Karlstad.

I 2. Övningsfältet vore icke tillfredsställande; högsta skjutavstånd vore 800 m.

Strängnäs.

I 10. Övningsfältet medgäve ej anordnande av fullt fältmässiga skjutningar med gevär, kulsprutegevär, kulsprutor eller granatkastare, och beträffande pansarbataljonen kunde dylika skjutningar ej förekomma med kulspruta från rörlig stridsvagn eller med kanon. Av säkerhetsskäl (brist på kulfång) måste nämligen målområdet och skjutstationerna hållas inom snäva gränser och omöjliggjordes omväxling i övningarna. Förslag angående ökning av fältet hade ingivits.

Uppsala.

I 8. Övningsfältet vore för litet.

Gävle.

I 14. Fältmässiga skjutningar med gevär, kulsprutegevär, kulsprutor och granatkastare kunde anordnas för högst gevärspluton i samverkan med tunga vapen, och dylika skjutningar med pansarvärnskanon kunde ej förekomma på grund av förhandenvarande bebyggelse och övningsfältets ringa utsträckning på bredden.

Sollefteå.

I 21. Möjligheter till fältskjutning funnes. Med hänsyn till storleken av kostnader för utrymning och ersättning till skogsarbetare för utebliven arbetsförtjänst vore dock ökning av övningsfältet önskvärd. Skjutning med pansarvärnsvapen vore icke möjlig.

T 3. Fältmässig skjutning med skarp ammunition kunde ej förekomma på övningsfältet.

Östersund.

I 5. Skarpskjutning i pluton kunde ej anordnas på övningsfältet och tunga vapen kunde övas blott i samverkan med en grupp i sänder. Säkerhetsföreskrifter tillåte ej variation i fråga om placering av målen. Fältmässiga skjutningar med olika förband hade måst förläggas till plats avsevärt utom förläggningsorten. Ingivet förslag om inköp av mark hade ej lett till resultat.

A 4. På övningsfältet funnes icke möjlighet att anordna fältmässiga skjutningar. Regementets skjutfält (avstånd 16 km) erbjöde åter goda betingelser.

Umeå.

I 20. Övningsfältet vore tillfredsställande.

K 4. Brist på kulfång etc. inverkade menligt på möjligheterna att anordna fältmässiga skjutningar.

Boden.

I 19 och Ing 3. På det för garnisonen gemensamma skjutfältet försvårades utbildningen genom trängsel.

A 5 och A 8. Fältmässig skjutning på största skjutavstånd med pjäser kunde ej anordnas.

Sammanfattningsvis kan alltså med ledning av svaren sägas, att övningsfälten vid flertalet av arméns truppförband på grund av sin relativt ringa utsträckning allvarligt äventyra för att ej säga omöjliggöra en effektiv stridsutbildning med skarp ammunition. Särskilt gäller detta övningar avseende samverkan mellan lätta och tunga vapen. De i åtskilliga av svaren påtalade säkerhetsföreskrifterna, vilka inverkat hindrande vid anordnande av fältmässiga skjutningar, ha givetvis måst uppställas huvudsakligen med hänsyn till övningsområdenas bristande utsträckning. Den omfattning dessa föreskrifter på sina håll erhållit med anledning av inträffade olycksfall etc. måste sägas vara sådan, att på grund därav handlingsfriheten i många fall inskränkts mer än som kan anses förenligt med en effektiv utbildning.

Vad så angår frågan om *skjutbanornas beskaffenhet och läge i förhållande till kasern* (nr 3) må först antecknas, att enligt de ingångna svaren på frågan särskilda korthållsbanor icke funnes anordnade vid samtliga truppförband. Några av de befintliga synas icke vara lämpliga för sitt ändamål. För skolskjutning och skjutning med andra vapen än handvapen synas samtliga förband disponera egna eller

andra banor, men åtskilliga anmärkningar ha framförts med anledning av deras belägenhet och beskaffenhet m. m. Sålunda har anförts, att truppens förflyttning till skjutbanan toge alltför lång tid i anspråk, att skjutningen ej medhunnas, enär banan vore gemensam för flera förband eller hade för fåtaliga tavelställ, att banan vore ur säkerhetssynpunkt olämpligt belägen t. ex. i förhållande till övningsfältet, att skjutriktningen vore olämplig (endast mot söder) och att t. ex. skjutning med kulspruta ej kunde förekomma på grund av banans ringa utsträckning etc.

I annat sammanhang (s. 64 »Värnpliktigas egna åsikter om rekrytutbildningen») anföres, att de värnpliktiga riktat erinringar mot att fältskjutningar ägt rum i alltför ringa utsträckning och att utförda skjutningar ofta icke varit anordnade på fältmässigt sätt. En av anledningarna till anmärkningarna har säkerligen varit bristen på lämpliga fältskjutningsområden.

Av regementschefernas svar framgår, att flertalet övningsfält ej medge ordnandet av fältmässiga skjutningar. Då truppförbanden numera äro förlagda till städer, kan man knappast begära, att det i omedelbar anslutning till kasernerna skall finnas områden, som medge ordnandet av dylika skjutningar, utan man torde få inskränka sig till att härvidlag uppställa följande krav: enskild fältskjutning skall kunna ordnas i närheten av regementets kaserna och för fältskjutning i trupp måste — där sådan skjutning icke kan ske på övningsfältet — särskilda områden disponeras, belägna på ej alltför långt avstånd från kasernen. Ett huvudskäl för att begränsa avstånden till ifrågasvarande platser är att fältmässig skjutning bör utgöra en väsentlig beståndsdel av utbildningen i gruppering och strid. Detta krav kan icke uppfyllas, om fältskjutningsområdena ligga så långt från kasernerna, att utbildningen måste koncentreras till särskilda »fältskjutningsperioder».

Vidare böra fältskjutningsområdena i större utsträckning än vad f. n. är fallet förses med vissa permanenta anordningar såsom markörskydd och telefonledning.

För att större effektivitet i utbildningen skall kunna uppnås erfordras givetvis också, att fältmässiga skjutningar kunna anordnas med infanteriets tunga vapen och med artilleripjäser. Vad artilleriet beträffar äro särskilt de av cheferna för A 3 och A 6 ovan återgivna yttrandena anmärkningsvärda.

Beträffande de angivna otillfredsställande förhållandena må särskilt anmärkas följande:

Vapnens utgångshastigheter och skottvidder ha ökats undan för undan, men tillköp av mark för skjutfält har icke ägt rum i motsvarande takt. Följden har blivit tillgång till relativt moderna skjutvapen utan tillräckliga möjligheter att ordna utbildning med dem på skjutavstånd, som böra ifrågakomma, och än mindre att ordna fältmässiga skjutningar i större förband. F. n. föreligger den situationen, att säkerhetsföreskrifterna för många övnings- och skjutfält skärpts därhän, att de nästan omöjliggöra fältmässig skjutning. Denna fråga synes vara av den vikt, att den bör göras till föremål för särskild utredning, varvid bör undersökas såväl det nuvarande läget som möjligheterna att lätta på säkerhetsföreskrifterna och att genom markförvärf i anslutning till nuvarande övningsfält (skjutfält) eller eljest åvägabringa mera tidsenliga skjutmöjligheter.

Mot de nuvarande övnings- och skjutfälten kan även med fog riktas den anmärkningen, att de icke allestädes lämpa sig för en omväxlande stridsutbildning. Många av dem äro nämligen alltför plana och i avsaknad av trädvegetation samt förete även i övrigt avvikelser från »vanlig terräng». Övningarna försiggå därför ofta i terräng, som med hänsyn till krigsförhållanden måste betecknas såsom synnerligen »verklighetsfrämmande» och icke ägnad att i högre grad bidra till åstadkommande av den med utbildningen avsedda effekten. Det synes icke omöjligt, att med relativt enkla medel (upptagande av diken, ordnande av stenrös, plantering av skog etc.) förbättringar härvidlag skulle kunna åstadkommas.

Även vad angår skjutbanorna synes en närmare undersökning av förhållandena böra äga rum. Jämväl med avseende å dessas belägenhet måste fordras, att icke onödigt lång tid åtgår till förflyttningar av truppen. Antalet banor och tavelställ är vid en del regementen uppenbarligen i behov av ökning.

I detta sammanhang vill kommissionen vidare förorda, att undersökning måtte komma till stånd, huruvida icke skjutning med miniatyrgevär i en eller annan form, t. ex. inomhus, skulle vara ägnad att höja de värnpliktigas färdighet i skjutning. Det synes icke uteslutet, att om tillfälle härtill på fritid erbjödes, detta komme att begagnas i stor omfattning och att således även på detta sätt strävandena att tillvarataga utbildningstiden kunde gynnas.

Kommissionen vill slutligen rikta uppmärksamheten på en annan med möjligheterna att anordna krigsmässiga övningar sammanhängande fråga, nämligen säkerhetsbestämmelserna för handhavande av vapen och viss annan materiel.

Det ligger i sakens natur, att olyckshändelser icke helt kunna förebyggas. Självfallet bör också allt göras, som kan vara ägnat att öka säkerheten utan att möjligheterna till fältmässigt handhavande av vapen och materiel därigenom så beskäras, att förbandens krigsduglighet äventyras. Den tendensen har sedan lång tid gjort sig gällande, att varje inträffat olyckstillbud föranlett en skärpning av säkerhetsbestämmelserna. Dessa ha slutligen i vissa fall blivit så rigorösa, att det blivit nästan omöjligt att i detalj iakttaga dem. Erfarenheten visar, att trots skärpningen av säkerhetsföreskrifterna inträffa nya tillbud eller olycksfall, som icke förutsetts i de gällande bestämmelserna.

I vissa fall verka säkerhetsbestämmelserna dessutom föga övertygande. Så är t. ex. fallet, då det föreskrives, att ingen får befinna sig inom ett avstånd av 200 m från målet (d. v. s. även på sidan om detsamma) vid skjutning med sprängvinggranater med lätt granatkastare, men envar samtidigt känner pjäsens stora precision och vet, att granaten endast »har verkan inom 5—10 m från krevadpunkten» (Soldatinstruktion för infanteriet, mom. 207). Är avståndet 200 m verkligen nödvändigt, bör det samtidigt angivas, t. ex. att enstaka skrot kunna kastas ända till 200 m från krevadpunkten. I andra fall äro säkerhetsbestämmelserna knappast ägnade att inge förtroende för materielen. Hur skall en soldat i fält kunna med tillförsikt sköta en materiel, som i fredstid aldrig får handhavas fältmässigt? Detta gäller t. ex. den ovan nämnda spränggranaten, som i fred får avfyras endast från skydd.

Kommissionen ifrågasätter, om icke säkerhetsbestämmelserna skulle verka mera respektingivande, om de, i all den utsträckning så kan ske, innehölle en orientering om de risker man kan löpa vid materielens handhavande. Dessutom borde t. ex. lägst kompanichef medgivas rätt att, då så med hänsyn till ändamålet med viss övning vore oundgängligen erforderligt, bestämma att avvikelser från föreskrifterna finge göras. Säkerligen skulle genom sådana bestämmelser många tillbud eller olyckshändelser kunna förebyggas, vilka nu inträffa icke på grund av försummelse mot säkerhetsbestämmelserna utan på grund av okunnighet om materielens farlighet. Därjämte skulle å ena sidan fältmässig utbildning med materielen icke omöjliggöras, men å andra sidan varje onödig oförsiktighet kunna beivras, även om den icke innebure brott mot några säkerhetsbestämmelser.

Möjligheter till fysisk träning.

De under 4 och 5 angivna frågorna avsågo att få uppgifter om i vilken utsträckning betingelser föreläge för fysisk träning av de värnpliktiga särskilt med avseende å militära färdigheter.

I fråga om tillgången till idrottsplatser ge de angivna svaren vid handen, att sådana funnes för det övervägande flertalet av ifrågavarande förband. En del idrottsplatser ha angivits vara av god, ja t. o. m. utmärkt beskaffenhet, men beträffande omkring hälften synes så ej vara förhållandet. Av specificerade anmärkningar må nämnas, att förflyttningen till idrottsplatsen (icke egen) vållade tidsförlust, att snabba lopp icke kunde utföras på löparbanan och att belägenheten vore osund samt att idrottsplatsen tagits i anspråk för andra (byggnads-)ändamål.

Angående *idrottsmateriel* synes lämplig och tillräcklig sådan finnas för omkring hälften av förbanden, på sina håll anskaffad för lägerkassans medel.

Såsom skäl för bristerna ha anförts, att erforderliga anslag icke ställts till förfogande för anskaffning, anläggning, underhåll och vård.

Möjligheterna till *bad och simundervisning* synas *sommartid* vara relativt goda. Sådana föreligga vid nästan samtliga ifrågavarande förband, antingen vid egna badplatser, respektive badhus, eller vid kommunala dylika.

Möjligheterna till *bad vintertid* synas för omkring halva antalet regementen inskränka sig till bastu i egna eller kommunala badinrättningar. Där så är fallet föreligger givetvis ej möjlighet till praktisk simundervisning. Dylik undervisning synes ej heller kunna beredas beträffande åtskilliga andra regementen, bl. a. till följd av avståndet till badinrättning eller av kostnadsskäl. Tillfredsställande förhållanden i här ifrågavarande hänseende synas råda blott för enstaka regementen.

Även förevarande spörsmål böra ägnas stor uppmärksamhet. *Kommissionen* anser sig böra med bestämdhet hävda, att de värnpliktiga skola äga möjlighet att under sin fritid utöva ordnad idrott och alltså äga tillgång till välbelägna idrottsplatser och tillräcklig materiel. Då, på sätt även framgår av de ingångna svaren på frågan nr 4, lägerkassans medel, vilka äro avsedda för manskapets nytta och nöje, i tämligen stor utsträckning tagits i anspråk för anordnande och underhåll av idrottsplatser och idrottsmateriel, vill kommissionen ifrågasätta lämpligheten av att så sker. Tillgodoseendet av ifrågavarande behov måste betecknas såsom en statsangelägenhet av betydande vikt, och den förut nämnda i svaren på frågan angivna anledningen till bristerna på området bör undanröjas genom att tillräckliga anslag ställas till förfogande.

Goda möjligheter till simbad äro ock en viktig förutsättning för soldatens fysiska träning och militära användbarhet. Det måste därför betecknas såsom anmärkningsvärt, att tillfälle till bad och simundervisning icke föreligger vid samtliga truppförband. De lokala förhållandena spela härvidlag visserligen en avgörande roll, men det torde icke vara uteslutet, att vissa förbättringar på området skulle kunna för tämligen ringa kostnad ernås såväl genom bättre tillvaratagande av befintliga möjligheter som vid bifall till de från en del håll gjorda framställningarna om anslag till ordnande av badplatser och simundervisning på områden nära till kasern eller vid kommunala badinrättningar.

I detta sammanhang vill kommissionen erinra om att, såsom nedan (s. 148) framhålles, för ett antal truppförband föreligger behov av ytterligare gymnastiklokaler.

Undervisningslokaler m. m.

Regementscheferna ha så gott som utan undantag förklarat, att lektionsrum icke finnes i tillräckligt antal för meddelande av undervisning åt samtliga skolor och värnpliktiga. Till följd härav hade dagrum, korridorer, logement, samlings-salar, filmsalar och luftskyddsrum måst användas såsom lektionsrum. Detta förhållande hade på en del håll dels inverkat menligt på undervisningen, i det att denna blivit utsatt för störningar, och dels medfört tidsförlust därigenom att särskilda anordningar måst vidtagas före lektionerna för att göra utrymmena användbara för lektionsändamål och efter lektionerna för att återställa utrymmena i sådant skick, att de motsvarade sitt egentliga syfte.

Beträffande inredningen i lektionsrummen har flertalet regementschefer an- fört, att den icke vore tillfredsställande. På sina håll saknades sålunda pulpeter, svart tavla etc. Uttalandet gäller givetvis även för de allra flesta utrymmen, vilka icke varit avsedda för lektionsändamål men tagits i anspråk härför.

Belysningsförhållandena synas av de infordrade uppgifterna att döma ha varit i stort sett ganska tillfredsställande. Kommissionen har dock vid sina studiebesök på många håll gjort den iakttagelsen, att även i detta hänseende föreligga avsevärda brister. Härvid må särskilt påpekas det olämpliga i att eleverna varit så placerade, att de haft ljuset från fönstren i ansiktet eller från höger, en anordning som förklarats ofrånkomlig med hänsyn till dörrarnas placering. Vidare ha i åtskilliga lektionsutrymmen ljuspunkterna befunnits vara för svaga och fåtaliga eller olämpligt placerade.

Filmundervisning synes enligt de inkomna uppgifterna ha kunnat anordnas vid flertalet truppförband. Vid en del av dessa ha dock ej funnits särskilda utrymmen för ändamålet, utan dagrum, korridorer, gymnastiksalar, exercishus, samlings-salar etc. ha måst tagas i anspråk. Möjlighet att ordna filmundervisning har såvitt de avgivna svaren giva vid handen icke förelegat vid en del infanteri- och ett par kavalleriregementen.

Kommissionen konstaterade redan vid studiebesök, innan de förevarande skriftliga frågorna riktades till regementscheferna, att allvarliga brister föreläge beträffande undervisningslokaler och deras inredning.

Sålunda befanns antalet tillgängliga lektionssalar icke tillräckligt, varför korridorer, logement och dagrum ofta måste tagas i anspråk för lektionsändamål. I korridorer och logement kunde i allmänhet ordnad undervisning icke bedrivas på grund av bl. a. störningar av olika slag. Dagrummen, vilka äro

avsedda för manskapets trivsel (tidningsläsning, brevskrivning o. s. v.) kunna, om de begagnas till lektionssalar, icke tjäna sitt egentliga syfte. Under hittillsvarande korta utbildningstid under sommarhalvåret för de värnpliktiga har man till nöds kunnat hjälpa sig fram med de angivna anordningarna, enär lektioner i viss utsträckning kunnat hållas i det fria och manskapet vistats utomhus under fritid. Men sedan tjänstgöringstiden utsträckts till att omfatta även vinterhalvåret ha uppstått oöverstigliga svårigheter att på tillfredsställande sätt ordna undervisningen i de därför tillgängliga utrymmena. Undervisningen måste nu nämligen bedrivas samtidigt med stamanställda och värnpliktiga, ej såsom tidigare med de värnpliktiga den varmare årstiden och med de övriga under den övriga delen av året, vartill kommer att de värnpliktiga numera måste erhålla mera omfattande teoretisk undervisning än förut.

Under intrycket av de gjorda iakttagelserna och med anledning av de skriftliga uppgifterna av regementscheferna (motsvarande) ingav kommissionen kort efter det riksdagen den 19 februari 1941 antagit Kungl. Maj:ts proposition nr 23, innefattande skyldighet för där avsedda värnpliktiga att tjänstgöra sammanlagt 360 dagar oräknat repetitionsövningar, skrivelse den 20 februari 1941 till Statsrådet och Chefen för försvarsdepartementet, däri bl. a. anfördes följande.

Antalet lektionsrum för undervisningen i arméns stamskolor och av de värnpliktiga vore redan nu endast undantagsvis tillräckligt. Sålunda måste flerstädes dagrum, logement, korridorer, putsrum etc. användas såsom lektionsrum. På sina håll vore inredningen och belysningen i lektionsrummen långt ifrån tillfredsställande — detta gällde naturligen särskilt lokaler, vilka ursprungligen ej avsetts för undervisningsändamål. I jämförelse med inrednings- och belysningsförhållandena i civila undervisningslokaler måste de här flerstädes rådande betecknas såsom för undervisningsändamål synnerligen underhaltiga och ur hälsosynpunkt såsom menliga. De angivna bristerna försvårade i hög grad undervisningen och effektivt utnyttjande av utbildningstiden. Än känbarare komme behovet av särskilda lektionsrum att bli sedan riksdagen antagit Kungl. Maj:ts proposition nr 23. Den hittills i stor utsträckning anlitade utvägen att begagna förläggningstrymmen såsom lektionsrum komme nämligen då att vara stängd. Det oavvisliga krav på ökat antal undervisningslokaler, som sålunda komme att anmäla sig, ville kommissionen närmare behandla i sitt betänkande. Emellertid ansåge sig kommissionen böra redan nu giva uttryck för sin uppfattning om angelägenheten av att tillräckligt antal i inrednings- och andra hänseenden ändamålsenliga lektionsrum åstadkommes före hösten 1941. Tillgång till sådana rum skulle därjämte tillgodose föreliggande behov av lokaler för studiecirklar och självstudier.

Enligt vad kommissionen inhämtat pågår nu utredning av frågan. Anledning saknas därför att här närmare behandla densamma.

Vissa andra frågor.

För utbildningen måste även i åtskilliga andra hänseenden än de ovan angivna skapas gynnsammare betingelser än de, som förelegat under ifrågasvarande tidsskede. Beträffande sålunda erforderliga förbättringar upptager kommissionen här till behandling några, vilka stå i nära samband med vissa av de tidigare behandlade.

Närstridsbanor.

Det nutida kriget har medfört skärpta krav på ändamålsenliga närstridsbanor. Dylika finnas vid ett flertal regementen. De ha emellertid mera karaktären av hinderbanor, ofta väl lämpade för övning i att övervinna hinder av olika slag, framkalla smidighet och oräddhet, samt äro i övrigt bra i allmänt konditionsfrämjande syfte. Men en närstridsbana måste vara sådan, att olika överraskningsmoment kunna framställas, där det gäller för soldaten att handla snabbt och riktigt (välja rätt vapen, bajonett, handgranat, gevär, verktyg o. s. v.). I närstridsbana böra sålunda finnas hus, värn, »bunkers» etc. Vidare måste närstridsbana ha sådant läge, att skjutning med skarp ammunition kan ske. Dessutom bör materiel för anordnande av tillfälliga närstridsbanor anskaffas.

Pansarförstörringsbanor.

En synnerligen viktig utbildningsgren är pansarförstörring d. v. s. oskadliggörande av stridsvagnar och pansarbilar. Hittills har vid åtskilliga förband utbildningen härvidlag bedrivits huvudsakligen endast i form av teoretisk undervisning eller övningar med markeringar. Soldaterna måste dock åtminstone någon gång under sin utbildning få tillfälle till övning i bekämpande av anfallande stridsvagn. Härför erfordras särskilda pansarförstörringsbanor, där stridsvagnsattrapper lämpligen rulla fram på decavillespår. Dylika anläggningar finnas eller äro under byggnad vid vissa regementen, men böra med hänsyn till krigserfarenheten — som visar att varje förband oavsett dess plats på slagfältet och följaktligen oavsett vilket truppslag det tillhör, måste kunna verksamt ingripa mot stridsvagnar — anordnas för samtliga truppförband. I första hand måste givetvis infanteri- och kavalleriförbanden komma i åtanke. Undantagsvis (t. ex. i Karlsborg, Eksjö och Skövde) synes för flera förband gemensam pansarförstörringsbana kunna förslås.

Pionjärstridsbanor.

För effektiv utbildning i stormpionjärtjänst av infanteriets pionjärer samt ingenjörtrupperna erfordras särskilda pionjärstridsbanor. Med hänsyn till anläggningskostnaderna anser sig kommissionen dock icke böra förorda anordnande av dylika i större utsträckning än att i första hand tillgodoses behovet därav för varje arméfördelning (Övre Norrlands trupper), dit arméfördelningens stormpionjärer kunna sammandragas för särskilda kurser och tillämpningsövningar. Banorna måste omfatta stormhinder av olika slag, stridsvagnshinder, starka fältbefästningar — med hänsyn till hållbarheten eventuellt utförda i betong — samt hus.

Vid varje infanteritruppförband måste därjämte finnas en enklare pionjärstridsbana. Med ingenjörtruppförbandens nuvarande förläggning kunna dessa banor användas även av sistnämnda förband.

Motorkörbanor.

Motorkörbanor utgöra en viktig och rentav nödvändig förutsättning för utbildningen i körning med motorfordon. Dylika banor böra anläggas vid de motoriserade truppförband, där så icke redan skett.

Ammunition, sprängmedel m. m.

Tillgången på ammunitionseffekter av olika slag, däri inbegripet rökmaterial, lyspatroner, krevadpatroner o. d., ävensom sprängmedel är av stor betydelse för utbildningens effektivitet och måste säkerställas för att göra övningarna verklighetsbetonade. Vidare bör beträffande det hittills i stor omfattning tillämpade systemet med skärmar och beskrivningar av vad som under övningarna antages hända med skärpa framhållas, att det icke är ägnat att skapa en så tydlig bild av läget, att soldaten föranledes att fatta beslut om ändamålsenligt handlande och genomföra detta på ett riktigt sätt.

Vid kommissionens studiebesök har från truppbefälets sida ofta framställts erinringar rörande ifrågavarande förhållanden. Tilldelningen av ammunitionseffekter m. m. har sålunda uppgivits vara alltför knapphändig. Utan tvivel äro anmärkningarna berättigade, men att fullständigt angiva storleken av erforderlig materiel är givetvis svårt.

Såsom exempel på de resurser, som stått till truppbefälets förfogande, må emellertid anföras nedanstående uppgifter, hämtade från ett infanteriregemente. De avse utbildningsåret 1937—1938.

	För skjut- utbildning	För övrig utbildning
Av lös handvapenammunition disponerades:		
Per gevärsskytt (vanl. vpl)	30 st.	100 st.
» kgskytt (» »)	60 »	100 »
» vpl underbefälselev	80 »	200 »
» befälselev (stud.)	80 »	150 »

Av rök- och övningsgasmateriel disponerades för hela regementet 60 rökhandgranater, 20 rökfacklor och 150 rökkuber.

Tilldelningen av ovan angivna effekter måste betecknas såsom skäligen blygsam. Påfallande låg är t. ex. siffran 100 lösa skott per kgskytt för stridsutbildning (försvar, anfall, posttjänst, patrulltjänst o. s. v.) under hela rekryt-skolan. Av den angivna ammunitionsmängden måste övningsbefälet givetvis använda en del för målmarkering.

Särskilt anmärkningsvärt är att kastning av *stridshandgranater* knappast förekommit före år 1940. Övning häri har icke ens skett vid den grundläggande utbildningen av vare sig officerare, underofficerare eller underbefäl. Officerare ha sålunda i regel först vid infanteriskjutskolan fått stifta bekantskap med stridshandgranater och huvuddelen av specialtruppslagens befäl hade före 1940 aldrig sett en stridshandgranat brisera, än mindre fått kasta en sådan. För de värnpliktiga var stridshandgranaten ett fullkomligt okänt föremål.

En ändring härutinnan är ofrånkomlig. Såsom ett minimikrav synes böra uppställas den fordran, att varje värnpliktig under sin utbildning får kasta åtminstone en stridshandgranat.

Tillgången på *sprängmedel* måste säkerställas vid den nu påbörjade utbildningen av stormpionjärer vid infanteriet, och kännedomen om stridsvagns-

minor, brännflaskor o. d. måste bliva var mans egendom. En bestående kunskap om de olika stridsmedlens verkan kan icke bibringas enbart genom planscher och beskrivningar; förtroendet för stridsmedlet och den erforderliga noggrannheten och aktsamheten vid handhavandet därav kan icke förväras enbart genom markering med attrapper.

Centrala övningsmaterieförråd.

Förvaring och vård samt ut- och inlämning av övningsmateriel, utom för skjutning avsedd materiel, synes icke vara ordnad på ett ändamålsenligt sätt. Materielen förvaras i regel på flera olika håll, och ut- och inlämningen försiggår under olämpliga former. Hopbringandet av den materiel, som kan erfordras för viss övning, är förenat med stora besvär och förorsakar ofta onödigt tidsförlust. Vården av materielen kommer ävenledes att eftersättas. Förklaringen till dessa missförhållanden torde vara dels förvaltningsbestämmelserna, dels slentrian och brist på företagsamhet. Även i detta avseende synes en ändring vara av behovet påkallad.

Till åstadkommande av förbättring av förhållandena härvidlag bör vid varje truppförband all egentlig övnings- och målmateriel sammanföras i ett förråd och för övningar avsedda ammunitionseffekter och sprängmedel i ett annat. Vartdera förrådet bör förestås av särskild uppbördsman med tillgång till erforderligt handräckningsmanskaf. Härigenom skulle vinnas följande fördelar:

övningsledare skulle icke såsom nu i allmänhet är fallet nödgas låta från olika håll, ofta med stor tidsspilla, sammanföra den behöfliga materielen; ut- och inlämningen kunde ske under enklare former än vad som förekommer;

större möjligheter skulle vinnas för materielens underhåll och vård.

Enligt vad kommissionen konstaterat ha åtgärder i här antydd riktning vidtagits vid åtminstone ett truppförband.

Sammanfattning och förslag.

Enligt kommissionens uppfattning har knappheten på anslag och materiel m. m. i åtskilliga avseenden inverkat menligt på effektiviteten av utbildningen. Sålunda har omfattningen av erforderliga övningar ofta måst bestämmas med hänsyn icke till vad som varit ändamålsenligt ur utbildningssynpunkt utan vad man haft råd till. Övningarna ha i stor utsträckning blivit verklighetsfrämmande. Vidare har på grund av brister med avseende å lektionssalar, dagrum samt möjligheter till idrott och bad de värnpliktigas trivsel icke kunnat i erforderlig utsträckning tillgodoses.

Under beredskapstiden ha en del förbättringar inträtt i här ifrågavarande hänseenden i det vissa anslag ökats och tillgång på t. ex. ammunition blivit rikligare, varjämte nu pågående utredningar angående övningsplatser, gemensamma för flera truppförband, och undervisningslokaler torde komma att leda till undanröjande av vissa brister i utbildningens materiella villkor. Beträffande undervisningslokaler o. d. bör ytterligare erinras om att vid

några förband — för att tillgodose det omedelbara behovet av ökat antal lektionsrum och likartade utrymmen — uppförts och tagits i anspråk baracker av trä av liknande modell som de, vilka på sina håll användas för förläggning av manskapet. Kommissionen vill med anledning av sina vid studiebesök vid truppförbanden gjorda iakttagelser beträffande ifrågavarande byggnaders lämplighet för därmed avsett ändamål såsom sin åsikt uttala, att genom nämnda anordningar ett förtjänstfullt initiativ kommit till uttryck för att med relativt obetydliga kostnader fylla ett av tidsförhållandena skapat oundgängligt behov.

I vad mån dessa förbättringar äro avsedda att äga bestånd även under »normala» utbildningsförhållanden undandrar sig självfallet kommissionens bedömande. När sådana förhållanden åter inträda, måste dock allvarligt beaktas de av kommissionen här angivna synpunkterna till säkrande av effektiviteten i utbildningen, enär de av kommissionen framförda förslagen innefatta tillgodoseende av de minimikrav i detta hänseende, som kunna uppställas, och utbildningens effektivitet följaktligen i annat fall komme att äventyras.

Utbildningsarbetets ledning, planläggning och organisation.

Ledningen.

Den högsta ledningen av arméns utbildning utövas, under Konungen, av chefen för armén. Denne biträdes i detta avseende av arméstaben och inspektionsmyndigheterna.

Under chefen för armén är envar chef i första hand inför närmast högre chef ansvarig för utbildningen av underlydande truppförband, avdelning, skola o. s. v.

Inom *arméstaben* handläggas frågor rörande utbildningen inom *utbildningsavdelningen*. Denna har tidigare i regel omfattat en avdelningschef (regementsofficer vid generalstabskåren), tre—fem övriga generalstabs-officerare, en—tre kommanderade officerare samt ett mindre antal generalstabsaspiranter. Under de senaste åren har avdelningens personalstyrka varit mycket växlande och i allmänhet omfattat ett mindre antal officerare än vad nyss angivits. Avdelningen är för närvarande organiserad på sex detaljer:

en *studiedetalj* med uppgift att främst på utbildningens område omsätta krigs-erfarenheter samt andra erfarenheter från in- och utlandet;

en *reglementsdetalj* för frågor rörande reglementen, instruktioner, handböcker och materielbeskrivningar m. m.;

en *trupputbildningsdetalj* för frågor rörande utbildningen vid truppförbanden samt vid skolor och utbildningskurser;

en *fält- och fälttjänstövningssdetalj*, vid vilken de större fält- och fälttjänstövningarna planläggas;

en *idrottsdetalj* för frågor rörande idrotten inom armén; samt

en *ekonomisk detalj* för ärenden rörande anslag för utbildningen.

Studiedetaljen har först i år kunnat upprättas. Hittills har personalen vid övriga detaljer vid sidan av andra mycket krävande arbetsuppgifter fått söka hålla

sig orienterad i frågor, vars studium nu åligga denna detalj. Utan tvivel har man att i detta förhållande söka en av orsakerna till att man i trupp utbildningsarbetet icke i önskvärd omfattning kunnat sovra och tillgodogöra sig de rön, som gjorts på pedagogikens område.

I utlandet, främst Tyskland, fästes stor vikt vid sådan bearbetning av erfarenheter från utbildningen berörande områden, att de snabbt kunna komma utbildningsarbetet till godo. De organ, som handlägga dessa frågor, äro försedda, förutom med erforderlig militär personal, även med civil pedagogisk expertis. Dessa organs uppgift är att sovra och sammanställa in- och utländska erfarenheter på berörda områden och bearbeta desamma, att följa utbildningen vid truppförbanden samt att på grundval av sina studier och iakttagelser föreslå åtgärder för att förbättra utbildningen. Den civila personalen förmedlar samarbetet med den civila pedagogiska verksamheten i landet.

Den nu upprättade studiedetaljen inom utbildningsavdelningen bör kunna i sin mån medverka till en effektivisering av arméns utbildning. I detaljen synes till en början böra ingå, förutom erforderligt antal på utbildningens område väl förfarna generalstabs- eller andra officerare, minst en vetenskapligt utbildad pedagog.

Av *inspektionsmyndigheterna* ha främst de s. k. truppslagsinspektörerna uppgifter på trupp utbildningens område.

Truppslagsinspektörerna äro inspektörerna för infanteriet, kavalleriet, artilleriet, ingenjörtrupperna och trängen. Dessutom är från den 1 juli 1941 tillsatt en biträdande inspektör för luftvärnsartilleriet.

Av övriga inspektionsmyndigheter må här nämnas generalintendenten för intendenturtrupperna samt de båda s. k. tjänstegrensinspektörerna, nämligen generalfältläkaren och överfältveterinären för den fackliga utbildningen av medicinal- och veterinärpersonal. Vid utövandet av inspektionsverksamheten beträffande signaltrupperna och i signaltekniskt hänseende vid armén i övrigt biträdes chefen för armén dels av personal inom arméstaben, dels ock av chefen för signalregementet.

Med hänsyn till den utomordentliga betydelse för arméns användbarhet i fält, som en *enhetlig* och väl fungerande signaltjänst har, anser kommissionen, att en särskild signalinspektion bör inrättas.

Inspektionsverksamheten beträffande pansartrupperna handhaves f. n. av dels inspektören för infanteriet, dels inspektören för kavalleriet. För att våra pansartrupper snabbt skola kunna utvecklas till ett vapen av den effektivitet, som är oundgänglig för vår armés krigsduglighet, synes det nödvändigt, att de snarast erhålla en företrädare, som icke är betungad av ett flertal andra, till sin art vitt skilda uppgifter. En särskild inspektör för pansartrupperna bör därför tillsättas.

Allmän översikt över bestämmelserna för utbildningen.

Grundvalen för utbildningsarbetet vid truppförbanden utgöres, förutom av reglementen och instruktioner, av de bestämmelser för utbildningen, som utfärdas av den för utbildningen ansvariga högsta militära myndigheten — före den 1 juli 1937 i realiteten vederbörande truppslagsinspektör och efter denna tidpunkt chefen för armén.

De utbildningsbestämmelser, som gällde före de år 1941 utfärdade, karakteriserades främst däraf, att utbildningens omfattning inom olika övningsgrenar och ämnen var i detalj angiven genom i bestämmelserna ingående eller till dessa fogade s. k. detaljplaner. I dessa voro övningsdetaljerna sammanförda i numrerade övningar, som skulle genomföras i viss angiven följd efter varandra. För varje övning var viss tid angiven. En typisk exponent för detta system utgjorde utbildningsbestämmelserna för infanteriet, sådana dessa togo sig uttryck i den på sin tid mycket omdebatterade generalordern nr 340/1934, ur vilken här följer ett utdrag (s. 85).

Angående dessa äldre bestämmelser må vidare anföras följande.

Då den korta utbildningstiden omkring år 1920 började tillämpas, stod det klart för de militära myndigheterna, att väsentliga inskränkningar måste göras beträffande utbildningens omfattning, om ett någorlunda tillfredsställande resultat skulle kunna nås i de viktigaste avseendena. I utbildningsbestämmelserna infördes därför föreskrifter, som inneburo, dels att vissa mindre viktiga grenar av tjänsten skulle göras till föremål endast för genomgång och att andra skulle helt uteslutas ur utbildningen, dels att en långt gående specialisering skulle genomföras, allt i syfte att begränsa omfattningen på sådant sätt, att det väsentligaste skulle kunna inläras någorlunda grundligt. Det visade sig emellertid, att dessa bestämmelser icke ledde till avsett resultat. Utbildningsbefälet, vars erfarenheter huvudsakligen hänförde sig till en väsentligt längre övningstid, kunde ej frigöra sig från dessa och genomföra den koncentration och snabba takt, som den kortare övningstiden nödvändiggjorde. Resultatet blev därför ej endast i vissa avseenden ännu sämre, än det behövt bli, utan det blev dessutom i hög grad ojämnt. Det enda verk samma medlet att snabbt åstadkomma en förändring till det bättre fann man då vara att i de centralt utarbetade utbildningsbestämmelserna i detalj angiva, hur tiden borde användas.

Utän tvivel medverkade dessa »detaljplaner» såväl till större enhetlighet inom de olika truppslagen var för sig som till effektivare användning av den knappt tillmätta tiden. Emellertid innebar systemet även olägenheter. De väsentligaste av dessa voro följande.

Medan trupputbildningen bör ge rum för självverksamhet från befälets sida eller m. a. o. vara ägnad att utveckla den kanske viktigaste chefsegenskapen, kommo detaljplanerna att verka i rakt motsatt riktning.

Ehuru det i utbildningsbestämmelserna i regel var tydligt angivet, att detaljplanerna endast skulle tjäna till ledning, kommo planerna ofta att följas mer eller mindre slentrianmässigt och utan hänsyn till de värnpliktigas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, olika lokala och klimatiska förhållanden vid skilda truppförband o. s. v. Stundom lade man rentav större vikt vid att detaljplanerna och det angivna tidsschemat följdes, än att det avsedda resultatet nåddes.

Ju längre detta system tillämpades, desto skarpare framträdde dess olägenheter. De visserligen icke formellt men i realiteten mycket bindande detaljplanerna, vilka utan tvivel på sin tid voro ett effektivt medel att snabbt an-

Detaljplan III. Närstrid och gasskyddstjänst. (Exercis III).

Övning nr	O m f a t t n i n g	Unge- färligt antal tim.	Moment hänvisning ¹
1	2	3	4
	<i>Skede 1 a.</i>		
	<i>Hgrstrid.</i>		
1	Undervisning i mtrkännedom och mtrlvård	1	} Mom. 15, övningarna nr 1—12.
2	Förberedande kastövningar, osäkring och säkring	2	
3	Lodkast i stående och knästående ställning samt under förflyttning	2	
4	Vågstast och uppdrivande av kastvidderna	1	
	<i>Bajonettstrid.</i>		
1	Stötter och avböjningar på stället	2	Bilaga, Grupp I.
2	Utbrytning, avböjning samt omedelbart utnyttjande av vunnen blotta	2	Bilaga, Grupp II.
3	Inrusning m. m.	3	Bilaga, Grupp III.
	<i>Exercis å närstridsbana e. d.</i>		
1	Passerande av hinder, hopp över höjdhinder, diken, ned i skyttevärn, krypning under och genom hinder, balansgång; passerande av hinder och omedelbart där- efter intagande av utgångsställning för handgemäng	2	
	<i>Gasskyddstjänst.</i>		
1	Stridsgaser, deras egenskaper och verkningssätt. Grun- der för gasskyddstjänstens utförande. Förevisning. Gasmaskens konstruktion	1	} Bilaga 4; mom 142, noten, och mom. 178.
2	Gasmaskens handhavande och vård; tillpassning och iordningställande; andningsövningar; gaskammarprov; luktprov för gasmaskens avtagande; märkning av gas- mask	2	
3	Gasmaskens på- och avtagande. Teknik vid förflyttning på väg och i växlande terräng samt över hinder	1	
	<i>Hgrstrid.</i>		
5	Skolkastning med handgranat, övningarna nr 2, 4, 6, 8 och 10	} 3	} Mom. 11. Mom. 15, övningar- na 13 och 14.
	Kast av handgranater i snabb följd; handgranateld på begränsad tid.		
	<i>Bajonettstrid.</i>		
4	Inrusning, slag samt omedelbart stöt mot levande mot- ståndare (fäktning mot levande motståndare).....	2	Bilaga, Grupp III.
	<i>Skede 1 b.</i>		
	<i>Exercis å närstridsbana och fältmässiga öv- ningar i handgranatstrid.</i>		
2	Övervinnande av hinder; bajonett-, hgr- och eldstrid..	2	Mom. 18, övningar- na nr 1—4.

¹ Hänvisning hänför sig beträffande *hgrstrid* till SIE och kap, femte delen, bilag 1, samt beträffande *gasskyddstjänst* till Gas I.

Övningar i *bajonettstrid* utföras med ledning av bifogade »Tabell över övningar i bajonettstrid under soldatutbildningen».

Anm. I fråga om gevärets användning vid handgemäng och handgranatens användning hänvisas till ERI, II: 70—78 och 104—111.

passa utbildningen efter de nya förhållandena, kommo att tillämpas alltför länge, d. v. s. även sedan den avsedda anpassningen blivit genomförd.

Äldre utbildningsbestämmelser kunna knappast anses ha främjat enhetlighet de olika truppslagen emellan, vilket med hänsyn till den utslagsgivande betydelse, som samverkan mellan truppslagen i fält har, måste anses vara en stor brist. Anledningen till oenhetligheten är främst att söka i den tidigare organisationen av arméns högsta ledning. Så länge en enhetlig ledning av armén saknades, gingo nämligen truppslagen i stort sett sina egna vägar, även om vissa försök gjordes att bringa utbildningsbestämmelserna i överensstämmelse med varandra. Organisationsformen medgav ej heller, att uppslag och erfarenheter, som vunnits vid ett truppdrag, snabbt kommo utbildningsarbetet vid övriga till godo. De äldre bestämmelserna voro därjämte vid vissa truppdrag ofta alltför summariska, särskilt i sin framställning rörande olika utbildningsmetoder och dessas tillämpning, för att utgöra en säker grund för särskilt det yngre, mindre erfarna befälets utbildningsarbete.

I klart motsatsförhållande till de äldre bestämmelserna stå de som innevarande år faststälts för värnpliktiga, vilka påbörjat den ettåriga första tjänstgöringen.

Den förlängda utbildningstiden möjliggör en fullständigare soldatutbildning. Något krav på att, t. ex. i form av detaljplaner, närmare precisera utbildningens omfattning föreligger icke längre, eftersom övningstiden bör göra det möjligt att i utbildningen inrymma det, som den i huvudsak bör omfatta.

Vid utformandet av de nya bestämmelserna har man därför ansett sig kunna förverkliga principen, att de närmast ansvariga cheferna lämnas största möjliga frihet vid val av medel för att nå de för utbildningen uppställda målen. Dessa bestämmelser kunna sålunda väntas verka befrämjande i stället för förkvävande på det enskilda initiativet.

De nya bestämmelserna, vilka i alla väsentliga avseenden äro enhetligt avfattade för de skilda truppslagen, omfatta:

allmänna utbildningsbestämmelser, som för vederbörligt truppdrag ange grunderna för utbildningens bedrivande i allmänhet, övningars anordnande, indelning i övningsgrenar och stegringsföljden inom dessa — t. ex. *allmänna utbildningsbestämmelser* för infanteriet (AU Inf), för kavalleriet (AU Kav) — samt

särskilda utbildningsbestämmelser, vilka för olika personalkategorier inom truppslagen ange utbildningens organisation, utbildningstidens indelning i skeden samt målet för utbildningen under varje skede.

De allmänna utbildningsbestämmelserna, vilka kunna betraktas som ett komplement till vederbörliga truppdragsreglementen, ha ansetts *huvudsakligen* böra givas karaktären av en handledning för utbildningen. Till dessa bestämmelser ha fogats exempel på anordnande av övningar och tävlingar att tjäna till ledning, särskilt för mindre rutinerade trupputbildare. Det framhålles emellertid, att det endast är fråga om exempel, avsedda att ge uppslag och

impulser. Avfattade enligt ovan angivna principer böra de allmänna utbildningsbestämmelserna kunna förbli gällande under samma tid som de reglementen, till vilka de utgöra komplement.

De särskilda utbildningsbestämmelserna ge truppförbandscheferna största möjliga frihet att organisera utbildningen med hänsyn till de vid vederbörligt truppförband rådande förhållandena (personella, lokala, klimatiska o. s. v.). Där angivandet av mål för utbildningen måst fullständigas eller ersättas med bestämmelser rörande utbildningens omfattning, ha dessa ej gjorts mera detaljerade än oundgängligen erfordrats. Ehuru även de särskilda utbildningsbestämmelserna synas kunna förbli gällande under en följd av år, torde dock en omarbetning av dessa med hänsyn till efter hand vunna erfarenheter oftare bli erforderlig, än då det gäller de allmänna utbildningsbestämmelserna.

De f. n. för truppslagen gällande utbildningsbestämmelserna äro följande.

Allmänna utbildningsbestämmelser.

Truppslag	Benämning	Fastställda	
		år	genom
Infanteriet	Allmänna utbildningsbestämmelser för infanteriet (AU Inf)	1941	ao nr 125/1941
Kavalleriet	Allmänna utbildningsbestämmelser för kavalleriet (AU Kav)	1941	ao nr 57/1941
Artilleriet	Allmänna utbildningsbestämmelser för artilleriet (AU Art)	1941	ao nr 58/1941
Luftvärnsartilleriet	Allmänna utbildningsbestämmelser för luftvärnsartilleriet (AU Lvart)	1941	ao nr 59/1941
Ingenjörtrupperna	Allmänna utbildningsbestämmelser för ingenjörtrupperna (AU Ing)	1941	ao nr 60/1941
Signaltrupperna	Allmänna utbildningsbestämmelser för signaltrupperna (AU Signaltrp)	1941	ao nr 61/1941
Trängtrupperna	Allmänna bestämmelser för utbildningen av värnpliktiga vid trängtrupperna (AU Träng)	1941	ao nr 62/1941
Intendenturtrupperna	Allmänna utbildningsbestämmelser för intendenturtrupperna (AU Int)	1941	ao nr 63/1941

Särskilda utbildningsbestämmelser.

Vid *infanteriet* ha för den nu pågående ettåriga första tjänstgöringen genom ao nr 70/1941 och 146/1941 fastställts

dels »Särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av infanteriets till linjetjänst uttagna (överförda) värnpliktiga i allmänhet tillhörande årsklass 1940»;

dels »Särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av infanteriet tilldelade befälselever (officers- och reservofficersaspiranter) tillhörande årsgrupp 1941 (utom i pansartjänst utvalda)».

För övriga truppslag gällande särskilda utbildningsbestämmelser äro fastställda bl. a. genom följande arméorder: för *kavalleriet* genom ao nr 72/1941 och 148/1941 samt för *artilleriet* genom ao nr 73/1941 och 149/1941.

De principer, vilka kommit till uttryck i de nya utbildningsbestämmelserna, anser kommissionen ändamålsenliga. Emellertid måste betonas, att en tillämpning av dessa principer, vilkas innebörd kan sammanfattas i orden »frihet under ansvar», förutsätter en högt kvalificerad befälskår. Att befälet genom de nya utbildningsbestämmelserna tvingas att självständigt sätta sig in i utbildningsproblemen innebär ett uppfostrande moment, som i längden bör främja befälets utveckling till dugande trupputbildare. Detta är dessutom av betydelse för befälets daning för kriget. Utbildningen frigöres från schematisering, varigenom dess innehåll blir mera levande och omväxlande för såväl befäl som trupp än vad tidigare varit fallet. Ansvar för utbildningen kan utkrävas utefter hela linjen av utbildningschefer. Den traditionella principen om regementschefen såsom den för sitt regementes utbildning närmast ansvarige har åter trätt i förgrunden.

Utbildningsarbetets planläggning.

Högre chefs planläggning avser att klarlägga utbildningsmålen och riktlinjerna för utbildningen. Exempel härpå utgöra chefens för armén redan nämnda allmänna och särskilda bestämmelser för utbildningen.

Lägre chefer ha att, med ledning av sålunda givna bestämmelser, mer eller mindre i detalj planlägga utbildningsarbetet.

Nu gällande bestämmelser för olika chefers skyldigheter beträffande planläggningen av utbildningen äro genomgående avfattade i enlighet med nedanstående utdrag ur AU Inf:

»7. Utbildningsarbetet skall i förväg *planläggas*. Utbildningsplaner skola emellertid icke anses slutgiltigt bindande. De skola under utbildningen smidigt utvecklas och anpassas efter förhållandena. *Det väsentliga är icke att planer bli utstelt eller stelt följas utan att ett fullgott utbildningsresultat uppnås.* Har tillfredsställande resultat i en övningsgren eller övningsdetalj icke uppnåtts, skall ytterligare tid anslås härför.

8. Utbildningstiden under rekrytskola och soldatskola samt vid andra skolor och kurser av längre varaktighet indelas vid behov i *skeden*.

Utbildningen av enskild soldat och förband i gruppering och strid är bestämmande för indelningen i skeden under rekryt- och soldatskola.

9. *Varje chef* är ansvarig för honom underställt förbands utbildning. Han bör undvika att med förbigående av underlydande befäl omedelbart ingripa i dettas arbete. Utbildningsresultatet är i avsevärd mån beroende av den *ansvarskänsla* och den arbetsglädje, chef förmår väcka och vidmakthålla hos sina underlydande.

10. *Regementschef* (motsvarande) utfärdar order för vederbörlig utbildning. Sådan order innehåller — i mån av behov och under beaktande av lokala och klimatiska förhållanden m. m. — bestämmelser bl. a. angående:

utbildningstidens indelning i skeden, mål för utbildningen under olika skeden samt tider för uppehåll i tjänstgöringen,

utbildning under regementschefens (motsvarande) direkta ledning,

utbildningens (förbandens) organisation,

fördelning av personal, hästar, fordon, materiel, lokaler, skjutbanor, övnings-
terräng o. s. v. ävensom
anvisningar för utbildningens bedrivande.

Regementschef utarbetar plan för den utbildning, han själv avser leda.

11. För *bataljonschef* (motsvarande) gäller 10 i tillämpliga delar.

12. *Kompanichef* (motsvarande) utarbetar *allmän* plan för utbildningen vid kompaniet under hel skola (rekryt- respektive soldatskola o. s. v.).

Han uppger därjämte efter hand *detaljplan* för visst antal övningsveckor, t. ex. för 2—4 veckor i sänder, eller för helt skede. Med stöd av detaljplanen upp-
göres *veckoprogram*. Avser detaljplanen en till tiden begränsad utbildning, t. ex. regements(repetitions-)övning, kan den helt ersättas med *veckoprogram*.

Detaljplaner och *veckoprogram* skola ange övningarnas och ämnenas fördelning på och under övningsveckorna. Härvid sammanföras de i kap. III för olika övnings-
grenar upptagna övningsdetaljerna (grupperna av övningsdetaljer) till ur tidsyn-
punkt och pedagogisk synpunkt lämpligt avvägda övningspass. Vi behov full-
ständigas de med särskilda bestämmelser, vilka i regel ges muntligt och efter hand.

13. *Plutonchef* (motsvarande) planlägger och leder i regel själv plutonens ut-
bildning i enlighet med av kompanichefen utarbetad detaljplan. Under soldat-
utbildningen kan han dock, då övningens art det medger, överlåta åt sin ställföre-
trädare eller till därför lämpad gruppchef att leda viss övning. Härigenom erhåller
plutonchef tid att förbereda andra övningar, och underlydande befäl få själv-
ständigt pröva sina krafter.

Plutonchef delger underlydande befäl planen för påföljande dags övningar
senast vid övningarnas slut för dagen.

14. *Övningsledare* planlägger övningspass. Övningsexemplen i EAU Inf kunna
härvid tjäna till ledning.

15. Regements- och bataljons- och kompanichef *granska* av underlydande chefer
gjord planläggning samt *leda* utbildningsarbetet. De *kontrollera* arbetet genom
att planmässigt följa detta samt ingripa i tid för att rätta brister i utbildningen.
Kontrollen skall vara mer inriktad på de resultat, som uppnås, och hur övningarna
bedrivs, än på hur övningarna planläggas. I mån av behov ge de efter hand be-
stämmelser i anslutning till *utbildningsplanerna*.

De *undervisa* med stöd av sin *större* erfarenhet underlydande chefer.

Regements-, bataljons- och kompanichef leda i regel övningar i förband, främst
tillämpningsövningar, med närmaste underavdelningar. Då chef leder tillämp-
ningsövning med eget förband, skall detta i regel föras av en av underavdelnings-
cheferna.

Kompanichef bör dessutom personligen leda utbildningen i sådana övnings-
grenar, där kompaniet kan hållas samlat, t. ex. skolskjutning, soldatinstruktion och
gymnastik.

20. Övning skall *förberedas*.

Med hänsyn till ändamålet med övningen bestämmes sättet för övningens be-
drivande, tidsindelning m. m. och instrueras medhjälpare, varvid särskilt målet
för övningen bör klargöras. Ju bättre detta sker, desto mer är underlydande i
stånd att utöva önskad och nödvändig självverksamhet och desto mindre behöver
chef ingripa för att åvägabringa rättelse i underlydandes arbete. Vid behov av-
fattas instruktion skriftligt, t. ex. beträffande målavdelning, medhjälpare o. s. v.

Övningsplan skall vara enkel. Den bör icke göras så detaljerad, att ledaren
får svårt att anpassa den efter förhållandena, t. ex. väderlek, kommenderingar,
ojämnheter i truppens utbildningsståndpunkt, eller så att ledaren bindes be-
träffande en viss lösning.»

De ovan anförda bestämmelserna för utbildningens planläggning äro enligt
kommissionens uppfattning lämpligt avvägda.

Vid sina besök vid olika truppförband har kommissionen ägnat uppmärksamhet åt utbildningens planläggning, särskilt vid de lägsta enheterna — kompanier och motsvarande. Kommissionen har därvid funnit, att planlägningsarbetet i många fall haft en alltför teoretisk karaktär. Sålunda ha ofta företetts planer för utbildningen, vilka in i minsta detalj reglerat tidens användning för månader framåt. Detta sätt att utföra planläggningen har sin grund i en naturlig och berömvärd strävan att till det yttersta utnyttja tiden och torde i viss mån kunna betraktas som en reminiscens av de redan nämnda, av central myndighet utarbetade detaljplanerna. Men detta står ej i överensstämmelse med det militära utbildningsarbetets särart. Ty detta arbete avser självfallet ej främst att under en viss tid till varje pris genomgå eller »avverka» vissa övningar utan huvudsaken är ju att nå bästa möjliga resultat. I praktiken bli planer av den art, som här avses, i längden ej möjliga att följa utan att utbildningsresultatet äventyras, åtminstone i vissa avseenden, och detta även om man alldeles bortser från de rubbningar i utbildningsarbetet, vilka förorsakas av ogynnsamt väder, sjukdom, kommenderingar o. s. v.

Enligt gällande bestämmelser skall kompanichef uppgöra en allmän plan för utbildningen vid kompaniet under hel skola (rekryt- respektive soldat-skola o. s. v.), men detaljplanläggningen skall ske efter hand för t. ex. 2—4 veckor i sänder eller för helt skede. Härigenom har man velat säkerställa, att detaljplaneringen av utbildningen anpassas efter utbildningsläget utan att därför planmässigheten på längre sikt äventyras.

Med hänsyn till att de nya bestämmelserna uppenbarligen i många fall blivit misstolkade, synes det emellertid önskvärt att de förtydligas, särskilt beträffande omfattning och uppställning av kompanichefs allmänna utbildningsplan. Denna plan bör enligt kommissionens uppfattning endast i stora drag angiva utbildningens omfattning under vart och ett av de skeden, i vilka en skola lämpligen indelas, så att man därigenom får garanti för att allt väsentligt verkligen blir föremål för övning och att utbildningen i de skilda övningsgrenarna kommer att samordnas i en i stora drag lämpligt avpassad stegringsföljd.

Erfarenheten visar, att även detaljplaner, uppgjorda med största noggrannhet och sakkunskap, ofta ej kunna följas på grund av oförutsedda rubbningar. För att i möjligaste mån neutralisera verkningarna av sådana rubbningar bör vid planernas uppgörande avsättas en ganska rundligt tilltagen *reservtid*, lämpligen uppgående till 10—15 %. Denna reservtid, som huvudsakligen bör förläggas till slutet av det skede, som planläggningen avser, bör användas dels för att taga igen tid, som gått förlorad på grund av oförutsedda rubbningar i programmen (otjänlig väderlek o. s. v.), dels för att bedriva ytterligare utbildning i sådan övningsgren, i vilken avsett resultat ej nåtts på den i detaljplanen beräknade tiden. Skulle reservtiden ej behöva tagas i anspråk för något av dessa syften, bör den i stället användas för att i viss eller vissa övningsgrenar påbörja utbildningen i nya övningsdetaljer. Före-

skrifter om reservtid och dennas användning böra således införas i utbildningsbestämmelserna.

Minst lika betydelsefull som kompanichefens planläggning och ur den värnpliktiges egen synvinkel ännu betydelsefullare är det förberedelsearbete, som måste föregå varje särskild övning. Detta arbete åligger, när det gäller soldatutbildningen, främst plutoncheferna. Angående kommissionens iakttagelser och synpunkter rörande detta planlägningsarbete må här endast erinras om vad kommissionen ovan (sid. 21) anfört.

Slutligen må ifråga om planlägningsarbetet framhållas betydelsen av att bataljons- och högre chefer medverka till att rubbningar i redan i detalj planlagd utbildning i möjligaste mån förebyggas. I sådant syfte böra dessa chefer bl. a. i god tid underrätta om tidpunkt för och omfattning av de övningar, som de själva avse att anordna och leda. I många fall lämnas, enligt vad kommissionen funnit, sådana meddelanden så sent, att detaljplaneringen redan är gjord. Följden blir rubbningar i fastställda planer och program, varigenom planmässigheten och trivseln i utbildningsarbetet samt de högre chefernas egen auktoritet äventyras.

Mål, omfattning, fordringar och prov, stegringsföljd, utbildningstidens fördelning på övningsgrenar och ämnen.

Angivande av *utbildningens mål* försvarades tidigare därav, att utbildningstiden var alltför kort för att en fullständig soldatutbildning skulle kunna medhinnas. Den centrala myndigheten måste därför, såsom tidigare anförts, begränsa och därmed även i detalj bestämma utbildningens omfattning.

När det gällde att närmare fixera den utbildningsståndpunkt, som skulle uppnås i olika övningsgrenar och ämnen på olika stadier av utbildningen, blev formen härför ofta konstlad. Så innehöllo t. ex. kavalleriets utbildningsbestämmelser följande föreskrifter.

»Vid angivande av mål för utbildningen i övningsgrenar och ämnen användes i allmänhet något av följande uttryck:

någon, god, mycket god eller befastad personlig färdighet (pf), förmåga som befälhavare (fb), förmåga som instruktör (fi) och kunskaper (k).

Ett direkt bestämmande av dessa uttrycks betydelse måste överlåtas åt inspekterande befäl — — —.

För den grad av färdighet, o. s. v., som anses erforderlig för ett fullgott uppträdande i fält, avses uttrycket mycket god.

Med befastad färdighet avses så inövad färdighet, att den beräknas kunna komma till sin rätt i fält, även om den, som förvärvat densamma, under en tid varit frånvarande från tjänstgöring.»

För de olika utbildningslinjerna angavos därefter målen för utbildningen i de olika övningsgrenarna i enlighet med det på s. 92 angivna exemplet.

Vid artilleriet skedde målsättningen på ett till synes mera ändamålsenligt sätt, vilket framgår av på s. 93 återgivet utdrag ur bilaga 1 till »Föreskrifter för utbildningen under första tjänstgöring av till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet vid A 1—A 5» (go nr 512/1936).

Ryttarutbildning vid ryttarskvadron.

Övningsgrenar	1:a perioden	2:a perioden
Uppträdande till fots	God pf i lystring, hållning och hälsning. God pf i enskilt uppträdande utan vapen och skyddsmedel, i vapnens bärande och förande samt i spadens användning. Någon pf i handhavande av medel för rökbeläggning. God pf i vapnens användning (kg endast särskilt utvalda).	De personliga färdigheterna förbättras under utbildning i skvadron.
Uppträdande till häst	God pf i grundläggande exercis och strid till häst enskilt.	

1941 års utbildningsbestämmelser ha, i stället för att i detalj ange utbildningens omfattning, preciserat de mål, som förväntas vara uppnådda vid den gemensamma och den uppdelade rekrytskolans respektive soldatskolans slut. Dessa framgå av följande utdrag ur »Särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av infanteriets till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet tillhörande årsklass 1940».

»III. Utbildningens mål.

Gemensam rekrytskola.

Vid *gemensamma rekrytskolans slut* skall soldaten i och utom tjänsten kunna uppträda soldatmässigt. En fast grund i disciplinärt och formellt hänseende skall vara lagd för den fortsatta utbildningen.

Uppdelad rekrytskola.

Soldaten skall vid *rekrytskolans slut* kunna tjänstgöra i viss befattning inom egen utbildningslinje, t. ex. vid *gförband* antingen såsom *gskytt*, *kgskytt*, *keppistol-skytt* eller *servismanskap* vid *lätt grk*, vid *tungt förband* antingen såsom *servismanskap* eller såsom *tpmanskap*, vid *signalförband* antingen såsom *tråd- eller radiosignalist* o. s. v.

Soldatskola.

Vid *soldatskolans slut* skola de värnpliktiga kunna tjänstgöra i samtliga befattningar såsom menig inom egen utbildningslinje såväl vid normal- som (utom beträffande I.förd och Gotland) *vinterorganiserade förband*.

Manskap vid *gförband* skall dessutom i den mån förhållandena medge bibringas någon färdighet som *servismanskap* vid *ksp-* eller *grkförband*.

Manskap vid *ksp-* och *grkförband* skola kunna tjänstgöra vid både *ksp-* och *grkförband*,

manskap vid *pv(pvlv)-förband* vid både *pv-* och *pvlvförband*,
manskap vid *signalförband* såsom både *tråd-* och *radiosignalister* och för *sjvtjänst* utvalda såsom både *sjvmanskap* och *sjbärare*.»

Ät *trufförbandschefer* och *lägre chefer* har överlämnats att med *hänsyn* till dessa mål närmare fastställa, i vilken *utsträckning* och hur *långt* utbild-

Utbildningens omfattning vid batteri.

Övningsgrenar och ämnen	M å l, o m f a t t n i n g		8:e perioden
	1:a perioden	2:a perioden	
<i>Tjänst till fots och med fordon</i>	Övningsgrenen <i>avser</i> bibringande av de kunskaper och färdigheter, som enligt gällande reglementen och instruktioner fordras av menig artillerist vid förflyttning och strid med lätta vapen, av kusk och åkande vid förflyttning utom och inom stridsställning, samt av servismanskap vid strid med pjäser. Övningsgrenen <i>omfattar</i> tjänst till fots utan pjäser, tjänst till fots med pjäser, riktutbildning samt tjänst med fordon.		
Tjänst till fots utan pjäser.	God lystring och hållning. Färdighet i enskilt uppträdande med och utan vapen.	Färdighet i uppträdande i spridd ordning. Färdighet i uppträdande med hänsyn till terrängen samt i strid med lätta vapen	De personliga färdigheterna fullständigas under utbildning i batteri och division.
Tjänst till fots med pjäser.	Färdighet i de åligganden, som vid tjänst å bplats tillkomma servismanskap (utom riktare), dock med minskad fordran på snabbhet.	Fullgod färdighet i de åligganden, som vid tjänst å bplats tillkomma servismanskap och repeterare, beträffande riktare endast för därtill utvalda.	Tjänstgöring såsom servismanskap vid skarpkjutning med pjäser.
Riktutbildning.	Färdighet i riktning, dock med minskad fordran på snabbhet.	Godkänd slutprövning i riktning.	Tjänstgöring såsom riktare och biträdande riktare vid skarpkjutning med pjäser.
Tjänst med fordon.	Färdighet i betsling, sadling och selning samt i packning av rid- och spannhäst.	Kusk ar. Färdighet såsom spannkusk.	God marschförmåga.
<i>Fälttjänst.</i>	Övningsgrenen <i>avser</i> bibringande av de kunskaper och färdigheter (jämväl under märker), som enligt gällande reglementen och instruktioner fordras av menig i nedan angivna grenar. Övningsgrenen <i>omfattar</i> utrustningen och dess medförande, order och rapportföring, förläggning med kocktjänst, bevakningstjänst, strid och fältarbeten.		
Utrustningen och dess medförande.	Kunskap om artilleristens personliga fältutrustning och färdighet i dess packning.	Kunskap om benämning på samt utseende och användning av i batteriets utrustning ingående och of-tast behövliga persedlar.	
Order och rapportföring.	Färdighet i överbringande av enklare tjänstemeddelanden samt kännedom om fältkartans användning.		
Förläggning med kocktjänst.		Färdighet i tjänst under fältmässig förläggning samt i reservlivsmedlens tillredande. Fältmässig utspisning övad.	

ningen skall bedrivas i olika övningsgrenar och ämnen. Till ledning härför tjäna i utbildningsbestämmelserna meddelade anvisningar och exempel på stegringsföljd för utbildningen inom varje övningsgren och ämne.

Det ligger emellertid i sakens natur, att en formulering av utbildningsmålet enligt utdraget s. 92 kan ge anledning till olika tolkningar särskilt beträffande hur långt utbildningen skall drivas inom olika övningsgrenar och ämnen. Det ligger nära till hands att uppställa frågan: vilken grad av färdighet, kunskap etc. fordras?

För att inrikta utbildningen på bestämda resultat, som lätt kunna kontrolleras, synes lämpligt, att även vissa siffermässigt preciserade *fordringar* uppställas. I vissa övningsgrenar och ämnen, vilkas karaktär erbjuder särskilda möjligheter att siffermässigt fixera fordringar, t. ex. marsch, riktning med artilleripjäser samt vissa ingenjör- och signaltekniska övningsgrenar, har man redan sedan lång tid tillbaka använt sig av denna metod. Den torde med fördel kunna tillämpas även ifråga om andra färdigheter. Genom att såväl befäl som trupp finge sträva efter att uppfylla vissa klart angivna fordringar i ett flertal grenar av tjänsten, skulle säkerligen intresset, ej minst för den rutinmässiga drillen och träningen, ökas.

Möjligheterna att siffermässigt fastställa fordringar äro självfallet dock begränsade till övningsdetaljer, som äro att hänföra till den formella, tekniskt betonade utbildningen enskilt, i grupp och pluton eller till sådana, som ha en idrottslig prägel. Fordringarna kunna antingen avse enstaka, lösbrutna övningsdetaljer eller ock en förening av sådana. Det sistnämnda torde i regel vara att föredraga, då därigenom även sådana egenskaper som kombinationsförmåga, sinnesnärvaro och rådighet sättas på prov. Där fordringarna gälla hela förband — grupper, plutoner o. s. v. — bli de ägnade att stärka kamratskap och samhörighetskänsla. För att sporra till bästa möjliga resultat, synas fordringarna böra graderas. Förutom fordringar för »Godkänd» (minimifordran) böra även angivas fordringar för exempelvis »Utmärkt», vilka sistnämnda böra vara så avpassade, att endast de allra bästa kunna väntas uppfylla dem.

Ett exempel på hur kommissionen tänkt sig, att sådana prov skulle kunna ställas upp, framgår av *Bilaga 1*. Med hänsyn till de vid olika truppförband rådande olika utbildningsförhållandena (klimatiska, lokala, truppens olika utbildningsförutsättningar m. fl.) kan det emellertid ifrågasättas, om det är möjligt att utan föregående försök fastställa enhetliga fordringar för samtliga truppförband.

Därför synes försöksverksamhet böra igångsättas i syfte att närmare klarlägga möjligheterna att i enlighet med ovan angivna principer uppställa siffermässigt preciserade fordringar. Först efter en sådan försöksverksamhet torde med säkerhet kunna bedömas, huruvida och i vad mån det är möjligt att för armén i dess helhet uppställa dylika fordringar.

Sådan vikt får emellertid ej läggas vid dessa prov, vilka såsom ovan framhållits endast kunna avse vissa övningsdetaljer, att ansträngningarna huvud-

sakligen koncentreras på dessa till förfång för utbildningen i övrigt. De böra främst betraktas som ett medel för kompani- och motsvarande chefer att säkerställa uppnåendet av vissa resultat och få under inga förhållanden användas för att mäta ett visst truppförbands utbildningsstandard än mindre för tävlingar mellan skilda truppförband. Protokollföring torde sålunda böra ske inom högst kompani och motsvarande förband. Bataljons- och högre chefer böra ej använda dem som inspektionsprov utan främst inrikta sina inspektioner och sin kontroll på sådana grenar av tjänsten, i vilka resultaten ej kunna mätas i siffror.

Exempel på de *anvisningar för utbildningen*, som ingå i de nya utbildningsbestämmelserna, framgå av nedanstående utdrag ur »Särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av infanteriets till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet tillhörande årsklass 1940».

V. Anvisningar för utbildningen.

A. Allmänna anvisningar.

För utbildningen gälla följande allmänna anvisningar:

1. Underrättelsetjänst.

Utbildningen bör huvudsakligen avse under uppdelade rekrytskolans förra del — observation, under uppdelade rekrytskolans senare del — spaningsstrupps uppträdande, under beaktande av att spaningsuppgifter skola kunna lösas av allt gevärsinfanteri. Det första villkoret för eldverkan är en noggrann målbestämning. Utbildning i observation och målbestämning skall därför ägnas stor uppmärksamhet.

2. Fältarbeten.

Fältarbeten utföras i anslutning till utbildning i *förbyggning*, strid o. s. v. Infanteriet skall kunna använda den materiel, som ingår i dess utrustning liksom även den materiel, som normalt kan komma att tilldelas detsamma, t. ex. stridsvagnsminor.

Varje förband skall kunna utföra de fältarbeten, vilka tjäna dess egen verksamhet.

Befästningar av permanent natur, såsom värn och skyddsrum av betong samt stenblockhinder av större omfattning, utföras dock *icke* av infanteriförband.

Beträffande förbindelsearbeten skall kunna utföras:

av samtliga infanteriförband de enklare arbeten, vilka kunna erfordras inom grupperings- eller förläggingsområde,
av infanteriets skytteförband gångspänger,
av infanteriets pionjärförband vägar för tillfällig trafik med kärror, broar över smala vattendrag samt färjor (även av tillfällig materiel), samtliga för en trafik av upp till 1.5 ton.

Infanteriets pionjärförband skola kunna förstöra stormhinder och fientliga stridsmedel (befästningar) samt utföra förbindelseförstöring av mindre komplicerad natur.

3. Transport.

Samtliga förband skola övas i järnvägs- och där så är möjligt i landsvägs-transport.

4. Strid.

Stor vikt skall läggas vid uppträdande och strid i skog och mörker.

Övningar avseende överraskande företaget av självständigt uppträdande mindre förband (överrumpling, bakhåll, eldöverfall) äro särskilt ägnade att utveckla ömdöme, initiativförmåga och handlingskraft och böra därför ofta äga rum.

Samövningar med stridsvagnsförband, förband ur andra truppslag, främst artilleriet samt flyg anordnas i den mån förhållandena det medgiva.

En sammanhängande övning (utan avbrott) i *anfall* under 12—18 timmar i bataljonsförband med bl. a. ammunitionersättning och förplägnadstjänst inpassad under övningens gång bör äga rum minst en gång under vardera rekryt- och soldatskolan.

Infanteriets pionjärförband skola kunna förbereda och deltaga i stormning genom förstöring av hinder och fientliga stridsmedel.

5. Underhållstjänst.

Övningar i underhållstjänst ordnas i anslutning till andra övningar av sådan varaktighet, att åtgärder för underhållstjänst framtvingas på ett naturligt sätt. Härvid bör särskilt ammunitionstjänsten uppmärksammas. Under andra övningar av längre varaktighet bör truppen övas att reda sig utan tross.

6. Skjutning.

Före vinterutbildningens början skall utbildningen i skjutning och vapenkunskap ha utförts i nedanstående omfattning.

Prisskjutning skall därjämte vara utförd.

B. Anvisningar för utbildningens bedrivande under rekrytskolan.

Utbildning i *marsch och förläggning* sker lämpligen fr. o. m. andra månaden i bataljonsförband. Härigenom åstadkommer bataljonschef likformighet inom bataljonen beträffande marschs tekniska utförande och inre tjänst vid förläggning; varjämte lämpliga förberedelser erhållas för stridsutbildningen i kompani och bataljon.

Rekryten skall fältutrustad enligt fältutrustningslista (persedelpåse med innehåll undantagna) med bibehållen stridsduglighet vid slutet av rekrytskolan tillryggalägga 30 km på sammanlagt 7½ timmar (rekrytmarschen).

Förläggning i bivack skall under rekrytskolan äga rum omkring 20 dygn, varav 4—6 under senare hälften av september.

Under rekrytskolan skola minst två övningar i *skydd under vila* inom bataljons ram med levande motståndare utsträckas över en tid av 12—18 timmar.

Exempel på angivande av *stegringsföljden* i olika övningsgrenar och ämnen framgå av *Bilaga 2*.

Kommissionen anser dessa sätt att angiva riktlinjer för utbildningen ändamålsenliga. Något skäl att närmare angiva omfattningen föreligger ej, enär denna framgår av vederbörliga truppslagsreglementen och instruktioner. Till dessa ha för övrigt momenthänvisningar gjorts i de angivna stegringsföljderna, varigenom chefers, främst kompanichefers, planlägningsarbete underlättas.

Det kan emellertid ifrågasättas, om icke vissa av stegringsföljderna borde utfyllas med ytterligare led. Detta gäller främst den formella utbildningen av den enskilde soldaten. Reglementena kunna nämligen icke beträffande den formella utbildningen lämna tillräcklig ledning för hur den ena övningen bör

fogas till den andra för att lämpligaste stegringsföljd skall erhållas. Då erfarenheten givit vid handen, att övningsdetaljerna i den formella utbildningen, böra indrillas i viss ordning för att bästa utbildningsresultat skall nås, synes det önskvärt, att de stegringsföljder, som beröra denna del av utbildningen, göras så detaljerade som möjligt.

Stegringsföljderna i nuvarande AU Inf böra sålunda fullständigas främst i följande avseenden. För övriga truppslag gälla samma synpunkter.

1. *Exercis I.*

Soldats befälsutbildning.

2. *Exercis II.*

B. Skyddställning.

C. Stridsförflyttning.

D. Eldställning.

E. Eldgivning.

F. Grupps manöver- och stridsgruppering.

H. Befästningsarbeten.

3. *Exercis III.*

A. Handgranatstrid.

C. Eldstrid på korta skjutavstånd.

D. Strid med kniv och spade. Vissa grepp.

4. *Fälttjänst.*

A. Orientering.

B. Order och rapporter.

C. Posttjänst.

D. Patrullkarls allmänna uppträdande.

K. Marscher.

5. *Skjutning.*

Komplettering av SkjutI beträffande förberedande övningar och förövningar på korta håll.

6. *Materielkunskap och -vård.*

Saknas f. ñ.

7. *Hälso- och sjukvård.*

Saknas f. n.

Exempel på stegringsföljdernas utfyllande med ytterligare led framgå av Bilaga 2.

Till ytterligare handledning för lägre chefers planläggning av utbildningen tjäna föreskrifter för *övningstidens fördelning på övningsgrenar och ämnen.*

Den procentuella fördelningen av övningstiden under rekrytutbildningen vid infanteriets gevärsförband framgår av sammanställning s. 99. I denna jämföras bestämmelserna före 1941 (ao 5049/1939) och de för innevarande år gällande (ao 70/1941). I syfte att underlätta jämförelsen ha procenttalen omräknats i arbetstimmar, varvid i kolumnen för 1941 timantalet beräknats för en rekrytskola av den längd, som den avses få i det nya utbildningssystemet och icke för den i år något reducerade skolan (jämför s. 182 f.). I båda

kolumnerna avse siffrorna den del av värnpliktsutbildningen, som gäller den enskilde mannens samt gruppens och plutonens utbildning.

Vid en jämförande granskning av siffrorna bör beaktas, att före 1941 hela den efter 2:a perioden återstående delen av värnpliktsutbildningen avsågs för förbandsutbildning, medan framdeles ytterligare omkring 55 utbildningsdagar (440 timmar) under soldatskolan komma att avses för att fullständiga den enskilda utbildningen, huvudsakligen inom gruppens och plutonens ram, i dessa 55 dagar icke inräknad tiden för vinterutbildningen.

Före 1941 voro, såsom framgår av tabellen, materielkännedom och soldatinstruktion särskilda övningsgrenar. Enligt nu gällande bestämmelser skall undervisningen i materielkännedom och soldatinstruktion inrymmas i vederbörliga övningsgrenar, d. v. s. huvudsakligen exercis II och III, skjutning och fälttjänst. Det antal timmar, som erfordras för denna undervisning, täckes emellertid mer än väl av den tid (93 timmar), som under den gemensamma rekrytskolan skall ägnas åt förberedande utbildning på egen utbildningslinje och som helt måste fördelas för övningsgrenarna exercis II och III, skjutning och fälttjänst. Timantalen för sistnämnda övningsgrenar äro därför, trots deras i viss mån olika omfattning före 1941 och f. n. fullt jämförbara.

En jämförelse ger vid handen, att dessa på verksamheten i fält direkt syftande övningsgrenar blivit väl tillgodosedda: före 1941 67 och f. n. 65 % av övnings tiden. Den relativa minskningen beror huvudsakligen därpå, att i de nya bestämmelserna tiden för övningsgrenarna exercis I samt gymnastik och idrott ökats med omkring 2 %.

Ökningen av tiden för gymnastik och idrott anser kommissionen lämplig med hänsyn till betydelsen av en allsidig fysisk träning.

Vad exercis I beträffar finner kommissionen med hänvisning till sina uttalanden på s. 134 ff. berättigat, att för denna grundläggande övningsgren anslås ett något ökat antal timmar. Denna ökning bör emellertid helt komma på den period — första delen av den gemensamma rekrytskolan — under vilken de grundläggande färdigheterna inhämtas och icke användas för att därefter öka tiden för exercis i sluten ordning. Ju längre utbildningen fortskrider, desto kortare böra passen för denna övningsgren göras för att slutligen helt bortfalla som särskild programpunkt. Mot slutet av rekrytskolan bör exercis i sluten ordning i huvudsak endast bedrivas i form av korta uppryckningsövningar i samband med förflyttningar till och från andra övningar. Kommissionen anser därför, att tiden för exercis I bör kunna minskas till 12 % under den gemensamma och till 3 % under den uppdelade rekrytskolan.

De omkring 25 timmar, som sålunda vinnas, böra jämte omkring 15 timmar från »förberedande utbildning på egen utbildningslinje» överföras till övningsgrenarna materielvård samt hälso- och sjukvård, för vilka tiden av skal, som anföras på s. 150 ff., bör ökas.

Utöver här anförda föreskrifter rörande tidens procentuella fördelning innehålla utbildningsbestämmelserna vissa särskilda föreskrifter, som äro

ägnade att främja fältmässighet i utbildningen. Sålunda angives t. ex. att förläggning i bivack skall äga rum omkring 20 dygn under rekrytskolan och omkring 15 dygn under soldatskolan.

Utbildningsbestämmelserna för övriga utbildningslinjer vid infanteriet samt för övriga truppslag överensstämmer i vad rör övningstidens fördelning i allt väsentligt med ovan relaterade bestämmelser för gevärsinfanteriet. Vid vissa truppslag har dock exercis i sluten ordning antingen inrympts i övningsgren, som avser även annan verksamhet (artilleriet, trängtrupperna), eller ock i tidsfördelningen sammanförts med andra övningsgrenar (kavalleriet). Då detta förhållande kan ha varit en av orsakerna till att alltför långa pass, avseende exercis I, upptagits på programmen även på ett framskridet stadium av utbildningen (s. 136), vill kommissionen förorda, att även för dessa truppslag fastställs den tid, som bör anslås för exercisen i sluten ordning.

Övningsgrenar och ämnen	Före 1941					1941				
	1. perioden		2. perioden		S:a för 1. och 2. perioderna tim.	Gemensam rekrytskola		Uppdelad rekrytskola		S:a för rekrytskolorna tim.
	%	tim.	%	tim.		%	tim.	%	tim.	
Exercis I (sluten ordning)	9	41	4	8	49	15	56	6	31	87
» II (gruppering och strid)	24	109	28	59	168	20	75	30	156	231
» III (närstrid m. m.)	6	27	10	21	48	—	—	10	52	52
Skjutning	22	100	16	34	134	18	68	20	104	172
Fälttjänst med marscher	12	54	25	52	106	10	38	13	94	132
Materielkännedom och -vård	8	37	6	12	49	—	—	—	—	—
Materielvård	—	—	—	—	—	—	—	6	31	39
Hälsa- och sjukvård	3	14	2	4	18	2	8	—	—	—
Soldatinstruktion	8	37	3	6	43	—	—	—	—	—
Gymnastik och idrott	8	37	6	12	49	10	38	10	52	90
Förberedande utbildning på egen utbildningslinje	—	—	—	—	—	25	93	—	—	98
S:a timmar		456		208	664		376		520	896
S:a dagar		57		26	83		47		65	112

Indelning i övningsgrenar och ämnen.

Indelningen i övningsgrenar och ämnen överensstämmer ej vid de olika truppslagen. Självfallet kan en sådan indelning på grund av utbildningens olika omfattning ej överallt vara densamma. Men att en och samma sak skall benämnas på olika sätt vid skilda truppslag kan icke vara lämpligt. Förhållandet är en reminiscens från den tid, då en enhetlig ledning av armén icke existerade. Även om en skiljaktig indelning icke behöver ofördelaktigt inverka på utbildningens effektivitet vid varje truppslag för sig, anser kommissionen likväl, att en likartad indelning vore fördelaktig av det skälet, att den skulle underlätta högre chefers ordergivning för och kontroll av utbildningen. En kontroll av t. ex. utbildningsplaner måste nu nästan i varje särskilt fall föregås av »källforskning» för att utreda innebörden av ord, som användas i vitt skilda bemärkelser.

Den indelning i övningsgrenar och ämnen, som f. n. tillämpas vid flertalet truppslag, är dessutom i vissa avseenden ologisk. I övningsgrenen »Exercis III» ingå strid man mot man (medan stormning ingår i »Exercis II»), pansarförstöring, gasskyddstjänst och röktjänst, d. v. s. verksamhetsgrenar, mellan vilka något logiskt sammanhang knappast kan spåras. Vid gevärsförband kallas huvuddelen av stridsutbildningen »Exercis II», vid tunga förband »Exercis IV».

Den nu tillämpade indelningen överensstämmer ej med reglementenas (soldatinstruktionernas) uppställning, vilket måhända ej medför några större olägenheter men dock är ägnat att hos nybörjaren eller den eljest icke initierade skapa en viss förvirring i begreppen.

En ändring i enlighet med nedan angivna exempel skulle vara ägnad att reda upp begreppen särskilt för unga, mindre rutinerade trupputbildare.

Gevärsförband.

Huvudgrupp	Övningsgren	Omfattning	Anteckningar
A. Allmän soldatfostran.	Soldatundervisning	Medborgarkunskap SoldI Övrig instruktionskännedom m. m. Sång.	Kap. I, II, Bil. 1—3, 5. Delar av vederbörlig RegI och KompI, personal- och lokal-kännedom.
	Exercis	Allmänt soldatuppträdande. Sluten ordning. Tal- och kommandoövningar. Vakttjänst.	Inom- och utomhus. Även order och rapporter.
	Terrängkunskap	Terrängkännedom (-bedömning). Terrängens begagnande. Mål- och avståndsbestämning. Orientering.	Skydds-, eld- och stridsställning, stridsförflyttning och gruppering.
	Stridsmedlens m. m. handhavande	Förberedande skjutning. Skolskjutning. Skolfältskjutning. Handgranatkastning. Bajonettstrid. Sprängtjänst.	Även skjutlära. Även verktyget som stridsmedel. Pansarförstörmaterielens, spräng- och tändmedlens tekniska handhavande.
	Skyddsmedlens m. m. handhavande	Gasskyddsmedlen. Rökmedlen. Övrig utrustning. Koktjänst. Vänjningsövningar.	Packning m. m. Födans tillredande i kokkärl.
	Fysisk fostran	Gymnastik. Militär idrott. Skidloppning. Övrig idrott.	
	Sjuk- och hälsovård	Undervisning. Förbandslära.	Personlig hygien, fotvård. Första förband, hjälp vid olycksfall, åt gasskadade samt läkar-, blodgrupps- och tuberkulinundersökning.
		Vaccination.	

Huvudgrupp	Övningsgren	Omfattning	Anteckningar
<i>B. Tjänsten i fält.</i>	Inre tjänst	Kroppens vård. Vapenvård. Utrustningens vård. Förläggnings vård.	Daglig tillsyn. Även bad.
	Underrättelsetjänst	Spaning. Observation. Rekognosering. Delgivning av underrättelser.	
	Skydd	Luftförsvar. Skydd under marsch. " " transport. " " vila. Gasskydd. Brandskydd.	
	Samband	Överbringande av tjänstemedel. Signaljänst.	
	Fältarbeten	Maskeringsarbeten, skenläggningar, befästnings-, förbindelse-, förstörings- och förläggningsarbeten.	
	Marsch och transport	Förberedelser och utförande.	
	Förläggnings	Förberedelser och tjänsten i förläggning.	
	Strid	Anfall, avvärjande och uppehållande försvar, stridsavbrytande.	Såväl den enskilde soldatens som förbandens strid.
	Underhållstjänst	Materiel-, tyg-, intendentur-, sjukvårds-, veterinär-, fältpost- och personaltjänst.	

Övningsgrenarna och ämnena ha i förslaget sammanförts i tvenne huvudgrupper: »Allmän soldatfostran» och »Tjänsten i fält». Den första huvudgruppen omfattar de kunskaper och tekniska färdigheter, som utgöra grunden för soldatens fortsatta utbildning i »Tjänsten i fält». Övningsgrenarna i de båda huvudgrupperna ansluta sig ifråga om allmän soldatfostran i huvudsak till soldatinstruktionens och beträffande tjänsten i fält till infanterireglementets indelning.

Övningsgrenarnas antal har av praktiska skäl begränsats så mycket som möjligt och torde med hänsyn till följdriktighet och reda knappast kunna nedbringas ytterligare. De uppgå till 8 i vardera huvudgruppen.

Beträffande de olika övningsgrenarna är följande att märka.

Till »soldatundervisning» har hänförs sådan teoretisk undervisning, som icke ingår i övningsgren eller ämne med motsvarighet i särskilt kapitel i vederbörliga instruktioner.

Övningsgrenen exercis borde rätteligen med hänsyn till begreppets innebörd omfatta all utbildning, som kan och skall bedrivas som exercis (drill), d. v. s. den som berör slutan ordning och det formella uppträdandet under gruppering och vars grund sålunda utgöres av infanterireglementet del I. Det synes dock med hänsyn

till den stora omfattning, som en sådan övningsgren skulle erhålla, lämpligare att utbryta vad som rör terrängens begagnande samt strids- och skyddsmedlens handhavande såsom särskilda övningsgrenar.

Terrängkunskap bör på grund av sin stora vikt upptagas som särskild övningsgren — ej endast omfattande terrängkänedom, den enskilde soldatens och förbandens begagnande av terrängen utan även orientering samt mål- och avståndsbestämning.

Eldgivning (utom skolskjutning o. d.) hänföres till »Strid».

Undervisning i materielkunskap förutsättes ske i samband med utbildningen i de övningsgrenar, som avse materielens handhavande.

En motsvarande indelning i övningsgrenar och ämnen torde utan större svårigheter kunna göras för övriga utbildningslinjer och truppslag.

Tidens ungefärliga fördelning i procent på övningsgrenar och ämnen kunde lämpligen ske på följande sätt:

Huvudgrupp (övningsgren)	Gemensamma rekrytskolan	Uppdelade rekrytskolan	Soldatskolan
Allmän soldatfostran	80 ¹	50	35
därav för exercis högst	15	6	4
fysisk fostran minst	10	10	10
Tjänsten i fält	20 ¹	50	65
därav för strid minst	10	25	25

¹ Sammanlagt omkring 25 % av tiden användes för förberedande utbildning på egen utbildningslinje.

Parallellutbildning och koncentrationsutbildning.

I allmänhet planlägges och bedrivs den militära utbildningen såsom *parallellutbildning*, varmed förstås, att soldaten från början erhåller utbildning jämsides i huvuddelen av de olika övningsgrenarna och ämnena, först enskilt och därefter i grupp, pluton, kompani o. s. v.

Under 1940 och första kvartalet 1941 har emellertid för snabbutbildning (efterutbildning) vid infanteriets mobiliseringsdepåer använts ett annat system, här benämnt *koncentrationsmetoden*. Denna metod innebär, att utbildningen i viss övningsgren eller visst ämne koncentreras till viss begränsad tidsperiod och härvid erhåller ökat timantal per vecka.

Av infanteriinspektörens skrivelse nr 649/1940 framgår, att ovan angiven utbildning, som hade en längd av tre månader, fördelades på fem perioder med nedanstående antal veckor per period.

Period	Antal veckor
1	3
2	3
3	3
4	2
5	1
Summa	12

Inom de olika perioderna bedrevs utbildningen enligt nedanstående bestämmelser.

Under 1. *perioden* bibringas soldaten en *grundläggande* utbildning. Den omfattar förutom erforderliga kunskaper om krigslagarna och utbildning i tjänsten i förläggning och vakttjänst, huvudsakligen utbildning i exercis I (t. o. m. kompani och bataljon) samt grundläggande skjututbildning med gevär, kulspjutgevär och kulspjutepistol jämte erforderlig utbildning i vapenkännedom och -vård, — — — Dessutom skall grundläggande utbildning i exercis II omfattande tillämpning av Sold I Inf mom. 958—970 äga rum. Marschutbildningen skall omfatta förberedande utbildning och en fältmarsch om c:a 15 km. — — —

Därjämte äger utbildning rum i gymnastik och idrott, kroppens, utrustningens och förläggningens vård samt samaritkurs.

Under 2. *perioden* ägnas huvuddelen av tiden åt *försvarsstrid* (avvärjande och uppehållande försvar t. o. m. kompani) även i mörker och i skog och därmed sammanhängande utbildning i spaning, bevakning, befästnings- och maskeringsarbeten samt skenanläggningar. Utbildningen bedrivs lämpligen under kompani- chefens direkta ledning, d. v. s. med grupper och plutoner inramade i ett gemensamt läge i kompaniförband, varvid underavdelningarna erhålla en allsidig utbildning genom att byta platser. Grundläggande skjututbildningen fortsättes. Fältmässiga skjutningar berörande försvar (grupp och pluton, även med samverkande tunga vapen) utföras — — —. Dessutom bibringas utbildning i exercis III — — —. Under perioden utföras fältmarscher i bataljonsförband om 20 km och 25 km, varav 5 km i skog — — —.

Under 3. *perioden* sker utbildning huvudsakligen i *anfallsstrid* (t. o. m. kompani) och därmed sammanhängande spaning och bevakning samt befästningsarbeten och förbindelsearbeten. Utbildningen bedrivs snarast under kompani- chefens direkta ledning i tillämpliga delar som under utbildningen i försvar. Den grundläggande skjututbildningen fortsättes och avslutas. Fältmässiga skjutningar berörande anfall (grupp och pluton, även med samverkande tunga vapen) utföras — — —.

Under perioden utföres en marsch i bataljonsförband om 25 km (nattmarsch med tillredande av varm dryck samt anfall i daggryningen) samt en marsch om c:a 35 km inom 12 timmar. — — —.

Under 4. *perioden* omfattar utbildningen huvudsakligen *skydd under marsch*, *skydd under vila* och *förläggning*. — — — Under perioden utföras minst två längre marscher i bataljonsförband, en med *förläggning* i främmande terräng och en i mörker. — — —

Under 5. *perioden* avslutas utbildningen med *repetition* samt *prov*. De senare skola gälla såväl den enskilde soldatens som truppförbandets förmåga i militära färdigheter (t. ex. skjutning med olika vapen, närstrid, rapport- och ordertjänst, målspaning och måluppfattning, grupperingar, snabba förflyttningar, bivackslagning o. s. v.).

Då frågan om koncentrationsmetodens införande i utbildningsarbetet även under normala förhållanden dryftats, har kommissionen ansett sig böra upptaga den till granskning.

Det må först erinras om att koncentrationsutbildningsmetoden redan för omkring 30 år sedan försöksvis kommit till användning vid vissa truppförband. Den synes emellertid då ha tillämpats i en mycket extrem form, varför resultatet blev mindre gynnsamt och metoden utdömdes. Dess förespråkare hade

synbarligen förbisett, att soldatutbildningens övningsgrenar och ämnen ej äro från varandra fristående på samma sätt som ämnena i vanlig skolundervisning. Medan t. ex. historia, räkning och språk äro i förhållande till varandra mer eller mindre oberoende och sålunda kunna skiljas åt i undervisningen, är detta ingalunda fallet med t. ex. övningsgrenarna exercis II (strid) och fälttjänst (enligt nu vid infanteriet gällande indelning). Varje övning i strid omspannar nämligen övningsdetaljer, vilka äro att hänföra till övningsgrenen fälttjänst, såsom spaning, skydd, fältarbeten. På samma sätt ingå i så gott som varje övning i fälttjänst vissa stridsmoment. Förhållandet är detsamma beträffande flertalet av soldatutbildningens övningsgrenar och ämnen.

Den modifierade form av koncentrationsutbildning, som tillämpades 1940 och 1941, synes för sitt dåvarande syfte — snabbutbildning — ha varit till fördel. Planläggning och ledning underlättades därigenom, att en följd av övningar kunde anordnas inom ramen för ett och samma läge. Detta var fördelaktigt framför allt därför, att utbildningsbefälet i stor omfattning utgjordes av reserv- och värnpliktigt befäl med föga rutin i trupp utbildning. På grund av att flertalet övningar under en viss period i huvudsak åsyftade en och samma verksamhetsgren i fält, blev det lättare för den värnpliktige att smälta, vad han fick lära sig. Hans intresse och tankeverksamhet splittrades icke på samma sätt som under en extrem parallellutbildning, ty så gott som varje övning utgjorde en direkt påbyggnad på närmast föregående eller berörde i varje fall ett närliggande område.

Vid en lång utbildning kommer frågan om fördelarna med koncentrationsutbildning i ett annat läge än vid den ovan nämnda snabbutbildningen. Perioderna skulle nämligen bli så långa, att utbildningen lätt bleve enformig. Dubbelsidiga övningar skulle kunna äga rum först mot slutet av utbildningen, enär trupp övad i både försvar och anfall först då stode till förfogande. Denna olägenhet framträdde icke under snabbutbildningen, emedan trupp på olika utbildningsståndpunkter i regel fanns tillgänglig. Vidare skulle så lång tid förflyta mellan de första perioderna och den repetition, som erfordras vid slutet av utbildningen, att risk föreläge, att soldaten hunne glömma vad han lärt sig.

Dessa omständigheter böra dock ej hindra, att man även under en lång utbildning söker tillgodogöra sig de fördelar, som koncentrationsutbildningsmetoden otvivelaktigt innebär. Så har i viss mån skett redan i de centralt utarbetade utbildningsbestämmelserna (t. ex. ifråga om utbildningen i pansar förstörelse och i handhavande av vapen, tillhörande annan utbildningslinje). Ytterligare koncentration i utbildningen synes emellertid lämpligen böra genomföras även ifråga om detaljplanläggningen vid de lägre truppförbanden. Så torde t. ex. gruppens stridsutbildning med fördel kunna sammanföras till en period avseende anfall och en annan avseende försvar och på samma sätt plutonens stridsutbildning. Likaså torde det vara lämpligt att i viss utsträckning koncentrera utbildningen i sådana grenar som gasskydd, brandskydd, fältarbeten samt sjuk- och hälsovård.

Det synes kommissionen önskvärt, att möjligheterna till koncentrationsutbildning åtminstone antydhas i de allmänna utbildningsbestämmelserna.

Utbildningens organisation.

För utbildningsarbetet är det av vikt, dels att utbildningsenheternas storlek är ur utbildningssynpunkt lämpligt avvägd, dels att organisationen är sådan, att den underlättar anordnandet av samövningar mellan utbildningsenheter av skilda slag.

Erfarenheten har givit vid handen, att under rekrytskolan högst följande antal värnpliktiga böra sammanföras i en och samma utbildningsenhet.

Truppslag	Utbildningsförband	Högsta antal man	Antal erforderliga		
			platonchefer (mot-svarande)	plutonchefs ställföreträdare (mot-svarande)	gruppchefer (mot-svarande)
Infanteriet	gevärskompani	125	3	3	12
	annat kompani	100	3	3	12
Pansartrupperna	pansarkompani	80	3	3	15
Kavalleriet	skvadron	80	2	2	8
Artilleriet					
fält-	batteri	80	2	2	8
luftvärns-	batteri	100	2	2	10
Ingenjörtrupperna ..	kompani	125	3	3	13
Signaltrupperna	kompani	100	3	3	12
Trängtrupperna	kompani	120	3	3	12
Intendenturtrupperna	kompani	100	3	3	12

Självfallet måste utbildningen vid de skilda truppförbanden emellertid också organiseras med hänsyn till befälstillgången. Alltför bindande föreskrifter böra därför ej utfärdas, utan truppförbandscheferna måste ha en viss frihet härvidlag. Vid ett regemente med brist på kvalificerade kompanichefer kan det t. ex. vara nödvändigt att göra utbildningsenheterna större än vid ett annat. Vid ett regemente kan det vara lämpligt att fördela utbildningsenheterna så, att i en och samma bataljon ingå såväl gevärskompanier som tunga förband, vid ett annat, som t. ex. har en i tung tjänst särskilt erfaren bataljonschef, att sammanföra all sådan utbildning i en bataljon o. s. v.

De nu gällande bestämmelserna för infanteriet lämna truppförbandscheferna tillräcklig frihet i detta hänseende.

Utbildningsarbetets bedrivande.

Övningstidens uttagande.

De erinringar, som framförts mot den militära utbildningen, ha bl. a. gällt, att övningstiden icke användes på ett rationellt sätt.

Det sätt, på vilket övningstiden uttages, sammanhänger bl. a. med den

dagliga övningstidens längd samt hur dagordningar och övningsprogram äro utformade.

Intill den 17 april 1940 gällde beträffande *den dagliga övningstiden* följande bestämmelser, utfärdade genom go nr 489/1930.

»Den *dagliga övningstiden* skall i regel för varje söckendag utgöra 8 timmar. Häri inräknas ifråga om kroppens, utrustningens och förläggningens vård endast den tid, som erfordras för undervisning, kontroll och större besiktningar o. d. Huruvida eller i vilken utsträckning hästvård och materielvård skall inräknas i den dagliga övningstiden, bestämmas av regementschef.

Då övningarnas natur och ändamål eller hänsyn till materielens, övningsterrängens eller övningslokalernas ändamålsenliga utnyttjande det påkalla, må övningstiden efter regementschefs (högre befälhavares) bestämmande eller medgivande ökas. Då regementschef (högre befälhavare) prövar truppens tillstånd så fordra eller eljest finner lämpligt, må han anbefalla eller medgiva minskning av övningstiden.

Badning, läkarbesiktning, vaccination, tandvård o. d. skola om möjligt förläggas till annan tid än — — — ovan omförd övningstid.

Under *sön- och helgdagar* må, utöver den tid som erfordras för bestridande av den inre tjänsten, vaktgöring o. d. samt för avhållande av gudstjänst, tid jämväl, då så erfordras, tagas i anspråk för övningsändamål, såsom då planen för (sammanshanget i) fälttjänstövningar eller därmed jämförliga övningar så kräver eller i allmänhet då avsevärda fördelar kunna vinnas för anordnandet och utförandet av sådana övningar.»

Av generalordern framgår bl. a., att övningstiden ej fick tagas i anspråk för de övningsgrenar, som kunna sammanfattas i begreppet materiel- och hälsovård mer än i den utsträckning, som erfordrades för soldatens undervisning i ifrågavarande övningsgrenar. När soldaten tillfredsställande behärskade tillvägagångssättet, hade han att under fritid sköta sin kropp och sina persedlar. Badning, läkarbesiktning, vaccination och tandvård skulle om möjligt förläggas till annan tid än övningstid. Syftet med denna bestämmelse var givetvis, att de 8 timmarna skulle helt reserveras för utbildning i egentlig mening.

Även om befälet sökte bibringa soldaten förståelse för betydelsen av en god hälso- och materielvård, säger det sig självt, att han i regel sökte göra undan denna på kortast möjliga tid för att fritiden skulle beskäras så litet som möjligt. Även hos befälet, som måste taga sin fritid i anspråk för visitationer och kontroll, skapade tillämpningen av ifrågavarande bestämmelse en olustbetonad inställning till hälso- och materielvården. Effektiviteten blev otvivelaktigt lidande härav. Det var emellertid ej nog med att denna vård i sig själv försumrades eller »slarvades över». Utbildningen i sin helhet gick dessutom miste om de disciplinerande moment, som en noggrant utförd och kontrollerad »inre tjänst» visat sig innebära. Det är icke uteslutet, att den mindre tillfredsställande materielvård, som påtalats i samband med den förstärkta försvarsberedskapen, delvis kan ha sin grund i här berörda förhållanden.

I de den 17 april 1940 utfärdade bestämmelserna (ao nr 161) ha dessa förhållanden beaktats.

»För den *dagliga övnings(tjänstgörings-)tiden* m. m. gälla nedanstående bestämmelser.

1. Den *dagliga övningstiden* skall i medeltal utgöra sammanlagt 48 timmar varje vecka (i medeltal 8 timmar varje *vardag*). Truppförbandschef eller högre chef må, då övningarnas natur och ändamål, truppens tillstånd eller hänsynen till materielens, övningsterrängens eller övningslokalernas ändamålsenliga användning det påkallar eller det eljest befinnes lämpligt, bestämma ökning eller minskning av den dagliga övningstiden.

Under *sön- och helgdagar* må, utöver den tid, som erfordras för bestridande av vakttjänst, inre tjänst eller dylikt, tid *undantagsvis* tagas i anspråk för övningar, då avsevärda fördelar därmed kunna vinnas.

2. Under övningstid må utföras *läkarbesiktning, vaccination, tandvård* eller dylikt samt *undervisning och kontroll* ifråga om *kroppens, utrustningens och förläggningsmaterielens vård*.

Dessutom må under övningstid *badning* äga rum högst en timme varje vecka.¹ *Hälso- och materielvård* i övrigt samt *hästvård* förläggas till övningstid i den utsträckning vederbörliga utbildningsbestämmelser så föreskriva.

3. *Gudstjänst* förrättas i regel under övningstid.»

Enligt de nya bestämmelserna få sålunda materiel- och hälsovård (*badning*), *läkarbesiktning, vaccination* o. s. v. utföras på tjänstetid.

Bestämmelserna om den dagliga övningstidens uttagande ha vidare *erhållit* en friare formulering. Timantalet är sålunda fixerat för övningsveckan i dess helhet. Kompanichef (motsvarande) har därigenom möjligheter att på ett smidigt sätt uttaga och fördela övningstiden inom övningsveckans ram.

I regel torde detta ske så, att huvuddelen av de 48 timmarna uttages före lördagen. De värnpliktigas i och för sig rimliga önskan att sluta så tidigt på lördagarna, att de kunna sköta egna angelägenheter eller utnyttja möjligheterna att i tid komma hem, har härigenom tillgodosetts. Mot detta sätt att uttaga övningstiden torde någon erinran icke kunna riktas.

Bestämmelsen att truppförbandschef eller högre chef i vissa fall må bestämma ökning eller minskning av den dagliga övningstiden anser kommissionen lämplig och nödvändig. Ty utbildningsarbetet torde i viss mån böra betraktas som ett ackordsarbete. Resultatet är mera avhängigt av utbildningens kvalitet och intensitet än av att den pågår ett visst antal timmar. I många fall måste den arbetsmängd, som normalt motsvarar ett dagsverke, uttagas på väsentligt kortare tid. Befäl och trupp böra i viss mån kompenseras härför. I andra fall kan en övning tack vare befälets och truppens gemensamma ansträngningar ge avsett resultat på kortare tid än beräknat. Det vore psykologiskt att alltid utnyttja sålunda inbesparad tid för att förlänga tiden för andra övningar. Enligt vad kommissionen iakttagit, torde man på många håll hysa betänkligheter mot att i sådana fall avsluta övningarna en halv eller kanske en timme tidigare än normalt. Ett klokt och måttligt användande av

¹ I ao nr 110/1941 har därjämte fastställts, att under den varma årstiden *badning* må äga rum högst $\frac{1}{2}$ timme per dag.

möjligheten att belöna truppen för synnerligt välförhållande genom att förkorta den dagliga övningstiden torde endast bidra till att stegra intensiteten i utbildningen. Självfallet får denna möjlighet ej utnyttjas till överdrift, d. v. s. så, att tillvägagångssättet blir det normala, ty då kommer det att få motsatt verkan än som avses. Givetvis bör också på motsvarande sätt arbetsdagen kunna förlängas, då bristande ambition från truppens sida lett till att det avsedda resultatet ej blivit nått.

Det sätt, på vilket den dagliga övningstiden fördelas på dagen, beror främst av vederbörligt truppförbands *dagordning*. Kommissionen har vid ett antal truppförband granskat dagordningarna med hänsyn till deras inverkan på möjligheterna att bedriva effektiv utbildning utomhus.

Dagordningarna äro mycket olika såväl vid olika truppslag som olika truppförband. Vid infanteriet, ingenjör- och trängtrupperna har dagordningen för huvuddelen av förbanden i regel varit följande:

Revelj	kl. 06.00
Morgonmål	» 06.45
Övningar	» 07.30—10.30
Frukostrast	» 10.30—12.00
Övningar	» 12.00—17.00
Middag	» 17.00—18.00
Tapto	» 22.00
Tystnad	» 22.30

Vid kavalleriet och artilleriet tillämpas i regel följande dagordning:

Förrättningar m. m.	Kavalleriet	Artilleriet
Revelj	kl. 05.00 (vintertid i regel kl. 05.30)	kl. 05.30
Morgonstalltjänst jämte personlig vård	kl. 05.15—06.15	kl. 05.45—06.30
Frukost	kl. 06.30	kl. 06.45
Övningar	kl. 07.00—12.00	kl. 07.30—12.00
Mellanmål	kl. 12.00—13.30	kl. 12.00—13.00
Övningar	kl. 13.30—16.00	kl. 13.00—16.00
Aftonstalltjänst jämte materiel- och hälsovård	kl. 16.00—17.00	kl. 16.00—17.00
Middag	kl. 17.00	kl. 17.00
Tapto och tystnad	i huvudsak såsom vid infanteriet	

Skillnaderna i dagordningarna vid olika truppslag äro främst betingade av om truppslaget är beridet eller ej. Vid kavalleriet och artilleriet är i motsats till vid infanteriet förmiddagspasset längre än eftermiddagspasset. Till förmiddagspasset förläggas vid de beridna truppförbandena sådan utbildning,

i vilken hästarna komma till användning. Hästarna få då sin dagliga motion på härför lämplig tid. Eftermiddagspasset ägnas åt utbildningen i övriga övningsgrenar och ämnen.

Med undantag för vissa norrländska truppförband, vid vilka olika dagordningar tillämpas sommar och vinter, synas dagordningarna i huvudsak ha varit likartade året runt. Anledningen härtill torde få sökas däri, att utbildning av värnpliktiga tidigare bedrivits i mycket begränsad omfattning under vinterhalvåret. Utbildningen av stammanskap har visserligen pågått, men denna har ej i och för sig ställt särskilda krav på anpassning av dagordningen efter årstiderna av den anledningen, att i utbildningen ingår jämväl en omfattande teoretisk undervisning. Vid en ettårig första tjänstgöring för de värnpliktiga torde det emellertid bli nödvändigt att vid samtliga truppförband tillämpa olika dagordningar sommar och vinter. Vintertid måste man kunna utnyttja den korta dagen för övningar utomhus. En lång frukost-rast mitt på dagen innebär då slöseri med dyrbar tid. Frukosten bör därför utspisas, innan det blir ljust. Härav följer, att middagsmålet måste intagas relativt tidigt. Mellan detta och ett aftonmål liksom mellan morgonmål och frukost torde utbildningen oftast få bedrivas inomhus.

Vinterdagordningen vid ett infanteriregemente skulle kunna tänkas vara följande:

Revelj	kl. 06.00
Morgonmål	» 06.45
Övningar	» 07.30—08.30
Frukost	» 08.30—09.30
Övningar	» 09.30—14.30
Middag	» 14.30—16.00
Övningar	» 16.00—18.00
Aftonmål	» 19.00

Härigenom skulle även vinnas, att den teoretiska undervisningen ej behövde som f. n. förläggas till slutet av ett långt övningspass och efter ansträngande kroppsarbete.

Det sätt, på vilket måltiderna inpassats i dagordningen, utgör resultatet av sedan lång tid tillbaka samlade erfarenheter. Till stor del har man härvid byggt på de värnpliktigas egna önskemål, sådana dessa kommit till uttryck i de s. k. utspisningsnämnderna, i vilka jämlikt gällande bestämmelser även ingå representanter för olika kategorier värnpliktiga. Emellertid har kommissionen iakttagit, att vid flertalet truppförband såsom morgonmål utspisas endast kaffe med smörgås. Ur näringsfysiologisk synpunkt kan detta knappast anses försvarligt. Kaffe på fastande mage är ju särskilt för ungdom synnerligen olämpligt. Detta morgonmål måste dessutom anses otillräckligt, dels med hänsyn till att soldaten ej erhållit någon föda på i genomsnitt 13 timmar, dels även ur den synpunkten, att han på denna kost skall utföra ansträngande kroppsarbete ända upp till 3 timmar. Ifrågavarande mål bör utbytas mot

välling eller gröt och mjölk samt smörgås eller ännu kraftigare föda. Att samtidigt servera både välling och kaffe, vilket på en del håll sker, får lätt till följd, att vällingen får stå orörd. Att truppen, enligt vad kommissionen genom direkt utfrågning övertygat sig om, ej framfört några anmärkningar mot dessa morgonmål, torde bero därpå, att samma olämpliga sammansättning av detta mål är vanlig inom vida kretsar av vårt folk.

Den dagliga övnings tidens närmare användning, d. v. s. tidens fördelning på olika övningsgrenar och ämnen, regleras genom ett av vederbörande kompanichef (motsvarande) för varje vecka i förväg uppgjort särskilt övningsprogram — *veckoprogram*. Programmet anslås i kompanikorridoren och insändes därjämte till bataljonschefen och i regel även till regementschefen. Genom programmet få de värnpliktiga och utbildningsbefälet kännedom om den för veckan gällande tidsindelningen samt planlagda övningar. Bataljons- och regementschefer kunna med ledning därav lättare kontrollera utbildningsarbetets fortskridande.

Vid veckoprogrammets utformning har kompanichefen att taga hänsyn till olika faktorer. Först och främst måste klarläggas vad den kommande veckans utbildning närmast avser — övningsgrenar och ämnen, den tid, som skall anslås för de olika övningarna, utbildningens omfattning, mål, fordringar o. s. v. Programmet bör till sin natur göras omväxlande. Anhopning av ansträngande övningar bör undvikas. Gymnastik och andra särskilt ansträngande övningar böra icke förekomma omedelbart efter kraftigare måltid. Teoretiska lektioner böra icke förläggas till sådan tidpunkt, då de värnpliktiga kunna förutses vara trötta på grund av övningar utomhus av längre varaktighet. Övningarna böra vidare inpassas så, att tid ej går förlorad genom onödiga förflyttningar, omklädsel, övningsförberedelser o. s. v.

Kommissionen har vid sina studiebesök även ägnat uppmärksamhet åt veckoprogrammets utformning. De program, som företetts, ha ofta icke fyllt de ovan angivna kraven. Närmare undersökningar ha emellertid visat, att vederbörande chefer i allmänhet icke haft möjlighet att utforma programmen så, som varit önskvärt. Tillgången till övningsterräng, skjutbanor, gymnastik- och undervisningslokaler m. m. har måst bli avgörande. I en del fall synes dock en viss brist på förtänksamhet ha varit orsaken till att veckoprogrammen ej utformats på ett tillräckligt ändamålsenligt sätt.

För programmen tillhandahållas tryckta blanketter. Det är sjävfallet ett önskemål, att dessa blanketter ej äro alltför vidlyftiga men härav följer också, att de uppgifter, som kunna lämnas, bli skäligen knapphändiga (t. ex. kl. 09.00—10.00: *exercis III*). Utrymme finnes ej för en närmare beskrivning av det, som övningen skall omfatta. På blankettens baksida finnes en särskild kolumn »Mål för utbildningen under övningsveckan». Då programmet anslås på ordertavlan, kommer baksidan mot väggen. De värnpliktiga kunna av programmet utläsa vilka utbildningsgrenar, som komma att under olika tidsmoment bli föremål för övning, men icke *vad* som skall övas eller *hur långt* man vill nå. Det synes dock vara ett bestämt önskemål, att de värnpliktiga

mera än som hittills skett *orienteras* om de planlagda övningarna. Givetvis kan detta ske genom att blanketterna göras så stora, att programmen kunna inrymma även viktigare detaljer. Det synes emellertid kommissionen mera ändamålsenligt, att kompanichef en gång varje vecka — t. ex. sista timmen på lördagarna — samlar underlydande befäl och värnpliktiga och inför dessa kompletterar veckoprogrammets uppgifter med en muntlig redogörelse för kommande övningar, mål, fordringar, övningar av större omfattning, vad utbildningsbefälet och truppen särskilt har att iakttaga o. s. v. En sådan redogörelse skulle underlätta de lägre chefernas planläggning och höja truppens intresse för utbildningen. Hos de värnpliktiga skulle den kunna frammana en känsla av medansvarighet i fråga om utbildningsarbetet, vilken vore ägnad att bidraga till ökad effektivitet och bättre resultat.

De första 14 dagarna.

De första veckorna efter inryckningen till den första tjänstgöringen äro för den värnpliktige i regel de mest påfrestande. Den militära tjänstens bundenhet, kraven på ordning och lydnad, logementsförläggningen, övningarna, mängden av nya intryck, allt är ägnat att hos soldaten framkalla både fysisk och psykisk trötthet. Ovanan vid kroppsarbete utomhus verkar fysiskt särskilt tröttande på dem, vilkas kondition ej är den bästa. Vaccination, tyfusympning m. m. nedsätta krafterna hos de flesta.

Under den tidigare korta utbildningstiden har man icke ansett sig kunna eller böra taga nämnvärd hänsyn till dessa förhållanden. Veckoprogrammet har redan från de första dagarna varit belagt med ett flertal olika övningsgrenar och ämnen. Vid nästan alla truppförband har enligt läkarnas årsrapporter iakttagits en stark frekvens av kontusioner och ledvrickningar, hälseneinflammationer, ömhet i fötter m. m. Den rikliga förekomsten av dylika besvär i början av tjänstgöringstiden tyder otvivelaktigt på att utbildningsarbetet då forcerats för kraftigt, varigenom förorsakats viss överträning. Denna forcering har inverkat ~~menligt~~ på utbildningsarbetet ej blott under den första tiden efter inryckningen utan även i fortsättningen.

För värnpliktiga av årsklass 1940 (årsgrupp 1941), som innevarande år fullgöra ettårig första tjänstgöring, har vid flertalet truppslag utbildningen börjat med en s. k. gemensam rekrytskola under omkring 2 månader. Under denna koncentreras utbildningen till de allmänt militära övningsgrenarna och ämnena. Härav följer en viss lättnad för de nyinryckta, som sålunda ej ha att omedelbart påbörja utbildningen i samtliga övningsgrenar och ämnen. Några föreskrifter till förebyggande av en forcerad utbildning redan från början återfinnas dock ej i utbildningsbestämmelserna. Möjligen har man härvidlag utgått ifrån att utbildningen under den första tiden efter inryckningen komme att bedrivas i lugnare takt än tidigare. Så har emellertid ej blivit fallet. Även innevarande år har man kunnat märka en alltför stark forcering av utbildningsarbetet under tiden närmast efter de värnpliktigas inryckning. Chefen för armén, som uppmärksammat detta vid sina inspektioner, anbe-

fallde med anledning därav samtliga truppförbandschefer att ägna speciell uppmärksamhet åt detta förhållande.

Kommissionen vill emellertid ifrågasätta, om ej den dagliga övningstiden under de två första veckorna borde förkortas och uttagas med t. ex. endast 36 timmar under första veckan och 42 timmar under andra veckan. Dessutom borde utbildningen under de första tre veckorna inskränkas till att huvudsakligen omfatta teoretisk undervisning (delar av soldatinstruktionen, ordningsföreskrifter, lokal- och personalkännedom, filmundervisning samt omkring 15 timmar medborgerlig undervisning — beträffande denna senare redogöres i särskilt avsnitt), exercis I, skjutning, lättare konditionsträning, vilken bygges på gymnastik, korta terrängförflyttningar huvudsakligen i vanlig marsch, bad och hygien samt undervisning i hälso- och sjukvård.

Under de första 14 dagarna borde därjämte inläggas de prov för de värnpliktigas utväljande för olika utbildningslinjer, varom redogörelse lämnats i ett föregående avsnitt.

Genom ett sådant förfaringssätt skulle den skarpa övergången till det militära livet i någon mån mildras och överträning förebyggas. Förlusten av 18 timmar genom att de 48 timmarna ej uttagas under de två första veckorna skulle säkerligen uppvägas därav, att de värnpliktiga skulle få ~~lättare~~ tillgodogöra sig utbildningen såväl under dessa veckor som i ~~fortsättningen~~.

Allmänna synpunkter på utbildningens metodik.

I likhet med vad tidigare konstaterats beträffande bestämmelserna för utbildningens planläggning voro t. o. m. år 1940 (vid infanteriet och trängtrupperna 1939) bestämmelserna för *utbildningens bedrivande* ofta summariska och föga enhetliga. Anvisningar rörande den metodik, som borde användas, saknades i regel.

Dessa brister ha emellertid avhjälpits, vilket framgår av nedanstående utdrag ur AU Inf 1941 års upplaga.

»1. *Armén skall fostras för krigets värv* (FR 8).

Kriget skall vara utbildningsarbetets allvarliga bakgrund. Huvudvikten skall läggas på det för verksamheten i fält väsentliga. Ett enkelt och följdriktigt förfarande leder säkrast till målet. Förkonstling, invecklade förfaringssätt och formalism få icke förekomma.

2. Kunskap om bestämmelserna i främst fältreglementet och infanterireglementet samt soldat- och skjutinstruktionerna är grunden för utbildningsverksamheten. Denna kunskap skall avse främst kännedom om bestämmelsernas *anda* och *tillämpning*.

3. Utbildningen skall i första hand syfta till att skapa *soldater*. Den skall därför främst avse att grundlägga och utveckla beslutsamhet, självverksamhet, fast vilja och uthållighet. *Befälet* skall särskilt fostras till fast befälsföring samt till initiativ och handlingskraft även i oförutsedda och kritiska lägen. Utbildningens slutliga mål, krigsdugliga *förband*, kräver att känslan av ansvar inför den gemensamma uppgiften grundas och utvecklas hos såväl befäl som trupp.

Utbildningen omfattar soldatutbildning, befälsutbildning och förbandsutbildning.

4. *Soldatutbildningen* — den enskilda utbildningen — har till ändamål att hos soldaten grundlägga och utveckla en fast disciplin samt att bibringa honom de kunskaper och färdigheter, som erfordras för tjänsten såsom menig soldat. Utbildningen omfattar inövande av det, som soldaten vanemässigt måste behärska, främst vapnets och övrig materiels fältmässiga handhavande samt terrängens användning. Dessutom bibringas soldaten den uthållighet och viljestyrka, som erfordras för att han skall kunna övervinna krigets påfrestningar. Förmågan att tänka och handla självständigt inom ramen av förelagd uppgift uppdrives.

Soldatutbildningen är grunden för all annan utbildning. Utan tillräcklig och målmedveten soldatutbildning kunna fältdugliga förband icke skapas.

5. *Befälsutbildningen* skall avse att utveckla de karaktärsegenskaper samt den stadga och värdighet i uppträdande, vilka äro nödvändiga för utövande av befäl, att grundlägga och utveckla förmåga till fast befälsföring samt att bibringa de kunskaper och färdigheter, som erfordras för avsedd befattning. Kunniga och viljestarka chefer skola fostras, som våga taga ansvar och som genom personligt föredöme och omtanke vinna truppens förtroende.

6. *Förbandsutbildningen* avser, samtidigt som soldat- och befälsutbildningens resultat befästas och utvecklas, att bibringa befäl och meniga soldater sådana kunskaper och färdigheter, att de tillsammans kunna bilda fasta förband.

16. Utbildningen skall bedrivas med kraft, allvar och tålmod i förening med välvilja och omvårdnad om de underlydande.

Chefs och övningsledares personliga uppträdande är av största betydelse. Han får icke spara sig själv. Genom att iakttaga punktlighet, vara noggrann i sin klädsel samt uppträda militäriskt och hurtigt ävensom — under tillämpningsövningar eller då så eljest kan anses erforderligt — fältmässigt, skall han verka genom exemplets makt.

Chef skall snarast söka lära känna var och en av sina underlydande icke blott till namn (vilket bör användas som tilltalsord) och yrke, anlag, kroppsbeskaffenhet m. m. utan även i fråga om intressen utom tjänsten. Detta sker bäst genom personliga samtal, t. ex. under raster. Chef måste därvid uppträda naturligt, eljest vinner han icke soldatens förtroende. Chef skall särskilt hjälpa och stödja dem, som ha svårt att förvärva erforderliga kunskaper och färdigheter — dock utan att eftersätta de övrigas utbildning.

Först då chef lärt känna sina underlydande, kan han på bästa sätt utnyttja deras kunskaper och använda vissa av dem som föregångsmän.

19. *Ändamålet* med varje övning skall vara fullt klart för ledare, medhjälpare och trupp.

Trupp skall bibringas en riktig uppfattning om olika sätt för utbildningens bedrivande, varvid särskilt skall klargöras betydelsen av att vissa detaljer inövas så, att de kunna utföras vanemässigt — *drill*.

21. *Övning genomföres* med ändamålet klart för ögonen.

Övningarna skola genomföras med efterhand ökade krav, avpassade efter truppens kroppsliga och själsliga förmåga. Genom lämplig växling mellan ansträngning och avspänning, mellan arbete och vila, göres truppen fysiskt hård och stålsättes viljan. Uppenbart kraftslöseri undergräver truppens förtroende till ledaren och undergräver därför disciplinen. Detta hindrar emellertid icke att truppens krafter och förmåga en eller annan gång skall tagas ut så, att den tvingas till ett fysiskt kraftprov. Avsikten härmed är att visa soldaterna — särskilt de svagare — vad de verkligen förmå, att stärka sammanhållning och kamratkänsla

inom förbandet samt att hos detta kvarlämna minnet av en god prestation, av egen kraft och duglighet, d. v. s. att skapa självförtroende.

Omväxling skall eftersträvas utan att grundligheten eftersättes. Jäkt undviks.

22. *Medhjälpare* skola erhålla så självständiga uppgifter, som deras förmåga medger. Deras förmåga i trupputbildning skall fortgående utvecklas. Initiativ hos instruktörer skall uppmuntras. Under övningar av större omfattning och vid fältskjutningar biträdes övningsledare vid behov av stridsdomare, eld- och säkerhetskontrollanter, målanordnare m. fl.

Bestämmelser för nämnda personals verksamhet utfärdas av övningsledaren. Vid utfärdandet av dylika för stridsdomare kunna motsvarande bestämmelser i Ftjöl¹ tjäna till ledning.

23. *Varje tillfälle skall utnyttjas att skärpa soldatens uppmärksamhet, hans förmåga att finna sig tillrätta i oförutsedda lägen samt hans initiativ och ansvarskänsla. Det skall stå klart för envar, att strid ytterst är en kamp mellan de stridande människens viljor.*

24. Ordning och samvetsgrant utförande även av enskildheter skola krävas. Härigenom befästes disciplinen.

25. *Vid instruktion, meddelande av lägen o. s. v. skola enkla och klara, efter vanligt talspråk anpassade uttrycksätt användas. Särskilt vid övningar i gruppering och strid måste ledaren sätta elevernas fantasi i rörelse. Detta lyckas vid enkelsidiga övningar, med undantag av fältskjutningar, sällan enbart med hjälp av målanordningar. Ledaren bör ange ('måla upp') läget, som det kan tänkas gestalta sig i verkligheten. Exempel på mindre lämpligt sätt att ange ett läge är: 'Automateld utgår mot gruppen från buskaget!' Lämpligare är: 'Gruppchefen hör, hur det visslar i luften! Jord sprutar upp! Karlarna i gruppen trycka! Åtgärd?' 'Observation!' (utföres) 'Nu ser gruppchefen, hur det glimtade till i buskaget! Åtgärd?' 'Överflyttar kg eld mot buskaget!' 'Varför?' o. s. v.*

Särskilt vid utbildningens början skall användningen av för eleverna nya begrepp och termer inskränkas. Frågor skola göras tydliga och i undervisande syfte, tid att övertänka svaret skall ges, och svar skola icke onödigt avbrytas. Upprepade avbrott för rättelser i redogörelse, ordergivning eller pågående verksamhet skola undvikas.

26. Genom lugn, målmedveten och följdriktig ledning av utbildningen vinner ledaren truppens förtroende och väcker dess intresse. Härigenom uppnås det bästa resultatet.

29. *Genomgång* av övning avpassas efter övningens art. Formell övning genomgås sålunda i regel successivt efter varje detalj, som vid behov omedelbart göres om. Tillämpningsövning av mindre omfattning avslutas t. ex. med att uppnått resultat kortfattat anges, att behov av förnyad övning påpekas o. s. v. Större övningar genomgås enligt Ftjöl.

Genomgång skall vara kort och omfatta endast få, men viktiga iakttagelser. I möjligaste mån bör genomgången åskådliggöras (i terrängen, på svart tavla o. s. v.).

Riktigt uppträdande av enskilda soldater, chefer eller förband bör framhållas, mindre lämpliga åtgärder och fel skola påvisas och rättas samt deras följd klarläggas.

Särskild genomgång i form av lektion kan anordnas efter vissa övningar.

30. Övningar äro med hänsyn till det sätt på vilket de bedrivs antingen *teoretiska* eller *praktiska*. Teoretiska övningar äro lektioner, förevisningsövningar och muntliga stridsövningar. Praktiska övningar utföras som formella övningar och tillämpningsövningar.

¹ Ftjöl = Instruktion för fälttjänstövningar.

Soldatutbildningen omfattar främst praktiska övningar. Dessa förberedas delvis genom teoretiska övningar.

Befälsutbildningen omfattar främst teoretiska övningar och tillämpningsövningar. Dessa senare förberedas genom formella övningar.

Förbandsutbildningen omfattar främst tillämpningsövningar, vilka förberedas genom formella övningar. Brister, som visa sig vid tillämpningsövningar, avhjälpas genom förnyade formella övningar.»

Teoretiska övningar.

Det är givet, att den praktiskt militära delen av utbildningen är den väsentligaste. Befälet har även utbildats huvudsakligen för denna uppgift. Till den teoretiska undervisningen däremot kan endast en förhållandevis obetydlig del av övningstiden anslås. Det är under sådana förhållanden förklarligt, att denna undervisning först i andra hand utgjort föremål för befälets intresse och omsorg.

Före granskning av den teoretiska undervisningens bedrivande lämnas här ett utdrag ur de nu gällande bestämmelserna (AU Inf).

»31. Genom *lektioner* förklaras och inläras för viss utbildning erforderliga eller föreskrivna delar av reglementen, instruktioner o. d. Lektioner skola utgöra en direkt förberedelse till de praktiska övningarna.

Under lektion skall läraren begagna varje tillfälle att bilda sig en uppfattning om varje enskild elevs förmåga och allmänna läggning, vilket är av betydelse för det praktiska utbildningsarbetet.

32. Vid lektioner avseende undervisning i soldatinstruktion eller reglementen skola korta genomgångar, korta överläsningspass och förhör följa på varandra.

Vid genomgången bör läraren själv icke förklara mer än det, som är absolut nödvändigt. I stället skall han genom lämpligt ställda frågor söka få fram rätta svar. Därigenom väcker han elevernas ambition och tankeförmåga. Elev, som lämnar felaktigt svar, får icke förlöjligas.

33. Undervisningen skall i största möjliga utsträckning åskådliggöras genom att svart tavla, terrängtavla, vapen, kartor o. s. v. användas.

Lärare skall iakttaga, att han är vänd mot eleverna, när han talar till dem, och att han intager sådan plats, att han icke skymmer svarta tavlan, kartor e. d. Han skall 'fånga' elevs blick och undvika att upprepa hans svar.

34. Genom att då och då infoga *skildringar* av episoder från fälttåg och övningar, bl. a. beträffande den psykologiska sidan av den militära verksamheten, håller läraren intresset vid makt och når bättre resultat.

35. Förhör (skriftliga kunskapsprov, vilka vid soldatutbildning endast undantagsvis böra förekomma) vid den teoretiska undervisningen avse att klarlägga, huruvida elev rätt fattat de reglementariska föreskrifternas innebörd och förstår att tillämpa dessa. Det är elevens tankeförmåga mer än hans minnesförmåga, som skall prövas. Frågorna ställas så, att alla tvingas förbereda sig. Först därefter utses den, som skall svara. Elev måste givas tid att övertänka sitt svar. Frågor böra icke formuleras så, att de föranleda ett besvarande med enbart 'ja' eller 'nej'. Kan elev icke besvara en fråga, vilket icke alltid behöver bero på okunnighet, söker läraren genom s. k. ledfrågor bringa eleven in på rätt tankegång.

Frågor och svar skola ges med efter förhållandena lämpad röststyrka, varvid soldatens förmåga att tala tydligt uppdrives.

36. Korta lektioner omfattande överläsning och förhör kunna stundom anordnas i samband med andra övningar, t. ex. skolskjutning, dock så att det egentliga övningsändamålet icke eftersättes eller fördröjes.

Uppehåll skall göras före, under och efter lektioner under tillräckligt lång tid, så att eleverna med lugn och ordning kunna förbereda sig för nästa övningspass och erhålla erforderlig vila.

Teoretisk lektion bör — särskilt vintertid — icke hållas efter ansträngande praktisk övning. En fysiskt ansträngd trupp blir sömnig, när den kommer in i en varm lokal.»

I tidigare utfärdade men ännu gällande anvisningar för undervisning av fast anställt manskap i allmänbildande ämnen (go nr 2400/1935) lämnas vissa generella metodiska anvisningar, vilka enligt kommissionens mening bort intagas även i de allmänna utbildningsbestämmelserna (AU Inf etc.), t. ex. följande grundväsentliga fordran:

»Till grund för undervisningen måste från lärarens sida ligga ett omsorgsfullt *förberedelsearbete*. Detta är en nödvändig förutsättning för en resultatrik lärarverksamhet.

Läraren får icke vara bunden av bokens ord. Han skall kunna fritt behandla sitt ämne och därvid, då så befinnes lämpligt, framlägga andra synpunkter än lärobokens.

Läraren skall städse sträva att göra sin undervisning så intressant och medryckande som möjligt. Detta sker bl. a. genom att ofta belysa framställningen med konkreta, lätt uppfattade exempel.»

Även i de tidigare utbildningsbestämmelserna för olika truppslag återfinnas allmänt metodiska anvisningar av den art, att de förtjänat intagas i de senast utfärdade allmänna utbildningsbestämmelserna. I tidigare bestämmelser för kavalleriet (go nr 636/1935) framhölls sålunda bl. a. att »utanläsning endast bör förekomma beträffande rent *faktiska* uppgifter, vilkas behärskande är nödvändigt för den militära allmänbildningen eller för tjänstens utövande.»

Därest de i utbildningsbestämmelserna givna metodiska anvisningarna verkligen hade följts, skulle den teoretiska undervisningen befinna sig på ett betydligt högre plan än den för närvarande gör. Särskilt i fråga om soldatinstruktion synas nya utbildningsbestämmelser haft svårare att tränga igenom och respekteras än på något annat område. Vid denna undervisning har man, enligt vad kommissionen kunnat finna, alltjämt stor benägenhet att *bibehålla* traditionella undervisningsmetoder, som lägga mera vikt vid den militära ~~formen~~ än vid andan, och vilka därför också leda till mera skenbara än till *verkliga* kunskapsresultat. Det synes, som om inspekterande fortfarande lägga alltför stor vikt vid redovisningen av tillrättalagda kunskapsresultat än vid kontrollen av den verkliga kunskapshalten i dessa resultat. En sådan ensidig inställning på yttre resultat leder lätt till att själva bedrivandet av undervisningen ej i tillräcklig grad blir föremål för den inspekterandes uppmärksamhet, varigenom även undervisarna själva helt naturligt mera komma att inrikta sig på att nå redovisningsbara resultat än att bemöda sig om att det inlärdade verkligen blir förstått och tillgodogjort på det sätt, som är nödvändigt för förvärvande av varaktiga kunskaper.

I detta sammanhang förtjänar erinras om att enligt de värnpliktigas egna åsikter (s. 60, tab. 5) omdömet »dålig ledning» drabbat soldatinstruktionen hårdare än någon annan övningsgren. Av de särskilda motiveringarna

(s. 63) framgår att de värnpliktigas anmärkningar avse den pedagogiska ledningen av undervisningen. Ämnet är enligt deras mening alltför bundet vid boken och därför torrt och tråkigt. »Mest innanläsning. Otillräckliga förklaringar.» Detta omdöme, som en värnpliktig lärare givit om soldatinstruktionen, har kommissionen under sina studiebesök fått bestyrkt.

Det är fortfarande en mycket vanlig metod vid soldatinstruktion, att läraren endast upprepar bokens ord eller helt enkelt läser innantill. Förutom att denna bekväma metod är ointressant och ineffektiv, måste det ur auktoritets-synpunkt anses nedsättande i vuxna elevers ögon, om en lärare är så osäker på sig själv och så föga behärskar sitt ämne, att han under lektionen ständigt måste se i boken. En sådan till läroboken helt bunden framställning får vidare lätt till följd, att talspråket såväl vid undervisningen som i tjänsten blir stelt och tillkrånglat reglementsspråk, som ej underlättar den snabba uppfattning, som striden kräver. Om ett svar formuleras exempelvis på följande naturliga sätt: »man skjuter», får man stundom höra befälet rätta ett sådant svar till »man avger (öppnar) eld», därför att detta konstlade uttrycksätt förekommer i de instruktioner, som man vid undervisningen slaviskt följer.

Självfallet måste vissa bestämmelser inläras ordagrant, men det gäller att vid genomgång »översätta» bok- och reglementsspråk till talspråk, så att man får garantier för att det inlärdas verkligen uppfattas på rätt sätt. Även om språkbruket i de senaste upplagorna av soldatinstruktionen moderniserats, är innehållet delvis sådant, att det kräver utförlig utläggning, vilken emellertid borde kunna göras intressant genom att syfta till förklaring av motiven till bestämmelserna, deras innebörd och praktiska tillämpning. Vissa partier av soldatinstruktionen äro däremot sådana, att läraren — i stället för att ordagrant föreläsa texten — borde kunna utnyttja elevernas förmåga att på egen hand tillgodogöra sig innehållet, åtminstone sedan de fått tillräcklig vana vid instruktionslitteraturen. Såsom i annat sammanhang framhålles (s. 216), kan och bör denna vana upparbetas genom särskilda övningar i »tyst läsning», varvid eleverna få till uppgift att först på egen hand genomläsa vissa stycken och efteråt redogöra för innehållet genom svar på frågor därom. Sedermera kan man möjligen snabbare få en kontroll på att eleverna uppfattat det väsentliga av innehållet genom att låta dem få till uppgift att tänka ut och föreslå rubriker för de stycken, som de läst.

Ofta hör man värnpliktiga framhålla, att soldatinstruktionen skulle bli betydligt mera intressant, om läraren i större utsträckning än som sker ville ge utblickar över ämnet — »och tala om det, som de värnpliktiga sinsemellan ofta diskutera: t. ex. våra försvarsmöjligheter och om de andra försvarsgrenarna, flottan och flyget.» Läraren bör i varje fall ej försumma att på detta sätt vidga de värnpliktigas vyer och öka deras militära allmänbildning. För att få den för soldatinstruktionen knappt tillmätta tiden att räcka till även för vidgande av de värnpliktigas militära allmänbildning gäller det emellertid att ur undervisningen utmönstra en hel del onödigt minnesstoff, varmed man alltså belastar de värnpliktiga.

Såsom exempel på meningslöst inpluggande av minnesstoff vill kommissionen relatera en åhörd lektion i skjutlära.

Läraren hade på svarta tavlan ritat upp gevärskulans 300-metersbana och därvid även antecknat, att banans höjd över marklinjen var 16, 26, 30, 28 och 18 cm på respektive 50, 100, 150, 200 och 250 m avstånd från mynningen. Eleverna fingo nu lära sig dessa centimetermått utantill. Läraren vidtog därefter den tillsynes riktiga åtgärden att stryka ut siffrorna och genom frågor förvissa sig om att eleverna verkligen lärt sig de angivna talen. Efter avslutad kontroll, vilken gav ett gott resultat, förklarade läraren emellertid helt oväntat, att man i praktiken egentligen inte hade någon användning för dessa siffror. Man avrundade dem nämligen till 2 och 3 dm. Dessa sistnämnda tal vore de enda, man i det ifrågavarande sammanhanget behövde hålla i minnet. Man frågar sig onekligen, vad det i så fall skulle tjäna till att lära in centimetertalen. Mot lektionen kunde för övrigt göras även den invändningen, att läraren ej hade till hands en målfigur för att visa och pränta in, hur riktpunkt borde väljas på de olika avstånden.

Enär soldatinstruktionen huvudsakligen har karaktären av frågande undervisning, gäller det att så avpassa själva frågetekniken, att denna undervisning verkligen blir tankeväckande. Detta är nödvändigt med hänsyn till att den moderna striden ställer allt större krav även på soldatens snabbtänktighet och omdömesförmåga. De värnpliktigas förståndsmognad gör det också möjligt att betydligt bättre, än som nu sker, i samband med undervisningen i soldatinstruktion tillvarataga deras förmåga till intellektuell självverksamhet.

I utbildningsbestämmelserna framhålles olämpligheten av att vid undervisningen använda s. k. valfrågor, särskilt sådana frågor, som kunna besvaras med endast »ja» eller »nej» t. ex. »Är kulsprutepest ett automatvapen?» Även om valmöjligheterna äro flera än två, äro sådana frågor i regel föga effektiva, enär de ofta förleda till gissning.

En annan form av förhørsfråga är den s. k. ifyllnadsfrågan, varvid läraren vanligen ur boken läser upp början av en mening, vars fortsättning eleven har att försöka rabbla upp. Detta sätt att fråga, som alltjämt förekommer vid den militära undervisningen, är självfallet olämpligt, eftersom det ej sätter elevens tankeverksamhet på prov, utan låter honom klara sig med att bara upprepa bokens ord. I all sin bekvämlighet är ju metoden rentav bedräglig, ty den förleder lätt läraren att tro, att det inpluggade och upprabblade vetandet också tillgodogjorts av eleven i form av verklig kunskap, vilket ju merendels ej är fallet.

I detta sammanhang kan nämnas, att kommissionen vid ett studentkompani t. o. m. fått höra »Krigsmannaerinran» göras till föremål för s. k. ifyllnadsfråga. Förhöret tillgick så, att de värnpliktiga i tur och ordning fingo utantill läsa upp var sin mening eller rentav del av mening, varigenom det hela blev en parodi: »Krigsman skall frukta Gud och» (förhørsledaren ropade: »Nästa man!») — »vara Konungen huld och trogen.» — (»Nästa man!») — »Han skall» (»Nästa man!») — »med nit och trohet» — (»Nästa man!») o. s. v.

Om ett sådant ämne överhuvud taget skall göras till föremål för en lektion, bör den hellre tillgå så, att någon värnpliktig, som läser väl, får föredraga »Krigsmannaerinran», vartill läraren sedan resonemangsvis knyter några tankeväckande reflexioner om de högtidliga ordens innebörd. Varje värnpliktig har ju för övrigt varit med om den stämmningsfulla och värdiga akt, då »Krigsmannaerinran» meddelas truppen.

En undervisning medelst frågor blir självfallet ej effektiv med mindre den ger eleverna rikliga tillfällen till iakttagelser och reflexioner. De böra som

sagt även så självverksamt som möjligt försöka finna den kunskap, som det gäller att förvärva. I exempelvis *J. M. Wærns* »Formell undervisningslära» (s. 55) framhålles bl. a., att frågeundervisningen är en konst, som från lärarens sida kräver omsorgsfull förberedelse, vaksamhet och förmåga till anpassning efter elevernas speciella och allmänna kunskapsförutsättningar. »Ej sällan blir frågeundervisningen något annat och mindre än den bör vara. Särskilt bör man taga sig till vara för två misslyckade eller falska former av frågeundervisning, nämligen 1) den *kraftlösa* frågeundervisning, som lägger allt så väl tillrätta för lärjungarna, att de finna svaren utan tankearbete, 2) den *förmenta* frågeundervisning, som ej är något annat än ett pockande förhör.» Vidare framhålles, att liksom frågeundervisningen kräver ett annat tekniskt förfaringsätt än förhöret, så bör även lärarens *sätt* vid sådan undervisning vara ett annat än vid ett förhör. »Vid ett förhör har läraren anledning att stå fordrande eller så att säga kommenderande gentemot lärjungarna, men vid frågeundervisning bör läraren bildligt talat stiga ned från katedern och ställa sig hjälpande och stödjande vid lärjungens sida. En sådan lektion bör alltigenom ha karaktären av en intresserad samverkan mellan lärare och lärjungar.»

I fråga om förhöret framhåller *Wærn* bl. a., att detta bör vara »på samma gång grundligt prövande, instruktivt och formellt övande» (s. 57). Denna fordran uppfyller ej den särskilt i manskapsskolorna fortfarande vanliga förhörsmetoden att låta eleverna lotterimässigt »dra» någon eller några av läraren på förhand på lappar antecknade frågor, vilka eleverna efter en stunds betänketid ha att muntligt besvara. Förutom att detta sätt blir alltför slumpbetingat, beroende på att frågorna i regel ej äro av samma svårighetsgrad, ger metoden ej det tvärsnitt av vederbörandes kunskaper, vilket en mera omfattande och ingående muntlig utfrågning kan ge. Ehuru det är lämpligt att fortfarande lägga huvudvikten vid muntliga förhör, böra dessa dock i vissa fall kombineras med sådana skriftliga förhör, genom vilka man snabbt kan få en mera omfattande kännedom om elevernas kunskaper. Bästa beskedet såväl därom som om elevernas omdömesförmåga får man givetvis genom s. k. bestämningsfrågor, d. v. s. sådana som inledas med exempelvis »varför...», »vilka äro orsakerna till...», »vad blir följderna av...» etc. Förutom att ett skriftligt besvarande av sådana frågor ställer vissa krav på vederbörandes formuleringsskicklighet, kräva de rikligt tillmätt tid såväl för besvarande som för rättande och betygssättning. Bedömningen av svaren blir för övrigt stundom vansklig, emedan det är svårt att kunna skilja mellan kunskapsinnehåll och form. Därigenom kunna en elevs kunskaper i ämnet lätt bli undervärderade i förhållande till kamraters, som ha sin styrka i själva formuleringsskickligheten. För att i möjligaste mån eliminera sådana svårigheter och dessutom vinna tid kan man därför vid skriftliga kunskapsprövningar i viss utsträckning även använda s. k. valfrågor, därest valmöjligheterna äro tillräckligt många för att försvåra gissningssofoget. Användbara äro valfrågor som exempelvis: »Vilka av följande vapen äro automatvapen:

gevär, karbin, pistol, kulsprutegevär, kulspruta, kulsprutepistol, granatkastare, pansarvärnskanon?» Eleven har endast att genom understrykning markera, vilka av de nämnda vapnen, som äro automatvapen. Genom sådana skriftliga frågor får man onekligen på ett för alla parter tidsbesparande sätt möjlighet att kontrollera faktiska kunskaper. Dock bör detta sätt för att bli tillförlitligt helst, såsom redan framhållits, kombineras med mera ingående muntliga förhör.

I fråga om muntliga förhör och lektioner anser sig kommissionen slutligen böra påpeka vissa formaliteter, som verka hämmande. Att eleven vid frågans besvarande intar god hållning, vare sig han står upp eller förblir sittande, är själfallet fullt berättigat. Ofta förekommer det emellertid alltjämt — trots bestämmelserna i den nya upplagan av soldatinstruktionen — att svaren inledas och avslutas med lärarens titel. Exempelvis: »Vilka äro underofficersgraderna?» — »Sergeant! — *Sergeant, fanjunkare.* — Sergeant! Frågan besvarad.» När läraren därefter säger till eleven »Sitt ner!» händer det även, att detta själfklara besvaras med »Skall ske! Sergeant!» Ett så överdrivet bruk av militära titlar är onekligen ej endast onödigt utan verkar rentav löjväckande, särskilt som det, såsom kommissionen varit i tillfälle att märka, leder till att vederbörandes titel upprepas ända till hundra gånger under en och samma lektionstimme.

Film och skioptikon.

Ifråga om filmens användning i utbildningsarbetet heter det i AU Inf mom. 39.

- »Film bör användas i undervisningen och utbildningen dels för att åskådliggöra truppslagens och försvarsgrenarnas verksamhet (orienterande filmer),
- dels för att åskådliggöra viss detalj i truppslags verksamhet (instruerande filmer),
- dels för att åskådliggöra konstruktion av och arbetssätt hos viss materiel (tekniska filmer).

Visning av film bör inpassas i utbildningen och ske med utbildningsenhet (pluton, kompani eller skola) samt föregås av teoretisk genomgång av det, som avses att åskådliggöras med filmen. Ledare av filmlektion skall därför väl känna filmens innehåll.

Ledare av filmlektion bör vara pluton- eller kompanichef.

Film bör icke kommenteras medan den köres. Vill ledare göra påpekanden rörande viss detalj, bör filmen stoppas och stillastående bild visas.

Sedan film efter visning teoretiskt genomgått, visas den lämpligen ännu en gång.»

Användning av film medför utan tvivel tids- och arbetsbesparing vid utbildningen. I fråga om vissa moment är filmen det nära nog enda undervisningsmedel, som står till buds för att ge de värnpliktiga en åskådlig föreställning om vad man vill klargöra. Detta gäller bl. a. andra truppslags och försvarsgrenars verksamhet, samverkan mellan olika truppslag, stridsmoment som äro svåra att iscensätta på ett tillräckligt illusoriskt sätt, t. ex. där en bild av verklighet måste skapas genom användning av rök, eldverkan av artilleri

och tunga vapen m. m. och som i praktiken icke kan framställas bl. a. av ekonomiska skäl.

Filmens värde är omtvistat. På en del håll torde den överskattas, på andra håll däremot torde dess värde ej vara tillräckligt beaktat. Hur därmed än må förhålla sig är det tydligt, att filmens värde såsom militärt bildningsmedel är i hög grad beroende av det sätt, på vilket den användes vid utbildningen. Kommissionen har i detta hänseende fått den uppfattningen, att den militära undervisningsmetodikerna i samband med filmföreläsningar lämnar en del övrigt att önska.

Vid användning av film synes man ej alltid ha fullt klart för sig, att en militär filmlektion ej är detsamma som en biografföreläsning. Det kan sålunda ej vara riktigt, att man, enligt vad som lär ha inträffat, vid ett truppförband anordnat en tre timmar lång föreläsning och därvid i tät följd visat en hel rad militära filmer.

Vid filmundervisning måste åskådarna liksom tvingas att verkligen följa med och söka tillgodogöra sig både huvudinnehåll och detaljer. Det är därför ej nog med att, som AU Inf föreskriver, »sedan film efter visning teoretiskt genomgått, visas den lämpligen ännu en gång». Vid genomgången bör ledaren framställa frågor för att förvissa sig om att det visade verkligen uppfattats. Han får därigenom också tillfälle att påpeka, vad eleverna vid nästa visning särskilt böra lägga märke till och söka uppfatta. Efter den förnyade visningen bör följa nytt förhör. Åskådarna måste inriktas på att det här gäller att tillgodogöra sig en undervisning och icke att sitta och njuta av en s. k. kortfilm.

Undervisningsmetodikerna måste ägnas ökad uppmärksamhet. Föreskrifterna i AU Inf och motsvarande utbildningsbestämmelser böra kompletteras med utförligare anvisningar om hur en filmlektion bör genomföras. Vidare bör instruktion i undervisning med film ingå i den verksamhet, för vilken de i annat sammanhang omnämnda särskilda konsulenterna avses.

I vissa fall, t. ex. då det gäller att klargöra en vapenkonstruktion, ger den stillastående skioptikonbilden ofta större behållning än filmen. Skioptikon synes emellertid föga beaktas vid den militära undervisningen. Sålunda ha truppförbanden ofta icke tillgång till materiel för skioptikonföreläsning.

Ur bildningssynpunkt men även av ekonomiska skäl — skioptikon är nämligen avsevärt billigare än film — borde undervisning med hjälp av skioptikon komma till användning i större utsträckning. F. n. finnes i handeln en s. k. bildbandapparat, avsedd för av skioptikonbilder sammansatta bildband. Anskaffnings- och framställningskostnaderna för apparater och band synas överkomliga. Det vore önskvärt, att varje kompani förfogade över en dylik apparat samt ett mindre bildbandsarkiv.

Praktiska övningar.

I det föregående har kommissionen framställt en del erinringar mot det sätt, på vilket den teoretiska undervisningen bedrives. Kommissionen har däremot i fråga om de praktiska övningarna — och dessa utgöra ju huvud-

delen av den militära utbildningen — funnit, att dessa stå på ett betydligt högre plan.

Utbildningen grundlägges genom *formella övningar*, vilka främst avse att inlära själva tekniken i handlandet. Den enskilde soldaten och truppen bringas härvid färdighet att på ett sådant sätt handhava vapen och övrig materiel samt så begagna terrängen vid förflyttning och strid, att »formerna samt grundelementen i en stridshandling behärskas vanemässigt». (AU Inf mom. 43.)

Förmågan att iakttaga, tänka, fatta beslut och handla självständigt — egenskaper, vilka utgöra en oundgänglig förutsättning för framgång i fält — utvecklas under *tillämpningsövningar*. Härvid läres soldaten således främst taktiken i handlandet.

Allmänt metodiska synpunkter på de praktiska övningarnas bedrivande återfinnas i de allmänna utbildningsbestämmelserna (AU Inf o. s. v.). Dessa bestämmelser fullständigas med »Exempel på övningars anordnande» (EAU Inf o. s. v.). Såsom ett exempel följer här närmast ett utdrag ur AU Inf.

»43. *Formell övning* avser att lära och öva såväl den enskilde soldaten som förbandet att så handhava vapen och övrig materiel, begagna terrängen, avge eld o. s. v., att formerna samt grundelementen i en stridshandling behärskas vanemässigt. Eftergifter och avvikelser från gällande reglementen och instruktioner medgivnas icke.

44. *Formell övning* avseende soldatutbildning (utbildning inom grupp) förberedes genom att ledaren i god tid delger instruktörerna vad som skall övas och hur ledaren vill hava detta utfört. *Formell övning* av förband förberedes i regel genom att övningens förlopp, åtgärder och order före övningens början genomgås i terrängen, särskilt med befälet.

Målanordningar göras enkla. Motståndare, eldverkan m. m. markeras endast när så erfordras. Vid vissa övningar kan sådan markering ersättas med muntligt meddelande. Levande motståndare böra i regel användas vid utbildning i observation och eldstrid.

45. Vid eldgivning med gevär (karbin) användes i regel laddbricka (obs. slutstyckets fullständiga tillbakaförande) och endast då så är nödvändigt lös ammunition. Vid övningar i gruppering och strid skall bärbart verktyg medföras.

46. *Formella övningar*, vilka avse soldatutbildning (utbildning inom grupp), utföras i regel gruppvis. Härigenom främjas gruppchefs intresse och ansvar för den egna gruppen.

Vissa övningar kunna emellertid utföras stationsvis, varvid grupperna eller omgångarna erhålla utbildning i skilda övningsdetaljer på olika stationer, mellan vilka de cirkulera. Viss rutin uppstår i utbildningsarbetet, då varje stationschef har att inexercera samma övningsdetaljer med avdelningarna i tur och ordning. Övning stationsvis användes, då tillgången på kvalificerade gruppchefer eller viss övningsmateriel är ringa, samt vid övningar med omfattande målanordningar.

47. *Formell övning*, som avser soldatutbildning, utföres lämpligen på följande sätt.

Övningsledaren visar (event. med instruktör), hur rörelsen, t. ex. en vapenföring, utföres på riktigt sätt.

Övningsledaren (instruktören) utför därefter rörelsen långsamt, varvid den samtidigt beskrives.

Instruktörerna öva därefter sina avdelningar på så sätt att rörelsen (del av den) utföres upprepade gånger på instruktörens befallning (avdelningsräkning). Vid behov är instruktören därvid föregångsman.

När rörelsen kan utföras formellt riktigt, inexerceras den på kommando under fortsatt kontroll och rättelse. Antalet gånger, som rörelsen utföres, är ej huvudsaken, utan det antal gånger den utföres riktigt. Det tar längre tid att bortarbota inexercerade fel än att inlära rörelsen rätt från början.

48. Av betydelse är att ledare (instruktör) kan upptäcka fel samt rätta dem på ett lämpligt sätt. Omdömet skall avgöra i varje särskilt fall. Iakttagelseförmågan måste därför tränas, först så att riktiga iakttagelser kunna göras beträffande *en* detalj, sedan så att samtidigt *flera* detaljer kunna iakttagas. Ledare (instruktör) väljer plats, där han kan göra iakttagelser, d. v. s. icke för nära truppen. Rättelser göras individuellt i form av korta, direkta påpekanden.

49. Vissa formella övningar, avseende den enskilde soldatens utbildning, kunna utföras kollektivt med två eller flera grupper samtidigt. Denna utbildningsmetod bör användas endast, då övningens art och ändamål gör det lämpligt eller då antalet instruktörer är litet eller instruktörernas kvalitet låg. Vid kollektiv utbildning av pluton i sluten ordning kan övningsledaren ofta undvara biträdande instruktörer, vilka därunder lämpligen kunna förbereda annan övning. Överdrivet användande av kollektiv utbildning skapar hos underlydande befäl minskat intresse och nedsatt ansvars känsla.

50. Formell övning, avseende utbildning av grupp (pluton, tropp o. s. v.) i gruppering och strid (skydd) samt fältskjutning utföres lämpligen på följande sätt.

Övningsledaren genomgår övningen (event. moment efter moment) i terrängen med truppen och klargör därvid hur förbandet (underavdelningen) skall uppträda ävensom skälen härför. Vid fältskjutning vidtagas därjämte förberedelser enligt 55.

Det genomgångna övas gruppvis. Övningsledaren kontrollerar, rättar och instruerar vid behov på nytt. Förnyat utförande anbefalles, om så erfordras.

Därefter övas förbandet i dess helhet.

51. *Tillämpningsövning* avser att öva såväl den enskilde soldaten som förbandet att, på grundval av vad som teoretiskt och formellt inlärts, lösa i fält förekommande uppgifter med hänsyn till de i varje *särskilt* fall rådande förhållandena. Förmågan att välja förfaringsätt och att fatta *beslut* skall härvid uppövas. Under tillämpningsövning skall även föregående utbildning befastas och fullständigast.

Tillämpningsövning (-moment) utföres i anslutning till motsvarande formella övning (moment). Vid utbildning av pluton (motsvarande) utföres tillämpningsövning dock i allmänhet såsom fristående övning. Befinnes härvid viss utbildning bristfällig, skall den förbättras främst genom ytterligare formella övningar.

En tillämpningsövning kan avse tillämpning enbart för truppen eller både för befäl och trupp. I förra fallet skall befälet vara väl förberett angående övningens ändamål och avsedda förlopp. Övningen planlägges så, att erforderlig tid för övningsförberedelser erhålles.

52. Av övningsledaren given uppgift är grunden för soldats (förbands) handlande. — — — Förutom uppgiften måste övningsledaren ange de faktorer, som äro nödvändiga att känna för uppgiftens lösande, t. ex. fiendens och egen eldverkan samt, vid fältskjutning, ammunitionstillgång. Soldaten (förbandet) måste ges ett underlag för sitt handlande (uppträdande). Alla detaljer beträffande fiendens gruppering o. s. v. skola dock icke anges från början. I fält tvingas man i regel fatta beslut på osäkra eller ofullständiga underrättelser. Chef (soldat) måste tvingas till snabbhet i beslut och handling.

53. *Tillämpningsövningar* (fältskjutningar) utföras såsom momentövningar eller sammanhängande övningar. Övningarna äro antingen enkelsidiga (ledaren reglerar målens uppträdande) eller dubbelsidiga (bägge parterna ha handlingsfrihet). Under soldatutbildningen böra till följd av utbildningens grundläggande natur huvudsakligen enkelsidiga övningar komma till användning. Dubbelsidiga

övningar böra dock tid efter annan inläggas för att förbanden tidigt skola vänjas vid strid mot levande motståndare. Övningar, under vilka eldgivning med lös ammunition sker på korta avstånd (t. ex. övning i stormning), skola göras enkelsidiga; i annat fall framtvinga säkerhetsbestämmelserna ett felaktigt förfarings-sätt (riktning i luften o. s. v.).

54. För varje tillämpningsövning (fältskjutning) uppgöres en plan som i huvudsak omfattar följande.

- 1) Övningens ändamål och omfattning i stort.
- 2) Övningsterräng, vald så att de viktigaste övningsändamålen vinnas.
- 3) Organisation, bl. a. indelning och befälsförhållanden vid övningstruppen, utrustning o. s. v.
- 4) Övningens avsedda förlopp: övningsmomenten, omfattande ett lämpligt antal detaljer, övningstruppens och målens uppträdande för varje särskilt moment samt tidens fördelning på övningsmomenten.

55. Förberedelserna för en tillämpningsövning (fältskjutning) omfatta i mån av behov följande.

- 1) Rekognosering av övningsterräng, varvid utgångsläge, målgruppering o. s. v. fastställs i detalj. Vid fältskjutning utrymmes erforderlig terräng samt avspärras områden och vägar med poster.
- 2) Genomgång i terrängen (event. på skiss) med befälet, såvida övningen avser endast truppen, samt med målanordnare (måltrupp), övriga biträden och handräckning.
- 3) Rekvisition av ammunition och materiel.
- 4) Order för utrustning, tid och plats för avlämning o. s. v. I regel är det lämpligt att övningsledaren beger sig i förväg till övningsplatsen (för att kontrollera mål m. m.).

56. Tillämpningsövning (fältskjutning), vilken utföres som momentövning t. ex. med grupp, kan ledas i huvudsak på följande sätt.

- 1) Genomgå övningsändamålet.
- 2) Ange läget i stort.
- 3) Förhör truppen rörande läget. Gruppchefen kan härvid om övningen avser såväl befäl som trupp, få använda denna tid för rekognosering, förberedande av order o. s. v.
- 4) Låt gruppchefen, event. utan att truppen är närvarande, redogöra för fattat beslut med kort motivering. Vidtag rättelser om så erfordras. Det är meningslöst att låta gruppen i sin helhet utföra övningen, om ledaren finner att övningen på grund av gruppchefens felaktiga beslut icke kommer att ge önskat resultat.
- 5) Låt truppen intaga utgångsläget samt börja övningen.
- 6) Avbryt och meddela rättelse endast när så med hänsyn till övningsändamålet visar sig erforderligt.
- 7) Övning (moment av övning), som utförts oriktigt eller — vid fältskjutning — givit dåligt träffresultat, göres om. Det är bättre att inskränka antalet planlagda övningsmoment än att låta truppen lämna övningen utan att utförda felaktigheter rättats.
- 8) Gå igenom övningen, varvid vederbörande först beredes tillfälle att redogöra för sin uppfattning av läget och sina skäl för handlandet. Genomgång skall främst avse att klarlägga i vad mån utförandet stått i överensstämmelse med läget och uppgiften och får icke, även om detsamma icke skett på det sätt ledaren tänkt sig, medföra en enbart nedgörande kritik.

Observation, samband, målangivning, måluppfattning, eldens avgivande (sikte, riktpunkt, eldhastighet, träffresultat m. m.) samt terrängens begagnande skola ständigt göras till föremål för kontroll. Brott mot elldisciplinen, som kan antagas bero på bristande vilja, skall bestraffas. Vidare skola vederbörande chefs åtgärder för spaning, observation, skydd, samband och fältarbeten alltid beaktas.

57. Vissa övningar (övningsdetaljer), dock icke fältskjutning i trupp, kunna utföras som tävlingar mellan förband eller enskilda soldater.

Anordnande av tävlingar, vid vilka tidtagning förekommer, bör ske först då ifrågavarande rörelse o. s. v. kan utföras formellt riktigt. Tävling skall anordnas så, att noggrann kontroll och rättvist bedömande kan ske. Resultaten skola meddelas truppen.

Överdrivet användande av tävlan avtrubbar intresset. Tävlan får aldrig bli självändamål.

Isärtagning och sammansättning av vapen (instrument) får icke ske 'på tid'.»

Utdrag ur EAU Inf 1940 års uppl. följer här nedan.

»Exercis III.

Bajonettstrid.

II. Övningsändamål. Bajonettens på- och avtagande på stället och under förflyttning (248). Gevärets hållande under framryckning till handgemäng. Utgångsställning för bajonettstrid (249) samt förflyttningar och vändningar (250, 251).

Utbildningsståndpunkt. Första övning.

Utförande. Plutonchefen visar och instruerar detalj för detalj med gruppcheferna. Inövandet sker därefter enligt i exercis I givna anvisningar gruppvis — kollektivt. Plutonchef anbefaller för varje övningsmoment vad som därunder skall övas.

Särskilt iakttages att utgångsställning för bajonettstrid blir lämpad för varje man. Enhetlighet får och kan icke eftersträvas.

Tid. Omkring 1 timme.

VII. Övningsändamål. Övningarna avse särskilt att uppöva en beslutsam och riktig användning av vapnen m. m. under närstrid.

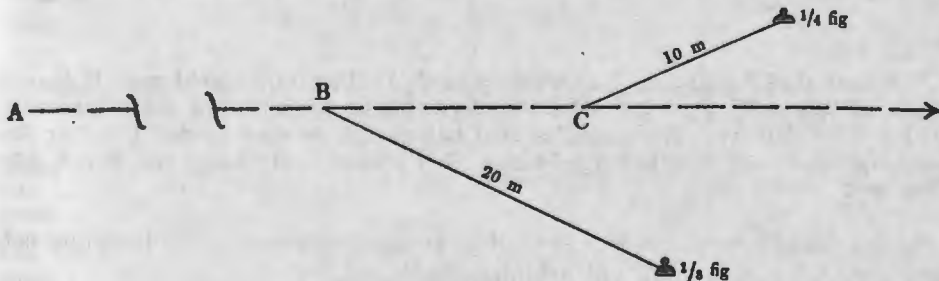
Utbildningsståndpunkt. Grundläggande färdighet bibringad under formella övningar enligt ovan.

Anvisningar. Beslutsamhet och snabbhet i uppfattningen frambringas genom överraskande uppträdande av motståndaren. Målanordningarna skola sålunda vara okända för den soldat, som övas. Beslutsamheten och kraften i uppträdandet vinner på att ett vanemässigt hanterande av vapnen inövats under de formella övningarna.

Utförande. Enligt IV.

Station nr 1. Ledare. Gruppchef.

Snabbt avgivande av skott i stående ställning efter kort framryckning.

Mål. $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ fig. visas på tecken.

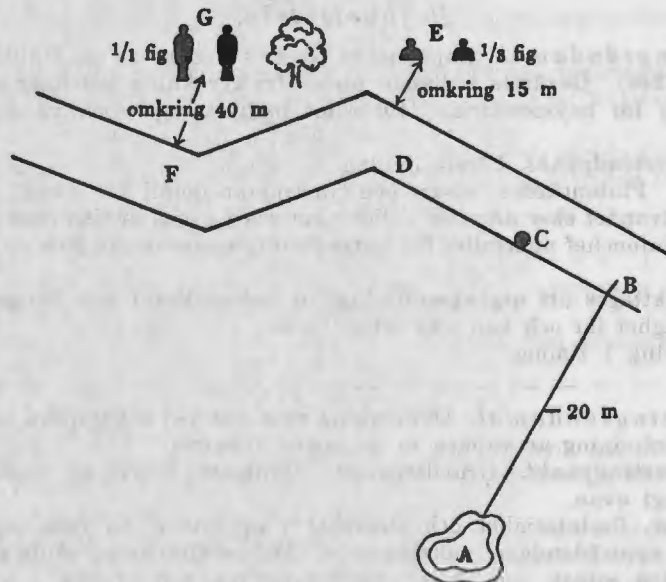
Läge. Gskytt under framryckning vid gruppens inbrytning.

Skytten startar från liggande ställning vid A. Vid B visas $\frac{1}{3}$ fig. Ett skott avgives. Vid C visas $\frac{1}{4}$ fig. Ett skott avgives. Eldställning enligt skyttens val beroende av terrängen. Kammarammunition lämplig.

Station nr 4. Ledare. Gruppchef.

Hgreld, bajonettstrid och geld under närstrid.

Läge. Grupp under inbrytning.

Gskytt i skyddsställning (i granatgrop) vid A. Därifrån hgrelld mot B (kastet upprepas tills träff i värnet erhållits, dock högst 3 ggr). Vid träff intrusning vid B. Vid C bulvan, vilken anfallas med bajonett, kolv eller spade. Därefter förflyttning till D och därifrån hgrelld mot E. Fortsatt förflyttning till F och därifrån geld mot G.»

Frågavarande bestämmelser äro enligt kommissionens mening lämpliga och böra vara till god ledning vid utbildningsarbetet.

Formella övningar.

De senaste krigserfarenheterna ha ytterligare bestyrkt, att soldaten måste lära sig att så behärska de tekniska färdigheterna, att dessa kunna utföras helt automatiskt. En sådan automatisering förutsätter, att övningarna bedrivs såsom s. k. drill.¹

Ordet drill har i vårt land länge haft mindre god klang. Drill har nämligen kommit att förknippas med utslag av militärt pedanteri och översitteri och ofta gjorts liktydigt med gammalmodig stramexercis, vilken — menar man — saknar betydelse för striden. Ingen förnekar, att man för att bli exempelvis en perfekt typograf eller maskinskrivare behöver ej blott undervisning utan framförallt lång och trägen övning. Ännu mindre kan förnekas, att man för att bli en framstående idrottsman behöver ej blott instruktion utan främst både långvarig och intensiv träning. Däremot tycks man ej ha lika lätt att förstå, att det för en fullgod soldat ej är tillräckligt med enbart instruktion utan att det också behövs såväl ett noggrant inexercerande av färdigheterna som en grundlig träning. Vissa tecken till förståelse för träningsans och rentav drillens betydelse ha dock på sistone kunnat skönjas. I Idrottsbladet den 12 maj 1941 förekommer en uppsats av redaktören *Torsten Tegner*, där det heter:

»Drillens uppgift är icke att trakassera, att göra de underhavande till beläten utan: *att befria dem från bestörtningens, villrådighetens, irrandets och felleppets fador och fruktansvärda konsekvenser.*

Drillens uppgift är:

att få den enskilde mannen att automatiskt utföra de elementära greppen: rätt påtaga gasmasken på det givna tecknet... osäkra handgranaten... i rätta ögonblicket kasta ögat på befälhavaren;

att därigenom skänka honom möjligheten att tänka; ta betäckning bättre, lyssna bättre, sikta bättre, samarbeta bättre, avancera bättre;

att behålla truppen som trupp... då en mindre disciplinerad trupp faller sönder till en skock... eller en hög sönderskjutna kroppar;

att därigenom förstumma och oskadliggöra fienden, i stället för att själv bli förstummad;

och att därmed minska förlusterna i de egna leden.

Att arbeta för 'drill' i en trupp är alltså *att spara truppen.* 'Drill', rationalisering, är... det måste *varje* truppdeltagare som gått igenom ekluten djupt tacksam erkänna... *ett förnämligt hushållande med liv och lem.»*

Enligt kommissionens mening har drillen såsom metod vunnit tillbörligt beaktande vid exercis i sluten ordning, som ju endast omfattar jämförelsevis enkla och begränsade rörelser, vilka därför lätt kunna göras till föremål för drillövningar. Däremot synes drillen ej tillräckligt ha utnyttjats vid utbild-

¹ Ordet drill är av tyskt ursprung men har med åren kommit att brukas internationellt såsom en benämning på mekaniskt inövande av färdigheter av olika slag, icke blott militära utan även civila. I den angloamerikanska pedagogiska litteraturen förekommer sålunda »drill work» såsom ett synonymt begrepp till »habit-formation» (danandet av vanor). Begreppet drill har sedan länge varit ett militärt reglementerat uttryck i Amerika, England, Holland, Danmark och Schweiz. Det amerikanska exercisreglementet har sålunda länge benämnts Infantry Drill Regulations.

ningen i eldstrid och närstrid, vilken till sin natur är mera komplicerad och därför svårare att öva drillmässigt. Såsom exempel på de menliga följderna härav förtjänar nämnas, att enligt vad kommissionen haft tillfälle iakttaga träffresultat vid fältskjutningar stundom blivit dåliga just av den *anledningen*, att skyttarna ej tillräckligt behärskat de rent tekniska eldstridsdetaljerna. Sålunda har t. ex. ingående i eldställning, omladdningar, målväxlingar o. s. v. ofta tagit så lång tid, att målen hunnit försvinna, innan de blivit träffade. Enär även försummelser ifråga om en så enkel åtgärd som vapnets säkrande före förflyttning alltjämt förekomma — stundom med vådaskott som följd — inses utan vidare, att omsorgsfull inövning — drill — ej minst ifråga om sådana detaljer är oundgängligen nödvändig.

Exempel på drillövningar vid utbildningen i eldstrid och närstrid böra därför ingå i EAU Inf och motsvarande föreskrifter.

Däremot synes man på sina håll använda drillen på områden, där den ej hör hemma. Så bör drill exempelvis ej användas för att inöva taktiska förfaringssätt. Ett exercismässigt inövande av ett visst sätt att utföra t. ex. stormning leder lätt till ett stereotyp handlande. Däremot kunna stormningens detaljer drillas var för sig: förflyttningen med språng, handgranatkastningen, inrusningen, höftskottet, bajonettstöten o. s. v. Men stormningen som sådan måste inövas genom ett stort antal tillämpningsövningar med växlande lägen.

Kommissionen har vid flerfaldiga tillfällen kunnat konstatera en viss oförmåga hos instruktörerna — ej blott gruppchefer utan stundom även plutonchefer — att utnyttja tiden till verklig *övning*. Alltför mycken tid åtgår till instruktion och teoretiska utläggningar eller ofta nog rent ut sagt till »prat», medan själva övandet, vilket dock är det väsentliga, kommer i efterhand.

Det är för de flesta otvivelaktigt lättare att prata än att öva. Benägenheten att hemfalla åt prat på bekostnad av övning sammanhänger även med vissa brister i befälsutbildningen. Dessa ha redan antytts på tal om befälets utbildning (s. 23) och komma att närmare beröras i samband med det fast anställda manskapets militära utbildning (kap. V).

I syfte att av den formella utbildningen utvinna största möjliga effekt användes ofta en metod, enligt vilken *plutonchef* så mycket som möjligt håller utbildningen i egen hand. Han instruerar själv alla nya rörelser och ställningar samt inexercerar likaledes själv med hjälp av ställföreträdaren färdigheterna, under det att instruktörerna (gruppcheferna) huvudsakligen användas för att rätta fel och taga hand om sådana värnpliktiga, som ha svårt att följa med. Den enskilda utbildningen bedrivs sålunda inom plutonens i stället för gruppens ram. Härvid kan inexerceras nära nog allt, som hör till den enskilde soldatens formella utbildning, såsom vändningar på stället, marschs anträdande och avbrytande, gevärsföringar, skydds- och eldställnings intagande, förflyttningssätten under gruppering, bajonettstrid, gasmaskens på- och avtagande o. s. v. Med denna utbildningsmetod söker man att eliminera

den tidsförlust, som uppstår genom ovana instruktörers benägenhet för långa och tidsödande instruktioner, som truppen för övrigt har svårt att tillgodogöra sig.

Flera nackdelar äro emellertid förknippade med denna metod. Det kan nämligen icke undgås, att den enskilde karlen blir mindre övervakad och omhändertagen, om han utbildas i pluton i stället för i grupp. Fel upptäckas ej lika lätt, varav följer, att de inexerceras. Om en karl har särskilt svårt att utföra en viss rörelse, uppmärksammas detta kanske icke, och han får sålunda ej den handledning, han behöver. Soldaten distraheras därav, att han måste ha sin uppmärksamhet riktad på plutonchefen samtidigt som han har att åhöra och efterkomma de rättelser, som ges av instruktören. Plutonchefs möjligheter att planera och förbereda hela plutonens utbildning i stort minskas också genom att hans tid och krafter på detta sätt tagas i anspråk för ren instruktörstjänst. Det underlydande befälets intresse för utbildningen avtrubbas, då ju ansvaret faller på plutonchefen. Metoden har även den svagheten, att instruktörerna själva ej få tillfälle till övning i trupputbildning.

Ifråga om vissa formella övningar, t. ex. skjutning med eldhandvapen, måste man tillgripa ett helt annat förfaringssätt. Enär noggrannhet och handledning i nära nog varje detalj erfordras för ett gott resultat, måste befälet vid dylika övningar ta hand om varje man för sig. Befälet räcker härvid självfallet ej till för att samtidigt öva alla enskilt. För dem, som för tillfället ej övas av befälet, måste anordnas s. k. *fyllnadsövningar*. Dessa kunna ordnas antingen såsom enskilt arbete, tvåmansarbete eller såsom övningar, ledda eller övervakade av särskilt avdelat befäl. Såsom ledare kunna i vissa fall även lämpliga värnpliktiga användas. Såsom exempel på övningsdetaljer, som kunna vara lämpliga såsom fyllnadsövningar, kunna nämnas mekanismföringar, riktning, avfyring, materielkännedom, soldatinstruktion, observation, avståndsbedömning och avståndsbestämning, rapportföring, morsering och stationstjänst för signalister, teoretisk riktning för artillerister, trafikföreskrifter för motorförare o. s. v. Man måste emellertid beakta, att *fyllnadsövningarna* ej få göras så omfattande eller så ansträngande, att det för tillfället *väsentligaste* övningsändamålet eftersättes.

Vid infanteriet synes man i allmänhet utnyttja möjligheterna att anordna *fyllnadsövningar*, och dessa bedrivs i regel också på ett tillfredsställande sätt. Vid specialtruppslagen däremot har man ej tillräckligt beaktat värdet av sådana övningar. Såsom exempel härpå kan anföras en övning i pistolskjutning (skolskjutning) för signalister, vilken kommissionen hade tillfälle följa vid ett artilleriregemente. Befälet bestod av 1 underofficer och 2 eller 3 underbefäl. Enligt vad övningsledaren upplyste, var skjutningen anordnad huvudsakligen för sådana värnpliktiga, som varit sjukskrivna, tjänstlediga eller vilka av annan anledning behöfde särskild övning. Skjutningen kunde endast genomföras med ett fåtal man i sänder. Huvuddelen av styrkan — 57 man — låg faktiskt i gröngräset under nära tre timmar utan att härunder *erhålla någon* som helst utbildning. Här om någonsin hade *fyllnadsövningar*

varit på sin plats. Övningar i såväl morsering som stationstjänst hade mycket väl kunnat bedrivas under ledning av några av de värnpliktiga.

I detta sammanhang vill kommissionen framhålla nödvändigheten av att fyllnadsövningar i större utsträckning, än som vanligen sker, anordnas just vid artilleriet, där tjänsten stundom är sådan, att dödtid eljest lätt uppkommer. Lämpliga fyllnadsövningar böra alltid vara i förväg planlagda, så att de utan dröjsmål kunna igångsättas — på batteriplatsen för servispersonalen och på fordonsplatsen för kuskarna respektive motorförarna. Särskilt nu för tiden, då även artilleristerna måste vara beredda på att kunna avvärja överraskande anfall t. ex. av stridsvagnsförband, finnes stoff för fyllnadsövningar.

Kommissionen finner det sannolikt, att en av anledningarna till klagomålen över dödtid och tomgång i det militära utbildningsarbetet just varit, att man ej förstått att anordna fyllnadsövningar i tillräcklig omfattning.

Närmare föreskrifter och anvisningar för fyllnadsövningar böra införas i utbildningsbestämmelserna för de olika truppslagen.

Tillämpningsövningar.

Under den korta utbildningstid, som hittills stått till förfogande, har vid de praktiska övningarna huvudvikten helt naturligt måst läggas vid den formella sidan av utbildningen. Man har endast undantagsvis hunnit fram till tillämpningsövningar i verklig mening. Med hänsyn till utbildningens effektivitet är detta emellertid att beklaga, eftersom sådana övningar äro oundgängligen nödvändiga för att lära såväl befäl som trupp att i taktiska lägen tillämpa de tekniska färdigheter, som förvärvats i samband med de formella övningarna. Eftersom tillämpningsövningar just avse tillämpning av formerna, kan man härvid givetvis icke bortse från det formella. Man får dock ej förväxla det formella och det taktiska, som hittills ofta skett. Det förekommer alltså, att man vid tillämpningsövningar inexercerar vissa stereotypa tillvägagångssätt, som föga eller intet ha med verkligheten att skaffa.

Ehuru det i utbildningsbestämmelserna föreskrives, att övningsplanen skall vara enkel och icke bör göras så detaljerad, »att ledaren bindes beträffande viss lösning», finner man i verkligheten ofta, att vederbörande äro alltför bundna av på förhand uppgjorda detaljerade planer. Övningsledaren tänker sig sålunda, att den taktiska uppgiften skall lösas på ett visst sätt, ordnar mål därefter och bestämmer övningens förlopp uteslutande med hänsyn till denna lösning. När det sedan inträffar, att truppen väljer ett annat, kanske lika lämpligt tillvägagångssätt, nödgas ledaren för att övningen skall gå i lås påtvinga truppen sin egen lösning. Ofta sker detta på ett sådant sätt, att truppen småningom förlorar lusten till självständigt handlande. »Hur jag än bär mig åt, är det fel.» Eller också söker man i fortsättningen anpassa sitt handlande icke efter vad man anser läget kräva utan med hänsyn till hur man tror, att ledaren vill ha det. Antingen rubbas förtroendet för ledaren eller ock får man den uppfattningen, att endast *en* lösning är den rätta.

För att tillgodose huvudsyftet med tillämpningsövningar, vilket ju är att

utveckla vederbörandes omdömesförmåga, initiativ och handlingskraft, måste man se till att de taktiska lägena bli tillräckligt omväxlande och därmed verk-
 lighetstrogna. Ty »i fält växla lägena ständigt», såsom framhålles i Inf R.

Vid tillämpningsövningar liksom vid andra övningar måste repetition före-
 komma i tillräckligt stor utsträckning. Därvid bör övningen dock ej genom-
 föras i identiskt samma form, ty i fält förekomma aldrig två helt lika lägen.
 Det är den upprepade övningen — men icke i ett och samma utan i olika
 lägen — som utvecklar förmågan att handla alltefter lägets skiftningar. Så-
 som exempel på olika tillvägagångssätt vid sådan repetition kunna nämnas
 två skilda övningar i grupps stormning, som kommissionen följt, vardera om-
 fattande ungefär två timmar. Båda övningarna ägde rum på ett framskridet
 stadium av gruppens utbildning. Vid den ena upprepades övningen ett flertal
 gånger i identiskt samma form, vid den andra gjordes övningen om, minst lika
 många gånger, men för varje gång lät ledaren »fienden» uppträda på ett helt
 annat och för den anfallande oväntat sätt. Det säger sig självt, att det sist-
 nämnda förfarings sättet med hänsyn till tillämpningsövningars syfte var det
 riktiga.

Tävling.

För att stimulera intresset och sporra de värnpliktiga till bästa möjliga
 prestationer har det varit vanligt att i viss utsträckning bedriva en del
 övningar i form av tävlan. Det ligger emellertid i sakens natur, att denna
 metod ej med fördel kan tillämpas inom alla övningsgrenar. Den torde bäst
 komma till sin rätt vid övningar, som avse att uppdriva hastigheten vid vissa
 rörelser och handgrepp.

På sina håll synes man emellertid ha varit benägen att använda tävlings-
 metoden på områden, där den icke passar, d. v. s. vid övningar, där hastig-
 heten ej får uppdrivas på bekostnad av noggrannhet, t. ex. isärtagning och
 hopsättning av mekanismer. Förutom att tävlingsmetoden i sådana fall lätt
 leder till skador på materiel, gör den ej full rättvisa åt den enskildes arbets-
 sätt. Somliga människor äro ju till sin natur långsamma men arbeta på ett
 desto mera noggrant sätt, vilket icke bör underskattas, som emellertid lätt
 sker vid hastighetstävlingar. Dessutom kunna tävlingar, om de användas i
 alltför stor utsträckning, lätt leda till att den inbördes konkurrensen utvecklas
 ensidigt på bekostnad av kamratskap och samarbete. Dessa sistnämnda egen-
 skaper komma bättre till uttryck vid tävlingar mellan lag, patruller, grupper
 o. s. v., varvid varje man alltefter sin förmåga får tillfälle att bidra till det
 gemensamma resultatet. Då dessa egenskaper med hänsyn till krigets krav
 ej äro de minst värdefulla, förordar kommissionen, att tävlingar av sistnämnda
 slag beredas större utrymme än hittills i utbildningen.

* * *

Den militära utbildningen har två *huvudsyften*, till synes oförenliga:
 å ena sidan skall soldaten fostras till lydnad och till ett vanemässigt och
 formellt oklanderligt utförande av vissa handgrepp, rörelser m. m.;

å andra sidan skall han bibringas förmåga av självständigt tänkande och handlande.

Den formella utbildningen utgör en betingelse för ett självständigt och beslutsamt handlande. Ty endast om soldaten behärskar formerna, kan tankeverksamheten frigöras från det rutinmässiga och koncentreras på det i varje läge väsentliga, d. v. s. *vad* som skall göras.

Uppfostran till disciplin i inskränkt bemärkelse och vanemässighet kräver ett undertryckande av personligheten, medan utvecklandet av förmågan till självverksamhet förutsätter motsatsen, nämligen frihet att tänka och handla.

Stora krav ställas därför på utbildningsmetodiken. Denna måste växelvis tillgodose båda sidorna i utbildningen, så att den ena icke utvecklas på den andras bekostnad.

När utbildningen avser vanemässighet i uppträdandet, måste stora krav ställas på att exempelvis handgrepp och rörelser utföras formellt **fullt riktigt**. Avser övningen åter utvecklandet av soldatens självverksamhet, måste utbildningen givas sådan karaktär, att den vädjar till den värnpliktiges fantasi och taktiska omdöme och försätter honom i lägen, där han tvingas att fatta beslut och omsätta dessa i en anda av kraft och energi.

Det torde vara en rätt vanlig erfarenhet, att värnpliktiga vid början av utbildningen i exercis II — gruppering och strid — samt fälttjänst ofta visa prov på lust att handla, varvid de använda sitt sunda förnuft för att lösa givna uppgifter. Efter hand som utbildningen fortskrider, framträder emellertid ofta en obenägenhet att handla, som stundom tager sig uttryck i utpräglad passivitet, varvid de handla blott på order.

Den formella utbildningen till lydnad och vanemässighet dominerar under utbildningens första del. Den unge rekryten växer vecka efter vecka mer och mer in i formen, varunder hans personlighet tränges tillbaka och initiativförmågan slappas. En större omväxling mellan formella övningar och tillämpningsövningar redan under första delen av utbildningen vore ägnad att motverka detta. Så tidigt som möjligt böra därför korta men enkla tillämpningsmoment läggas in i utbildningen.

Den efter hand ofta inträdande passiviteten kan även tillskrivas en annan orsak. Soldatens vilja till självverksamhet hämmas genom en alltför negativ kritik, som i första hand lägger vikt vid det, som är dåligt och hänger upp sig på småsaker. Härigenom bibringas inte bara den slöe och likgiltige utan även den villige småningom den föreställningen, att vad han än gör, så är det fel, och att det därför är lika bra att inte göra någonting alls — annat än på order.

Såsom redan framhållits, måste särskilt den tillämpade utbildningen mera än som sker inriktas på att stimulera viljan till självverksamhet och lusten att handla. Ätminstone till en början bör man mindre fästa sig vid valet av förfaringssätt utan mera vid den anda av kraft och energi, med vilken ett beslut omsättes. Soldaten måste inse, att det betydelsefullaste är att han handlar och handlar *målmedvetet* och *energiskt*. Ett ängsligt »vägande på guldväg» för att nå fram till det riktigaste förfaringssättet, vilket för övrigt i regel är

svårt att fastställa, har föga med verkligheten att skaffa. Den som handlar snabbt, målmedvetet och energiskt, vinner oftast försteg framför fienden, även om den valda lösningen icke skulle vara den ur alla synpunkter bästa.

Kommissionen har fått det intrycket, att *kritik* vid tillämpningsövningar ofta nog tar sig uttryck i en ingående granskning av beslut och tillvägagångssätt, medan den anda, i vilken besluten tillkommit och genomförts, alltför litet beaktas.

Under krig utsattes soldaten för de hårdaste själsliga och kroppsliga påfrestningar. En fredsutbildning, som icke förbereder soldaten för dessa påfrestningar och sätter honom i stånd att bemästra och övervinna dem, är långtifrån tillräcklig. Fredsutbildningen måste därför med nödvändighet vara *hård* och *krävande*.

Fältreglementet för armén anger på följande sätt den anda, som bör karakterisera truppföringen i fält:

»Chef vinner truppens förtroende genom sitt personliga föredöme. Han skall dela faror och umbäranden med sina underlydande. Truppföringen skall präglas av omsorg om truppens bästa. Att upprätthålla krigstukten utan eftergift är grundvillkoret för truppens användbarhet och är till allas fördel. Råtttrådigheten fordrar, att duglighet gives erkännande, medan försumlighet beivras. Krigstukten vidmakthålles säkrast även i de farligaste lägen, om den bygges på ömsesidig tillit. Chef, som äger sina underlydandes förtroende, kan av dem kräva utomordentliga insatser. — — — Truppens krafter skola sparas till avgörande skeden, då de hänsynslöst uttagas till det yttersta. Den, som i onödan anstränger trupp, motverkar framgång. Krav, som överstiga truppens förmåga, skada tillförsikten och förtroendet för chefen.»

Samma anda bör prägla även befälsföringen i fred. Stora och ständigt stegrade krav måste därför ställas.

Svensken har svårt att underordna sig krav, vilkas ändamål han icke förstår. Vet han blott varför, har han lättare att underkasta sig även de största ansträngningar. Det gäller därför, alldeles särskilt då stora kraftprov utkrävas, att beakta vad som föreskrives i AU Inf, nämligen att »ändamålet med varje övning skall vara fullt klart för ledare, medhjälpare och trupp». Det kan emellertid självfallet inträffa, särskilt under större fälttjänstövningar liksom givetvis även i fält, att sådan orientering icke kan lämnas. Men enligt kommissionens iakttagelser inträffar det alltför ofta, att truppen icke ens då så ske kan underrättas om övningens ändamål och därmed icke heller göres medansvarig för resultatet.

Ökad hårdhet vid fredsutbildningen kräver med nödvändighet ökad omsorg om truppen från befälets sida. Chefs första tanke skall gälla truppen och hans omsorg om denna skall taga sig uttryck i *praktiska* åtgärder.

Speciella synpunkter på utbildningens bedrivande inom olika övningsgrenar och ämnen.

De olika övningsgrenarna och ämnena kunna uppdelas i dels allmänt militära övningsgrenar och ämnen, i vilka utbildning bedrivs vid samtliga truppslag, dels för de olika truppslagen speciella övningsgrenar och ämnen.

Till de *allmänt militära* övningsgrenarna och ämnena kunna räknas:

- exercis I: utbildning i sluten ordning;
- exercis II: utbildning i gruppering och strid;
- exercis III: utbildning i närstrid, pansarförstöring och gasskydd;
- skjutning: utbildning i skjutning samt i observation, avstånds- och målbestämning;
- skidlöpning;
- fälttjänst: utbildning i orientering, i tjänst som sambandskarl, order- och rapportförare samt post, i posterings- och patrulltjänst, i förläggnings- och förplägnadstjänst samt i marsch och transport;
- gymnastik och idrott;
- materielkunskap och materielvård;
- hälso- och sjukvård;
- soldatinstruktion.

Bland de olika truppslagens *speciella* övningsgrenar och ämnen märkas följande:

- vid kavalleriet: ridning;
- vid artilleriet: {tjänst till fots med pjäser (pjäsexercis, riktutbildning)
rid- och körutbildning, tjänst med fordon;}
- vid ingenjörtrupperna: s. k. militärtekniska övningsgrenar såsom befästnings-, väg-, järnvägs-, krigsbro-, förstöringsarbeten samt motortjänst, hästtjänst m. fl. specialgrenar;
- vid signaltrupperna: s. k. militärtekniska övningsgrenar såsom allmän signal-, linje-, stationsbyggnads- och stationstjänst, samt motortjänst, hästtjänst m. fl. specialgrenar;
- vid trängtrupperna: underhållstjänst, anspannstjänst, sjukvårdstjänst;
- vid intendenturtrupperna: underhållstjänst, bageritjänst, slakteritjänst.

Kommissionen finner icke anledning att ingå på en granskning av utbildningens bedrivande inom samtliga dessa övningsgrenar och ämnen utan begränsar sig till endast vissa av dem, beträffande vilka kommissionen har principiella synpunkter att anföra.

Exercis I.

(Utbildning i sluten ordning).

Ändamålet med exercis I framgår av AU Inf mom. 61, där det heter:

»Exercis i sluten ordning är ett medel att grundlägga och vidmakthålla disciplinen och att sammansvetsa truppen.

Skall syftet med exercis vinnas, måste den bedrivas med allvar och noggrann-

het, formerna skola intagas på det sätt, som infanterireglementet föreskriver, rättning i sida och djup fördras, den enskilde soldaten intaga riktig ställning o. s. v. För det ändamål, som här avses, skola samlingsrörelser användas. Genom dessa inläras formerna och vänjes truppen vid att hastigt finna sig till rätta och ordna sig under växlande förhållanden.»

Under åren närmast efter det förra världskriget uteslötos ur exercisen i sluten ordning alla rörelser och handgrepp, som icke ansågos oundgängliga för ett ordnat uppträdande. Denna åtgärd var enligt kommissionens mening lämplig och riktig. Samtidigt sänktes emellertid fordringarna i återstående delar av exercisen i sluten ordning på ett sätt, som ogynnsamt påverkade utbildningen i övrigt.

Det må i detta sammanhang framhållas, att en av kommissionens medlemmar, som under nu pågående krig haft tillfälle att på ort och ställe dryfta utbildningsspörsmål med finska officerare, genomgående av dem fått det svaret, att man efter kriget komme att lägga större vikt vid den formella utbildningen i allmänhet och vid exercisen i sluten ordning i synnerhet. De väsentligaste bristerna i den finske soldatens utbildning ansågo dessa officerare vara, att just de egenskaper, som exercisen i sluten ordning har förmågan att frammana, under fredsutbildningen icke blivit tillräckligt utvecklade.

Ifråga om utbildningens bedrivande i denna övningsgren föreskrives i AU Inf bl. a. följande:

»62. Utbildningen får icke stegras så snabbt, att precisionen i utförandet av detaljerna eftersättes. Till en början efterges därför på kraften och farten i rörelserna, för att formriktigheten skall bli tillgodosedd. I den mån färdighet och säkerhet vinnes, sker utförandet i hastigare och kraftigare tempo. Uppdrives i början farten och kraften på bekostnad av det riktiga utförandet, kunna fel uppstå, som sedermera endast med svårighet kunna bortarbetas. Soldaten behöver även någon tid för att finna sig till rätta i de nya förhållandena. För tidig exercis i trupp, med undantag av samlingsrörelser, kan ge ett dåligt utbildningsresultat.

63. Ett övningspass bör icke omfatta mer än 1 timme. Längre övningspass uppdelas på olika tider under dagen. Sedan grunderna inlärts, bedrivs exercis, minst en gång dagligen, under korta intensiva övningspass om 10—15 min. på kaserngård, i öppen och betäckt terräng, i mörker och med påtagen gasmask.

Exercisen skall icke endast omfatta marsch, vapenföringar, samlingsrörelser o. s. v. utan även laddning, vattenhämtning, lossande av verktyg, packnings på och avtagande, lv m. m.

64. Exercisen bör i allmänhet utföras under givakt. Stundom bör den dock utföras omväxlande under givakt och manöver (lediga) för att därigenom framkalla skärpt uppmärksamhet. För samma ändamål bör man stundom kommendera med växlande röststyrka. Fordringarna på utförandet få härvid icke eftersättas.

Exercis på tecken är även ett utmärkt medel för att framtinga ökad uppmärksamhet.

Exercis i pluton (grupp, tropp) bör ofta utföras med ökade luckor och avstånd, vilket underlättar kontrollen av den enskilde soldaten.

Slapp och slentrianmässig exercis får icke äga rum. Den verkår motsatsen till vad som avses. Exercisen måste, för att ändamålet därmed skall nås, bedrivas

med kraft och verka uppryckande. För varje exercispass skall en bestämd avsikt föreligga. Passets genomförande beror mindre på 'planen' för exercispasset än på chefens förmåga att åstadkomma reagens hos truppen under passet. Exercera icke på måfå!»

Emot gällande bestämmelser för utbildningen i exercis I, sådana dessa framgå av det i det föregående gjorda utdraget ur AU Inf, har kommissionen intet att erinra vare sig ifråga om angivande av övningsgrenens ändamål eller sättet för utbildningens bedrivande.

De erinringar, som från olika håll framställts mot exercis i sluten ordning, torde i de flesta fall ha sin grund i att utbildningen i denna övningsgren ej bedrivits på ett rationellt sätt och med beaktande av de principer, som kommit till uttryck i de ovan anförda utbildningsbestämmelserna. Utbildningen har nämligen på sina håll haft och har för övrigt alltjämt karaktären av ett själlöst »harvande». Detta synes gälla särskilt specialtruppern.

Enligt vad kommissionen så sent som i slutet av juli 1941 iakttagit, har utbildningen i exercis I vid vissa truppförband ännu under rekrytskolans fjärde månad bedrivits under så lång tid som 1½ timme per dag. I allmänhet har det vid denna tidpunkt ej kunnat vara fråga om att inlära några nya former, rörelser eller handgrepp utan endast gällt repetition av det, som förut redan inlärts. Det säger sig självt, att en sådan repetition, om den bedrivs under så lång tid dagligen, som här skett, lätt nog urartat till just »harvning». Det är tydligen nödvändigt, att de inspekterande myndigheterna ägna ökad uppmärksamhet åt denna utbildningsgren och därvid tillse, att man efterlever gällande utbildningsbestämmelser, vilka ju föreskriva, att sedan grunderna vederbörligen inlärts, exercis skall bedrivas »under korta intensiva övningspass om 10—15 min».

Exercis II.

(Utbildning i gruppering och strid).

Ändamålet med utbildningen i exercis II framgår av följande utdrag ur AU Inf:

»66. Utbildning i gruppering och strid är den betydelsefullaste utbildningsgrenen.

Utbildningen skall icke blott inriktas på att inlära taktiska och tekniska kunskaper och färdigheter. Den skall främst söka utveckla kraft och uthållighet i anfall och seghet i försvaret.

Huvudvikten lägges på tillämpningsövningar.

Förmågan att bedöma läge och terräng uppövas genom förklaringar och frågor. Terrängbedömning kan övas t. ex. i samband med marscher.»

Denna övningsgren är numera av stor betydelse ej endast för infanteriet. Sålunda framhålles exempelvis följande i AU Art:

»58. Då artilleriet i regel självt skall svara för sitt skydd, är gruppering och eldstrid en betydelsefull utbildningsgren.

Utbildningen skall icke blott inriktas på att inlära tekniska och vissa taktiska kunskaper och färdigheter. Den skall dessutom, och främst, söka utveckla det initiativ, den kraft och uthållighet, som fordras för att under marsch, förläggning,

stridsgruppering och strid skydda artilleriet och då så erfordras undandriva fientliga avdelningar, som söka hindra dess verksamhet.

Soldat skall läras att djärt och beslutsamt och utan hänsyn till egna risker gå fienden inpå livet. Betydelsen av att överraska fienden (överrumpling, bakhåll) skall framhållas.

Enskild soldats och trupps förmåga att vid överraskande beskjutning handla snabbt och vanemässigt skall uppövas. Handfallenhet och obeslutsamhet skall från början bortarbetas.

Huvudvikten lägges på tillämpningsövningar.»

Ifråga om utbildningens bedrivande innehålla gällande bestämmelser utförliga och enligt kommissionens mening i huvudsak lämpligt avfattade anvisningar.

Enligt bestämmelserna skall huvudvikten läggas på tillämpningsövningar. I de allmänna föreskrifterna för praktiska övningar (AU Inf mom. 51) angives, att »tillämpningsövning(-moment) utföres i anslutning till motsvarande formella övning (moment)». Att så verkligen sker synes kommissionen särskilt betydelsefullt just ifråga om utbildningen i gruppering och strid, där den tillämpade utbildningen bör taga sin början snarast möjligt och pågå jämsides med den formella. På så sätt kan den formella utbildningen ske mot en mera verklighetsbetonad bakgrund, varigenom den blir mera intresseväckande och givande. Sålunda bör t. ex. en formell övning i skyddsställnings intagande, en övning i handgranatkastning eller i eldgivning omedelbart följas av korta tillämpningsmoment, även om fullgod färdighet i formellt hänseende icke uppnåtts. Ty just genom att soldaten så tidigt som möjligt får klart för sig vilka krav striden ställer på hans förmåga att formellt behärska detaljerna, inser han lättare betydelsen av fortsatt formell utbildning.

Kommissionen har emellertid funnit, att sådana synpunkter ej i tillräcklig grad beaktats. Man kan konstatera en viss obenägenhet att på ett tidigt stadium lägga in tillämpningsövningar. Man väntar vanligen med att övergå till tillämpning, tills den formella utbildningen framskridit så långt, att en tillämpningsövning kan omspanna ett helt skede eller avsnitt av striden. Vidare har kommissionen lagt märke till att de tillämpningsövningar, som förekomma, ofta äro alltför schematiskt upplagda. Detta förhållande kan möjligen sammanhänga med att man i tidigare utbildningsbestämmelser på grund av den korta utbildningstiden nödgades rekommendera s. k. standardövningar. Ej minst i denna övningsgren måste tillämpningsövningarna göras sådana, att de uppfordra såväl befäl som trupp till självständigt tänkande och initiativkraftigt handlande.

Enligt AU Inf mom. 114 är fältmässig skjututbildning »utbildning i strid med skarp ammunition». Det måste alltså råda en viss ömsesidighet mellan utbildningen i fältmässig skjutning och stridsutbildningen i övrigt. Till denna fråga återkommer kommissionen i avsnittet »Skjutning».

I samband med behandlingen av utbildningen i gruppering och strid anser sig kommissionen böra något beröra en annan därmed nära sammanhängande

utbildningsgren, nämligen den s. k. *stormtrupptjänsten*, vilken avser utbildning i att under stormning understödja de anfallande förbanden genom förstöring av hinder och andra försvarsanläggningar. Sådan utbildning bibringas numera infanteriets och kavalleriets pionjärförband samt ingenjörförbanden. De tekniska uppgifter, som dessa förband redan tidigare haft — maskerings-, befästnings-, förbindelse- och förstöringsarbeten o. s. v. — kvarstå emellertid oförändrade. Stormtrupptjänsten innebär alltså en utvidgning av förutvarande utbildning. De stora krav, som stormtrupptjänsten ställer, nödvändiggöra, att den personal, som uttages för sådan tjänst, är särskilt kvalificerad. Detta spörsmål har redan berörts i ett tidigare avsnitt angående utväljande av värnpliktiga (s. 28 ff.). Utbildningen kräver riklig tillgång på övningsmateriel. En lämplig övningsterräng, försedd med vissa permanenta anordningar, måste också stå till förfogande.

Utmärkande för utbildningen i stormtrupptjänst är, att den är förenad med relativt stora risker. Det är därför fördelaktigt, om personalen redan i det civila livet förvärvat en viss vana att handskas med sprängmedel o. d. Genom en metodisk enskild utbildning, vid vilken en minutiös noggrannhet grundlägges, torde riskmomenten kunna nedbringas till ett minimum. Full säkerhet mot olyckshändelser torde dock aldrig kunna skapas. Trots att motsvarande risker förelegat vid ingenjörtruppförbandens utbildning i exempelvis förstöringsarbeten, har man där icke ansett sig behöva avstå från att bedriva denna utbildning på ett verklighetstroget sätt. Vid infanteriet, där man hittills saknat erfarenheter på området, har — tydligen med hänsyn till olycksfallsrisken — framträtt en tendens att ge avkall på övningarnas fältträningsighet. Sprängladdningar ha markerats med attrapper o. d. Denna tendens, ehuru förklarlig, måste motarbetas, om stormtrupp-utbildningen vid huvudtrupp-slaget skall bli effektiv.

En första förutsättning för en effektivisering av utbildningen i stormtrupptjänst är en både omfattande och noggrann befälsutbildning på området. Intill dess en sådan utbildning hunnit genomföras, synes det nödvändigt att i stor utsträckning använda yrkeskunnig personal för konsulterande verksamhet, varvid främst officerare ur ingenjörtrupperna komma ifråga. Det kan vidare ifrågasättas, om icke under de närmaste åren en centralisering lämpligen borde ske av den tillämpade utbildningen vid infanteriets pionjärförband. Under omkring en månad borde i så fall pionjärförbanden arméfördelningsvis sammanföras för utbildning på en gemensam övningsplats. De materiella möjligheterna för stormtrupp-utbildningen skulle härigenom kunna utnyttjas rationellt. Utbyggda övningsplatser kunna icke på flera år bli iordningställda för alla infanteriregementen. Vidare kan kvalificerat befäl lättare erhållas inom arméfördelningen än inom varje regemente för sig.

Kommissionen har velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden, då den iakttagit, att utbildningen i stormtrupptjänst, såsom den f. n. bedrivs vid många förband inom huvudtrupp-slaget, icke kan anses motsvara de krav, som den nutida striden uppställer.

Exercis III.

(Utbildning i närstrid, pansarförstöring och gasskydd).

Syftet med utbildningen i denna övningsgren samt sättet för dess bedrivande framgå av följande utdrag ur AU Inf:

»90. Utbildningen avser främst att bibringa soldaten de kunskaper och färdigheter samt den hänsynslösa framåtanda, som kräves för att han med självförtroende skall kunna dels angripa och nedkämpa sin motståndare vid strid man mot man, dels förstöra fientliga pansarfordon. Övningsgrenen omfattar även gasskyddsutbildning.

91. Genom planmässig träning under hela utbildningstiden skall soldatens fysiska kraft stärkas.

Upprepade övningar i att passera hinder av olika beskaffenhet stärker soldatens mod, beslutsamhet och uthållighet. Förutom permanent hindergård anordnas tillfälliga hinder i lämplig terräng.

Systematisk träning i hastighetslöpning över terräng utan och med hinder, 100—300 m, skall ordnas såsom ett led i utbildningen i stormning.

92. Sedan soldaten genom formella övningar bibringats förmåga att använda eldhandvapen, bajonett (kniv), verktyg och handgranat samt materiel för pansarförstöring, läres han genom tillämpningsövningar att i växlande lägen snabbt och riktigt välja och använda tillgängliga vapen och tillgänglig materiel.

Vid inövandet av stötar och slag användes gevär med påsatt bajonett (och balja) utom vid slag mot ståndare, då bajonettfäktningsgevär alltid användes.

Stormningsövning (förstöring av pansarfordon) får icke ske mot levande motståndare (karlar, som markera vagnbesättning).

Det är av vikt, att målanordningar och övningsmateriel äro lätt tillgängliga och hållas i brukbart skick. Permanenta målanordningar (närstridsbanor, pansarförstörringsplatser) underlätta utbildningen.

94. Övningar i handgranatstrid, bajonettstrid m. m. samt gasskydd samordnas under ett övningspass om t. ex. en timme, varigenom tiden utan risk för övertröttning bäst kan utnyttjas.

95. Övningar i enskild soldats närstrid omfattande ett fåtal detaljer, t. ex. avgivande av skott (kammarammunition) åtföljt av handgranatskast (bajonettstöt mot bulvan, ståndare) böra ofta utföras även jämsides med andra övningar.

Färdigheten i närstrid, pansarförstöring och gasskydd skall under hela utbildningstiden underhållas och fullständigas genom övningar under korta övningspass (10—15 min.).»

Vid infanteritruppförbanden har utbildningen tagit ett stort steg framåt, sedan s. k. närstridsbanor börjat komma till användning. Dessa banor, vilka f. n. finnas i form av permanenta anläggningar på de flesta infanteritruppförbands övningsfält, äro i regel så konstruerade, att fordringarna efterhand kunna stegras, allt efter som utbildningen fortskrider. Närstridsbanorna medge emellertid ofta icke skjutning med skarp ammunition, vilket måste betraktas som en stor olägenhet. En utbyggnad av banorna, så att skarp ammunition kan användas åtminstone i viss utsträckning, måste därför anses nödvändig.

De permanenta anordningarna inskränka möjligheterna till omväxling, vilket lätt leder till en viss schablonmässighet vid närstridsutbildningen. Ut-

bildningen kräver emellertid med hänsyn till närstridens natur framför allt omväxling för att ge avsett resultat. Talrika tillämpningsövningar i växlande terräng måste därför anordnas jämsides med utbildningen på närstridsbana. Så sker emellertid icke alltid.

Det är ett bestämt krav, att varje värnpliktig under sin första tjänstgöring får kasta åtminstone någon stridsladdad handgranat, vilket hittills icke skett. Denna brist i utbildningen har också visat sig vara en bidragande orsak till de olyckshändelser, som vid beredskapsförbanden inträffat vid kastning med stridsladdade handgranater.

Närstriden kräver emellertid icke blott teknisk färdighet i olika stridsmedels handhavande vid strid på korta håll. Den kräver även kroppslig hårdhet. I utlandet söker man göra soldaterna oömma genom att i utbildningen införa olika former av s. k. kampidrott (i England rugby, i Tyskland boxning). Det kan ifrågasättas, om icke även i vår armé något slag av kampidrott borde införas i exercis III. I varje fall bör bajonettstriden man mot man bedrivas i vidgad omfattning och göras till föremål för tävlingar mellan de värnpliktiga.

Specialtruppslagen synas slutligen vara i behov av befälsutbildning i denna övningsgren, för att utbildningen även vid dessa skall bli tillräckligt effektiv.

Exercis IV samt riktövningar.

Exercis IV omfattar vid infanteriet och kavalleriet utbildning i gruppering och strid med tunga vapen (utan och med fordon) samt vid artilleriet »pjäsexercis».

Effektiviteten i denna övningsgren är i väsentlig grad beroende av tillgången på pjäser samt fordon och hästar. Tillgången på pjäser — i och för sig begränsad — har ytterligare inskränkts genom föreskrifter, att en del av materielen icke alls eller endast i viss utsträckning får användas för exercis och andra liknande övningar. I denna strävan att motverka materielens förslitning får man dock icke sträcka sig så långt, att utbildningen blir lidande, vilket åtminstone tidigare en eller annan gång synes ha förekommit.

I fråga om artilleriet har förmärkts en tydlig strävan att så långt det varit möjligt utnyttja tillgänglig materiel. Vid infanteriet synes detta icke alltid ha varit fallet.

Riktutbildningen vid artilleriet, vilken är ett viktigt led i utbildningen för skarpskjutning med pjäser, sker ofta parallellt med körutbildningen. Utbildningen i körning är i regel förlagd till ett långt förmiddagspass. Samtidigt härmed, ehuru i särskild övningsavdelning, bedrivs således riktutbildning. »Utbildningen skall bedrivas så exercismässigt som möjligt under ständig fordran på största noggrannhet och, i mån av vunna färdigheter, på allt större snabbhet» (AU Art mom. 102). Riktutbildningen blir emellertid lätt enformig för både befäl och trupp, varför omväxling bör eftersträvas. Så synes icke alltid ske. Sälunda har kommissionen vid ett studiebesök vid ett

fördelningsartilleriregemente kunnat konstatera, att riktutbildning pågick mellan kl. 07.30 och 11.30 utan annan omväxling i övningarna, än att de värnpliktiga gruppvis och efter hand vid en svart tavla fingo undervisning i riktningens teori, vilken undervisning för övrigt var allt annat än medryckande. Större effektivitet av hela övningspasset hade utvunnits, därest under något eller några kortare moment andra övningsgrenar lagts in (t. ex. exercis II eller exercis III).

Skjutning.

Skjututbildningens syfte och betydelse framgå av AU Inf mom. 109, där det heter:

»Skjututbildningen avser att lära soldaten (förbandet) att avge verksam eld under strid. Skjutskickligheten är av avgörande betydelse under strid samt en nödvändig förutsättning för att hos soldaten skapa självförtroende och handlingskraft.

För att uppnå skjutskicklighet fordras tillräcklig tid för träning och riklig tillgång till ammunition. Skjututbildningen bedrivs under hela loppet av första tjänstgöringen och samordnas med övrig utbildning för strid.»

Kommissionen ifrågasätter, huruvida gällande skjutinstruktion i alla avseenden tillgodoser de krav, som numera måste ställas på utbildningen i skjutning.

Den förberedande utbildningen i precisionsskjutning utan tidsbegränsning, som är att betrakta som en grundförutsättning för god skjutfärdighet, har icke givits tillräckligt utrymme i utbildningen. Skjutning med tidsbegränsning börjar på ett alltför tidigt stadium, varigenom träffresultatet i regel blir dåligt. På så sätt förlorar många förtroendet för sitt vapen och även för sin förmåga att bli en god skytt.

Snabbskjutning kräver, att omladdningar, anläggning och avfiring ske på kortast möjliga tid. Denna del av utbildningen måste därför göras till föremål för synnerligen omfattande träning. Övning i blindavfiringar bör äga rum nära nog dagligen under större delen av utbildningstiden. Härutöver kräves givetvis omfattande träning med skarp ammunition. De i skjutinstruktionen föreskrivna övningarna i snabbskjutning äro alltför få till antalet.

Den nutida striden kräver stor färdighet i eldgivning mot mål, rörliga i sida och djup, samt i snabbskott mot mål på korta håll. I dessa hänseenden synas anvisningarna i skjutinstruktionen vara alltför knapphändiga. Exempel på övningar, delvis motsvarande de inom det moderna jaktskyttet förekommande, böra tillkomma.

En avsevärd brist är enligt kommissionens mening, att det f. n. saknas ett betydelsefullt led i skjututbildningen. Sedan man avslutat skjutningen på skolskjutningsbanan mot standardiserade mål och på för skytten kända avstånd, ställes denne direkt inför uppgiften att inom ramen för ett, låt vara enkelt, taktiskt läge bekämpa mer eller mindre fältmässigt uppställda mål på okända avstånd. Detta sker alltså, innan skytten bibringats erforderlig teknisk färdighet i eldgivning mot så arrangerade mål.

Denna tekniska färdighet borde emellertid enligt kommissionens mening göras till föremål för särskilt inövande, innan den kombineras med en taktisk uppgift. För den skull borde man vid skjututbildningen införa ett nytt led, förslagsvis benämnt *skolfältskjutning*. Vid sådana övningar skulle skytten ej ha annan uppgift än att beskjuta och söka träffa varje uppträdande mål. En sådan utbildning fanns antydd i tidigare skjutinstruktion, SI e och ksp 1925 års upplaga, där det i del II mom. 266 framhålls, att utbildningen i träffsäkerhet mot fältmässiga mål ofta kunde bedrivas jämsides med skolskjutningen i övrigt. Enligt vad som inhämtats har emellertid en sådan skjututbildning i verkligheten icke alls eller endast i mycket liten utsträckning ägt rum. Orsakerna härtill torde vara dels bristande tillgång på ammunition, dels svårigheten att anordna sådan utbildning i anslutning till skolskjutningsbanorna, där fältskjutningsterräng icke alltid står till förfogande.

Fältmässig skjututbildning är enligt AU Inf mom. 114 »utbildning i strid med skarp ammunition». Ifråga om denna utbildning framhålles i AU Inf vidare bl. a. följande:

»116. Fältskjutning har till ändamål att, under uppdrivande av förmågan att avge verksam eld,

antingen inlära vissa bestämda eldstridsdetaljer, t. ex. eldöppnande, val av mål och riktpunkt, eldfördelning,

eller öva viss, till tiden och rummet begränsad del av en eldstrid, t. ex. bekämpning av visst mål från viss eld(strids-)ställning.

eller utgöra en övning i en fullt genomförd strid eller del av sådan.

117. Vid utförandet av fältskjutning lägges huvudvikten på eldstriden och härunder främst på att framtvinga ett tillfredsställande träffresultat. Detta är möjligt, endast om målens svårighetsgrad anpassas efter utbildningsståndpunkten och skjutningen utföres med goda vapen, vilkas skjutegenskaper (skottställning) skyttarna känna. Är så icke fallet, förlora skyttarna självförtroendet.

118. Fältskjutning, särskilt sådan, som avser utbildning av (samverkande) förband, skall göras så verklighetstrogen som hänsynen till säkerheten medger. Detta är det *enda* sättet att under fredsutbildning ge soldaten en uppfattning om vad eldstrid i verkligheten innebär.

Särskild uppmärksamhet skall ägnas eldens organisation samt samverkan mellan eld och rörelse inom och mellan olika enheter och vapen (förband) under anfall.

124. Fältskjutning med enskild soldat, kgomgång och grupp kan vid behov utföras på skolskjutningsbana. Om annan terräng icke är tillgänglig, kan även fältskjutning med pluton och tropp utföras därstädes.»

Eftersom fältmässig skjutning är »utbildning i strid med skarp ammunition», måste givetvis ett nära samband råda mellan utbildningen i denna övningsgren och utbildningen i exercis II (gruppering och strid). I utbildningsbestämmelserna redovisas fältmässig skjutning för sig, vilket måhända är nödvändigt. I praktiken måste emellertid tillses, att exercis II och fältmässig skjutning ej åtskiljas utan på ett naturligt sätt gripa in i varandra. Enligt vad kommissionen funnit, sker detta i allmänhet ej. En av orsakerna härtill torde vara bristen på lämplig fältskjutningsterräng. På en del håll, där fältskjutningsterrängen är belägen på stort avstånd från övningsfältet,

har man måst koncentrera utbildningen i denna övningsgren till särskilda »fältskjutningsperioder», varigenom det givetvis ej varit möjligt att på önskvärt sätt samordna fältskjutningarna med stridsutbildningen i övrigt. Enligt kommissionens mening äro omedelbara åtgärder för att tillgodose truppförbandens behov av fältskjutningsterräng nödvändiga, om en effektiv stridsutbildning skall bli möjlig.

Slutligen må framhållas, att kommissionens förslag ifråga om skjututbildningens olika grenar givetvis förutsätta, att tilldelningen av skarp ammunition blir rikligare än vad den hittills varit.

Fälttjänst.

Utbildningen i fälttjänst omfattar enligt AU Inf mom. 60 »utbildning i orientering, i tjänst som sambandskarl, order- och rapportförare samt post, i posterings- och patrulltjänst, i förläggnings- och förplägnadstjänst samt i marsch och transport — — —».

Ifråga om utbildningens syfte och bedrivande anföres i AU Inf bl. a. följande:

»140. Utbildningen i fälttjänst avser främst att lära soldat och förband att lösa och genomföra dem åliggande uppgifter i fråga om underrättelsetjänst, skydd, samband, marsch samt förläggning.

141. Övningarna skola bedrivas i all slags terräng — främst skog — såväl under dager som mörker.

142. Utbildning i orientering med karta och kompass bedrives, sedan grunderna inlärts, huvudsakligast i samband med andra övningar.

Varje soldat skall kunna använda kompass. Detta är av särskild vikt för patrullkarlar, som uppträda i skog eller under mörker.

143. Utbildningen i post- och patrulltjänst skall förberedas under tjänstgöring som post- och patrullmanskap vid kasernvakt.

Härunder grundlägges och inpräglas den ansvarskänsla, som är en ovillkorlig förutsättning för att soldater och förband skola kunna lösa dem åliggande uppgifter i fält.

Den fara för egna förband, som kan uppkomma genom slapphet i bevakningen, skall framhållas och exemplifieras.

Grundlig kontroll (visitation) av poster och patruller är av största betydelse för uppnående av ett gott utbildningsresultat.

144. Innan övningar i post- och patrulltjänst börja, skall soldaten hava bibringats någon förmåga i orientering och i att begagna terrängen.

Den första övningen i skydd under vila (post och postering) kan lämpligen utföras i kompani eller bataljon, för att praktiskt påvisa systemet för bevakningens ordnande (inramning, sammanhang, gruppering).

De följande övningarna avseende post och postering koncentreras på *bevakningens* utförande. Först då soldaten (gruppen) även är utbildad för strid, skola övningarna avse posts (posterings) såväl bevakning som strid.

145. Utbildningen i uppträdande som spaningstrupp (-patrull) ägnas särskild uppmärksamhet. Olika transportmedels användande och utnyttjande beaktas i samband härmed. Möjlighet till lättnader i utrustningen skall alltid beredas spaningstrupp.

146. Soldater och förband skola under post- och patrulltjänst ofta ställas inför oväntade lägen. Därigenom utvecklas förslagenhet och handlingskraft. Handfallenhet skall från början bortarbetas.

147. Marschförmågan skall utvecklas genom successiv och jämn stegring. Vid stegringen av marscherna beaktas: truppens träningsgrad och fysiska kondition, den totala marschlängden, marschpassens längd och antal, den totala marschtiden, marschastigheten (takt och steglängd), rasternas längd och antal, den burna utrustningens och ryggbelastningens vikt, väderleken, klädseln m. m.
148. Marsch bör i regel förenas med andra övningar, t. ex. utförande av djupmarsch och spridd marsch, skydd mot markstridstrupper och flygare, åtgärder vid flyglarm och pansarlarm m. m.
149. Under marsch skall chef tid efter annan kontrollera truppen. Chef skall vid behov ingripa även vid annat förband än sitt eget, såvida icke dess chef kan underrättas inom rimlig tid.
- Chef skall aktgiva på truppens sätt att marschera — i synnerhet tiden närmast före och närmast efter rast — för att på så sätt skaffa sig en uppfattning om trötthetsgraden och eventuella fotskador.
- Soldaten skall läras att utan påminnelse sköta uppkomna fotskador, antingen själv eller genom att vända sig till sin gruppchef eller till sjukvårdare.
- Han skall även läras att förstå innebörden och nödvändigheten av marschdisciplin.
150. Utbildning i förläggnings intagande bör bedrivas exercismässigt. Befällets ledning, framför allt under svåra förhållanden, samt en lämplig arbetsfördelning är av största betydelse.

152. Sammanhanget mellan övningarna i fälttjänst och i exercis II måste beaktas. Soldaten får icke bibringas den uppfattningen, att strid under fälttjänst är ett, strid under exercis II ett annat. Förplutons strid är sålunda t. ex. i stort sett en tillämpning av plutons anfallsstrid, plutons strid som förpost är en tillämpning av plutons uppehållande försvarsstrid.»

Beträffande *post- och patrulltjänst* har kommissionen funnit, att det i regel offras alltför lång tid på att lära soldaten uppträdandet som post och patrullkarl m. m. under övningar i kasernens omedelbara närhet. Denna del av utbildningen skulle säkerligen bli både mera verklighetsbetonad och effektiv och därjämte mera intresseväckande, om den på ett tidigare stadium än som nu sker bedreves i form av mera sammanhängande övningar, även i mörker.

At utbildningen i *orientering* bör ägnas ökad uppmärksamhet. Särskilt bör förmågan att finna sig tillrätta i skog och i mörker utvecklas. Det allmänna intresse, som i vida kretsar finnes för denna sportbetonade övningsgren, bör vid den militära utbildningen utnyttjas i större utsträckning än som sker. Det förtjänar erinras om att de värnpliktiga själva, såsom i annat sammanhang anförts (s. 65), äro av den bestämda uppfattningen, att mera övning behövs i denna gren.

God *marschförmåga* är allt fortfarande — trots den ökade motoriseringen — av grundläggande betydelse för en armé, vilken i likhet med vår måste kunna utföra rörliga operationer. Exempel på vad sådana operationer kräva

utgöra den finska arméns prestationer under det pågående kriget samt fälttågen i Frankrike, på Balkan och i Ryssland. De motoriserade truppförbanden torde, åtminstone inom den närmaste framtiden, av ekonomiska, tekniska och militärgeografiska skäl ej komma att utgöra det övervägande flertalet inom vår armés krigsorganisation. Vårt lands terrängförhållanden komma, även om en långt gående motorisering av armén genomföres, att ställa trupperna inför kravet på förflyttningar till fots under förhållanden, då motorfordon icke med fördel kunna användas.

Ett överlägset fientligt flygvapen tvingar enligt krigserfarenheterna till marsch huvudsakligen i mörker. Detta förhållande ökar kraven på truppens marschförmåga. För att kunna medhinna förflyttningarna under den mörka delen av dygnet måste man utföra marscherne med ett minimum av uppehåll för raster o. d. Kravet på god marschförmåga skärpes än ytterligare därav, att marsch i mörker i sig själv är mera tröttande än marsch vid dager.

Med hänsyn till ovan antydda krav på marschförmåga i fält anser kommissionen, att de fordringar, som uppställts för utbildningen av värnpliktiga under innevarande år, äro lämpligt avvägda. Dessa fordringar äro följande:

vid slutet av rekrytskolan,

rekryten skall fältutrustad enligt fältutrustningslista (persedelpåse med innehåll undantagna) med bibehållen stridsduglighet kunna tillryggalägga 30 km på sammanlagt 7.5 timmar (*rekrytmarschen*);

under soldatskolan,

före vinterutbildningens början skall soldaten under nämnda förutsättningar kunna tillryggalägga 80 km därav 10 km i bruten och betäckt terräng på sammanlagt 36 timmar (*soldatmarschen*).

Vid slutet av vinterutbildningen skall soldaten under nämnda förutsättningar kunna tillryggalägga 50 km på skidor i lätt terräng på 18 timmar (*vintermarschen*).

För att komma därefter fordras ej blott rent fysisk träning utan också vilje-
träning, som för övrigt även i andra avseenden är viktig för soldaten. Frågan blir då närmast, hur marschträningen lämpligen bör bedrivas för att den värnpliktige skall kunna uppfylla dessa fordringar.

Även om vårt folk i fysiskt avseende är förhållandevis välrustat, kan denna fördel dock ej göra en grundlig marschträning under värnpliktstiden obehörlig. Erfarenheten visar, att icke ens goda idrottsmän eller gymnaster kunna utföra längre marscher med ryggbelastning utan särskild träning. Trötthetskänslan inträder vanligen mycket snart och fötterna motstå ej påfrestringen under marsch med full fältutrustning på hårda vägar. På grund av kommunikationsmedlens utveckling kan man numera ej heller räkna med att de värnpliktiga redan från början ha samma marschförmåga som förr i tiden.

Det ligger närmast till hands att ordna träningen på så sätt, att fordringarna på väglängd efter hand ökas. Detta tillvägagångssätt, som förr var det vanliga, är emellertid både tidsödande och långtråkigt. Under förutvarande korta utbildningstid tillgrep man — bl. a. för att spara tid — den metoden, att man anordnade kortare marscher, varvid man i stället uppdrog marschhastigheten. Härigenom tränades givetvis hjärta, lungor och muskulatur. Men

metoden hade dock bestämda nackdelar. Fötterna blevo ej tillräckligt garvade. Genom det forcerade tempo, i vilket träningsmarscherna skedde, inövades ej den lugna och jämna takt, som under längre marscher är nödvändig.

Erfarenheterna från beredskapstiden visa, att infanteriets marschträning varit helt otillräcklig. Såsom i annat sammanhang anförts (s. 64), anse också de värnpliktiga själva, att marscherna varit mera »ansträngande» än någon annan del av utbildningen, vilket bestyrker, att marschträningen varit ofullständig.

Till ledning för marschträningens bedrivande lämnas i AU Inf nedanstående exempel på stegringsföljd.

1. Förberedelser för marsch.
2. Enskild terränglöpning, förflyttning i grupp och pluton med omväxlande vanlig marsch och språngmarsch minst en gång i veckan.
3. Fältmarsch 15 km. Marschdisciplin, raster. »Skydd mot flygspaning! Packning av! Vila!» Vattenhämtning. Repetering inom marschkolonn. Sång. Åtgärder efter marsch.
4. Fältmarsch 20 km, omkring 4 km skogsmarsch. Kartläsning. Orientering. I övrigt lika med övning nr 3.
5. Fältmarsch 25 km, omkring 5 km skogsmarsch, »djupmarsch», »spridd marsch», fotvård.
6. Fältmarsch 25 km, nattmarsch, tillredande av varm dryck, gruppering i mörker, anfall i daggroningen.
7. Fältmarsch 20 km, därav 3—4 km skogsmarsch, på 5 timmar.
8. Rekrytmarschen.
9. Längre fältmarscher som förberedelse till soldatmarschen och vintermarschen.

I det angivna exemplet karakteriseras stegringsföljden av successiv ökning av marschlängden. Det kan emellertid ifrågasättas, om icke marschträningen borde bedrivas mera i överensstämmelse med de metoder, som användas inom den fria idrotten. Man kunde sålunda för *en* marsch föreskriva tyngre packning, för *en annan* längre väg, för *en tredje* åter, att marschen företages i större förband än förut o. s. v. Detta tillvägagångssätt framgår närmare av nedanstående exempel.

- a) marsch i pluton 15 km med full fältutrustning,
- b) marsch i grupp 30 km utan ryggbelastning,
- c) marsch i kompani 25 km med full fältutrustning,
- d) marsch i pluton på småvägar och i terräng 40 km utan ryggbelastning,
- e) marsch i bataljon under mörker 20 km med full fältutrustning

o. s. v.

Marsch utföres ofta under utbildningen efter följande tidsschema: 45 min. marsch, 15 min. rast, 45 min. marsch o. s. v. Soldaten vänjer sig härigenom lätt vid marsch enbart efter sådan tidtabell. En plötslig ökning av marschpassets längd till 1 eller 1¼ timme har för en så invand trupp visat sig kunna medföra höggradig uttröttning. I fält kan självfallet en sådan tidtabell endast sällan följas. Detta bör även beaktas vid marschutbildningen i fred.

Gymnastik och idrott.

För utbildningen i denna övningsgren gälla de 1925 och 1926 fastställda gymnastik- och idrottsinstruktionerna för armén. Dessa instruktioner ha efter hand varit föremål för bearbetning, som särskilt gällt de s. k. dagövningarna i gymnastik. De senast utarbetade utsändes till truppförbanden i april 1940. Instruktionerna äro visserligen numera föråldrade i vissa avseenden men dock alltjämt ägnade att i huvudsak främja en efter moderna principer bedriven utbildning. Enligt vad kommissionen inhämtat komma de dock att instundande vinter fullständigt omarbetas.

Utbildningen i gymnastik och idrott har ogynnsamt påverkats av bristen på utbildade instruktörer. Av truppbefälet har endast ett fåtal erhållit utbildning vid Gymnastiska centralinstitutet eller vid de under senare år anordnade gymnastik- och idrottskurserna. Dessa instruktörer ha vid trupputbildningen i vissa fall huvudsakligen utnyttjats för att leda utbildning i gymnastik och idrott. På grund av befälsbrist ha de emellertid vanligen måst användas för andra uppgifter. Utbildningen i gymnastik och idrott har härigenom i stor utsträckning kommit att anförtros åt härför icke särskilt utbildad personal, truppens ordinarie utbildningsbefäl. Följden har blivit, att gymnastiken ofta mera fått karaktären av exercis än av en allsidig träning med syfte att utveckla kondition, smidighet och framåtanda. Det har i detta sammanhang med visst fog talats om »exercis I i gymnastiksal». Gymnastiken har därjämte av högre chefer ofta inspekterats i sådan riktning.

Även utbildningen i gymnastik och idrott bör så vitt möjligt ledas av någon av det ordinarie befälet, som känner truppen och kan avpassa dess gymnastiska och idrottsliga träning efter utbildningen i övrigt. Varje utbildningsenhet av kompanis storlek bör därför helst förfoga över en gymnastik- och idrottsutbildad officer eller underofficer. En avsevärd ökning av antalet utbildade gymnastik- och idrottsinstruktörer blir med hänsyn härtill nödvändig.

För övningsgrenen gymnastik och idrott skall enligt de särskilda bestämmelserna för utbildningen av värnpliktiga i allmänhet av 1940 års klass användas omkring 10 % av övningstiden. Detta innebär, att för gymnastik och idrott kunna anslås omkring 5 timmar per vecka. Härvid är dock att märka, att den militära idrotten, d. v. s. den idrott som avser rent militära färdigheter, såsom skjutning, orientering, handgranatkastning och skidlöpning, bedrivs på tid, som redovisas under vederbörliga övningsgrenar. Den sammanlagda tiden för idrottsbetonad träning kommer därför att väsentligt överstiga 10 % av övningstiden.

Någon uppdelning av tiden på gymnastik och på idrott finnes icke i bestämmelserna. Enligt kommissionens iakttagelser har man vid vissa truppförband lagt tyngdpunkten på gymnastiken, vid andra åter på idrotten. Det sistnämnda är oftast en följd av den bristande tillgången på gymnastiklokaler. Utrymmet i gymnastiksalarna medger i regel endast, att samtidigt ett halvt kompani (motsvarande förband) bedriver gymnastik. Antalet utbildnings-

kompanier vid truppförbanden växlar i regel mellan 5 och 10. Även då gymnastiklokalen utnyttjas för sitt ändamål 8 timmar om dagen, kan på många håll en och samma gymnastikavdelning ändå ej förfoga över gymnastiksal mer än två eller högst tre timmar per vecka.

Gymnastiken främjar genom sitt rörelseförråd på ett annat sätt än idrotten utveckling av smidighet, snabbhet, balans, uthållighet och oräddhet, som måste vara ett av värnpliktsutbildningens mål. Vidare är att märka, att det med hänsyn till instruktörs- och materielltillgång är förenat med svårigheter att effektivt bedriva idrott med så stora kontingenter som ett halvt kompani. Alldeles särskilt är detta fallet vintertid under de perioder, då skidlöpning ej kan ersätta gymnastiken.

Det är därför ur militär synpunkt nödvändigt och ur folkhälsans synpunkt ett trängande önskemål att gymnastikutbildningen inom armén ej endast blir så effektiv som möjligt utan därjämte mera omfattande än nu på många håll är fallet. Härför kräves emellertid vid många truppförband, att ytterligare ett gymnastikhus tillkommer. Den ettåriga utbildningen gör detta behov ofrånkomligt.

För flera truppförband eller för hela armén (försvarsmakten) gemensamma tävlingar ha under de senaste åren anordnats i allt större omfattning och tilldragit sig stor uppmärksamhet. För truppförbanden har det blivit en prestigesak att med största möjliga framgång delta i dessa tävlingar. Förberedelsearbetet för deltagande har därför på sina håll givits en omfattning, som enligt kommissionens mening icke står i rimligt förhållande till tävlingarnas vikt och som icke kan anses ha varit till gagn för den egentliga utbildningen. Sålunda har det inträffat, att personal, som uttagits för deltagande i en tävling, under flera veckor fått helt ägna sig åt förberedelser för tävlingen och härför befriats från praktiskt taget all annan tjänst.

Tävlingar äro oundgängliga för att stimulera idrottsintresset inom armén. En hög idrottslig standard — själfallet främst i rent militära idrotter — är nämligen av stor betydelse för arméns krigsduglighet. Men tävlingarna få ej ges sådan form och omfattning, att idrotten huvudsakligen blir förbehållen ett fåtal stjärnidrottsmän eller kommer att alltför mycket inkräkta på övrig utbildning. Tävlingar böra främst ordnas *inom* truppförbanden och avse all personal. Antalet för flera truppförband gemensamma tävlingar bör inskränkas till det minsta möjliga. Där så kan ske, böra de ges sådan form, att de kunna äga rum på »hemmabanor». Ty endast i sådant fall kan antalet deltagare göras så stort, att ett verkligt utslag erhålles på truppförbandens inbördes standard i en viss idrottsgren. Att ett visst truppförband förfogar över tio eller tjuo »stjärnor» utgör nämligen intet säkert bevis för en hög standard hos truppförbandet som sådant. Armétävlingar i rent »civila» idrotter, såsom fri idrott och fotboll, kunna enligt kommissionens mening ej nämnvärt bidra till att höja arméns krigsduglighet och böra därför utgå ur tävlingsprogrammet. Inom ett truppförband eller möjligen en garnison kunna de däremot tjäna som stimulans och förströelse.

Vad beträffar tillgången på *idrottsplatser och idrottsmateriel* hänvisas till avsnittet »*Utbildningens materiella villkor*».

Fältarbeten.

Utbildningen i fältarbeten har under hittillsvarande korta utbildningstid för huvuddelen av de värnpliktiga i stort sett inskränkt sig till utförande av maskerings-, befästnings- och förläggningsarbeten av allra enklaste slag. Olägenheterna härav ha med stor skärpa framträtt under beredskapstjänsten de två sista åren. I händelse av krig hade följderna av denna brist i de värnpliktigas utbildning kunnat bli ödesdigra.

I de särskilda bestämmelser, som gälla för innevarande års utbildning, har detta beaktats. De för infanteriet f. n. gällande bestämmelserna återges här nedan:

»2. Fältarbeten.

Fältarbeten utföras i anslutning till utbildning i förläggning, strid o. s. v.

Inf skall kunna använda den materiel, som ingår i dess utrustning, liksom även den materiel, som normalt kan komma att tilldelas detsamma, t. ex. stridsvagnsminor.

Varje förband skall kunna utföra de fältarbeten, vilka tjäna dess egen verksamhet.

Befästningar av permanent natur, såsom värn och skyddsrum av betong samt stenblockshinder av större omfattning, utföras dock *icke* av införband.

Beträffande förbindelsearbeten skall kunna utföras:

- av samtliga införband: de enklare arbeten, vilka kunna erfordras inom gruppe-
- rings- eller förläggningsområde,
- av inf skytteförband gångspänger.»

Som framgår av avsnittet »De värnpliktigas egna åsikter om värnpliktsutbildningen» ha de tillfrågade värnpliktiga skarpt kritiserat utbildningen i fältarbeten. Erinringarna ha främst gällt det förhållandet, att igångsatta fältarbeten oftast ej fått slutföras eller utbyggas till fältmässiga dimensioner, vilket minskat de värnpliktigas intresse och förtroende för utbildningen. I de få fall, då fältarbeten kommit till utförande, ha i regel omedelbart efter färdigställandet skyttevärn och skyddsrum måst grävas igen, stormhinder rivats o. s. v. Den naturliga känslan av glädje över ett utfört arbete har aldrig fått tillfredsställas, vilket bidragit till att ytterligare minska intresset för utbildningen. En del äldre värnpliktiga i beredskapstjänst ha påtalat befälets bristande förmåga att planlägga och rationellt leda utförandet av fältarbeten — ett förhållande som de ansett sig kunna konstatera genom en direkt jämförelse med civil arbetsledning på likartade områden. Kommissionen har funnit dessa erinringar grundade.

Orsakerna till den bristfälliga utbildningen i fältarbeten torde vara, dels att utbildningstiden hittills varit alltför kort, dels att de materiella förutsättningarna för utbildningen i fältarbeten, främst tillgången till verktyg, materialier och övningsterräng, varit och ännu äro otillfredsställande, dels ock att befälets skolning i planläggning av och arbetsledning vid fältarbeten varit otillräcklig.

Knappheten i de materiella resurserna har inskränkt övningstillfällena, varigenom befälet aldrig nått erforderlig rutin. Arbetena ha till följd av materielbrist måst begränsas och härigenom fått en ofälmässig prägel. Då verktyg ofta icke stått till förfogande i erforderlig utsträckning, har truppen ej kunnat hållas i effektivt arbete. Den övningsterräng, där fältarbeten varit tillättna, har slutligen vid flertalet truppförband varit så begränsad, att den icke medgivit utförandet av önskvärda arbeten.

Det är nödvändigt, att en bestämd och ganska betydande del av truppförbandens övningsterräng upplåtes för utförande av fältarbeten. Då sådana utförts, böra de utnyttjas för övningar, ty endast därigenom kan truppen få en riktig uppfattning om arbetenas värde. Anslagen för inköp av materialier och verktyg behöva ökas. Vid utbildningen på befälsskolor bör tillbörlig uppmärksamhet ägnas åt elevernas utbildning till arbetsledare.

Materielkunskap och materielvård.

Bristande kunskap om den ofta dyrbara materielen och bristfällig vård av densamma kunna spoliera stora ekonomiska värden och äventyra förbandens stridsvärde. Övningsgrenen materielkunskap och materielvård måste därför ägnas stor uppmärksamhet. Den omfattar dels *undervisning* om materielen och hur denna skall skötas och vårdas, dels *vård* av materielen före, under och efter övningar. Vården måste givetvis göras till föremål för noggrann kontroll.

Undervisning eller utbildning i materielkunskap och materielvård skall enligt gällande utbildningsbestämmelser ske i anslutning till utbildningen i vederbörliga övningsgrenar. Den grundläggande utbildningen synes också bedrivas på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Dock försvåras den av bristen på ändamålsenlig undervisningsmateriel i form av genombrutna vapen, projektiler och motorer samt åskådliga planscher över materiel av olika slag. Åtgärder för en enhetlig *anskaffning* och distribuering av sådan undervisningsmateriel äro i hög grad *påkallade*.

Tillämpningen — den egentliga *materielvården* — synes däremot ej alltid bedrivas med tillbörlig omsorg. Enligt tidigare utbildningsbestämmelser fick den dagliga vården av den personliga utrustningen icke ske på *egentlig* övningstid, d. v. s. under de åtta timmarna. I nu gällande *bestämmelser* har materielvården visserligen upptagits som en övningsgren, fullt jämställd med övriga, vilket kommissionen med hänsyn till materielvårdens stora betydelse anser riktigt, men den har icke tilldelats erforderlig tid. I bestämmelserna för infanteriets värnpliktiga anges sålunda, att omkring 6 % av övningstiden skall anslås till materielvård *samt* hälso- och sjukvård. Enbart för en effektiv vård av den personliga utrustningen torde emellertid erfordras minst 20—30 minuter per dag, vilket motsvarar 4—6 % av övningstiden. Kommissionen finner angeläget, att utbildningsbestämmelserna ändras därhän, att beträffande infanteriet minst 5 % av övningstiden anslås för materielvård.

Hälso- och sjukvård.

Liksom materielkunskap och materielvård omfattar hälso- och sjukvård dels utbildningen i ämnet, vilken avser att bibringa kunskap i hygien, samaritjänst m. m., dels själva vården, i detta fall kroppens dagliga vård.

I motsats till vad fallet är med utbildningen i materielkunskap och materielvård har kommissionen allvarliga erinringar att framställa mot utbildningen i hälso- och sjukvård. Som framgår av avsnittet »De värnpliktigas egna åsikter om rekrytutbildningen» (s. 65 f.), ha kommissionens iakttagelser därvidlag bestyrkts av de värnpliktigas egna uttalanden.

I utländska arméer tillmäter man utbildningen i denna övningsgren stor betydelse. Kravet att soldaten skall kunna hjälpa både sig själv och kamrater vid behandling av sårskador, stillande av blödningar m. m. framträder särskilt vid rörliga operationer, enär sjukvårdspersonal under sådana stridsförhållanden icke alltid tillräckligt snabbt är i stånd att bispringa de sårade.

De nu gällande utbildningsbestämmelsernas karaktär framgår av nedanstående utdrag ur AU Inf.

»186. Utbildningen avser att bibringa kunskap om och förmåga att tillämpa föreskrifterna för hälsovård och personlig hygien, kunskap om fotvårdens betydelse och förmåga att avhjälpa mindre fotskador, förmåga att använda första förband och att lämna första hjälpen vid olycksfall samt kunskap om grunderna för och förmåga att lämna första hjälpen åt gasskadad.

Soldat skall fostras att under personligt ansvar sköta sin hälsovård så, att hans tjänstbarhet icke äventyras. Försummelse i detta avseende skall beivras likaväl som annat brott mot givna föreskrifter.

188. Snarast efter inryckningen skall regements- och (eller) bataljonsläkare genom lektioner lära soldaterna, vilka hygieniska krav, som vid en kasernförläggning ställas på var och en och varför de givna föreskrifterna måste efterlevas. I dylik lektion bör icke större styrka än ett kompani deltaga varje gång.

Truppbefälet bör närvara.

Före lektion, som avser anläggande av första förband, bör truppbefälet instrueras, så att det kan biträda.

191. Soldatens förmåga att avhjälpa mindre fotskador, anlägga första förband, stilla blödningar och i övrigt lämna första hjälpen vid olycksfall kan såväl i fred som i fält vara av stor betydelse. Varje soldat skall jämväl kunna utföra konstgjord andning.

Dessa detaljer skola inexcerceras enligt enahanda grunder som övriga detaljer under den militära utbildningen.»

Den del av utbildningen, som avser första hjälp vid olycksfall, hjälp åt sårade o. s. v., synes böra beaktas mera än som hittills skett. Utbildningsbestämmelserna böra skärpas i denna riktning. Emellertid torde detta icke vara tillfyllest. Kommissionen har nämligen kommit till den bestämda uppfattningen, att de nuvarande bristerna i många fall väsentligen bero på otillräckligt intresse för utbildningen från truppförbandsläkarnas sida (regements- och bataljonsläkare).

Enligt ovan citerade moment 188 i AU Inf är truppförbandsläkare skyldig

att leda utbildningen i hälso- och sjukvård. Det är emellertid ej ovanligt, att truppförbandsläkare utan vidare överlåter denna viktiga del av utbildningen åt en oerfaren och därjämte i många fall oförberedd värnpliklig läkare.

Särskild tid måste nödvändigtvis anslås för *utbildningen* i hälso- och sjukvård. Utbildningen bör huvudsakligen bedrivas i avdelningar om högst plutons storlek och ej som nu ofta sker uteslutande i form av föredrag för truppförbandets hela samlade värnpliktskontingent. De undersökningar, kommissionen låtit verkställa i denna fråga, ge vid handen, att nedan angiven tid måste anses som minimum.

Slag av utbildning	Antal timmar	Anteckningar
<i>Undervisning (utbildning) i hygien¹:</i>		
Kroppslig och själslig hygien ²	} 4	Undervisningen förlagd till de första 14 dagarna av rekrytskolan.
Hygien i kasern		
<i>Samaritkurs:</i>		
Användning av första förband.....	} 16	Kursen fördelad på rekrytskolan och soldatskolan.
Första hjälp åt sårade och vid olycksfall..		
Konstgjord andning ³		
Summa	20	
¹ Praktisk undervisning bör ske i tvättning av kroppen, fotvård, förlägningens vård (sängbäddning och städning m. m.). ² Det synes kommissionen lämpligt, att undervisningen i hygien omfattar även allmän själs-hygien, i vilken bör ingå orienterande föredrag rörande nykterhetsfrågan, problemet »arbete och vila» m. m. ³ Undervisningen i gassjukvård bör bedrivas i anslutning till utbildningen i gas-skyddstjänst, vilken till huvudsaklig del avses äga rum under soldatskolan. Tid för gassjukvård är därför icke här medräknad.		

De omkring 12 timmar, vilka böra anslås för denna utbildning under rekrytskolan, utgöra ungefär 1 % av hela antalet övningstimmar under denna. För truppförbandets läkare (sjukvårdspersonal) skulle detta innebära undervisningsskyldighet under sammanlagt 150—300 timmar. Fördelas tiden på läkare, sjukvårdsunderofficer och sjuksköterska, kan denna utbildning icke anses bli alltför betungande.

För bad bör varje vecka anslås vintertid minst 1 och sommartid minst 2 timmar, motsvarande omkring 3 % av övningstiden. För den hälsovård i form av dusch, tvättning o. s. v., som dagligen måste ske i samband med ombyte av kläder efter gymnastik eller andra svett drivande övningar, synes däremot särskild tid icke behöva beräknas i program och utbildningsplaner.

För hälso- och sjukvård bör sålunda under rekrytskolan anslås sammanlagt omkring 4 % av övningstiden.

I annat sammanhang (s. 100 ff.) har kommissionen ifrågasatt ny indelning av övningsgrenar och ämnen. Under »Inre tjänst» ha härvid sammanförts kroppens vård, vapenvård samt utrustningens och förlägningens vård. Med tillämpande av här anförda beräkningsgrunder skulle sålunda övningsgrenen

»inre tjänst» komma att tilldelas 8 % av övningstiden, fördelade med 5 % för vapenvård och utrustningens vård, 3 % för daglig hälsovård och förläggningens vård.

Den för utbildningen i hälso- och sjukvård föreslagna tiden (1 % av utbildningstiden under rekrytskolan) skulle redovisas under övningsgrenen sjuk- och hälsovård.

Intresseväckande moment och dessas inpassning i utbildningen.

Det är förklarligt, om den värnpliktige, för vilken fredsutbildningen i regel utgör ett kännbart avbrott i förvärvsarbete eller studier, ej alltid gör sitt bästa i en verksamhet, som ifråga om rent ekonomiskt vederlag ger så relativt litet som värnpliktstjänstgöringen. Även om den värnpliktige inser och medger, att han under sin fredsutbildning får en för hans framtida civila verksamhet värdefull fysisk och även psykisk träning, så finner han nog däri en ganska klen ersättning för de uppeffringar, som han nödgas göra. Att ekonomiskt giva särskilt duktiga värnpliktiga förmåner eller uppmuntran annat än i form av priser vid vissa tävlingar eller viss utbildning torde få anses uteslutet.

I detta sammanhang vill kommissionen emellertid framhålla, att den planläggning, som, enligt vad kommissionen inhämtat, är verkställd inom arméstaben för utbildning till underbefäl, underofficerare och officerare av här för lämpade värnpliktiga, bör, därest planerna förverkligas, bli en eggelse för alla intresserade värnpliktiga. Den duglige får möjlighet till befordran och därmed ökade avlöningsförmåner.

Men över alla nyttighetsberäkningar står plikten. Många värnpliktiga känna starkt plikten mot fosterlandet och ha den personliga ambitionen att oberoende av fördelar göra sitt bästa, särskilt i tider av utrikespolitisk spänning. Det är emellertid alltid — och icke minst under normala förhållanden — av vikt, att utbildningen i görligaste mån lägges så, att den väcker och vidmakthåller de värnpliktigas *intresse*.

Intresseväckande moment böra därför fördelas över hela utbildningen.

I det sätt, på vilket utbildningen av värnpliktiga i allmänhet av 1940 års klass (värnpliktiga klass B årsgrupp 1941) planlagts, kan principen om lämplig fördelning av de intresseväckande momenten under utbildningsarbetet anses vara tillgodosedd. Särskilt gäller detta utbildningen under soldatskolan, d. v. s. under andra halvåret av den ettåriga första tjänstgöringen. Till denna period är, just i avsikt att skapa omväxling under utbildningens senare hälft, sammanförd utbildning i andra utbildningsgrenar än egen, främst vapenkännedom och skjutning, samt pansarförstöringstjänst och tjänst såsom gas- och observationsmanskap. Slutligen kommer under denna tid även vinterutbildningen, vilken måste anses utgöra ett lämpligt avbrott under sista delen av utbildningsåret.

Men även rekrytskolan (1 april—1 oktober) inrymmer moment av omväx-

ling. Dessa ligga i rekrytskolans uppdelning i »gemensam rekrytskola» (inryckningen—mitten av juni) och »uppdelad rekrytskola» (mitten av juni—regementsövningens början). Utbildningen bedrivs under den gemensamma rekrytskolan i huvudsak likartat för alla värnpliktiga inom truppslaget. Under den uppdelade rekrytskolan bedrivs utbildningen på de olika utbildningslinjerna. Vidare är att märka, att den allmänt medborgerliga fortbildning, som kommissionen i annat sammanhang förordar, även i sin mån bör kunna ge omväxling i arbetet.

Vid genomförandet av de för utbildningen innevarande år utfärdade utbildningsbestämmelserna synas emellertid truppförbandscheferna ej alltid ha beaktat värdet av att intresseväckande moment successivt införas. Särskilt gäller detta det sätt, på vilket vid gevärsinfanteriet utbildningen med denna linjes lätta vapen inpassats i utbildningsprogrammet. I detta avseende ha nämligen truppförbandscheferna lämnats frihet att anordna utbildningen efter vid varje truppförband rådande förhållanden. Vid flertalet infanteriförband har man valt det enligt kommissionens mening riktiga sättet att under rekrytskolan utbilda den värnpliktige med endast ett eller ett par vapen, medan utbildningen med övriga vapen förlagts till soldatskolan. Vid något truppförband har emellertid iakttagits, att utbildningen med samtliga 4 vapen — gevärd, kulsprutegevär, kulsprutepistol och lätt granatkastare — påbörjats samtidigt under rekrytskolan. Ur här ifrågavarande synpunkt synes detta förfaringssätt ej ändamålsenligt.

En ytterligare sporre i utbildningsarbetet skulle åtminstone i viss mån tillkomma vid genomförandet av det förslag till siffermässigt uppställda *fordringar* jämte *prov*, för vilket kommissionen i annat sammanhang redogjort (s. 94 f.).

Det måste vidare anses betydelsefullt för att vidmakthålla och höja de värnpliktigas intresse, att dessa mera än hittills få kännedom om utbildningens planläggning. Efter inryckningen bör med hänsyn härtill vid något tillfälle under de första 14 dagarna lämnas en *orientering* om utbildningens ändamål, omfattning och organisation samt hur planläggningen av utbildningsarbetet i stort verkställs. De värnpliktiga böra vidare efter hand som utbildningen fortskrider delgivas de arbetsuppgifter, som föreligga för närmaste tidsperiod. I detta hänseende äro veckoprogrammen, som redan framhållits (s. 110), ej tillräckligt klagörande. Därför bör truppen, såsom likaledes redan nämnts, av kompanichefen vid lämplig tidpunkt lämnas en mera utförlig förhandsorientering angående mål, fordringar, större övningar m. m. för den övningsvecka, som närmast följer.

Utan tvivel utgör möjligheten för de värnpliktiga att erhålla *belöningar* och *utmärkelsetecken* en sporre i arbetet. En granskning av de nu befintliga belöningarna ger emellertid vid handen, att utdelning av sådana i huvudsak är begränsad till vissa utbildningslinjer. Konsekvensen bjuder, att liknande belöningar utdelas på alla linjer.

För att man skall nå syftet med dessa belöningar, måste provens svårighetsgrad avvägas på lämpligt sätt. Så torde för närvarande knappast vara förhållandet beträffande fordringarna för de militära skytteutmärkelsen för gevär, kulsprutegevär och kulspruta, vilka, enligt vad kommissionen erfarit, äro så krävande, att endast ett ytterligt begränsat antal skyttar har möjlighet att erhålla belöningen.

Rätten att bevilja *permission* och *tjänstledighet* såsom belöning för särskilt goda prestationer torde med fördel kunna utsträckas.

En så radikal åtgärd som *avkortning* av tjänstgöringstidens längd för dem, som väl tillgodogjort sig utbildningen, är ej möjlig att genomföra med hänsyn till utbildningens karaktär och allmänna uppläggning. Även det sista skedet av utbildningen är avsett att tillföra nya eller öka redan förvärvade kunskaper och färdigheter.

Att bevilja *permission* från övning eller del därav, sedan vissa krav uppfyllts, torde vara ett medel att ge uppmuntran, som hittills endast undantagsvis kommit till användning. Detta förfaringsätt står nämligen jämlikt tjänstgöringsreglemente för armén endast regementschef och (enligt hans bemyndigande) bataljonschef till buds. Det borde emellertid vara medgivet även kompani- och t. o. m. plutonchef, så att en omedelbar uppmuntran i samband med prestationen kunde lämnas. Man är ju nämligen härvidlag helt hänvisad till de egentliga utbildningsledarnas omdöme.

Möjligheten att få *permission* verkar i många fall givetvis som en drivfjäder i utbildningsarbetet, särskilt om denna kan utnyttjas för vistelse i hemmet. I regel kan detta ske vid sådana truppförband, som äro förlagda till större städer och vilka till huvudsaklig del erhålla sina värnpliktiga från orten i fråga. De permitterade kunna härvid i första hand begagna tiden efter övningarnas slut för dagen och till tapto (omkring kl. 22.00), under vilken tid den värnpliktige jämlikt tjänstgöringsreglementet för armén utan särskild ansökan har generell rätt att vistas inom fritidsområdet, d. v. s. i regel vederbörlig förläggningssort jämte visst område utanför densamma.

Som naturligt är, sträva de värnpliktiga också att utnyttja möjligheterna till *permission* efter tapto intill kl. 23.00 eller 24.00 någon dag i veckan och natt*permission* mellan lördag och söndag. Den sistnämnda formen för *permission* brukar i allmänhet beviljas endast för vistelse i hemmet.

Jämlikt tjänstgöringsreglementet äger kompanichef att bevilja *permission* efter tapto och utanför fritidsområde. I nämnda reglemente framhålles: »*Permission* är icke att anse såsom en personalen tillkommande rättighet och bör i främsta rummet beviljas såsom en uppmuntran för ådagalagt gott uppförande och nit i tjänsten.»

Den förmån, som kompanichefen sålunda kan bevilja, har emellertid även en annan sida. Den förlängda *permission*en främjar nämligen ej utbildningsarbetet, om den minskar tiden för de värnpliktigas nattsömn så mycket, att deras arbetsförmåga under påföljande dag märkbart nedsättes.

Vid det övervägande antalet truppförband äro de värnpliktiga i regel endast

i begränsad utsträckning bosatta inom förläggningssorten, vid vissa truppförband ej alls. Vid många truppförband, särskilt i Norrland, ha de värnpliktiga ofta en dagsresa eller mera till sin hemort. För dessa värnpliktiga torde den korta permissionen ej vara lika värdefull som för dem, vilka ha sina hem i eller i omedelbar närhet av förläggningssorten. De förmåner, som permission kan innebära, växla sålunda för olika truppförband och även inom ett och samma truppförband.

Det måste emellertid anses betydelsefullt, att en chef, som bär ansvaret för ett kompanis (motsvarande förbands) utbildning och som för den skull kräver, att uppställda fordringar uppfyllas, också har möjlighet att premiera särskilt välförhållande i tjänsten. Detta positiva moment i utbildningsarbetet saknas nu vid de flesta truppförband.

Det kan därför ifrågasättas, om ej kompanichef borde medgivas rätt att bevilja ledighet hel dag (s. k. tjänstledighet) åt enstaka värnpliktiga som i utbildningsarbetet visat prov på särskilt god vilja eller förmåga. Sådan tjänstledighet skulle beviljas vid sidan av den normala form för tjänstledighet, som regementschef jämlikt tjänstgöringsreglementet beviljar. Den här föreslagna formen skulle genom att den beviljades ett högst begränsat antal värnpliktiga komma att helt erhålla karaktären av belöning. Det kunde tänkas, att kompanichef gäves rätt att bevilja sådan ledighet under högst 2 dagar varannan månad.

Kompanichefen borde inpassa sådan ledighet på dagar då övningarna vid kompaniet ej vore av sådan natur, att de tjänstlediga bleve efter i utbildningen. Tjänstledighetsdagar borde givetvis i största möjliga utsträckning kombineras med sön- och helgdagar, varigenom just den grupp av värnpliktiga, som är bosatt utom förläggningssorten, gäves möjlighet att besöka sina hem. Härigenom tillgodosäges även dessa värnpliktigas berättigade intressen. Reseersättning borde därjämte utgå.

Med skärpa måste emellertid framhållas faran av ett slentrianmässigt beviljande av tjänstledighet av här ifrågavarande slag. De värnpliktiga skulle i så fall ej komma att betrakta den såsom en individuell uppmuntran utan som en allmän rättighet, och härigenom skulle förmånen ej få avsedd verkan. För att förebygga missbruk borde stadgas skyldighet för kompanichef att till bataljonschef ingiva uppgift på de värnpliktiga, som beviljats sådan tjänstledighet.

Inspektions- och instruktionsverksamheten i utbildningens tjänst.

Effektiviserad inspektionsverksamhet.

Högre chef (chefen för armén, inspektör, arméfördelningschef) och regementschef utöva sin kontroll genom att »inspektera» eller genom att »följa» utbildningen. Bataljons- och kompanichef utöva denna kontroll främst genom att »följa» utbildningen. Att vederbörande chef följer utbildningen innebär

helt enkelt, att han är närvarande vid det utbildningsarbete, som pågår enligt dagsprogrammet. Han kan härvid i tid rätta till ett på felaktigt sätt bedrivet utbildningsarbete och utjämna divergenser mellan olika underavdelningar.

Inspektioner under de värnpliktigas rekrytutbildning kunna avse dels kontroll av att utbildningen omfattar, vad som föreskrivits, och att uppställda fordringar därvid uppnåtts, dels granskning av det sätt på vilket utbildningen bedrivs, dels ock prövning av befälets förmåga i trupputbildning och trupp-föring.

Inspektioner böra enligt bestämmelserna anordnas så, att de främja utbildningen. De kunna med hänsyn till sin natur mera undantagsvis inpassas i truppförbandens planlagda övningsprogram och medföra därför som regel viss ändring av programmen. Kommissionen vill i detta sammanhang framhålla vikten av att tidpunkterna för olika myndigheters inspektioner fördelas så, att utbildningsarbetet vid truppförbanden ej onödigtvis rubbas, vilket t. ex. blir fallet, om ett och samma truppförband i tät följd inspekteras av flera myndigheter. Enligt vad kommissionen har sig bekant utfärdar chefen för armén i sådant syfte reglerande bestämmelser för inspektörers och arméfördelningschefers inspektioner. Det har dock under innevarande utbildningsår inträffat, att truppförband inspekterats av såväl inspektör som arméfördelningschef och ställföreträdande arméfördelningschef under en och samma vecka.

Inspektion av utbildningen torde i regel ha utförts på sådant sätt, att chef för förband, som skall inspekteras, i förväg underrättats härom och i vissa fall t. o. m. beordrats inkomma med förslag till inspektionsprogram. I andra fall har den inspekterande följt utbildningen enligt dagsprogrammet.

Följden har ofta blivit, att truppförbanden i förväg genomgått inspektionsprogrammet. S. k. överspelning har ägt rum. En effektiv kontroll försvåras härigenom, och truppen genomskådar lätt nog avsikten med sådana förövningar. Allvaret i inspektionen äventyras. Det effektivaste sättet att kontrollera utbildningens bedrivande torde vara inspektion utan förvarning. Särskilt i de fall, då så icke kan ske eller då inspektion avser kontroll av utbildningsståndpunkten, kräves, att den inspekterande själv utövar *ledningen* vid inspektion genom att ställa det inspekterade förbandet inför vissa i förväg icke kända uppgifter. Därigenom blir icke endast kontrollen effektivare. Inspektionen blir därjämte av större värde för befäl och trupp och får karaktären av ett betydelsefullt led i dess utbildning.

Då det vid inspektion gäller att kontrollera om föreskrivna fordringar äro uppfyllda borde särskilda uppgifter ställas i form av prov på truppens färdigheter och kunskaper. Härigenom får man nämligen det tvärsnitt av utbildningen, som kräves för en effektiv kontroll av den ståndpunkt, på vilken truppen befinner sig. Dessa inspektionsprov böra främst anknytas till sådana övningsmoment, vilka ej av vederbörande chefer gjorts till föremål för särskilda prov (s. 94).

Inspektionsproven böra sålunda komplettera under utbildningen uppställda

fordringar och härigenom bidra till att åstadkomma största möjliga effektivitet av utbildningen i dess helhet. Där så låter sig göra, böra inspektionsprov uppställas så, att de innebära att vissa siffermässigt angivna krav uppfyllas.

Genom nedanstående exempel belyses, hur sådana inspektionsprov kunna tänkas upplagda.

Enskild utbildning.

Exercis I.

Soldaten skall med fullständig balans och precision kunna genomföra en viss av den *inspekterande* för varje fall fastställd rörelseserie (marsch, handgrepp o. s. v.).

Exercis II.

Tillämpningsmoment, avseende soldatens val av förfaringsätt vid beskjutning.

Ex.: En rapportkarl förflyttar sig i öppen terräng och beskjutes av:

1) en fientlig soldat, markerad med $\frac{1}{3}$ figur (fall-) på 100 m avstånd. Skydd saknas. Soldaten bör så snabbt som möjligt nedkämpa fienden;

2) en fientlig soldat, markerad med $\frac{1}{3}$ figur (fall-) på 200 m avstånd. Närmaste skydd finnes på 10 m avstånd från den plats, där soldaten blir beskjuten. Soldaten bör omedelbart förflytta sig till skyddsställning och därefter från annan plats, än den där han försvann, nedkämpa fienden.

(Provet upplägges så, att soldaten tvingas att själv bedöma vilket förfaringsätt, han bör välja, och utföres med skarp ammunition).

Exercis III.

Tillämpningsmoment avseende soldatens val av vapen (handgranat, bajonett, verktyg, eldgivning) vid inrusning. Provet bör om möjligt utföras med skarp ammunition och stridshandgranat.

Ex.: Nedkämpande från granatgrop av motstånd i skyttevärn på kort avstånd — handgranateld; nedhopp i värnet och sammanstöt med fiende ($\frac{1}{1}$ figur eller bulvan) på 5 m avstånd — eld i gående eller användande av bajonett (kolv); framryckning i värnet och sammanstöt med två fiender ($\frac{1}{1}$ figurer) på 30 m avstånd, »snabbskott» i stående.

Mål- och avståndsbestämning.

Tillämpningsövning i målspaning, avståndsbestämning och val av sikte och riktpunkt under visst angivet dagsinflytande.

Ex.: 5 mål uppträda inom ett angivet bevakningsområde inom högst 400 m avstånd, ett mål varannan minut under $\frac{1}{2}$ —1 minuts tid. Målen inprickas på en perspektivskiss, avstånd angivas på 25 m när samt sikte och riktpunkt bestämmas i dm i förhållande till målets mitt.

Fälttjänst.

Ex. 1. Post vid postering under mörker vid väg med pansarhinder. Vissa moment avseende postens sätt att handla i olika situationer.

Ex. 2. Utförande av marsch, vattenhämtning, utspisning, ingående i förläggning, larm, brytande av förläggning m. m.

Fältarbeten.

Användandet av den personliga verktygsutrustningen.

Ex. 1. Befästande av eldställning till skyttegrop.

Ex. 2. Maskering av postställe.

Materielkunskap och materielvård.

Vapens och den personliga utrustningens handhavande och vård.

Ex. 1. Avhjälpande i skyddsställning av ett antal eldavnöbrott vid kulsprutegevär och återgång till eldgivning. Dessa eldavnöbrott arrangeras av övningsledaren, skytten helt ovetande.

- a) Felaktigt magasin.
- b) Dålig utdragare.
- c) Hylshals i patronläget.
- d) Smuts i gasregulatorn.

Bedömning utan tidtagning med hänsyn till snabbhet och säkerhet i vapnets hanterande.

Ex. 2. Reparation av en trasig vapenrock, uppsluppen i söm, reva, knappar borta o. s. v.

Hälso- och sjukvård.

Första hjälp åt kamrat vid angiven sårskada.

Inspektion av den enskilda utbildningen kan ofta med fördel ske i form av en-skild fälttävlan, omfattande ett flertal grenar.

Vid inspektion av utbildningen i grupp och pluton kan motsvarande förfarande komma till användning. Härvid måste inspektionen även taga sikte på att pröva befällets förmåga i truppföring.

Soldatskolan.

Uppgifterna meddelas övningsledare högst en dag i förväg.

a) Ledare: plutonchef. Tid: 2 timmar.

Tillämpningsövning i skydd under marsch; övningen avser verksamheten vid förpluton, varvid huvudvikten lägges vid patrullernas uppträdande och i samband därmed repetering av order och rapporter.

b) Ledare: kompanichef. Tid: 4 timmar.

Tillämpningsövning i spaningsplutons verksamhet för utforskande av fiendens flank. Huvudvikten lägges vid från spaningspluton framsända patrullers verksamhet och i samband därmed rapporttjänstens ordnande.

c) Ledare: kompanichef. Tid: 2 timmar.

Tillämpningsövning avseende kompanis avvärjande försvar.

Utgångsläge: kompanichefens stridsorder förut givna, stridsställningar inredda. Samverkan med tunga vapen och utlösande av eldsystemet göras till föremål för övning.

d) Ledare: bataljonschef. Tid: 3 timmar.

Tillämpningsövning avseende kompanis stormning.

e) Ledare: bataljonschef. Tid: 10—15 timmar.

Fälttävlan mellan bataljonens plutoner.

1) Marsch 25 km på maxtid 6 timmar, därunder terrängmarsch omkring 5 km med uttagning av kompassriktning och kontroll av förmågan att hålla densamma.

2) Fältskjutning (t. ex. förplutons anfall).

3) Språng 150 m från skyddsställning.

4) Bivackslagning, 2 tält per pluton med arbetsstyrkan fixerad till den minsta plutonens storlek.

Genom marschen prövas plutonchefernas förmåga att planlägga och leda marsch ävensom truppens marschdisciplin (hemliga kontroller). Terrängmarschen prövar änyo plutonchefernas och truppens förmåga av sammanhållning och terrängvana. Fältskjutningen prövar konditionen och förmågan i eldstrid.

Tävlning i framryckning med språng prövar samhörighetskänslan inom plutonen och viljekraften hos den enskilde soldaten.

Bivackslagningen prövar plutonchefens organisationsförmåga samt fastheten av disciplinen hos truppen efter en genomgången ansträngning.

Då inspektionen utföres på detta sätt, framträder inspektionsresultatet av sig självt i det sätt, på vilket de förelagda proven lösas, ej blott för den inspekterande utan även för truppen. Resultatet behöver därför icke, såsom nu ofta sker, enbart fastställas efter den inspekterandes subjektiva uppfattning såsom »gott», »tillfredsställande» eller »mindre gott». För att kunna fastställa ändamålsenliga prov kräves emellertid av den inspekterande, att han noga trängt in i utbildningens organisation och planläggning samt förut-sättningarna för utbildningen vid det truppförband, som skall inspekteras.

Befällets förmåga i trupputbildning och truppföring prövas indirekt i samband med kontrollen av truppens utbildningsståndpunkt och sättet för utbildningens bedrivande. Emellertid böra inspekterande myndigheter direkt medverka till befällets utbildning genom en särskilt härpå inriktad inspektionsverksamhet. Detta kan bl. a. ske genom att underlydande chefer av den inspekterande beordras att inspektera sitt förband beträffande visst eller vissa övningsmoment. Det effektivaste sättet att pröva förmågan i truppföring är, att den inspekterande själv ordnar och leder tillämpningsövningar.

Kriget kräver nu i än högre grad än tidigare förmåga att handla i oväntade lägen. Våra befälskärer måste under fredsutbildningen uppfostras med detta krav för ögonen. Det är därför betydelsefullt, att inspektionsuppgifter ställas så, att de pröva och utveckla befällets förmåga till snabba beslut och snabb handling.

Genomgång av inspektion liksom av övning i allmänhet bör ske så, att såväl befäl som trupp erhåller del av resultatet. F. n. torde det ofta hända, att genomgång göres endast med befälet. Truppens medintresse och medansvarighet i utbildningen främjas emellertid i hög grad, om den erhåller orientering rörande resultat av inspektion och övningar. För alla gemensam genomgång av inspektion eller övning bör i regel ske, om styrkan ej överstiger en bataljon. Detta hindrar givetvis icke, att särskild genomgång sker med befälet eller med vissa chefer. Genomgångar med truppen ske, efter vad kommissionen funnit, alltför sällan och utföres ej, där de förekomma, på ett tillräckligt intresseväckande sätt. Långrandiga redogörelser för händelseförlopp jämte taktiska utläggningar äro alltför vanliga. Det är *truppens* uppträdande och framför allt dess prestationer, som böra framhållas. Genomgången skall för att skärpa truppens intresse omfatta namngivande av sådana karlar (*förband*), som skött sig särskilt väl, men även av sådana, som utfört en sak mindre väl. En lämplig variation av beröm och kritik, varvid vederbörande kan få framträda, verkar stimulerande på truppens intresse för utbildningen. Vid dubbel-sidiga övningar bör även ett utslag givas beträffande vilken sida, som kan anses ha varit den mest framgångsrika. Då styrkan är så stor, att för alla gemensam genomgång icke kan ordnas, bör resultatet delges truppen på annat sätt.

Vidgad konsulentverksamhet.

I AU Inf mom. 17 framhålles:

»För att säkerställa en enhetlig, effektiv och följdriktig utbildning är det ofta lämpligt, att regementschef ställer officer, underofficer eller underbefäl, som på grund av erhållen utbildning eller eljest innehar särskilda kunskaper och färdigheter i viss övningsgren, till underlydande förbands förfogande för *rådgivande verksamhet* under härför erforderlig tid. Särskilt gäller detta övningsgrenar, för vilka särskilt utbildade instruktörer icke äro tillgängliga vid varje kompani, såsom t. ex. gymnastik och idrott.»

Enligt vad kommissionen har sig bekant, har man innevarande utbildningsår med fördel tillämpat ovannämnda föreskrift även utom regementets ram.

För att förbättra utbildningen i gymnastik, i vilken övningsgren såsom tidigare framhållits brist på kvalificerade instruktörer föreligger, har sålunda en av arméns främsta företrädare för gymnastik och idrott under april och maj månader år 1941 besökt ett 40-tal truppförband och meddelat instruktion i soldatgymnastik. Vidare har inom vissa arméfördelningar personal ur infanteriet ställts till artilleri- och trängtruppförbands förfogande för att meddela undervisning i planläggning och ledning av utbildning i gruppering och strid samt i närstrid. I dessa övningsgrenar har, såsom redan antytts, utbildningen vid specialtruppslagen tidigare bedrivits i så begränsad utsträckning, att befälet icke ansetts äga den kunskap och rutin, som erfordras för den utökade utbildning, som nu börjat genomföras. Vidare har personal ur specialtruppslagen ställts till infanteritruppförbands förfogande för undervisning i teknisk tjänst. Sålunda har personal ur ingenjörtrupperna biträtt vid utbildningen i sprängjtjänst samt personal ur trängtrupperna i biltjänst.

Metoden är av särskilt värde under nu rådande förhållanden, då det gäller att anpassa utbildningen efter en *snabb* utveckling på det militärtekniska området.

Konsulentverksamhet bör givetvis i huvudsak komma till användning inom sådana områden, där den på kort tid kan ge goda resultat, t. ex. skjutning med nya vapen, handhavande av ny materiel, utbildning i pansarförstörrings- och stormtrupptjänst samt undervisning i användning av film och skioptikon.

Metoden kan därjämte med fördel komma till användning även på så sätt, att chef låter övningsledare med förmåga att föredömligt leda viss utbildning genom förevisningsövningar eller rådgivande verksamhet bidra till en effektivisering av motsvarande utbildning vid andra truppförband. Goda uppslag och idéer, som framkommit på ett håll, borde på detta sätt kunna komma även andra förband tillgodo.

Formén härför bör vara den i AU Inf angivna, nämligen att instruktörer ställas till viss truppförbandschefs förfogande. Deras verksamhet bör främst avse att bibringa undervisning och utbildning åt största möjliga del av *befälet*. Det kan sålunda ej anses riktigt att, som kommission iakttagit vid ett truppförband, till vilket instruktörer hade ställts till förfogande för utbildning

i exercis II och III, konsulentpersonalen användes för att utbilda de värnpliktiga utan att det ordinarie befälet ens var närvarande.

Den fördel, som främst står att vinna med en riktigt bedriven konsulentverksamhet, är att allt befäl vid ett truppförband eller i varje fall huvuddelen relativt snabbt blir insatt i visst utbildningsförfarande. Metoden är sålunda ur denna synpunkt mer effektiv än centralt anordnade, kortare kurser. Till dessa kan nämligen endast ett fåtal av befälet vid varje truppförband beordras. Även om kursdeltagare vid återkomst till vederbörligt truppförband sättes i tillfälle att till övrigt befäl vid förbandet förmedla inhämtade kunskaper, vilket dock ej så ofta förekommer, kommer det därvid alltid att röra sig om andrahandskunskaper.

Ur ekonomisk synpunkt torde metoden med konsulenter ställa sig gynnsammare än kursverksamhet. Kommissionen vill därför förorda, att den igångsatta konsulentverksamheten intensifieras och vidareutvecklas vid all sådan utbildning, där den med fördel kan bedrivas.

Sammanfattning.

I direktiven för kommissionen har framhållits, att »tid efter annan erinringar försports emot det sätt, varpå den nuvarande utbildningstiden utnyttjats». Såsom framgår av den inledande översikten kunna dessa erinringar grupperas kring följande frågor: 1) Tillvaratages övningstiden väl? 2) Upptagna utbildningsprogrammen endast sådant som är av betydelse för arméns krigsduglighet? 3) Planlägges och bedrivs utbildningen i olika avseenden på ett ändamålsenligt sätt?

Övningstidens tillvaratagande. Utbildningsprogrammen.

Endast på de båda förstnämnda frågorna anser sig kommissionen kunna lämna ett jämförelsevis kortfattat svar, varvid dock är att märka, att undersökningen i enlighet med givna direktiv ej gällt förhållandena under beredskapstjänsten. Det studium som kommissionen genom att följa utbildningsarbetet vid ett stort antal truppförband ägnat den första tjänstgöringen för de värnpliktiga, i första hand den s. k. enskilda utbildningen, har givit ett bestämt intryck av att det genomgående förefinnes en tydlig strävan hos befälet att väl tillvarata den övningstid, som står till förfogande.

Att s. k. döttid i viss utsträckning förekommer är emellertid uppenbart. Detta sammanhänger närmast med de förhållanden, som den tredje av de ovan uppställda frågorna avser, nämligen själva sättet för övningarnas bedrivande, åt vilket större delen av kap. I ägnats. Vid utbildning, som måste bedrivas individuellt, eller om en trupp, såsom ofta är fallet, visar ojämna utbildningsresultat och befälet för den skull måste ägna sig åt ett fåtal, blir ej den

övriga delen av truppen effektivt sysselsatt, med mindre man för denna anordnar särskilda övningar på sätt kommissionen i detta kapitel på tal om formella övningar föreslagit och exemplifierat. Att bristerna i detta avseende varit särskilt framträdande under beredskapstiden, då tillgången på befäl, särskilt på kvalificerat sådant, varit otillräcklig, visar tydligt nog, att övningstidens ändamålsenliga och effektiva användning i första hand beror på befälets förmåga såsom trupputbildare och arbetsledare.

Mest förekommer s. k. dödtid under förbandsutbildningen, som ju avser ej endast truppens utan även befälets egen utbildning. Det händer därvid att truppen, särskilt under tiden för befälets rekognosering och ordergivning, förblir helt eller delvis sysslolös. För exempelvis ett kompani, som är bataljonsreserv, kan visserligen läget vara sådant, att truppen varken kan eller får sysselsättas med hänsyn till fientlig flygverksamhet o. d. eller också kunna de arbeten (t. ex. befästningsarbeten), vilka i krig tillkomma ett sådant förband, av kostnadsskäl ej utföras under fredsutbildningen. Men enligt kommissionens mening både kunna och bära under förbandsutbildningen i större utsträckning än som nu sker med truppen anordnas övningar såsom en direkt förberedelse för förbandets förutsedda taktiska verksamhet.

Vad åter beträffar frågan, huruvida den till de värnpliktigas utbildning anslagna tiden användes för sådana övningsgrenar och ämnen, som ej äro av betydelse för arméns krigsduglighet, har kommissionen efter granskning av gällande utbildningsbestämmelser kommit till den uppfattningen att så icke är förhållandet. Såsom framgår av de redan refererade utbildningsbestämmelserna användas under rekrytskolan ej mindre än två tredjedelar av övningstiden till fältmässig utbildning. Övrig tid fördelas mellan sådana övningsgrenar som exercis i sluten ordning, gymnastik och idrott, materielkännedom och materielvård samt hälso- och sjukvård, men även dessa grenar äro ju av stor betydelse för arméns krigsduglighet.

I detta sammanhang förtjänar nämnas, att kommissionen ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan, huruvida onödigt lång tid anslås till exercis i sluten ordning, vilken ju understundom ansetts vara av mindre betydelse för verksamheten i fält. Enligt de senast utfärdade utbildningsbestämmelserna har åt denna utbildningsgren, särskilt under rekrytskolans första period, anslagits något längre tid än tidigare. Enligt kommissionens mening hade det varit lämpligare, att en del av den ytterligare tid, som nu anslagits till exercis i sluten ordning, i stället kommit mera eftersatta övningsgrenar tillgodo, särskilt materielvård samt utbildning i hälso- och sjukvård.

Utbildningsarbetets planläggning och bedrivande.

Utbildningsbestämmelserna, såväl de som utfärdats före som efter 1940, har kommissionen granskat. De under 1930-talet gällande bestämmelserna utmärktes i formellt hänseende av en bristande enhetlighet de olika truppslagen emellan, vilket har sin grund däri, att armén först år 1937 erhöll en enhetlig ledning (chefen för armén). Dessa äldre utbildningsbestämmelser

kännetecknades även av en formalistisk begrepps- och systembildning, som snarare var en schablon än en vägledning för praktisk trupputbildning. Genom de konkreta anvisningar, som lämnades för utbildningsarbetets bedrivande, avsåg man att så i detalj reglera detta, att bestämmelserna snarast fingo karaktären av en »mall», vilken påtrycktes utbildningen. På grund av den knappt tillmätta övningstiden, som ej tillät en fullständig soldatutbildning, ansågs detta mall-system nödvändigt för att man även under sådana förhållanden skulle kunna uppnå vissa enhetliga och bestämda utbildningsresultat. Även om detta system i sin mån ledde till större enhetlighet och mera noggrann hushållning med övningstiden, medförde det dock stora olägenheter. Det urartade nämligen till en viss slentrianmässighet och försvagade intresset, initiativlusten och ansvarskänslan hos utbildningsbefälet.

De efter 1940 utfärdade utbildningsbestämmelserna, som avse en längre utbildningstid, varigenom en fullständigare soldatutbildning blir möjlig, lämna befälet friare händer vid valet av metoder men kräva i stället mera personligt ansvar för att anbefallda utbildningsmål verkligen uppnås. Utöver föreskrifter om dessa mål för olika utbildningsstadier innehålla de senast utfärdade bestämmelserna endast allmänt principiella och praktiska anvisningar för arbetets bedrivande jämte en del exempel på stegringsföljder och övningars anordnande. Dessa anvisningar och exempel förutsätta dock en självständig detaljplanering från vederbörande utbildningschefers sida, vilket kommissionen anser i princip riktigt. För att utbildningen skall inriktas på bestämda resultat anser kommissionen emellertid, att de i utbildningsbestämmelserna angivna målen böra än mera preciseras, i fråga om vissa övningsdetaljer om möjligt i form av siffermässigt angivna fordringar, vilka kunna kontrolleras genom särskilda prov. Exempel på sådana fordringar och prov återfinnas i bilaga 1.

Det är enligt kommissionens mening av vikt, att dessa fordringar så avpassas, att utbildningen efter hand blir så krävande, att den hos soldaten skapar förtroende för egen kraft och förmåga, varigenom han göres beredd att kunna utstå de påfrestningar, som kriget ställer.

Planläggningsarbetet vid utbildningsenheterna har kommissionen ägnat uppmärksamhet och funnit, att detta i regel utföres på ett omsorgsfullt om än understundom alltför teoretiskt sätt. Företedda detaljplaner ha i en del fall vittnat om så omfattande förberedelser vid skrivbordet, att man lätt kunnat få den föreställningen, att detta teoretiska förberedelsearbete ansetts rentav viktigare än själva utförandet och det praktiska och faktiska resultatet av övningarna.

Att särskilt de lägre utbildningschefernas planläggning av övningar lätt nog i alltför hög grad blir skrivbordsmässig synes delvis bero på att dessa chefer i regel hela dagarna äro så bundna vid truppen, att de åtminstone under den mörkare årstiden knappast kunna få tid till det omsorgsfulla terrängstudium, som i många fall kräves för att kunna anordna övningar på ett tillräckligt effektivt och omväxlande sätt. Genom att tillgodose behovet av

kvalificerade ställföreträdare för plutonchefer (motsvarande) skulle de senares förberedelse- och planläggningsarbete högst väsentligt underlättas.

Utbildningsmetodiken har kommissionen funnit svagast utvecklad på den teoretiska undervisningens område. Här tillämpas föräldrade pluggmetoder, som i sin skenbara effektivitet mera gå ut på att lämna ytliga examensresultat än kunskaper i djupare mening. Lärarens framställning är vanligen alltför bunden vid läroboken, och lektionerna förlora såväl i effektivitet som intresse, därigenom att man vid undervisningen synes lägga mera vikt vid den militära formen än vid andan. Härvidlag skulle bättre vägledning och en ändrad inställning från inspekterandes sida betyda ett framsteg.

Den praktiska utbildningen, som ju är den viktigaste och för vilken befälet väsentligen erhållit sin skolning, har kommissionen funnit stå på ett högre plan i metodiskt avseende.

De metoder, vilka stå utbildningsbefälet till buds, äro, särskilt i vad rör den formella utbildningen, som avser ett sådant drillmässigt inövande, att färdigheterna kunna utföras automatiskt, i huvudsak lämpliga och effektiva. Att utbildningsresultaten ej sällan, framförallt beträffande vapnets användning i strid, ändock icke äro tillfredsställande, beror enligt vad kommissionen kunnat konstatera, dels på att metoderna icke utnyttjas i den utsträckning som är nödvändig, dels på att avkall ofta göres på de krav, som måste ställas. Dessa brister i den formella utbildningen, vilka kunna betraktas som reminiscenser från den korta utbildningstiden, måste ovillkorligen bortarbetas, ty fullgod färdighet i vapnets bruk är en första förutsättning för förbandens stridsduglighet. Sådan färdighet kan endast vinnas genom intensiv och under hela utbildningen fortgående träning, drill, med ständigt stegrade krav.

Vad den tillämpade utbildningen beträffar har kommissionen förmärkt en benägenhet särskilt hos det lägre utbildningsbefälet att schematisera övningarna, varigenom de bli verklighetsfrämmande och mindre ägnade att främja initiativ och handlingskraft. Tillämpningsövningarna böra för att ge en riktig bild av kriget vara fria från all schablon och så ofta som möjligt ställa truppen inför nya lägen. Kommissionen har ock kunnat förmärka, att den övervägande negativa kritik, som förekommer vid formella övningar, ofta överföres även till tillämpningsövningar, vid vilka det förutom det formella uppfrådan det främst kommer an på förmågan att tänka och handla på ett ändamålsenligt sätt. Det gäller emellertid därvid att se till att kritiken ej får förkväva andan d. v. s. lusten att tänka och handla. Tillämpningsövningar böra så ordnas och bedömas, att de verkligen stimulera initiativ- och handlingslusten, vilket kommissionen funnit ej i tillräcklig grad vara fallet. För att motverka den passivitet hos truppen, som en enbart formell utbildning lätt nog får till följd, böra korta men enkla tillämpningsövningar anordnas på ett tidigare stadium av utbildningen än som vanligen sker.

De allmänt metodiska anvisningar, som nu förekomma i de allmänna utbildningsbestämmelserna, anser kommissionen böra kompletteras och sammanföras till en särskild »handledning i trupputbildning»; avsedd att användas vid undervisningen i samtliga befälsskolor.

Speciella synpunkter har kommissionen anfört ifråga om ett flertal *övningsgrenar och ämnen*, varav endast följande sammanfattningsvis må nämnas.

Beträffande den omdebatterade övningsgrenen *exercis I* (sluten ordning) har kommissionen funnit, att denna utbildning särskilt vid specialtruppslagen bedrivs i alltför stor omfattning och i alltför långa övningspass, varigenom det hela urartar till ett själlöst »harvande». Kommissionen finner därför angeläget, att inspekterande myndigheter tillse, att dessa övningar, sedan grunderna inlärts, verkligen bedrivs på det sätt, som gällande utbildningsbestämmelser föreskriva, d. v. s. »under korta intensiva övningspass om 10—15 min.»

I fråga om skjututbildningen har kommissionen funnit, att det i denna saknas ett betydelsefullt led, skolfältskjutning, vilket därför föreslås till införande såsom förberedelse till fältmässig skjutning.

Säväl marsch- som orienteringsförmågan, särskilt förmågan att finna sig tillrätta i mörker och i skog, ha befunnits otillräckligt utvecklade. Kommissionen anser, att träningen i båda dessa avseenden mera än som sker borde bringas i överensstämmelse med de metoder, som användas inom den fria idrotten.

Bristfällig är enligt kommissionens mening utbildningen i fältarbeten, vilken i alltför hög grad synes vara hämmad av freds- och kostnadshänsyn, vartill kommer att själva arbetsmetoderna lämna åtskilligt övrigt att önska ifråga om effektivitet.

Särskilt bristfällig har kommissionen funnit utbildningen i hälso- och sjukvård. Att utbildningen i denna övningsgren försummas har även kraftigt understrukits av det övervägande antalet av kommissionen tillfrågade värnpliktiga. Särskild tid måste anslås till denna utbildning, som förutom undervisning i både kroppslig och själslig hygien bör omfatta en praktisk och effektiv samaritkurs.

Inspektionsverksamheten anser kommissionen böra inriktas på en mera effektiv kontroll av att föreskrivna fordringar uppfyllas. För den skull bör den inspekterande själv ställa särskilda uppgifter i form av prov på trupps färdigheter och kunskaper. Kommissionen har anfört exempel på sådana inspektionsprov.

Det hittills i stor utsträckning tillämpade sättet att förrätta inspektion efter att i förväg ha underrättat eller rentav i enlighet med av vederbörande truppförbandschef själv uppgjort inspektionsprogram anser kommissionen ej tillräckligt effektivt, enär det i regel förleder till överspelning, varigenom resultatet lätt nog blir missvisande. Inspektion utan förvarning är enligt kommissionens mening ej endast ur kontrollsynpunkt mera effektiv. Om såväl befäl som trupp av den inspekterande själv ställas inför vissa i förväg icke kända uppgifter, blir inspektionen även mera lärorik för alla parter. Därigenom blir inspektionen också ett led i befälets och trupps utbildning.

Truppförbandschef, som är den för utbildningen närmast ansvarige, måste så ordna inspektioner, att dessa ej endast bli en kontroll av utbildningens

resultat utan också och ej mindre till vägledning för utbildningens bedrivande. Kommissionen har emellertid funnit, att den arbetsbörda, som åvilar särskilt infanteriregementscheferna är så stor, att de knappast ha möjligheter att ägna tillräcklig uppmärksamhet åt utbildningsarbetets bedrivande, varför åtgärder påkallas för att frigöra dessa chefer för deras viktiga uppgifter på utbildningens område.

Vissa allmänna utbildningsförutsättningar.

Befälets personliga kvalifikationer och utbildning äro enligt kommissionens mening en av de främsta förutsättningarna för effektivitet i de värnpliktigas utbildning. Ifråga om befälets utbildning, vilken utredningsuppdraget dock endast delvis omfattat, har kommissionen funnit anmärkningsvärt, att de psykologiska och pedagogiska grunderna för trupps handhavande och ledning endast helt ytligt beröras vid utbildningen i de lägre befälsskolorna. Ej mindre viktig är emellertid den handledning i trupputbildning, som det yngre befälet i samband med sin tjänstgöring vid truppförbanden bör erhålla av det äldre, mera erfarna befälet. Kommissionen har funnit, att sådan personlig handledning dock ej förekommer i den utsträckning, som vore önskvärd. En rationalisering av expeditions- och förvaltningstjänsten är enligt kommissionens mening nödvändig för att skapa möjligheter för kompani- och högre chefer att på ett effektivt sätt fullgöra en av sina enligt gällande utbildningsbestämmelser mest betydelsefulla uppgifter, nämligen att med stöd av sin större erfarenhet *undervisa* underlydande chefer.

Även om det vid en förlängning av de värnpliktigas övningstid blir svårare än tidigare att kunna få tid till en vid truppförbanden fortgående befälsutbildning, måste enligt kommissionens mening möjlighet härtill skapas, enär denna fortbildning under sådana förhållanden blir ännu mera nödvändig.

Kommissionen har förordat fortsatta och vidgade försök med konsulentverksamhet på utbildningens område, varvid i viss övningsgren särskilt utbildade och lämpliga instruktörer ställas till truppförbandens förfogande för rådgivande verksamhet. Denna konsulentverksamhet bör främst avse befälets fortsatta utbildning.

Truppens intresse och förmåga är givetvis av stor betydelse för utbildningsarbetets effektivitet. Kommissionen har ju ej kunnat undgå att märka, att de värnpliktigas inställning till försvaret och därmed också deras intresse för själva utbildningsarbetet undergått en betydande förändring till det bättre. Detta intresse gäller det emellertid att söka vidmakthålla även om det utrikespolitiska läget tidvis skulle komma att bli mindre uppfordrande i försvarshänseende än f. n.

Vid en förlängning av övningstiden gäller det i första hand att på allt sätt söka tillvarataga de möjligheter till omväxling, som själva utbildningen erbjuder. Den större mångsidighet i utbildningen, som förlängningen av övningstiden bl. a. avser att främja, är visserligen redan i sig själv ägnad att skapa en viss omväxling ej minst under soldatskolan, varunder den värn-

pliktige bibringas kännedom om även andra vapen och utbildningsgrenar än sina egentliga. Men det gäller att på ett lämpligt sätt fördela de intresseväckande moment, som en sådan mera mångsidig utbildning innebär.

Vid överbägande av möjligheterna att kunna öka de värnpliktigas intensitet i arbetet har kommissionen tänkt sig, att nit och skicklighet i tjänsten borde i viss utsträckning men på ett mera direkt sätt än hittills kunna belönas med permission och tjänstledighet. Rätten att bevilja sådan tjänstledighet, som här avses och vilken icke är att betrakta såsom semester, borde tillkomma utbildningsbefälet.

I fråga om uttagning och utväljande av personal för olika tjänster och utbildningslinjer har kommissionen funnit, att enligt nuvarande system de värnpliktigas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning av olika slag ej i tillräcklig grad utnyttjas. Kommissionen anser därför, att utväljandet för framtiden bör ägnas större omsorg och att därvid även särskilda prov tagas till hjälp.

Utbildningens materiella villkor — anslag, tillgång till lämpliga övningsfält, skjutbanor, undervisningslokaler m. m. — har kommissionen i många fall funnit mindre tillfredsställande. Eftersom sådana förhållanden i avsevärd grad inverka på utbildningens effektivitet och dessutom för såväl befäl som trupp utgöra en betingelse för tillfredsställelse i arbetet, har kommissionen ansett sig böra fästa uppmärksamheten på vissa särskilt påtagliga brister härvidlag.

K A P. II.

Behovet av vidgad och förstärkt utbildning.¹

I direktiven till kommissionen anför chefen för försvarsdepartementet bl. a., att den vid avgivande av förslag till effektivisering av utbildningen vid armén lärer särskilt böra uppmärksamma frågan, »huruvida den ökade mekaniseringen av lantförsvarets stridande förband må anses påkalla en differentiering av övningstidens längd för de grupper av värnpliktiga, vilka avses för utbildning med specialvapen. Kommissionen lärer också få anledning att rent allmänt ägna prövning åt frågan om huruvida anledning föreligger till en utökning av de värnpliktigas utbildningstid». Då möjligheten att differentiera utbildningstiden för olika kategorier värnpliktiga är i hög grad beroende av eller i varje fall nära sammanhänger med utbildningstidens längd, ha dessa båda frågor här behandlats i ett sammanhang.

Frågan om utbildningstidens längd har genom riksdagens beslut den 19 februari 1941 att för värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 och årsgrupp 1941 (studenter och likställda) fastställa en utbildningstid av 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade, kommit i ett annat läge än vid tidpunkten för kommissionens tillsättande. Genom detta beslut — om ock av preliminär karaktär — har riksdagen som sin mening fastslagit, att en avsevärd utökning av den 1936 beslutade utbildningstiden är ofrånkomlig. Kommissionen har på grund därav ansett sig vid sin undersökning rörande utbildningstidens längd böra utgå från den sålunda beslutade utbildningstiden och därvid pröva, huruvida en första tjänstgöring om 360 dagar kan anses lämpligt avvägd med hänsyn till de krav, som enligt de under senare år gjorda erfarenheterna måste ställas på de värnpliktigas utbildning. Därutöver har kommissionen ansett sig böra rent allmänt pröva frågan rörande repetitionsövningarnas längd och antal. I båda fallen har frågan behandlats *uteslutande ur utbildningssynpunkt* och andra på densamma inverkanse faktorer ha helt lämnats åsido.

Allmänna krav på de värnpliktigas utbildning.

De värnpliktigas tjänstgöring i fred måste vara av sådan omfattning, att arméns förband vid krigsutbrott äro krigsdugliga, även om tid för ytterligare utbildning utöver den lagstadgade fredsutbildningen dessförinnan icke står till förfogande. Ett förband kan sägas vara krigsdugligt, då dess organisation, beväpning, utrustning och utbildning sätta det i stånd att lösa

¹ Under tryckningen av kommissionens betänkande har Kungl. Maj:t framlagt proposition den 24 oktober 1941 (nr 318) med förslag till värnpliktslag.

varje uppgift, som rimligen kan komma att ställas på det i fält. Då det gäller att avgöra, hur högt kraven skola ställas, måste hänsyn givetvis tagas till arten och beskaffenheten av de trupper, mot vilka förbandet kan komma att uppträda. Ty intet nedsätter självförtroendet och därmed krigsdugligheten hos en trupp mer än medvetandet om kvalitativ underlägsenhet vare sig i materiellt eller i utbildningshänseende. Våra förband måste m. a. o. vara så organiserade, beväpnade, utrustade och utbildade, att de i svensk terräng kunna manövrera och strida minst lika bra som våra möjliga motståndares trupper.

Framgång i fält vinnes i regel endast genom samverken mellan flera förband av samma eller skilda slag. De värnpliktigas utbildningstid måste därför medgiva icke endast utbildning av individerna och deras sammansmältande till förband — *grundläggande utbildning* — utan jämväl förbandens utbildning och samövande med andra — *förbandsutbildning*.

Därutöver måste utbildningstiden ge möjlighet till den *repetition* och den *utbildning med under tjänstetiden nytillkommen materiel*, som är nödvändig för att under den värnpliktiges hela tjänstetid i erforderlig grad vidmakthålla hans krigsduglighet.

Grundläggande utbildning.

Vid det första världskrigets utbrott utgjordes marktruppernas beväpning i huvudsak endast av repetergevä, kulsprutor och artilleripjäser av olika kalibrar. Artilleriets skjutmetoder voro enligt nutida begrepp primitiva: reglerad eld kunde avges endast mot från egna linjer synliga mål. Det fåtaliga flyget användes icke för strid. Stridsfältet, d. v. s. det område inom vilket vapenverkan kunde påräknas, hade föga djup. Striderna förlöpte enligt hävdvunna principer.

Infanteriet stred — trots erfarenheterna från boerkriget och rysk-japanska kriget — alltjämt i former, som nära överensstämde med den slutna ordningens. Eldgivning och rörelser utfördes exercismässigt på kommando. Soldaten stod oavbrutet under befälets direkta inflytande. Hans handlingsfrihet var ytterst begränsad.

Utanför stridsfältet var vapenverkan helt utesluten. Där uppträdde förbanden så gott som alltid i slutna ordning.

Endast i patrull- och bevakningstjänsten lämnades den enskilde soldaten stundom ett visst mått av frihet att handla självständigt.

Utbildningen av de värnpliktiga behövde därför blott avse att lära soldaten de erforderliga färdigheterna, d. v. s. handgreppen och rörelserna, att giva honom den nödvändiga fysiska träningen, främst marschträningen, och att bibringa honom en disciplin, som säkerställde en ovillkorlig lydnad.

I våra dagar ingår i infanteriets beväpning en mångfald stridsmedel: förutom repetergevä och kulsprutor, de senare till väsentligt ökat antal, även automatgevä, kulsprutepestoler, kulsprutegevä, granatkastare och kanoner för olika ändamål och av olika kalibrar, handgranater, eldsprutor samt minor

och sprängladdningar av olika slag. Snabba, ofta pansrade transportmedel användas även på stridsfältet. Pansartrupper, mäktiga att även självständigt genomföra vittgående anfallsföretag, hava tillkommit och spela ofta en avgörande roll i striden. Artilleriets skottvidder ha ökats; nya skjutmetoder möjliggöra välriktad eld även mot mål, som icke kunna ses från egna linjer. Flyget medverkar med kulsprutor och bomber i marktruppernas strid, ofta på ett avgörande sätt. Genom luftlandsättning kan flyget även medverka till erövrande av terräng. Stridsfältet, om man därmed avser det område, mot vilket markstridsmedlen kunna verka, har ett avsevärt djup. Men även utanför stridsfältet kan särskilt den i luften underlägsne ständigt befara anfall av fiendens flyg och ingripanden av hans lufttrupper. Striderna få ofta ett snabbt och helt oväntat förlopp.

Såväl på som långt utanför stridsfältet nödvändiggör de moderna stridsmedlens våldsamt stegrade verkan former, som undandraga soldaten befälets direkta inflytande och av honom kräva förmåga till självständigt handlande. Detta krav skärpes ytterligare genom de snabba skiftningar i läget, vilka karakterisera den nutida striden.

På utbildningen måste därför ställas väsentligt högre krav än 1914. Soldaten måste icke endast lära sig att behärska de rent tekniska färdigheterna, bibringas den erforderliga fysiska träningen och disciplineras. Han måste framför allt uppfostras till en självständigt tänkande och handlande man, besjälad av en sådan anda, att han även utan befälets och kamraters moraliska stöd förmår bemästra den nutida stridens våldsamma påfrestningar och under ständig dödsfara fullgöra sin plikt.

De s. k. färdigheterna, d. v. s. tekniken vid ~~hanterandet~~ av vapen och materiel, förflyttningar på stridsfältet och terrängens ~~begagnande~~ för skydd, måste så behärskas av soldaten, att han kan utföra dem *automatiskt* utan att behöva reflektera över hur de i detalj skola utföras. Denna automatism är nödvändig för att soldaten i kritiska lägen, då liv eller död är en fråga om bråkdelar av en sekund, skall kunna handla tillräckligt snabbt och ändock effektivt. Den utgör en förutsättning för att soldaten i sådana lägen skall kunna koncentrera tanke och vilja på det väsentliga, på *vad* som skall göras och icke på *hur* det skall utföras, eller m. a. o. på taktiken och icke på tekniken. Denna automatism ökar soldatens uthållighet. Medvetandet att helt behärska tekniken stärker soldatens självförtroende och ökar därmed hans stridsvärde. Jämförelsepunkter äro lätta att finna inom varje slags verksamhet, som kräver både teknisk färdighet och omdöme.

Den utbildning, som erfordras för att uppnå denna automatism, måste utgöra grunden för utbildningen i övrigt. Ty brister i det tekniska utförandet kunna endast delvis uppvägas av god vilja och god utbildning i övrigt. För att nå ett gott resultat kräves mycken och trägen övning. Den måste bedrivas i form av exercis, drill, förlagd med sin huvuddel till soldatutbildningens första del men återkommande under hela utbildningen. (Med exercis, drill, avses här givetvis icke endast exercis i sluten ordning utan

främst den tekniska träningen för striden). Villkor för ett gott resultat är jämförande, att befälet oavlåtligt stegrar kraven och aldrig medger några eftergifter utan ständigt — alltså även under övningar, vilka huvudsakligen ha annat ändamål — kräver ett riktigt utförande av handgrepp och rörelser. Från manskapets sida kräves vilja till obetingad lydnad och att nå en allt större fullkomning. Förklaras ändamålet med och betydelsen av denna utbildning, är det icke svårt att frammana en sådan vilja.

Dessa för soldatutbildningen och soldatuppfostran grundläggande övningar ha måhända i vår armé icke omfattats med den förståelse för deras vikt och det intresse, som äro oundgängliga för ett tillfredsställande resultat. Detta är förklarligt. Färdigheterna ha av brist på tid icke kunnat inövas så grundligt att soldaten helt behärskat tekniken, än mindre så att resultatet blivit bestående. Under den fortsatta utbildningen och framför allt under förbandsutbildningen har man mycket snart tvingats avstå från att kräva noggrannhet i det tekniska utförandet. De enda värnpliktiga, som i detta hänseende kunnat bibringas en någorlunda godtagbar utbildning, äro de för underbefälsutbildning uttagna. Deras utbildningstid har medgivit att en någorlunda tillfredsställande grund lagts, men då utbildningen måst avbrytas, innan man kunnat bygga vidare på denna grund genom en systematisk träning, har resultatet icke heller för dem blivit bestående. Dessa förhållanden ha lett till att man frestats att alltmer bortse från betydelsen av en fullgod utbildning i detta avseende. Härtill har givetvis även bidragit den omständigheten, att utbildningsbefälet med få undantag saknat krigserfarenhet och därmed förståelse för tekniken som kraft- och förlustbesparande faktor. Kommissionen har också vid besök vid beredskapsförband kunnat konstatera betänkliga brister i utbildningen främst i vad rör de rent tekniska färdigheterna, brister, som på slagfältet ofrånkomligen skulle ha lett till onödiga offer med måhända svåra bakslag som följd.

Vid bestämmande av utbildningstiden för de värnpliktiga måste enligt kommissionens mening i första hand tillses, att tillräcklig tid tillmätas den här berörda utbildningen.

Vissa funktioner i fält måste soldaten så behärska, att de gått honom i blodet och blivit en *vana* hos honom. Befälet måste kunna lita på att de komma till utförande och utföras rätt. Hit höra t. ex. observation, förberedelser för marsch och strid, kroppens och utrustningens vård, hästarnas och fordonsmaterielens skötsel och vård, åtgärder vid intagande av förläggning. Sålunda måste t. ex. observation utföras enligt visst system för ett bevaknings- eller observationsområde med säkerhet skall bliva i sin helhet genomskött. Förberedelser för marsch och strid måste utföras enligt ett visst schema, eljest försummas eller glömmas lätt något. Detsamma gäller beträffande övriga här ovan angivna funktioner. För att nå därhän är det givetvis icke tillräckligt med någon eller några få övningar.

Kommissionen har i samband med besök vid beredskapsförband iakttagit, att försummelser och glömska vid utförandet av här avsedda funk-

tioner varit mycket vanliga så snart befälets övervakning eller ledning icke gjort sig gällande och detta även när — såsom i regel varit fallet — ingen anmärkning kunnat riktas mot truppens ambition och villighet. Bristerna ha enligt kommissionens mening uteslutande berott på otillräcklig utbildning och lett till att befälets krafter i en utsträckning, som icke medger en effektiv befälsföring i andra viktigare hänseenden, måst tagas i anspråk för att leda och övervaka dessa grenar av verksamheten i fält.

I fält utsättes soldaten numera för våldsamma psykiska påfrestningar icke endast på stridsfältet utan ofta även långt utanför detta. En av de första förutsättningarna för att han skall kunna uthärda dessa påfrestningar är att han förmår övervinna de fysiska ansträngningar, för vilka han utsättes. En hård och grundlig *fysisk träning* är därför en nödvändig beståndsdel i soldatutbildningen.

Hur högt man i detta hänseende bör ställa fordringarna är givetvis en omdömesfråga. Det må emellertid framhållas, att det moderna kriget beträffande marschprestationer ställer minst lika stora krav på försvararen som på den anfallande. Skall den förre kunna bemästra de snabba växlingar i läget, som uppstå vid anfall av pansar- och andra lättrorliga trupper samt vid luftlandsättningar, måste hans trupper vara i stånd att utföra mycket snabba omgrupperingar. Härför krävas ofta långa och snabba marscher, längre ju svagare de trupper äro, över vilka försvararen förfogar till försvaret av ett visst område, och mera ansträngande, ju starkare den anfallande är beträffande flygstridskrafter. Då det gäller soldaternas fysiska träning och särskilt deras marschträning, måste vi ställa kraven så högt det överhuvud är möjligt att nå.

En hård fysisk träning är icke endast i och för sig nödvändig. Ty ingen gren av fredsutbildningen är mera ägnad att hos soldaten utveckla vissa av de karaktärsegenskaper, som krävas i striden: mod, uthållighet, viljestyrka. Det rent psykologiska värdet av att soldaten under sin utbildning tvingats utföra krävande fysiska prestationer kan icke skattas nog högt. Medvetandet att ha utfört sådana prestationer skänker förmåga att övervinna de största ansträngningar även sedan den en gång förvärvat fysiska konditionen avsevärt nedgått.

Den fysiska träning, som under den korta utbildningstiden enligt 1925 och 1936 års försvarsbeslut kunnat bibringas de värnpliktiga, har självfallet icke motsvarat de krav, ett krig skulle ställa i detta avseende. De maximi-prestationer, som uppställts som mål för utbildningen, ha måst sättas lågt för att förebygga överansträngning. Erfarenheterna från flertalet större fälttjänstövningar under nämnda period ge vid handen, att särskilt de äldre till repetitionsövning inkallade värnpliktiga icke förmått att med bibehållet stridsvärde övervinna de ansträngningar, som krävts, och detta ehuru övningarna undantagslöst tillrättalagts så, att man icke begärt prestationer av mått, som torde bli vanliga i krig. Erfarenheterna från beredskapstjänstgöringen ha bekräftat denna iakttagelse. Förbanden ha till en början icke

varit mäktiga att utföra de marschprestationer, som även omedelbart efter mobilisering måste kunna utkrävas.

Däremot torde man kunna fastslå, att det område av beredskapsförbandens utbildning, där relativt sett de bästa resultaten uppnåtts, varit just marschträningen. Sålunda ha under de fälttjänstövningar, vilka avhållits med beredskapsförband, i flera fall utförts marschprestationer, vilka stått på höjden av vad man överhuvud kan begära. Att detta varit möjligt sammanhänger givetvis med den anda, som besjälat våra beredskapsförband, ävensom med det förhållandet, att marschträningen, i den mån fullgörandet av beredskapsuppgifterna icke redan i och för sig inneburit en sådan, ägnats all den uppmärksamhet, förhållandena medgivit.

Det kravet är emellertid ofrånkomligt, att förbanden redan vid operationernas början skola vara fullt krigsdugliga. Vad detta i fråga om marschförmåga innebär, är givetvis — såsom redan framhållits — en omdömesfråga. Kommissionen är av den uppfattningen, att de mål, som i 1941 års utbildningsbestämmelser äro uppställda för marschutbildningen, äro lämpligt avvägda och i varje fall icke innebära några överdrivna krav. Dessa utbildningsmål innebära för infanteriets del, att soldaten vid den ettåriga utbildningens slut skall med bibehållen stridsduglighet kunna tillryggalägga:

till fots 80 km, därav 10 km i bruten och betäckt terräng, inom loppet av 36 timmar,

på skidor 50 km i lätt terräng på 18 timmar,

allt med full fältutrustning (persedelpåse med innehåll undantagen).

Dessa prov kräva otvivelaktigt en lång och grundlig träning. Den, som avlagt dem, har därmed förvärvat uthållighet och en fond av självförtroende, ägnad att säkra hans fältduglighet för avsevärd tid framåt.

Så länge infanteriet ännu stred i täta formeringar och den enskilde mannen i regel handlade endast på kommando, behövde hans utbildning i huvudsak avse — förutom hans fysiska träning — endast det man nu hänför till den s. k. formella utbildningen, d. v. s. färdighet i hanterandet av vapen och annan materiel, utförandet av förflyttning o. s. v. Numera, då soldaten i striden är hänvisad att oftast handla självständigt, ställas helt andra krav på hans utbildning. För att han skall kunna lösa de uppgifter, som måste kunna ställas på honom, och bemästra de svårigheter, som kunna möta honom vid fullgörandet av dessa uppgifter, måste han äga en fond av *kunskaper* och *erfarenheter*, som närmast motsvarar vad man för trettio år sedan krävde av befälet i de lägre befattningarna. Han måste känna principerna för anfall och försvar och kunna tillämpa dem i olika slags terräng — i öppen och småbruten terräng, i skog och orter, vid kust och vattendrag — och under de mest skiftande förhållanden — vid dager, i mörker och dämning, sommar- och vintertid. Han måste självständigt kunna hålla samband, utföra observation och skjuta. Härtill kommer att striden på grund av tillkomsten av nya stridsmedel blivit mera komplicerad än förr. Varje man måste utöver sitt egentliga vapen kunna använda handgranater, brännflaskor,

sprängladdningar, minor och rökmedel. Han måste kunna utnyttja verkan av eget flyg och artilleri samt av egna stridsvagnar och tunga vapen av olika slag. Han måste veta, hur han skall skydda sig mot verkan av fiendens motsvarande stridsmedel.

Den omdömesförmåga, som måste krävas av varje soldat, förutsätter emellertid icke endast vissa kunskaper om den nutida stridens natur, mål och medel utan framför allt praktisk erfarenhet. Sådan praktisk erfarenhet kan vinnas endast om soldaten under sin utbildning får deltaga i ett stort antal i möjligaste mån verklighetstroga tillämpningsövningar. Ty hur grundliga och omfattande kunskaperna än äro, hur väl soldaten än behärskar de för striden nödvändiga färdigheterna, så är utbildningen av föga värde om han icke kan i praktiken tillämpa sina kunskaper och begagna sig av sina färdigheter.

Under den korta första tjänstgöringen enligt 1925 och 1936 års försvarsbeslut har den alltför begränsade utbildning av detta slag, som kunnat komma till stånd, måst bedrivas såsom ett mellanting mellan formell och tillämpad utbildning och i hög grad schematiseras. Den enskilde mannen har endast undantagsvis satts eller kunnat sättas på verkliga prov och därför i regel icke lärt sig inse, vilka krav den nutida striden ställer på honom. Han har m. a. o. aldrig nått den grad av kunnande, då man börjar inse sin egen begränsning. Han har på sin höjd lärt sig handla efter givna bestämmelsers bokstav men icke efter deras anda. Endast några få av de vanligast i fält förekommande uppgifterna ha kunnat göras till föremål för en någorlunda grundlig utbildning. Beträffande andra har soldaten under någon eller ett fåtal övningar kunnat bibringas en flyktig kännedom. Många uppgifter ha icke alls kunnat beröras under utbildningen. De snävt tillmätta övningsanslagen ha begränsat möjligheterna att ordna övningar utanför övningsfälten. Då dessa i flera fall inrymma endast en eller två av de vanligaste terrängformerna och endast undantagsvis kust (strand) och vattendrag, har utbildningen ofta blivit mycket ensidig även i detta hänseende.

I huvudsak har endast en del av de norr Dalälven förlagda truppförbandens värnpliktiga bibringats vinterutbildning. Ett vinterfält i Norrland skulle ha ställt det stora flertalet värnpliktiga inför svårigheter, som de icke haft några som helst förutsättningar att bemästra. Kölden, som borde vara vår bundsförvant, hade kunnat bli vår värsta fiende.

De värnpliktigas tillämpade utbildning måste ovillkorligen vara så mångsidig, att de i fält icke ställas inför uppgifter, om vilka de sakna all erfarenhet. Kriget kommer ändock att bjuda tillräckliga svårigheter att bemästra. För att detta krav skall kunna fyllas, måste dels utbildningstiden vara så lång, att antalet tillämpningsövningar kan väsentligt ökas och att alla värnpliktiga kunna erhålla vinterutbildning, dels övningsanslagen göras så stora, att övningar kunna bedrivas i de olika slags terräng, där vederbörligt förband förutses kunna komma till användning i krig.

Kravet på mångsidighet i utbildningen måste emellertid sträckas ännu längre. Mångfalden av vapen och materiel får icke leda till en sådan spe-

cialisering av utbildningen, att förbandens stridsduglighet riskeras, om de utsätts för smärre förluster. Så är i stor utsträckning fallet för närvarande. Den korta utbildningstiden har nämligen nödvändiggjort en långt gående specialisering. Sålunda har inom gevärsgruppen genomsnittligt endast tre av de meniga utbildats med kulsprutegevär och endast en à två med kulsprutepistol. Gevärsförbandens meniga ha icke erhållit någon utbildning med tunga vapen. Inom de tunga förbanden ha vissa meniga utbildats till servismanskap, andra till transportmanskap (kuskar). Inga ha utbildats med mer än ett tungt vapen. Denna specialisering har kunnat leda till att en gevärsgrupp efter att ha förlorat tre—fyra och ett skyttekompani efter en förlust av ett tiotal man har satts ur stånd att utnyttja sina eldkraftigaste vapen, intill dess förlusterna kunnat ersättas antingen ur andra förband eller genom att ersättningsmanskap tillförts bakifrån. De med ett sådant förhållande förenade olägenheterna äro alltför påtagliga för att behöva närmare belysas. Skola de lägsta förbanden kunna funktionera även under svåra förhållanden, d. v. s. sedan de lidit vissa förluster, måste förlusterna i viss utsträckning kunna ersättas genom omflyttningar av manskap inom förbanden själva. Härför kräves att varje man är kompetent att åtminstone hjälpligt sköta någon befattning utöver sin egen.

Inom gevärsförbanden, vilkas stridshandlingar ofta utspela sig inom loppet av några få sekunder, måste ovillkorligen varje man kunna godtagbart begagna icke endast sitt personliga eldhandvapen utan även förbandets övriga vapen. Varenda man måste sålunda utbildas med såväl gevär som kulsprutegevär, kulsprutepistol och lätt granatkastare.

Inom de tunga förbanden bör all personal utbildas till såväl servis- som transportmanskap. Dessutom bör personalen vara i viss utsträckning utbytbar mellan tunga förband av olika slag. Förluster vid ett kulspruteförband böra sålunda tillfälligtvis, d. v. s. intill dess ersättningsmanskap kan framföras bakifrån, kunna fyllas genom överflyttning av personal från granatkastarförband och tvärtom, förluster vid ett pvförband genom överflyttning av personal från pvlvförband eller tvärtom.

Skola förluster vid ett tungt förband i första hand ersättas genom överflyttning av personal från annat tungt förband av samma eller annat slag, kan i kritiska lägen avgörandet hinna falla, innan ersättningen genomförs. Ty de tunga förbanden äro ofta grupperade på avstånd uppgående till flera 100-tal meter från varandra och kunna vara skilda åt av områden, som på grund av fiendens eld icke kunna beträdas. I sådana fall måste ersättning av förluster kunna ske genom överflyttning av personal från närmaste förband, d. v. s. i regel från ett gevärsförband. Att fordra att all personal vid dessa skall kunna hjälpligt betjäna infanteriets samtliga tunga vapen vore emellertid att ställa kraven alltför högt. Tillräcklig säkerhet för att personal, kompetent att tillfälligt ersätta förluster, ständigt finnes omedelbart tillgänglig torde vinnas, om av personalen vid gevärsförbanden $\frac{1}{4}$ kan hjälpligt betjäna kulsprutan, $\frac{1}{4}$ granatkastaren, $\frac{1}{4}$ pvkanonen och $\frac{1}{4}$ pvlvkanonen.

Liknande krav måste uppställas vid infanteriets övriga förband. Sålunda

måste exempelvis förluster vid ett trådsignalförband kunna tillfälligt ersättas med radiosignalister och tvärtom.

De minimikrav man i detta hänseende måste uppställa framgå av nedanstående tablä.

Värnpliktiga i	Fullständig utbildning i	Någon utbildning (för att tillfälligtvis kunna ersätta förluster) i
gevärstjänst	gevärstjänst, d. v. s. med gevärsinfanteriets samtliga vapen	servistjänst vid endera av ksp-, grk-, pv- eller pvlvförband
ksp- och grktjänst	ksp- och grktjänst (i såväl servis- som transporttjänst)	—
pv- och pvlvtjänst	pv- och pvlvtjänst (i såväl servis- som transporttjänst)	—
pionjärtjänst	pionjärtjänst	—
signaltjänst	endera trådsignal- eller radiosignaltjänst	radiosignaltjänst (trådsignalister), respektive trådsignaltjänst (radiosignalister).
sjukvårdstjänst	sjukvårdstjänst, d. v. s. som både sjukvårdsmanskap och sjukbärare.	—

Vid övriga truppslag måste motsvarande krav på sådan mångsidighet i utbildningen ställas, att förbandens förmåga att fungera icke äventyras genom att personal för ersättning av förluster icke finnes omedelbart till hands. Den härför erforderliga utbildningen bör anordnas enligt samma principer, som ovan angivits för infanteriet.

Det må slutligen i detta sammanhang framhållas, att man numera måste kräva, att alla förband, oavsett för vilka uppgifter de i första hand äro avsedda eller vilka platser de normalt intaga i grupperingen, måste vara i stånd att skydda sig icke endast mot flyg utan även mot marktrupper. Mot de senare böra de även, åtminstone i viss utsträckning, kunna ingripa offensivt. Erfarenheterna från de båda senaste årens krig giva nämligen vid handen, att även förband, som man tidigare räknat vara relativt undandragna stridens växlingar, nu oförmodat kunna bli indragna i närstrid med snabba trupper, som genombrutit egna främre förband, eller med luftlandsatta trupper. De måste sålunda kunna skydda sig själva mot anfall av sådana trupper. Men de måste även kunna medverka vid oskadliggörandet av dem, ty endast om så är fallet finnes utsikt att avvända hotande nederlag. Härav följer, att all personal, vilket truppslag den än tillhör, måste bibringas en viss »infanteristisk» utbildning. Så har visserligen varit fallet redan tidigare, men erfarenheten från bl. a. de senaste årens fälttjänstövningar visar, att den ofta varit alltför obetydlig och i praktiken närmast kunnat betraktas som värdelös.

En än så fullständig och grundlig teknisk och taktisk utbildning är i farans stund av föga värde, om icke förband och enskilda äro besjälade av

fast vilja att till det yttersta fullgöra sin plikt. Jämsides och hand i hand med utbildningen i yttre bemärkelse, d. v. s. inövandet av vissa färdigheter, träning av kroppen, inlärandet av vissa kunskaper och inhämtandet av vissa erfarenheter, måste hos förband och enskilda den *anda* och den *disciplin* grundläggas och de *karaktärsegenskaper* frammanas och utvecklas, vilka äro oundgängliga för framgång i fält.

Det är naturligt, att vår tidigare alltför korta utbildningstid verkat därhän, att soldatutbildningen bedömts huvudsakligen med hänsyn till de yttre, synliga resultaten. I och med att utbildningstiden blir längre både kan och måste det fostrande momentet i soldatutbildningen vinna ökat beaktande.

Redan möjligheterna att skärpa kraven i alla grenar av utbildningen komma att bidra till att hos den värnpliktige utveckla några av de egenskaper en soldat måste äga: ordningssinne, vakenhet, rådighet, mod, uthållighet. Kamratskapet får under den längre tjänstgöringen en ökad betydelse, varigenom samhörighetskänslan, grunden för enhetlig kraftutveckling, kommer att utvecklas.

Fostran till plikttrohet åstadkommes dock icke endast genom att ställa stora krav på soldaten utan främst genom det föredöme, befälet skänker honom. Intet bidrager mera till att öka ett förbands inre värde än det exempel på pliktuppfyllelse chefen skänker sina underlydande. Intet är heller mera ägnat att äventyra en god anda hos truppen än pliktförgätenhet från förmäns sida.

Målet för denna fostran måste vara att framkalla kärleken till fäderneslandet, där den ligger slutet och dold, och fördjupa den till en övertygelse att rikets frihet och oberoende äro värda de största offer. En sådan fostran blir därigenom en uppgift icke endast för försvarsväsendet utan för samhället såsom sådant. Barnens och ungdomens uppfostran i hem, skolor och senare på arbetsplatsen är eller borde i varje fall vara led i densamma. Ett annat betydelsefullt led bör den allmänt medborgerliga undervisning bli, som kommissionen på annan plats i sitt utlåtande föreslår skola ingå i soldatutbildningen.

Förbandsutbildning.

Teknikens utveckling har i hög grad bidragit till att komplicera verksamheten i fält. Varje strid — även av mindre omfattning — består i regel av en hel serie stridshandlingar. Utgången beror icke endast på hur skickligt dessa stridshandlingar utföras var för sig, utan i lika mån på att de kombineras på ett riktigt sätt, d. v. s. på samspelet mellan individer och förband. Förbandsutbildningen, vars främsta syfte är att öva detta samspel, är därför numera ett betydelsefullare led i utbildningen än någonsin. Endast en tillräckligt omfattande förbandsutbildning kan skänka befäl och trupp de praktiska erfarenheter och den rutin, som äro oundgängliga i fält.

En av förutsättningarna för att förbandsutbildningen skall giva avsett resultat är att såväl befäl som meniga dessförinnan erhållit en sådan grund-

läggande skolning, att de äro i stånd att fylla sina uppgifter inom den större ramen. Vad befälet beträffar erfordras härför utöver den grundläggande befälsutbildningen (underbefäls-, underofficers-, officersutbildning) en under hela tjänstetiden fortgående fortsatt befälsutbildning, främst syftande till att genom övningar av olika slag med och utan trupp ge det för den praktiska truppföringen nödvändiga kunskapsunderlaget.

Förbandsutbildningen behöver icke och bör icke heller i sin helhet förläggas till tiden efter den grundläggande utbildningen utan kan med fördel och bör i viss utsträckning bedrivas jämsides med denna, varvid övningarna i förband infogas på ett med hänsyn till utbildningsståndpunkten lämpligt sätt. Ty lika betydelsefullt som det är att icke på ett tidigt stadium anordna övningar, som bjuda på större svårigheter än som individerna kunna bemästra, lika viktigt är det för ett gott resultat av den grundläggande utbildningen att soldaterna redan på ett tidigt stadium av denna få inblick i de större sammanhangen.

Under utbildningen enligt 1936 års system har den egentliga förbandsutbildningen varit förlagd dels till ungefärliga tiden den 6—den 31 augusti, dels till repetitionsövningarna. Dess omfattning var alltför liten. Vid infanteriet deltog sålunda det stora flertalet värnpliktiga under hela sin utbildning endast under omkring 45 dagar i övningar i kompani och större förband, vilka endast i sällsynta fall voro av fältstyrka.

De största olägenheterna med detta system voro följande.

Den egentliga förbandsutbildningen måste börja på ett alltför tidigt stadium av de värnpliktigas utbildning, d. v. s. långt innan de voro i stånd att bemästra svårigheterna och på ett godtagbart sätt fullgöra sina skyldigheter. Följden härav blev, att de icke kunde tillgodogöra sig utbildningen utan behövde en ständig handledning även beträffande detaljer. Förbandsutbildningen fick därtför för såväl befäl som värnpliktiga en helt annan karaktär än den avsedda och gav för ingendera det önskvärda utbytet.

Förbandsutbildningens omfattning var därjämte helt otillräcklig både såtillvida, att vare sig befäl eller meniga kunde tillägna sig den nödvändiga rutinen, och att den icke kunde giva den mångsidiga övning som erfordras. Svårigheten att bibringa befälet den nödvändiga övningen i truppföring ökades än mera därigenom, att fältstarka förband endast kunde undantagsvis uppsättas. De därav följande bristerna i våra förbands utbildning äro alltför påtagliga för att behöva närmare framhållas.

Sammanfattning.

Den utbildning, som kunnat bibringas den stora massan värnpliktiga under den genom 1925 och 1936 års försvarsbeslut tillmätta utbildningstiden, har i följande avseenden varit bristfällig.

Den har icke kunnat göras tillräckligt grundlig. Detta gäller såväl den formella utbildningen, som avser att bibringa soldaten de grundläggande kunskaperna och färdigheterna, som den tillämpade, som avser att bibringa honom förmåga att i praktiken tillämpa dessa kunskaper och färdigheter.

Den har icke varit tillräckligt mångsidig. Den har av nödtvång varit så specialiserad, att många förbands funktionsduglighet skulle äventyrats redan genom i och för sig måttliga förluster. Den har endast för ett fåtal värnpliktiga omfattat vinterutbildning. Bortsett från dessa inskränkningar har utbildningens omfattning varit otillräcklig: många verksamhetsområden i fält ha icke alls eller endast ytligt kunnat göras till förmån för övning.

Den kroppsliga träningen har varit otillräcklig för att sätta soldaten i stånd att uthärda de fysiska ansträngningarna under ett fälttåg.

Förbandsutbildningen och den disciplinära fostran ha icke kunnat göras tillräckligt grundliga för att säkra hållfastheten hos förbanden under svåra förhållanden.

Dessa brister i värnpliktsutbildningen äro av den arten och den storleksordningen, att de endast delvis kunna upphävas genom en ytterligare effektivisering av utbildningen. Framförallt kräves en avsevärd förlängning av de värnpliktigas utbildningstid. Hur stor förlängning som erfordras för att säkerställa ett godtagbart resultat kommer i det följande att göras till föremål för närmare undersökning.

Dessförinnan skall emellertid i korthet beröras de värnpliktigas egen inställning till hithörande spörsmål.

De värnpliktigas inställning till utbildningstiden.

I samband med de undersökningar rörande de värnpliktigas uppfattning om den militära utbildningen, som kommissionen gjort och vilka beröras i annat sammanhang, liksom vid de diskussioner, till vilka kommissionen vid några tillfällen kallat värnpliktiga av olika kategorier, ha kommissionens medlemmar riktat frågor till de värnpliktiga rörande utbildningstiden. Liknande frågor ha ofta ställts till de värnpliktiga vid kommissionens studiebesök vid olika truppförband. Såsom var att förvänta har kommissionen därvid så gott som genomgående kunnat konstatera en positiv inställning till försvarsproblemen från de värnpliktigas sida. Undantagen ha uteslutande varit att söka bland sådana, som överhuvud icke intressera sig för samhället och dess problem.

Det stora flertalet tillfrågade ha — många spontant — förklarat, att de ansett en förlängning av utbildningstiden nödvändig och ofrånkomlig. Som skäl har överbärande angivits behovet av vinterutbildning, grundligare utbildning i skjutning och fältarbeten samt av även i övrigt vidgad utbildning, syftande till att göra den värnpliktige mera allmänt användbar. Flertalet gevärsinfanterister ha som en brist i sin utbildning framhållit, att de icke erhållit någon övning med vissa av gevärsinfanteriets egna vapen eller med tunga vapen. Värnpliktiga vid specialtruppslagen ha i flera fall påyrkat en fullständigare utbildning med eldhandvapen. Många ha framhållit en vidgad gymnastisk och idrottslig utbildning som önskvärd.

Det ligger i sakens natur, att värnpliktiga i allmänhet icke alltid haft tillräckligt sinne för betydelsen av en långt driven färdighet i det formella uppträdandet på och utanför stridsfältet. Däremot ha värnpliktiga i befälsställning, vilka under tjänstgöring vid beredskapsförband och mobiliseringsdepåer själva haft att brottas med utbildningsproblem, nästan utan undantag krävt en grundligare formell utbildning, framhållande dess nödvändighet som grund för den tillämpade utbildningen och för att minska förlusterna vid strid.

Utbildningstidens längd.

Såsom redan inledningsvis i detta kapitel framhållits, anser sig kommissionen vid sin undersökning rörande utbildningstidens längd böra utgå från den av 1941 års lagtima riksdag beslutade om 360 dagar, repetitionsövningar oräknade. Därvid har kommissionen sökt att i den utsträckning så varit möjligt grunda sitt bedömande på inom landet tidigare vunna praktiska erfarenheter. Så har emellertid endast i vissa fall kunnat ske, emedan skillnaden mellan den enligt 1925 och 1936 års riksdagsbeslut tillmätta utbildningstiden och den i början av år 1941 beslutade är så stor, att den förra i regel icke kan begagnas såsom utgångspunkt för beräkning av den senare. Att söka jämförelsepunkter ännu längre tillbaka i tiden, t. ex. från utbildningen enligt 1914 års försvarsbeslut, vore av föga värde, då kraven då och nu äro helt väsensskilda. Det kan därför med fog sägas, att en utredning på grundval av nu föreliggande premisser måste bli i hög grad teoretiskt betonad. En verklig grund för att bedöma om den nu beslutade tiden är lämpligt avvägd vinnes först, sedan erfarenheterna från utbildningen enligt det nya systemet stadgat sig, d. v. s. tidigast om två à tre år.

Tidigare har framhållits, att våra förband måste vara så organiserade, beväpnade, utrustade och utbildade, att de i svensk terräng kunna manövrera och strida minst lika bra som våra möjliga motståndares trupper. Då vi icke kunna räkna med något väsentligt försteg i de tre första avseendena, måste sålunda det kravet ställas på våra förbands utbildning, att den sätter dem i stånd att effektivt, d. v. s. bättre än motståndaren, utnyttja de fördelar, den svenska terrängen skänker dem, begreppet »den svenska terrängen» här givetvis fattat i sin mest vidsträckta bemärkelse. Att ett sådant utbildningsresultat icke kan nås på en utbildningstid, som uppgår endast till en ringa bråkdel av den, som tillämpas i här avsedda utländska arméer, är lika självklart som att den icke med nödvändighet måste uppgå till dessa arméers.

Att man inom vår armé — alldeles oavsett de förbättringar, som i detta hänseende ännu äro möjliga — tillvaratager och utnyttjar utbildningstiden bättre än i flertalet utländska arméer torde vara obestridligt. Härom vittna icke endast uttalanden av svenska officerare med erfarenheter från utländska arméer utan kanske framför allt det intresse, som från utländskt håll ägnats utbildningen inom vår armé. Inom de arméer, där tjänstgöringstiden väsentligt överstiger ett år, har dess längd ofta bestämts i syfte att till-

godose helt andra krav än utbildningens. Självfallet föreligger icke där samma tvång som hos oss att till det yttersta tillgodogöra sig tiden. En granskning av utländska utbildningsbestämmelser ger även vid handen, dels att man icke tager ut lika lång daglig övningstid som hos oss, dels att mycken tid ägnas övningar, som enligt vår uppfattning ha föga eller intet med kriget att skaffa.

De omständigheter, som tala för att vi på kortare tid än i utlandet skulle kunna nå ett visst utbildningsresultat, äro främst det sätt, på vilket vi tillvarataga tiden, våra i stort sett rationella militärtekniska utbildningsmetoder och vårt goda soldatmaterial. Kunna vi under en ettårig första tjänstgöring och därpå följande repetitionsövningar nå ett resultat, som i alla för kriget väsentliga stycken, d. v. s. beträffande såväl soldatens tekniska och taktiska utbildning som förbandens fasthet, är fullt jämförbar med vad man i dessa hänseenden begär hos våra möjliga motståndare, då men endast då är övningstiden godtagbar.

Den följande granskningen har beträffande de värnpliktigas första tjänstgöring skett på grundval av den inom arméstabens utbildningsavdelning verkställda planläggning, sådan den kommit till uttryck i genom arméorder fastställda »särskilda bestämmelser för utbildningen under första tjänstgöringen av värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 och årsgrupp 1941». De principer, vilka lagts till grund för dessa bestämmelser, överensstamma nämligen i alla väsentliga avseenden med kommissionens egen uppfattning i hörande spörsmål. Vid sin granskning har kommissionen helt bortsett från de avvikelser från den tänkta organisationen av utbildningen under normala förhållanden, vilka betingats av det förhandenvarande läget och inbörsta

att första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet för året begränsats till 344 dagar i stället för 360 medan den för värnpliktiga befälselever (klass B) fastställts till 360 dagar, samt

att i år någon inkallelse av äldre värnpliktiga för fullgörande av repetitionsövning icke sker.

Första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet.

Första tjänstgöringen uppdelas i

rekrytskola, omfattande tiden 1 april—30 september, och

soldatskola, (för vissa värnpliktiga: underbefälsskolor) 1 oktober—omkring 25 mars.

Rekrytskolan i sin tur uppdelas i

gemensam rekrytskola, varunder de värnpliktiga bibringas en för alla vid vederbörligt truppslag enhetlig, grundläggande utbildning och under vilken det slutliga utväljandet för de olika utbildningslinjerna göres; och

uppdelad rekrytskola, varunder de värnpliktiga utbildas på skilda utbildningslinjer (t. ex. för infanteriet: gevärstjänst, kulsprute- och granatkastartjänst, pv- och pylv-tjänst, pionjärtjänst, signaltjänst och sjukvårdstjänst).

Den gemensamma rekrytskolans längd varierar något vid skilda truppslag men omfattar vid flertalet tiden 1 april—31 maj. Den uppdelade rekrytskolan omfattar återstoden av rekrytskolan. Under dess senare del — september månad — deltaga rekryterna i förbandsutbildning tillsammans med äldre värnpliktiga, som fullgöra repetitionsövning.

Uppehåll i tjänstgöringen för rekreation avses äga rum 14 dagar i juli eller augusti, 7 dagar i början av oktober och 14 dagar vid jul—nyår.

En jämförelse mellan den effektiva utbildningstiden under de värnpliktigas första tjänstgöring enligt ovan angivna system och enligt 1936 års försvarsbeslut göres i följande tablå.

System. Truppslag. Kategorier.	Antal effektiva utbildningsdagar			
	före deltagande i repetitions- övningen 1:a året (under rekrytskolan)	under repetitions- övningen	efter repeti- tionsövningen (under soldat- skolan)	inalles
<i>Nya.</i>				
Samtliga truppslag och kategorier..	112	26	132	270
<i>Gamla.</i>				
Infanteriet, trängtrupperna, inten- denturtrupperna:				
flertalet	103	21	—	124
underbefäl	124	21	—	145
Kavalleriet, artilleriet, ingenjörtrup- perna, signaltrupperna	115	26	—	141

Rekrytskolan.

Målet för utbildningen under rekrytskolan är att göra soldaten kompetent att under repetitionsövningen i september tjänstgöra i viss, mindre krävande befattning i förband, inom vilket mera krävande befattningar besättas med fast anställda eller äldre, fullt utbildade värnpliktiga. Sålunda skall en i gevärstjänst utbildad kunna tjänstgöra såsom endera gevärsskytt, kulsprutegevärsskytt, kulsprutepestolskytt eller servismanskap vid lätt granatkastare, en i kulsprute- och granatkastartjänst utbildad såsom endera servis- eller transportmanskap antingen vid kulsprute- eller vid granatkastarförband o. s. v.

Utbildningen under rekrytskolan blir sålunda i hög grad specialiserad och kan vad omfattningen beträffar närmast anses motsvara utbildningen under första tjänstgöringen enligt hittills tillämpat utbildningssystem, dock med följande skiljaktigheter.

I 1936 års system måste den enskildes grundläggande utbildning vara helt avslutad före repetitionsövningen. Därjämte inrymdes en rätt omfattande förbandsutbildning före denna. I det nya systemet kunna delar av den enskildes grundläggande utbildning och huvuddelen av förbandsutbildningen överföras till soldatskolan. Å andra sidan måste kravet på väsent-

ligt ökad grundlighet tillgodoses. Möjligheterna härtill kunna bedömas, om man jämför de tider, vilka i de båda systemen äro anslagna för samma slags utbildning. Man torde då komma till följande resultat.

Äldre systemet.

Första tjänstgöringen intill repetitionsövningen..... 103—115 dagar

Avgår:

för den del av den enskilda utbildningen, som i det nya systemet överföres till soldatskolan	minst	18	»
för förbandsutbildning		14	»
		<hr/>	
		Återstår	71—83 dagar

Nya systemet.

Rekrytskolan intill repetitionsövningen		112	dagar
Avgår för förbandsutbildning.....		högst	6 »
		<hr/>	
		Återstår	106 dagar

I det nya systemet vinnes sålunda för åstadkommande av ökad grundlighet 23—35 effektiva utbildningsdagar, d. v. s. 4—6 utbildningsveckor. Denna ökning är dock enligt kommissionens uppfattning knappast fullt tillfyllest. En jämförelse med förhållandena utomlands giver vid handen, att man där i allmänhet anser en tid av ett halvt år, motsvarande omkring 140 effektiva utbildningsdagar, erforderlig för den egentliga rekrytutbildningen, d. v. s. innan rekryten deltagar i förbandsutbildning.

I fråga om möjligheterna att förlänga rekrytskolan må följande anföras.

Först måste fastslås, att repetitionsövningen av kända skäl alltjämt bör förläggas till september månad. En förlängning av rekrytskolan med omkring en månad — från 106 till ungefär 130 effektiva utbildningsdagar — kan ernås antingen genom att inryckningen till första tjänstgöringen äger rum omkring den 1 mars eller också genom att rekrytutbildningen utsträcker till att omfatta även tiden för den under första tjänstgöringen infallande repetitionsövningen.

Det förstnämnda alternativet torde av olika anledningar få anses uteslutet. Mars månad är ur väderlekssynpunkt särskilt ogynnsam för bedrivande av enskild utbildning. Den vinterutbildning, som i det följande föreslås bära äga rum under senare delen av soldatskolan, skulle även den behöva förläggas till en ur flera synpunkter ogynnsam tid, nämligen januari—februari.

Vid en förlängning av rekrytskolan till den 1 oktober skulle denna och soldatskolan bilda ett sammanhängande helt och icke skiljas åt genom en period av tillämpningsövningar, under vilka de redan i tjänst varande värnpliktiga sammanföras med äldre, till repetitionsövning inryckande. Under tillämpningsövningar bli av naturliga skäl kraven på ett noggrant utförande av de elementära förrättningarna ofta eftersatta. Följderna härav torde bli särskilt framträdande hos de unga rekryterna. Det kan bli nödvändigt att

börja soldatskolan med en repetition av den förut genomgångna delen av den enskilda utbildningen. Å andra sidan är det otvivelaktigt av betydelse, att de värnpliktiga redan på ett tidigt stadium genom deltagande i tillämpningsövningar i fältstarka förband få en inblick i slutmålet för utbildningen. De erfarenheter, som de härunder vinna, borde komma att bilda ett visst underlag för deras fortsatta utbildning. Till sist måste också beaktas, att, om rekryterna icke skola delta i repetitionsövningen, ytterligare en årsklass torde behöva inkallas, vilket i sin tur medför ökade krav på tillgång på befäl, förläggningsutrymmen o. s. v.

Kommissionen anser sig på grund härav böra avstå från att föreslå en i och för sig önskvärd förlängning av rekrytskolan. Kommissionen vill emellertid i detta sammanhang icke underlåta att understryka betydelsen av att rekrytskolans jämförelsevis ringa längd icke leder till att grundligheten eftersättes eller att utbildningen över hövan forceras. Uppstå svårigheter att under rekrytskolan medhinna uppställda pensa, är det bättre att giva avkall på fullständigheten än att ersätta grundligheten och det lugn, utan vilket varken kunskaper eller färdigheter hinna bli så stabiliserade, att ett gott resultat kan nås. Det är nämligen lättare att under soldatskolan fullständiga en ofullständig rekrytutbildning än att bortarbeta innötta fel.

Kommissionen måste i detta sammanhang konstatera, att utbildningen under årets rekrytskola, den första under en ettårig första tjänstgöring, icke karakteriserats av den nödvändiga grundligheten och det önskvärda lugnet utan snarare av en onödig forcering och en viss hets. Till en början berodde nog detta på fullt naturliga svårigheter för truppbefälet att snabbt anpassa sig efter de ändrade förutsättningarna. Efter hand kunde dock en påtaglig förbättring härutinnan förmärkas. Senare tillkom emellertid en omständighet, som invercade i hög grad störande på utbildningsarbetet. Ehuru det i bestämmelserna för utbildningen anbefallts, att rekrytutbildningen skulle pågå t. o. m. september och att huvuddelen av förbandsutbildningen skulle förläggas till soldatskolan och oaktat äldre värnpliktiga i år icke inkallats till repetitionsövningar, anordnades i september fälttjänstövningar för huvuddelen av truppförbanden. För att förbereda truppen för dessa övningar blev det i allmänhet nödvändigt att frångå de ursprungliga utbildningsplanerna och avsevärt forcera utbildningen. Kommissionen har dessutom icke utan förvåning funnit, att truppen under dessa fälttjänstövningar åtminstone på en del håll ställts inför uppgifter, som den med hänsyn till utbildningsståndpunkten icke var i stånd att lösa på ett ens någorlunda tillfredsställande sätt.

Soldatskolan.

Målet för utbildningen under soldatskolan är att göra soldaten kompetent att tjänstgöra i samtliga befattningar som menig inom egen utbildningslinje vid såväl normal- som vinterorganiserade förband. Sålunda skall en i gevärs-tjänst utbildad kunna tjänstgöra både såsom gevärsskytt, kulsprutegevärsskytt,

kulsprutepestolskytt och servismanskap vid lätt granatkastare, en i kulsprute- och granatkastartjänst utbildad både såsom servis- och transportmanskap vid såväl kulsprute- som granatkastarförband o. s. v. Dessutom skola vissa värnpliktiga bibringas sådan utbildning, att de tillfälligtvis kunna ersätta förluster även vid förband, tillhörande annan utbildningslinje.

Av soldatskolans 132 effektiva utbildningsdagar avses

omkring 55 för fullständigande av den enskilda utbildningen samt för vissa värnpliktiga därutöver ovan angiven utbildning i annan utbildningslinje,

omkring 35 dagar för förbandsutbildning i normalorganiserade förband, samt

omkring 40 dagar för vinterutbildning, omfattande såväl enskild som förbandsutbildning.

Denna fördelning av tiden är självfallet ungefärlig. Variationer bli nödvändiga dels mellan skilda truppslag, dels på grund av olika klimatiska förhållanden inom skilda delar av landet. Det må även framhållas, att de tre grenarna av utbildningen icke böra fördelas på tre från varandra helt fristående perioder eller skeden. De böra under hänsynstagande till väderleksförhållandena inpassas i utbildningen på ett sådant sätt, att denna blir omväxlande och att en lämplig stegring erhålles.

Den tid — omkring 55 dagar — som avses för fullständigande av den enskilda utbildningen är enligt kommissionens mening väl kort. Under denna tid skall nämligen medhinnas icke endast den repetition och avslipning av under rekrytskolan inhämtade kunskaper och färdigheter, som kan vara erforderlig, utan dessutom — såsom ovan nämnts —

dels all den utbildning, som kräves för att göra soldaten allmänt användbar inom egen utbildningslinje,

dels för vissa värnpliktiga viss utbildning inom annan utbildningslinje.

Den förra omfattar t. ex. för en soldat i gevärstjänst utbildning med de vapen, med vilka han tidigare icke alls eller endast ofullständigt utbildats, och dessutom den utbildning i pansarförstöring, observationstjänst samt gasskydds- och röktjänst, som icke medhinnas under rekrytskolan.

Den enskilda utbildningen under soldatskolan bör emellertid bli synnerligen omväxlande och intresseväckande, vilket bör bidraga till att väcka de värnpliktigas ambition. Trots den stora omfattningen av denna utbildning är det därför möjligt, att den kan genomföras på den korta tiden av 55 dagar. Om erfarenheten skulle visa, att det är omöjligt, bör man, trots de olägenheter det kan komma att innebära i fält, i första hand slopa utbildningen inom annan utbildningsgren, i andra hand genomföra en viss specialisering inom egen gren. En specialiserad men grundlig enskild utbildning är trots dess olägenheter att föredraga framför en mångsidig men ytlig, om ett val mellan dem icke kan undvikas.

Förbandsutbildningens omfattning i det gamla och i det nya systemet framgår av nedanstående tablå.

System Övningar	Antal dagar för förbandsutbildning			
	före repetitionsövningen 1:a året (under rekrytskolan)	under repetitionsövningen	under soldat-skolan (därav under vinterutbildningen)	inalles
Gamla				
i kompani	8	7	—	15
i bataljon och större förband	6	9	—	15
Summa	14	16	—	30
Nya				
i kompani	6	9	26 (8)	41
i bataljon och större förband	2	11	24 (6)	37
Summa	8	20	50 (14)	78

Omfattningen av förbandsutbildningen är sålunda i det nya systemet mer än $2\frac{1}{3}$ gång så stor som i det gamla. Enligt kommissionens uppfattning bör denna ökning medgiva en förbandsutbildning av sådan omfattning och mångsidighet, att den kan skänka de värnpliktiga den för deras verksamhet i fält erforderliga rutinen. Förbandsutbildningen avser emellertid i lika hög grad befälets utbildning, en fråga, till vilken kommissionen här nedan återkommer (s. 190).

Den för vinterutbildning beräknade tiden — omkring 40 effektiva utbildningsdagar — bör enligt kommissionens uppfattning vara tillfyllest, om hänsyn toges endast till de värnpliktigas egen utbildning, särskilt som den förlagts till slutet av första tjänstgöringen och sålunda kan bygga på en i övrigt helt avslutad och grundlig soldatutbildning. Vinterutbildningens omfattning sammanhänger emellertid i väsentlig mån med frågan om befälets utbildning. Ty befälets förmåga av förutseende och omtanke om truppen sättes aldrig på hårdare prov än under vintern. Brister i befälsutbildningen kunna under vinterförhållanden leda till långt svårare konsekvenser och friktioner än eljest. Även till denna fråga återkommer kommissionen här nedan (s. 191).

Utbildning av värnpliktiga till befäl.

Enligt 1936 års försvarsbeslut, som i detta hänseende i huvudsak anslöt sig till de sedan 1925 gällande bestämmelserna, utbildades — förutom officers- och reservofficersaspiranter — följande värnpliktiga till befäl, nämligen vid infanteriet, trängtrupperna och intendenturtrupperna 20 % av de värnpliktiga i allmänhet, det s. k. reservunderbefälet, huvuddelen av de värnpliktiga av klass B, de s. k. befälseleverna.

Utbildningens omfattning för de båda kategorierna framgår av nedanstående tablå.

K a t e g o r i	Antal effektiva utbildningsdagar	
	för grundläggande utbildning	för tjänstgöring som befäl vid trupp
Reservunderbefälet	124	42
Befälseleverna	200	21

Beredskapstjänstgöringen har givit rikliga tillfällen att bedöma värdet av denna utbildning. De vunna erfarenheterna kunna sammanfattas på följande sätt.

Reservunderbefälets utbildning har varit otillräcklig. Endast ett ringa fåtal har visat sig så ha tillgodogjort sig utbildningen, att de kunnat betecknas som fullt användbara gruppchefer, många av dem dock först efter viss tids befälstjänst.

Befälselevernas förmåga att föra grupp har i stort sett kunnat betecknas som god. Dock ha de i regel behövt viss tid för att bli »varma i kläderna», en följd av deras alltför korta fredstjänstgöring som befäl vid trupp. För högre befattningar än gruppchef ha de endast i undantagsfall varit kompetenta förrän efter viss tids praktik eller ytterligare utbildning.

Bristen på vinterutbildning och på utbildning i trupputbildning har beträffande båda kategorierna framstått som en synnerligen allvarlig olägenhet.

Enligt för innevarande år utfärdade bestämmelser avses utbildningens längd för de värnpliktiga, vilka utväljas för underbefälsutbildning, bli densamma som för det stora flertalet värnpliktiga. Antalet effektiva utbildningsdagar för grundläggande utbildning kan sålunda för dem beräknas till omkring 265. Utgår man från den tid, som tidigare stått till förfogande för befälselevernas grundläggande utbildning och de resultat, som vunnits under denna, torde man kunna förmoda att den föreslagna ökningen skall vara tillräcklig för att avhjälpa de ovan påtalade bristerna i gruppchefsutbildningen för värnpliktiga. Därutöver kräves dock att tiden för den praktiska befälstjänsten vid trupp väsentligt ökas.

Erfarenheterna från beredskapstjänsten och den i samband med denna organiserade befälsutbildningen ge klart och tydligt vid handen, att en ett-årig första tjänstgöring icke är tillräcklig för att dana befäl för högre befattningar än gruppchefs, särskilt som av sådant befäl ovillkorligen måste krävas en ganska utvecklad förmåga i trupputbildning. Då kommissionen vid talrika tillfällen kunnat konstatera avsevärda brister i detta hänseende, har den, ehuru denna fråga torde falla utom ramen för dess uppdrag, velat framhålla vikten av att i en blivande försvarsordning så lång tid tillmätas för värnpliktigas utbildning för högre befattningar än gruppchefs, att övning i trupputbildning kan beredas ett tillräckligt utrymme.

Repetitionsövningarnas antal och längd.

Repetitionsövningarnas ändamål är

att vidmakthålla personalens, särskilt de värnpliktigas krigsduglighet under hela tjänstetiden,

att möjliggöra utbildning i högre och fältstarka förband,

att möjliggöra den omskolning av den värnpliktiga personalen, som erfordras vid dess överförande i mobiliseringshänseende från fältförband till territoriella förband (eller till fältförband av annat slag).

Omfattningen, d. v. s. antalet och längden, av de repetitionsövningar, som erfordras för att vidmakthålla personalens krigsduglighet, sammanhänger givetvis med den första tjänstgöringens längd. Ju längre denna är, desto varaktigare bör resultatet av den grundläggande utbildningen vara och desto färre och kortare repetitionsövningar erfordras.

För att utbildning i högre och fältstarka förband skall kunna anordnas i den omfattning, att befälskadrarna erhålla tillräcklig övning att leda sådana förband, erfordras antingen att de värnpliktiga, som fullgöra sin första tjänstgöring, under en tillräckligt lång tid varje år kunna sammanföras till för flera fredstruppförband gemensamma övningar, eller att så många årsklasser samtidigt fullgöra tjänst — första tjänstgöring eller repetitionsövning — att fredstruppförbanden vart och ett för sig under en period av tillräcklig längd kunna uppbringas till fältstyrka. En kombination av dessa båda tillvägagångssätt är givetvis tänkbar.

Den eller de repetitionsövningar, som avse omskolning av de värnpliktiga, böra givetvis dels fullgöras vid den tidpunkt, då de överföras från fält- till territoriella (eller andra fält-)förband, dels vara av den omfattning, att omskolningen kan bli tillräckligt grundlig.

1936 års utbildningssystem fyllde intet av de ovan angivna kraven. Fler-talet värnpliktiga fullgjorde endast en repetitionsövning om 30 dagar, förlagd till en sådan tidpunkt — för infanteriet 3:e eller 4:e, för övriga truppslag 4:e året — att den ur individens synpunkt mera fick karaktären av en direkt fortsättning på den första tjänstgöringen än av repetitionsövning. Under de sista 11 åren av tjänstetiden i beväringen fullgjorde de värnpliktiga ingen tjänst. Erfarenheterna från beredskapstjänsten visa också, att de äldre årsklasserna vid fältförbanden icke förrän efter lång tids övning kunnat betraktas som ens tillnärmelsevis krigsdugliga. För att vidmakthålla den redan i och för sig otillräckliga tjänstbarhet, som den alltför korta grundläggande utbildningen kunnat skänka de värnpliktiga, hade ett flertal — 4 eller 5 — relativt långa repetitionsövningar, jämnt fördelade under hela tjänstetiden i beväringen, varit erforderliga.

Särskilt som soldatskolan för de värnpliktiga icke medgav att övningar i större förband ordnades i nämnvärd omfattning, hade sådana övningar bort möjliggöras under regementsmötena i väsentligt större utsträckning än som skedde. Vid infanteriregementena kunde vartannat år organiseras en bataljon, vartannat två någorlunda starka eller tre mycket svaga. Följden av

detta system blev, att befälet — fr. o. m. kompanichefer och uppåt — icke kunde bibringas rutin i truppföring.

Att den s. k. landstormsrepetitionsövningen om 5 dagar var helt otillräcklig för omskolningen av de värnpliktiga i samband med deras överförande till landstormen behöver icke närmare motiveras.

Då det gäller att fastslå behovet av repetitionsövningar efter en ettårig första tjänstgöring, föreligger följande utgångspunkter.

En grundläggande ettårig utbildning bör medge, att den enskilde mannen bibringas en i alla viktigare avseenden fullgod utbildning av bestående värde. Hans tjänstbarhet torde först efter ett flertal, sannolikt 4—5 år, kunna beräknas ha nedgått så avsevärt, att fältförbandens krigsduglighet äventyras, om han då icke får tillfälle att »friska upp» färdigheter, kunskaper och kondition. Senast omkring 7:e eller 8:e året av tjänstetiden bör sålunda den värnpliktige fullgöra en repetitionsövning av sådan längd, att han vid dess slut återvunnit den för tjänst i fältförband nödvändiga standarden. Då den värnpliktige därefter i regel endast under 8—9 år kan beräknas komma att tillhöra fältförband, torde — om man bedömer frågan uteslutande med hänsyn till hans egen utbildning — endast ytterligare en repetitionsövning erfordras under hans tjänstetid vid »linjen».

En ettårig första tjänstgöring medger — såsom ovan påvisats — en ganska omfattande förbandsutbildning, vilken dock med hänsyn till ineliggande värnpliktskontingents styrka i huvudsak måste komma att avse endast bataljonen (motsvarande förband) och dess underavdelningar. Utbildningens karaktär av grundläggande kräver, att förbanden i regel föras av det ordinarie utbildningsbefälet, varav följer, att endast en ringa del av fältförbandens befäl i övrigt — reservbefäl och värnpliktigt befäl — i samband med denna förbandsutbildning kan beredas övning i truppföring. Huvuddelen av den förbandsutbildning, som främst avser att bibringa det vid fältförbanden mobiliseringsplacerade befälet rutin i truppföring, måste därför, även om den första tjänstgöringen blir ettårig, förläggas till regementsmötena. För att denna utbildning skall kunna ges tillräcklig omfattning, borde fredstruppförbanden varje år under en period av minst 4 veckor uppbringas till sådan styrka, att varje infanteriregemente kan organisera ett fältstarkt eller i det närmaste fältstarkt fältregemente (motsvarande vid övriga truppslag). Härför skulle krävas, att minst fyra årsklasser samtidigt vore inkallade till tjänstgöring, d. v. s. att de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet omfattade tre repetitionsövningar. Om så vore fallet, skulle mobiliseringsplacerade kompani- och högre chefer genomsnittligt vartannat år kunna beredas tillfälle att under en period av någorlunda tillfredsställande längd föra sina förband.

Av det nu anförda framgår

att två repetitionsövningar kunna anses vara tillräckliga för att ge den enskilde värnpliktige erforderlig övning i fältstarka förband och vidmakthålla hans tjänstbarhet under tjänstetiden i »linjen», men

att tre repetitionsövningar vore önskvärda för att bereda befälet, särskilt

kompani- och högre chefer, den övning i truppföring, som är oundgänglig för förbandens krigsduglighet.

Det sistnämnda kravet borde därför, om hänsyn toges endast till utbildningskrav, bli bestämmande för antalet repetitionsövningar i »linjen». De skulle lämpligen fullgöras 3:e, 7:e och 11:e året.¹

På grund av sociala och kostnadsskäl torde emellertid så många repetitionsövningar i linjen icke kunna ifrågakomma. Av hänsyn till den värnpliktiges personliga intresse torde det dessutom vara ett bestämt önskemål, att repetitionsövningarna få fullgöras kortare tid efter första tjänstgöringen än som ur utbildningssynpunkt vore önskvärt. För att övningar i fältstarka förband dock skola kunna äga rum, blir det nödvändigt att vissa år begränsa repetitionsövningarnas omfattning eller helt utesluta sådana övningar. Tänkbara system framgå av nedanstående tablå. (Jämför tablåerna s. 195 f.)

Antal repetitionsövningar i linjen	Fullgöras	Fältstarka regementen kunna organiseras (fyra årsklasser samtidigt i tjänst)	Befälet vid fältförbanden kan övas i truppföring genomsnittligt
2	4:e och 7:e eller 9:e året,	vertannat år (övriga år inkallas endast en årsklass),	vert 3:e år,
1	7:e, 8:e eller 9:e året.	vert 3:e år (övriga år ske inga inkallelser).	vert 4:e—5:e år.

Kommissionen anser, att systemet med endast en repetitionsövning icke tillnärmelsevis skänker de möjligheter till övning främst av befälet, som äro oundgängliga för att skapa fältdugliga förband, och vill därför förorda två repetitionsövningar.

Som ovan betonats är det för fältförbandens förmåga att övervinna de med tjänsten i fält vintertid förenade svårigheterna nödvändigt icke endast att befäl och meniga erhålla en grundläggande vinterutbildning utan att befälet förvärvar en på ingående erfarenheter grundad rutin i vintertjänstens olika grenar. En sådan rutin kan vinnas endast genom en tillräckligt omfattande tjänstgöring som befäl vid trupp. I viss utsträckning kan det mobiliseringsplacerade befälet beredas tillfälle till sådan tjänstgöring i samband med den årligen under de värnpliktigas soldatskola anordnade vinterutbildningen. Då varje fredsinfanteriregemente därvid torde komma att organisera endast en bataljon och då med hänsyn till utbildningens karaktär det ordinarie utbildningsbefälet under huvuddelen av tiden måste föra sina förband, torde möjligheterna för mobiliseringsbefälet i övrigt att föra trupp dock bli mycket begränsade. Kommissionen vill därför ifrågasätta, om icke repetitionsövningarna exempelvis vart fjärde år borde förläggas till vintern. Härigenom skulle dels tre årsklasser värnpliktiga av fyra komma att fullgöra en repetitionsövning under vintern, dels det mobiliseringspla-

cerade befälet genomsnittligt omkring vart 6:e år kunna beredas möjlighet att under några veckor föra vinterorganiserade förband.

De värnpliktiga kunna omkring 18:e året beräknas bli i mobiliseringshänseende överförda till andra fält- eller till territoriella förband. Då de därvid i stor utsträckning måste tilldelas befattningar av helt annan art än dem, de tidigare utbildats för, och då de territoriella förbandens organisation, beväpning och uppgifter i flertalet fall mer eller mindre avvika från fältförbandens, måste — enligt erfarenheter, som vunnits under beredskapstiden — i allmänhet minst en månad avses för den nödvändiga omskolningen.

Kommissionen vill sålunda på ovan anförda skäl förorda, att de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet utöver första tjänstgöring fastställes omfatta dels två repetitionsövningar i linjen att fullgöras 4:e och 8:e eller 9:e året, dels en »omskolnings»-repetitionsövning omkring 18:e året, samtliga om 30 dagar.

Differentiering av övningstidens längd.

Enligt 1925 års försvarsbeslut uppgick tjänstgöringstiden för huvuddelen av infanteriets, trängtruppernas och intendenturtruppernas värnpliktiga till endast 140 dagar, medan den för kavalleriets, artilleriets och ingenjörtruppernas (vari signaltrupperna då ännu ingingo) utgjorde 200 dagar. 1933 ökades övningstiden för de förstnämnda truppslagen till 175 dagar, medan den för de senare bibehölls oförändrad. Till grund för denna differentiering av övningstidens längd låg den alltsedan 1800-talet hävdvunna uppfattningen, att utbildningen vid beridna och tekniskt betonade truppslag krävde längre tid än vid infanteriet. Detta var riktigt så länge infanteristen blott var en enbart på kommando handlande gevärsskytt. Men när ännu 1936, d. v. s. 18 år efter förra världskrigets slut, denna uppfattning togs till intäkt för att fastställa en kortare övningstid för infanteriet än för övriga stridande truppslag, vittnar det om att man ännu icke fullt förstått eller tillräckligt beaktat innebörden av erfarenheterna från världskriget. Om man bortser från vissa specialister — varom mera nedan — kräver den nutida striden i så gott som alla avseenden mera av infanteristen än av övriga soldater. På honom ställas de största kraven beträffande såväl omdömesförmåga och mångsidiga kunskaper som psykisk och fysisk uthållighet. Vid kavalleriet överensstämmer utbildningen beträffande flertalet värnpliktiga nära med infanteriets. Ryttarutbildningen är visserligen tidkrävande, men den tid, som därigenom går förlorad för annan utbildning, uppväges av att tjänsten är mindre fysiskt krävande än vid infanteriet.

En övningstid, som är tillfyllest vid infanteriet, måste sålunda anses vara tillräcklig även för flertalet värnpliktiga i övrigt. För vissa värnpliktiga, vilkas tjänst i fält antingen är helt knuten till en föga komplicerad materiel eller huvudsakligen bygger på en i det civila livet förvärvad yrkeskicklighet, skulle rentav en kortare övningstid kunna ifrågasättas. För

andra, som äro satta att hantera eller vårda en särskilt komplicerad och dessutom i många fall för krigsmakten speciell materiel, kan en längre övningstid bli önskvärd.

Då tjänsten i fält ställer vitt skilda krav på innehavarna av olika befattningar inom ett och samma fältförband, t. ex. på pionjärer och på trossmanskap vid ett infanteriförband, vore en differentiering av övningstiden även inom ett och samma truppslag teoretiskt tänkbar. Den skulle emellertid med nödvändighet förutsätta en långt gående specialisering. En sådan bör emellertid i enlighet med vad som tidigare framhållits så vitt möjligt undvikas. I stället bör det ordnas så, att de mest krävande manskapsbefattningarna inom ett förband besättas med de värnpliktiga, som bäst tillgodogjort sig utbildningen, medan i de minst krävande befattningarna placeras de lägst kvalificerade värnpliktiga.

En långt gående differentiering av övningstiden kan komma att medföra betydande olägenheter ur utbildningssynpunkt. Fastställes en kortare övningstid för visst truppslag eller för vissa större grupper värnpliktiga, uppstå svårigheter dels att inpassa densamma på sådant sätt, att samövningar med andra truppslag eller andra förband kunna komma till stånd i erforderlig omfattning, dels att inrymma vinterutbildningen i de värnpliktigas första tjänstgöring. En längre första tjänstgöring än ett år innebär, att två årsklasser värnpliktiga komma att vara i tjänst samtidigt under den tid, deras tjänstgöringsperioder skjuta över varandra. Härigenom ökas behovet av befäl, förläggningsutrymmen, övningsmateriel m. m. till det dubbla eller nära det dubbla vid de truppförband, där övningstiden överstiger ett år. Då slutligen en i möjligaste mån likformig fördelning av värnpliktsbördorna är ett bestämt önskemål ur social synpunkt, synes en differentiering av övningstiden böra komma ifråga, endast om starka skäl föreligga för en avsevärt kortare eller avsevärt längre övningstid än för flertalet, d. v. s. för infanteriets värnpliktiga. Nedan upptagas till behandling endast de värnpliktskategorier, för vilka en från infanteriets avsevärt avvikande övningstid för närvarande kan ifrågasättas.

Stridsvagnsförbandens värnpliktiga.

På grund av bl. a. materielens komplicerade natur och den snabbhet, med vilken förbanden förflytta sig under strid, ställas på stridsvagnspersonalen större krav än kanske på någon motsvarande personalgrupp inom armén. Stridsvagnssoldaten anförtros en dyrbarare och effektivare materiel än någon annan av arméns personal. Inom en stridsvagnsbesättning måste envar kunna ersätta sina kamrater. Stridsvagnssoldaten bör sålunda vara utbildad både som förare, skytt och radiosignalist.

Utbildningens resultat är vid stridsvagnsförband i än högre grad än eljest beroende av tillgången på befäl och materiel samt på att endast högt kvalificerad personal uttages för denna utbildning. Förhållandena i dessa avseenden äro f. n. icke tillfredsställande. Om de förbättras, vilket är att

förvänta, är det möjligt att ett tillfredsställande ehuru sannolikt icke i alla avseenden fullgott utbildningsresultat kan uppnås även med en blott ettårig första tjänstgöring. Kommissionen vill därför förorda, att frågan om en förlängning av övningstiden för värnpliktiga i stridsvagnstjänst upptages till förnyat övervägande först då tillräckliga erfarenheter vunnits från en ettårig första tjänstgöring.

Beträffande värnpliktiga i pansarbiltjänst gälla i huvudsak samma synpunkter. Dock är tjänsten vid pansarbilförbanden såtillvida mindre krävande än vid stridsvagnsförbanden, att materielen mera överensstämmer med vanlig bilmateriel och att terrängkörning i egentlig bemärkelse icke förekommer. En längre övningstid torde därför vara mindre av behovet påkallad vid pansarbil- än vid stridsvagnsförbanden.

Ingenjörtruppernas värnpliktiga.

Kravet att ingenjörtrupp skall kunna medverka vid stormning av starkt befäst ställning genom att med sprängning förstöra hinder och befästningar och med eldsprutor tillintetgöra fienden har medfört, att en ny övningsgren, »stormtrupptjänst», tillkommit i ingenjörtruppernas utbildning. Denna har därigenom vidgats på ett sådant sätt, att det kan ifrågasättas, om det är möjligt att under en ettårig första tjänstgöring nå ett i alla avseenden fullgott utbildningsresultat. Den nya övningsgrenen omfattar icke endast en ingående utbildning i att handhava sprängmedel och eldsprutor utan därjämte en icke obetydlig »infanteristisk» utbildning. Om man emellertid avstår från kravet, att våra ingenjörtrupper skola utbildas till stormtrupper (stormpionjärer) av tysk typ, i stånd att självständigt genomföra anfäll under svårare förhållanden, och blott uppställer den fordran, att de skola vara kompetenta att lösa vissa begränsade, tekniska uppgifter i anslutning till infanteriets strid, torde det icke vara uteslutet att inom en ettårig första tjänstgöring inrymma stormtrupputbildningen utan att därför äventyra ett fullgott resultat av utbildningen i övrigt. Kommissionen anser därför, att frågan om en eventuell förlängning utöver ett år av övningstiden för ingenjörtruppernas värnpliktiga må anstå, tills tillräcklig erfarenhet vunnits från den ettåriga grundläggande utbildningen.

Signaltruppernas värnpliktiga.

Utbildning av signalpersonal — framförallt av radiosignalister i telegrafering och trafiktjänst — kräver lång tid, om de uppnådda resultaten skola bli bestående. Signalmaterielen, särskilt den tyngre radiomaterielen, är så komplicerad, att dess rätta handhavande och vård förutsätter synnerligen omfattande och grundliga kunskaper. Trådsignaltjänsten har blivit mera krävande bl. a. genom den allt mer ökade automatiseringen av telegrafverkets nät och tillkomsten av tung kabel.

För att signaltjänsten skall funktionera vid av signaltrupperna uppsatta fältförband måste sålunda deras personal vara högt kvalificerad och tekniskt verkligt fackkunnig. En riklig tillgång på stampersonal är därför icke endast

önskvärd utan nödvändig, särskilt vid radioförbanden. Det är emellertid icke möjligt att vid armén i samma utsträckning som vid marinen och flygvapnet tillgodose signaltjänstens behov av högkvalificerad personal med stamanställda eller f. d. stamanställda. Flertalet befattningar vid arméns signalförband måste även framdeles besättas med värnpliktiga. Även om man beträffande dessa sätter kraven betydligt lägre än beträffande radiopersonalen vid de båda andra försvarsgrenarna, kan det ifrågasättas, om det är möjligt att på en så kort tid som ett år nå de resultat, som äro ofrånkomliga för signaltjänstens säkra funktionerande i fält. Kommissionen vill därför förorda, att frågan om en ytterligare förlängning av övningstidens längd för signaltruppernas värnpliktiga liksom för stridsvagnsförbandens och ingenjörtruppernas t. v. hålles öppen.

Trängtruppernas värnpliktiga i bil- och anspannstjänst.

Under förutsättning att trängtruppernas bil- och anspannsförband tillföras i bilkörning kunniga, respektive hästvana värnpliktiga, torde en ettårig första tjänstgöring knappast vara erforderlig för att bibringa dem den erforderliga militära utbildningen. Då kommissionen emellertid erfarit, att behovet av meniga vid dessa förband framdeles avses bli tillgodosett på annat sätt än för närvarande, anser den sig icke behöva upptaga denna fråga till närmare granskning.

Kommissionen anser sålunda, att en differentiering av övningstiden för olika kategorier värnpliktiga (häri icke inbegripna för viss befälsutbildning uttagna) nu icke bör ifrågakomma men att frågan bör upptagas till förnyad undersökning, då tillräckliga erfarenheter vunnits från den ettåriga första tjänstgöringen.

Förslag till utbildningens organisation.

För det stora flertalet värnpliktiga skulle enligt det system, kommissionen ovan förordat, fredstjänstgöringen komma att te sig på följande sätt.

Å r	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1:re året.....				—————								
2:de "	—————											
3:de "						eller						
4:de eller 9:e året ..						eller						
5:e året (omkring)							1					

¹ Eller annan tid på året.

För ett visst truppförband skulle en tioårsperiod kunna komma att gestalta sig på följande sätt.

År	Första tjänstgöring		Vinterrepetitions- övning	Höstrepetitions- övning	Omskolnings- repetitions- övning
	jän.—mars	april—dec.			
	Å r s k l a s s				
21	19	20	13, 15, 18	—	5
22	20	21	—	14, 16, 19	6
23	21	22	—	20	7
24	22	23	—	21	8
25	23	24	17, 19, 22	—	9
26	24	25	—	18, 20, 23	10
27	25	26	—	24	11
28	26	27	—	25	12
29	27	28	21, 23, 26	—	13
30	28	29	—	22, 24, 27	14

Av tablan framgår, dels att varje årsklass får deltaga i minst en »stor repetitionsövning», dels att tre årsklasser av fyra — såsom ovan redan framhållits — få fullgöra en av sina två repetitionsövningar på vintern.

Mellan skilda truppförband (arméfördelningar) böra fyraårsperioderna skjuta över varandra på sådant sätt, att fälttjänstövningar med fältstarka förband och av lämplig omfattning kunna komma till stånd varje år.

Kommissionen vill slutligen förorda den organisation av utbildningen under de värnpliktigas första tjänstgöring, som kommit till uttryck i ovan omnämnda för innevarande år utfärdade utbildningsbestämmelser.

K A P. III.

Medborgerlig fortbildning i samband med värnpliktsutbildningen.

Tidigare strävanden.

Värnplikten såsom ett led i folkuppfostran är ett spörsmål, som i vårt land redan på 1890-talet var föremål för diskussion. Under tiden närmast efter sekelskiftet, då man stod i begrepp att mer än fördubbla värnpliktstidens längd, tänkte man sig på sina håll rentav, att folkhögskolans idé i viss mån skulle kunna förverkligas i form av en »fälthögskola», i vilken de värnpliktiga om kvällarna skulle få tillfälle till undervisning i vissa allmänt medborgerliga ämnen. Därigenom »skulle det dyrbara försvarsverket lämna ett positivt resultat även för fredsarbetet», framhöll redan år 1901 en av idéns ivrigaste förespråkare, folkhögskolerektorn *T. Holmberg*, som menade, att man därigenom också kunde skapa »en bättre resonansbotten för det rent militära utbildningsarbetet».¹

Statsmakterna ha gång efter annan haft att taga ställning till mer eller mindre vittsyftande förslag i denna riktning, vilka framlagts antingen för sig eller i sammanhang med angränsande spörsmål — senast i samband med frågorna om den andliga manskapsvården överhuvud och de värnpliktigas fritidsproblem. Även om dessa förslag ännu endast till mycket ringa del kommit till utförande, förtjäna de ändå att i all korthet relateras.

Vid 1901 års riksdag väckte i samband med förslaget till ny värnpliktslag herr *J. Månsson* i A. K. en motion (nr 174) om infogande av allmänt medborgerlig undervisning i värnpliktsutbildningen. Motionären hänvisade till det redan i förslaget till ny härordning (Kungl. Maj:ts prop. nr 2) påtalade behovet av en uppfriskning av de värnpliktigas kunskaper i läsning, skrivning och räkning. Enligt motionärens mening hade man bort taga ännu ett steg, som skulle leda till »hävdande av grundsatsen om förmånen av ett visst mått av medborgerlig utbildning för samtliga till beväringen hörande värnpliktiga».

Den väntade allmänna invändningen, att det under värnpliktsutbildningen ej kunde bli tid till någon medborgarundervisning, ville motionären redan på förhand tillbakavisa under åberopande av ett uttalande av en folkhögskoleman (*L. Holmström*), vilken menade, att man vid införande av sådan undervisning rätt snart skulle komma underfund med att man i stället *vunne* tid därigenom. »Lyckas man nämligen blott få det stora flertalet av manskapet vaket och intresserat, så

¹ I en serie tidningsartiklar, vilka år 1901 publicerades även i broschyrform (»Kasernen — folkhögskolan — fälthögskolan»), tänkte sig *Holmberg* »folkhögskolan i kasernen ordnad framförallt som aftonskola och sysslande dels med praktiska övningsämnen, såsom räkning och skrivning, dels med föredragsserier i historia, geografi, kommunallagar och statskunskap» (s. 5, 7 och 9).

skall man till sin förvåning och glädje förnimma, att den militära utbildningen därav i hög grad underlättas.»

Enligt motionärens mening skulle medborgarundervisningen sålunda ej behöva inkräkta på den militära utbildningen. Han utgick nämligen från »att det militära utbildningsarbetet icke får vara överansträngande för rekryten, utan måste åtföljas av en daglig vilotid». Det var närmast denna dagliga vilotid, som lämpligen borde kunna »delvis utfyllas med en uppfostrande och underhållande handledning i medborgerliga kunskaper». Om i värnpliktslagen infogades uttryckliga bestämmelser om en sådan allmänt medborgerlig fortbildning, skulle »heit visst frågan om utsträckning av övningstiden för de värnpliktiga vinna sympatier».

Ifråga om förslaget förverkligande tänkte sig motionären, att även den tilltänkta medborgarundervisningen borde åligger militärbefälet, som därvid dock skulle äga rätt att anlita lämpliga medhjälpare bland de värnpliktiga själva. En sådan medverkan från deras sida vore endast att betrakta som en gård av tacksamhet för den kostnadsfria undervisning, som staten givit dem, och borde »för övrigt endast stärka förtroendet och utjämna klasskillnaden de värnpliktiga emellan».

Det särskilda utskott (nr 1), till vilket motionen remitterades, fann i sitt utlåtande (nr 11) förslaget syfte beaktansvärt: »Visserligen lära väl alla vara ense därom att den till de värnpliktigas övningar anslagna tiden i främsta rummet måste ägnas åt deras militära utbildning. Men klart är, att därest vid sidan av de militära övningarna jämväl de värnpliktigas allmänt medborgerliga utbildning i övrigt skulle kunna genom en på lämpligt sätt ordnad undervisning tillgodoses och befrämjas, sådant skulle vara av största betydelse.» Med särskild tanke på att den enligt härordningsförslaget tilltänkta rekrytutbildningen till väsentlig del skulle komma att förläggas till den mörka årstiden, ansåg utskottet skäligt pröva, »huruvida icke utan intrång på de militära övningarna tid skulle kunna beredas även för sådana sysselsättningar, som här avses».

Utskottet ville dock varna för att söka forcera fram en allmänt medborgerlig undervisning i samband med värnpliktsutbildningen, utan denna undervisning borde »växa fram så fritt som möjligt». Vidare ansåg utskottet, att en sådan undervisning för att bli verkligt fruktbarande »måste ledas väl och oundgängligen fordrar tillgång till de krafter, som äro därför fullt lämpade». Det vore »mindre lämpligt, att, såsom motionären föreslagit, i värnpliktslagen införa kategoriska stadganden därom, att värnpliktig av vederbörande befäl eller andra sakkunniga skall erhålla handledning i medborgerliga kunskaper, meddelad genom föredrag och praktiska kurser, eller annorledes, samt att vissa värnpliktiga skulle vara skyldiga att biträda vid denna undervisning».

Därför hemställde utskottet i anledning av motionen, att riksdagen anhölle, att Kungl. Maj:t måtte »taga under omprövning, huruvida icke anordningar må kunna vidtagas, varigenom utan hinder för de värnpliktigas militära utbildning tillfälle må beredas dem att under den tid, tjänstgöringen för denna utbildning pågår, erhålla undervisning i andra ämnen, av vilkas inhämtande de för framtiden kunna draga nytta». Utskottets förslag till skrivelse till Kungl. Maj:t bifölls av båda kamrarna.

I skrivelse (nr 122) uttalade 1901 års riksdag önskemål om förverkligande av den s. k. fälthögskolan under tre olika former:

1) borde, såsom redan chefen för lantförsvarsdepartementet utlovat, i de värnpliktigas rekrytutbildning ingå undervisning i läsning, skrivning och räkning, i den mån så kunde befinnas behöfligt,

2) borde inom ramen för övningstiden, men utan intrång på militärövningarna, kunna anordnas undervisningskurser jämväl i andra allmänt medborgerliga ämnen,

3) borde genom fria föredrag o. d. de värnpliktigas andliga utbildning i allmänhet främjas.

I anledning av denna riksdagens skrivelse infordrades *utlåtanden från de militära myndigheterna*. I flertalet av dessa utlåtanden uttalades den meningen, att endast det av riksdagen i 3:e rummet angivna önskemålet skulle kunna förverkligas helt, det i 1:a rummet angivna däremot endast delvis och det i 2:a rummet nämnda önskemålet om särskilda »undervisningskurser» ej alls.

»Tanken på dylika kurser synes sålunda böra helt och hållet övergivas», framhöll exempelvis *chefen för generalstaben*, som dock ansåg, att undervisning i innanläsning borde meddelas de beväringarna, som vore i behov därav, »och detta trots den till buds stående knappa tiden, av den anledningen att dessa beväringarna måste kunna även på egen hand läsa sina instruktions- och inskrivningsböcker». Men vid anordnande av sådan undervisning vore enligt generalstabschefens mening »nog nödvändigt att, för undvikande av faran att hämma de mera begåvade beväringarnas utbildning, alltefter kunskaper, fallenhet och begåvning dela ett kompani eller en kompanikontingents rekryter i två eller tre undervisningsavdelningar». Vidare borde »anordnandet av frivilliga kurser i skrivning och räkning på beväringarnas vilotid» understödjas.

När det gällde formerna för den nya bildningsuppgiftens utförande, voro emellertid meningarna på militärt håll mycket delade. Det framhölls å ena sidan såsom olämpligt att föreskriva skyldighet för det militära befälet att hålla populära föreläsningar, eftersom »militärtjänstgöring kommer att strängt upptaga dess tid, och avsevärda förberedelser skulle erfordras till föredrag...». Men å andra sidan anfördes, att militärt folkbildningsarbete i form av föredrag o. d. kunde och borde överlämnas »huvudsakligen åt officerarna och den civilmilitära personalen, vilket icke utesluter att även andra personers bistånd vid behov anlitas», såsom en arméfördelningschef uttryckte saken. En annan arméfördelningschef hade i cirkulär gjort vederbörande truppförbandschefer uppmärksamma på att föredrag för de värnpliktiga i första hand borde hållas av regementenas officerare eller av regementspastor.

Samtliga arméfördelningschefer klagade över bristen på lämpliga undervisningslokaler, särskilt så länge rekrytskolorna vore förlagda till mötesplatserna. »Varken de halvdunkla barackerna eller de öppna mathallarna äro lämpliga härtill», betonade chefen för II. arméfördelningen. Chefen för V. arméfördelningen framhöll »önskvärdheten av att vid alla truppförband komma att på statens bekostnad anskaffas rymliga och ljusa läs- och samlingslokaler, där de värnpliktiga under fritid kunna uppehålla sig, och där de böra äga tillgång till, likaledes på statens bekostnad anskaffade, goda tidningar och tidskrifter samt ett omsorgsfullt valt och med god handledning försedd bibliotek».

Försök med allmänt medborgerlig undervisning för värnpliktiga i den begränsade omfattning, som de militära myndigheterna föreslagit, gjordes i samband med genomförande av 1901 års härordning. I de året därpå utfärdade anvisningarna för utbildningen (go nr 795 den 3 april 1902) föreskrevs sålunda bl. a. följande: »Under de värnpliktigas utbildning bör städse uppmärksamhet ägnas åt allt, som kan främja deras fosterlandskärlek och medborgerliga känslor, och må i den mån sådant kan ske utan att den rent militära utbildningen eftersättes, lämplig del av övningstiden särskilt under söndagar, samt då väderleksförhållandena lägga hinder i vägen för de militära övningarnas bedrivande, anslås till nämnda måls uppnående genom anordnande av föredrag m. m.» Fr. o. m. år 1903 beviljades å fjärde huvudtiteln årligen ett anslag å 500 kronor per arméfördelning för anordnande av föredrag i sådant syfte.

I 1902 års anvisningar för utbildningen föreskrevs vidare, att under beväringarnas rekrytskolan åt värnpliktig, som vore i behov därav för bibringande av de för honom erforderliga militär-teoretiska kunskaperna, skulle »i samband med ämnet instruktion meddelas undervisning i läsning, räkning o. s. v.».

Bristen på lämpliga undervisningslokaler synes tydligen ha varit en av de mest

framträdande yttre anledningarna till att riksdagens uttalade önskemål om en allmänt medborgerlig undervisning i själva verket kom till utförande endast i mycket begränsad omfattning. Vid 1903 års riksdag väcktes i A. K. en motion (nr 103) av herr *David Bergström* (med instämmande av herrar *A. Hedin*, *A. Henricson* och *I. Månsson*) om anskaffande av samlingslokaler jämte bokförråd och skrivmaterialier för de värnpliktiga så skyndsamt som möjligt. Säsom motivering framhöll motionären bl. a. följande: »Det är mycket att beklaga, att den i 1901 års riksdags skrivelse i 2:a rummet angivna, kursvis meddelade undervisningen i allmänt medborgerliga ämnen stött på så oöverninnerliga hinder, att den ej ens finnes omnämnd i generalorderna av den 3 april 1902. En dylik undervisning torde nämligen mer än någon annan varit ägnad att väcka till liv den själva verksamhet och den känsla för lag och rätt, varom 1901 års motionärer ordade. Men ännu mera är att beklaga, om icke våra militära myndigheter på varje ort inse angelägenheten av att våra värnpliktiga beredas tillfälle att på ett gott och nyttigt sätt använda den fritid, över vilken de äga förfoga på egen hand och efter eget skön. När marketenteriet, såsom på vissa platser uppgives vara faller, är den enda lokalen, där de värnpliktiga kunna samlas för att tillbringa sin lediga tid, då är det icke väl beställt.»

I anledning av motionen uttalade 1903 års riksdag i skrivelse (nr 78), »att vid alla regementen och lägerplatser böra finnas rymliga och praktiskt ordnade lokaler, där de värnpliktiga under sina lediga stunder kunna samlas för åhörande av föredrag o. d. Riksdagen anser behovet därav så trängande, att dess tillfredsställande bör ske snarast möjligt och icke får undanskjutas till den tidpunkt, då den nya härordningen blivit fullständigt genomförd.»

En på militärt håll ivrig förespråkare för fälthögskolans idé, kaptenen *E. Liljedahl*, skildrar i en skrift år 1903 (Social Tidskrifts Bibliotek, nr 1, s. 79) på följande sätt de första försöken att förverkliga denna idé. »Man har under sommaren 1902 vid några regementen gjort vad man förmått med de inre och yttre medel, som stått till förfogande. Vid andra regementen torde man på förhand fastslagit som ett faktum, att tiden vore alldeles för otillräcklig för något bildningsarbete... Vid ett regemente tycks man så grundligt missförstått idén med fälthögskolan, att undervisningen reducerats till en och annan uppläsning från papperet av någon skildring över ett fältslag...» Såsom ett lyckat försök däremot skildras den planliga samverkan, som ett regemente ordnat med en närbelägen folkhögskola, vars lärare tillsammans med officerarna på regelbundna tider föreläste i allmänt medborgerliga ämnen för de värnpliktiga.

År 1907, d. v. s. vid slutet av den för härordningens genomförande bestämda övergångsperioden, ansåg sig *Liljedahl* (Svenska livsfrågor, s. 124 f.) kunna fälla följande slutomdöme om det militära folkbildningsarbetet: »Vår fälthögskola har nog i det stora hela grundligt misslyckats genom bristande planläggning och alltför ljumt intresse. Man har med äkta gammalmilitär slentrian sökt göra hela företaget till något liknande korum eller kyrkparad. Att kommendera fram vuxna människor till ett altare, det må vara religionens eller bildningens, är icke rätta sättet att framkalla den andakt, som bör genomanda kunskapsökandet, om det skall giva något värdefullare resultat än litet öronsus, medan föreläsaren mässar sin text.»

Bristen på lämpliga föreläsare var enligt samme författares mening en väsentlig orsak till »fälthögskolans» misslyckande. »Officeren utbildas för sitt militära kall, och ingen har rätt fordra, att han skall kunna fylla de anspråk, som numera ställas på folkbildningsarbetets ledare... All kommendering till ett sådant uppdrag gör fälthögskolan till en muntration i ordets mest ironiska betydelse.»

Ifråga om vidare åtgärder till främjande av de värnpliktigas allmänt medborgerliga bildning må nämnas, att i 1909 års utbildningsbestämmelser (go nr 360) ämnena modersmål, välskrivning, räkning, Sveriges historia och geografi upp-

togos såsom särskilda övningsgrenar ej endast för det fast anställda manskapet utan även för värnpliktiga i allmänhet. Denna bestämmelse upphävdes dock redan år 1916 för kavalleriet (go nr 330), vid vilket truppslag undervisning i allmänbildande ämnen därefter ej meddelades värnpliktiga rekryter utan endast fast anställda. Samma år uteslöts både vid infanteriet och artilleriet ämnena historia och geografi såsom särskilda övningsgrenar för de värnpliktiga, vilka därefter alltså endast undervisades i modersmål, välskrivning och räkning. Men även undervisningen i dessa ämnen såg man sig nödsakad helt slopa år 1920 i samband med den då företagna nedskrivningen av övningstiden. I de då utfärdade utbildningsbestämmelserna för såväl infanteriet (go nr 1400) som artilleriet (go nr 1147) intogs nämligen följande kategoriska föreskrift: »Undervisning i modersmål, välskrivning och räkning äger icke rum. För utbildning i idrott anslås icke särskild övningstid.» Därmed upphörde försöken att på ordinarie övningstid bereda de värnpliktiga allmänt medborgerlig undervisning.

Frågan om de värnpliktigas fritidsundervisning aktualiserades emellertid ånyo genom motioner vid 1918 års riksdag. I en motion (nr 128) i F. K. hemställde herr ~~Osterberg~~ om åtgärder för den värnpliktiga ungdomens utbildning i yrkestekniska ämnen. Denna hemställan, som bifölls av båda kamrarna, synes emellertid ej ha givit anledning till andra åtgärder än att yttranden över riksdagens skrivelse i ärendet (nr 162) infordrades från de högre militära myndigheterna och skolöverstyrelsen.

De militära myndigheterna ansågo visserligen det allmänna syftet med framställningen tilltalande och behjärtansvärt men betonade nödvändigheten av att förlägga eventuella utbildningskurser i yrkestekniska ämnen till de värnpliktigas fritid. Ett par av de hörda militära myndigheterna ifrågasatte rentav lämpligheten att ens under de värnpliktigas fritid anordna sådana kurser, enär personalen behövde sin ganska knappt tillmätta ledighet till vila och rekreation.

I sitt yttrande erinrade skolöverstyrelsen om att när de år 1918 beslutade praktiska ungdomsskolorna hunnit organiseras, dessa borde kunna i behövlig grad tillgodose behovet av yrkesteknisk utbildning. Under övergångstiden vore det enligt överstyrelsens mening likväl önskvärt att i viss utsträckning anordna särskilda praktiska utbildningskurser för värnpliktiga. Några åtgärder i detta syfte vidtogos dock icke.

Frågan om värnpliktigas fritidssysselsättning uppmärksammades vid 1918 års riksdag även i samband med motioner i F. K. av herrar *Gullberg* (nr 6) och *Meurling* (nr 53) angående åtgärder för förbättrad andlig vård för den värnpliktiga ungdomen. Den i båda dessa motioner närmast ifrågasatta utredningen avsåg endast den religiösa omvårdnaden om de värnpliktiga. Emot en sådan begränsning av uppgiften hade emellertid redan under ärendets utskottsbehandling anförts reservation av herrar *Oscar Olsson* i F. K. och *Engberg* i A. K., vilka hävdade, att uppgiften borde omfatta även den allmänt kulturella omvårdnaden om de värnpliktiga. Detta blev även kamrarnas beslut, och i skrivelse (nr 281) anhöll riksdagen om »utredning av frågan om förbättrad andlig och sedlig vård för den värnpliktiga ungdomen». Därmed avsågs enligt riksdagsskrivelsen »varje omhändertagande av den värnpliktiga ungdomens andliga intressen i syfte att giva dem en uppfostrande och karaktärsdanande inriktning, som kan bilda en motvikt till militär- och kasernlivets dåliga inflytande». I detta syfte borde enligt skrivelsen bl. a. »en välordnad biblioteks- och studiecirkelverksamhet främjas vid våra regementen». Manskapets egen medverkan i det militära bildningsarbetet ansåg riksdagen vara en nödvändig förutsättning för att detta skulle kunna nå sitt syfte.

De sakkunniga, som år 1918 i anledning av riksdagens skrivelse tillkallades, framlade år 1921 »Betänkande och förslag rörande den andliga vården vid krigsmakten.» I fråga om åtgärder för de värnpliktigas fritidsundervisning konstaterade de sakkunniga, att vid ej mindre än 30 truppförband inga sådana åtgärder

vidtagits. Vid 12 truppförband förekommo visserligen frivilliga kurser och föreläsningsserier men vid 14 förband däremot endast enstaka föredrag och föreläsningar. På särskild fråga om utsikterna för frivilligt deltagande upplystes, att dessa voro små eller inga vid 34 truppförband, goda däremot vid 11.

Ehuru de sakkunniga voro på det klara med att bildningsarbetet i samband med värnplikten »icke blott måste fortsättas utan även i väsentlig mån utökas och intensifieras», insågo de nödvändigheten av att gå fram med stor försiktighet. »Den kulturella vården får ej ordnas och bedrivas så, att den verkar tröttnande och efterhängsam.» Huvudsyftet borde vara, »att för personalen skapa goda och lockande bildningstillfällen, av vilka den under fria och av det militära tvånget i möjligaste mån obundna former kan begagna sig under ledigheter och fristunder». Programmet borde upptaga dels lättare kurser i vanliga skolämnen, såsom t. ex. uppsatsskrivning, räkning, bokföring, historia o. d., dels föreläsningar i allmänbildande ämnen samt dels vissa yrkesbetonade kurser (snickeri, trädgårdsskötsel o. d.). De sakkunniga tänkte sig, att det förstnämnda slaget av kurser huvudsakligen skulle kunna bedrivas i form av studiecirklar.

I fråga om ledningen av den kulturella manskapsvården övervägde de sakkunniga, huruvida denna verksamhet lämpligen borde överlätas åt militärpastorerna eller åt särskilda lärarkrafter. Majoriteten av de sakkunniga stannade för det förstnämnda alternativet, som innebar, »att även den kulturella vården i regel anförtros åt militärpastorerna». Så har exempelvis skett i Finland, där dessa befattningshavare förutom sin egentliga själavårdande uppgift också haft att åt värnpliktiga meddela undervisning i t. ex. nykterhet, sexualetik, samhällslära och kulturhistoria.

En av de sakkunniga, lektor *Oscar Olsson*, fogade emellertid till förslaget en utförlig reservation, vari han varnade för att ifråga om de värnpliktigas kulturella vård »vidtagna halvheter, som inte kunna leda till någonting annat än att genom ett nödvändigt misslyckande kompromettera det allmänna svenska folkbildningsarbetet och dess metoder». Reservanten förordade i stället att fälthögskolans idé genomfördes på ett mera helgjutet sätt, vilket fordrade, att bildningsarbetet finge en självständig ställning i förhållande till den religiösa vården och vid truppförbanden anförtröddes åt särskilda lärarkrafter (s. k. fälthögskolelektorer). För att kunna fylla sin uppgift finge detta fortbildningsarbete ej göras obligatoriskt för de värnpliktiga, vilka enligt reservantens mening »måste ha full frihet att delta eller låta bli att delta i fälthögskolans arbete». För att göra de värnpliktiga medintresserade och medansvariga förordade reservanten, att kompanierna finge utse särskilda bildningskommittéer, vilkas ordförande tillsammans med regementschef, fälthögskolelektor och regementspastor skulle utgöra ett regementskollegium.

Intet av de år 1921 framlagda förslagen förverkligades. I stället avskaffades genom beslut av 1925 års riksdag regementspastorsinstitutionen. De särskilda sakkunniga, som år 1926 tillkallades för förnyad utredning angående den andliga vården vid armén förordade i sitt betänkande (statens offentliga utredningar 1927: 5) att för ordnande av denna verksamhet vid varje regemente (kår) borde tillsättas ett särskilt truppförbandsråd, vilket bl. a. även skulle ha till uppgift att ordna föreläsningar och musikunderhållningar, stödja studiecirklar, som organiserats på frivillig väg, samt vidmakthålla bibliotek. Men ej heller detta förslag ledde till något positivt resultat.

De särskilda sakkunniga, som år 1937 tillkallades för att ånyo utreda frågan om den andliga vården vid försvarsväsendet, konstaterade i sitt 1938 avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1938: 33) i fråga om den kulturella manskapsvården, att organiserad studiecirkelverksamhet i allmänbildande, icke religiösa ämnen ej alls förekom vid truppförbanden. I detta sammanhang underströko de sakkunniga särskilt behovet av undervisning i medborgarkunskap åt de värnpliktiga. »Av vikt är, att de beredas tillfälle att i grunden lära känna det

land, det folk och det samhälle, de ha till uppgift att försvara. Bildningsbehovet har i dessa avseenden skärpts.» De sakkunniga menade, att därvidlag en »på riktigt sätt avvägd föreläsning-, biblioteks- och studiecirkelverksamhet vid de militära förläggningarna kan medverka icke endast till en ökad förståelse för de andliga värdenas betydelse utan även befordra insikten och kunskapen om samhällets uppbyggnad och funktion» (s. 70).

För ett effektivt bedrivande av bildningsarbetet bland de värnpliktiga vore det enligt de sakkunnigas mening ej lämpligt att helt överlämna detta arbete åt de på respektive orter befintliga folkbildningsorganisationerna, utan det behövdes vid varje truppförband »en särskilt organiserad verksamhet». De sakkunniga förordade därför, att det för ändamålet vid varje truppförband borde inrättas ett bildningsråd, som inom sig skulle samla verksamma och intresserade krafter och vara ett samarbetsorgan för både den religiösa och kulturella värden. Enligt de sakkunniga skulle bildningsråden ifråga om studiecirkelverksamheten »låta sig angeläget vara att söka väcka intresse för denna verksamhet», bl. a. genom att skaffa kvalificerade studiecirkelledare, men några närmare anvisningar om denna verksamhet lämnades ej. För de former och speciella förhållanden, varunder de sakkunnigas förslag genom 1939 års riksdagsbeslut delvis kommit att förverkligas, redogöres utförligt i 1940 års militära socialvårdskommittés betänkande (statens offentliga utredningar 1941: 30).

Ifråga om mera fristående förslag åter till främjande av allmänt medborgerlig fostran må nämnas, att herr *Pettersson* i Lerbäcksbym, fl. vid 1933 års riksdag i A. K. väckte en motion (nr 403) med begäran om utredning angående lämpligheten av att till motverkande av ungdomsarbetslösheten inrätta en till värnplikten ansluten skola för medborgarkunskap och fysisk fostran. Förslaget vann emellertid ej riksdagens bifall.

Behovet av allmänt medborgerlig skolning för ungdom i 20-årsåldern antyddes även vid 1938 års riksdag i en motion i F. K. (nr 145) av herr *Sam. Larsson* m. fl, angående en »allmän översyn av vårt folkundervisningsväsen». Motionärerna förutsatte, att det icke kan råda delade meningar om behovet av en förbättrad undervisning för den ungdom, som vid myndighetsåldern skall göra sin självständiga insats i samhället. I motionen anfördes bl. a. följande: »Såväl allmän erfarenhet som företagna systematiska undersökningar ha visat, att rena kunskaper likaväl som insikterna om all dagliga företeelser lämnat mycket övrigt att önska hos den ungdom, som varit borta från skolbänken sedan folkskoletiden och fram till tjugooårsåldern. Jämväl ifråga om de elementära färdigheterna i räkning och skrivning kunna otroliga brister konstateras. Vid den ålder, varom här är fråga, vaknar dock ambitionen och viljan att göra sitt bästa i livet och därmed också ett ofta djupgående behov av förbättrade kunskaper och bättre kontakt med livsproblemen.» Enligt motionärerna syntes både sakens natur och tidsläget kräva, »att mogen ungdom i långt större omfattning än nu erhåller en till personlig och medborgerlig fostran syftande undervisning».

Ej heller sistnämnda motion föranledde någon åtgärd. Enär de »företagna systematiska undersökningarna», vilka enligt motionärerna särdeles tydligt bevisa behovet av allmänt medborgerlig skolning i 20-årsåldern, alltjämt äro aktuella, kommer här närmast en del av dessa undersökningar att refereras.

Bildningstillstånd och bildningsbehov hos svensk värnpliktig ungdom.

Undersökningar.

Svensk manlig ungdom i 20-årsåldern har sedan ett årtionde tillbaka gjorts till föremål för ingående undersökningar av läroverksadjunkten *Carl Ceder-*

blad i samband med dennes studier rörande det folkliga bildningstillståndet i Sverige. Dessa undersökningar ha omfattat tillsammans c:a 7 000 personer, varav c:a 4 000 20-åringar. Av de sistnämnda voro 3 514 värnpliktiga.

Undersökningarna ha i första hand gällt 20-åringarnas färdigheter och skol-kunskaper, i andra hand deras intressen, inställningar och värderingar, livs-erfarenheter, levnadsöden, livssyn m. m. På grundval av det insamlade under-sökningsmaterialet ha vissa jämförelser kunnat göras såväl mellan olika yrkes- och miljögrupper som mellan grupper med olika skolunderbyggnad (bl. a. dels ungdom med enbart folk- och fortsättningsskola såsom grund — i det följande kallade »folkskolebeväringar» — dels ungdom vid början och slutet av folkhögskolekurs, dels ock studenter och med dem likställda). 20-åringarna ha vidare i vissa avseenden kunnat jämföras med ungdom i folkskolans avslut-ningsklasser.

Proven med de värnpliktiga ha varit följande:

- I. »Det större provet» (3 tim. med 1 241 man): 20 frågor inom folkskolans kurser, 24 frågor från skilda livsområden, 4 »textprov», 1 grammatiskt prov, 2 ordförrådsprov, 1 uppsats (»Ett brev till hemmet»), 12 räknetal, 1 rätt-skrivningsprov (*Hassler-Göranssons* standardprov).
- II. »Det koncentrerade provet» (1 tim. med 2 018 man): 12 frågor på folkskole-kunskaper, 19 frågor från skilda livsområden, 1 »textprov», 1 ordförråds- prov, 8 räknetal.
- III. »Nya beväringssprovet» (12 tim. med 225 man): 4 »långfrågor», 257 frågor på folkskolans och fortsättningsskolans kurser i kristendom, historia, geografi, naturlära, medborgarkunskap, 43 frågor från skilda livsområden, standardi-serade räkneprov, uppsats m. m.

Hittills publicerade delar av undersökningen äro följande:

- 1) *Beväringssvenska*. Uppsatser och brev granskade av *Carl Cederblad* och *Eva Wennerström-Hartmann*, Stockholm 1940;
- 2) *Beväringstävningen* i samband med ortografiens problem av *Carl Cederblad*, Uppsala 1941.

På ett tidigt stadium av undersökningarna ha vissa resultat av proven (I o. II) framlagts i en serie tidningsartiklar i *Dagens Nyheter* år 1932.

En preliminär sammanfattning av undersökningsresultaten i övrigt har Cederblad för kommissionens räkning utarbetat i form av en särskild redogörelse. De i det följande anförda statistiska uppgifterna och citerade uttalandena om de värnpliktigas bildningstillstånd och bildningsintressen äro hämtade från denna av Cederblad utarbetade redogörelse, vilken dock ej är att betrakta såsom ett sammandrag av hela hans undersökning, vars syfte ju är betydligt mera vidsträckt.

De värnpliktigas språkliga färdighet.

Språkfärdighetens allmänna betydelse framhålles i redogörelsen redan in-ledningsvis mycket kraftigt: »Ingen färdighet kan ens tillnärmelsevis i bety-delse jämföras med den allmänna språkfärdigheten. Den innesluter ju huvud-parten av individens uttrycksmöjligheter i det mänskliga samlivet. Det främsta rummet inom språkfärdigheten intar *talet*. Till talet såsom språklig färdig-het höra uttal, ordförråd, ordkunskap och uttryckssättets reda och begrip-lighet. Det senare sammanhänger med talspråkets grammatiska art och stil-bildning. Till språkfärdigheten hör vidare förmågan av riktig *immanläsning*

samt förmågan att vid *tyst läsning* kunna tillgodogöra sig innehållet i den lästa texten. Det skrivna eller tryckta ordet utgör i viss mån och på ett karakteristiskt sätt ett särskilt språk, det s. k. skriftspråket, vilket i högre grad än talspråket är en konstprodukt. Det fordrar en bestämd utformning av orden enligt vissa grammatiska lagar för den s. k. *språkriktigheten*, och det förfogar över ett ordförråd, som delvis är ett annat än talspråkets. En människas förhållande till skriftspråket kan framträda vid olika innanläsningsprov, speciella ordkunskapsprov o. d. men framför allt, då man söker uttrycka sina tankar i skriftlig form, t. ex. i *brev* och *rapporter*. Då röjer sig även omedelbart den *ortografiska säkerheten*, förmågan av språkriktigt uttryckssätt samt den *stilistiska skolningen*. Med *språkfärdigheten* kan ju även den litterära *beläsenheten* i viss mån sammanhållas.»

Språkfärdighetens betydelse i den militära tjänsten får ej underskattas. Även på den värnpliktige måste ofta i tjänsten ställas vissa krav på såväl förmåga att fatta och förstå muntliga meddelanden som förmåga till egen muntlig meddelelse (t. ex. rapportkarlar). Redan under rekrytutbildningen ställas numera allt större krav på den enskildes förmåga att på egen hand kunna läsa och förstå instruktioner. Den militära tjänsten kräver också av den värnpliktige en viss skriftlig uttrycksförmåga. En del befattningar inom t. ex. signaltjänsten ställa därvid ofta förhållandevis stora fordringar även på språkligt omdöme och sinne för språkriktighet.

De värnpliktigas muntliga innanläsningsfärdighet har enligt redogörelsen undersökts hos endast 139 folkskolebeväringar vid I 8 under utbildningsåret 1928—1929 men för jämförelses skull även hos 296 elever i folkskolans avslutningsklasser i Uppsala och trakten däromkring. Innanläsningsprovets text utgjordes av en ur en daglig tidning hämtad ledareartikel om ett svenskt ekonomiskt spörsmål.

Resultatet av innanläsningsprovet har enligt redogörelsen visat, att »i fråga om rena läsfel folkskolebeväringarna möjligen voro något bättre än folkskoleeleverna; ifråga om uttalsfel på grund av ett ofullkomligt talspråk voro dock 20-åringarna jämställda med folkskoleeleverna». Slutresultatet av provet har blivit följande: »ca $\frac{1}{4}$ av den prövade gruppen värnpliktiga torde vara i behov av förnyad övning i innanläsning». En mindre del (4 %) av denna grupp har dock förefallit att vara relativt obildbar.

Ett prov i tyst läsning, vilket åren 1931 och 1933 anställdes bl. a. med 200 folkskolebeväringar och 184 värnpliktiga studenter, har lämnat visst besked både om de prövades intellektuella uppfattningsförmåga överhuvud och deras förmåga att tillgodogöra sig innehållet av läst text. Enligt redogörelsen tillgick provet så, att de värnpliktiga förelades texter till tyst genomläsning. Efter genomläsning av texterna hade de prövade att besvara vissa frågor, så valda, att svaren kunde ge besked, huruvida vederbörande förstått innehållet i de lästa texterna, som voro av olika innehållstyper och av olika svårighetsgrad.

Vid detta prov visade sig, »att studenterna givetvis ha en mycket större förmåga av inlevelse i texterna och en säkrare känsla för ordens valörer». Det vore emellertid ej troligt, framhålles det i redogörelsen, att de stora skillnaderna i resultaten kunde förklaras enbart ur intelligensskillnader. »Resultaten måste också innebära, att folkskolebeväringarna sakna vana vid läsning och att därvid tillgodogöra sig det lästa.»

Prov av detta slag äro från en synpunkt mycket värdefulla, heter det vidare i redogörelsen. »De bekräfta nämligen en sak, som ofta iakttagits i folkbildningsarbetet, t. ex. i studiecirklararbete och vid utbildning av ungdomsledare, nämligen att de mera oskolade deltagarna, även om de i övrigt äro begåvade människor, ofta ha mycket svårt att göra en sammanfattning av ett textinnehåll eller att under ett föredrag göra en anteckning om det väsentliga. Men i bildningsarbetet har man även sett, hur snabbt cirkel- eller kursdeltagare uppöva denna viktiga färdighet att ur den tryckta texten eller ur det åhörda talet ta fram och fyndigt formulera det väsentliga innehållet samt även vilken glädje detta övningsarbete skänker deltagarna.»

I redogörelsen sammanfattas resultatet av denna del av undersökningen på följande sätt: »Proven i tyst läsning ge en tydlig fingervisning, att 50—75 % av folkskolebeväringen torde behöva övning i konsten att läsa och studera och göra anteckningar. Naturligtvis finnes inom gruppen en mindre del, som inte äger förutsättningar för mera avsevärda framsteg, men för majoriteten skulle en praktiskt lagd undervisning i detta avseende betyda ett verkligt utvecklingsfrämjande grepp.»

De värnpliktigas rättstavningsfärdighet har av *Cederblad* ägnats en särdeles ingående undersökning, vars resultat utförligt framlagts och kommenterats i det ovan nämnda arbetet »Beväringstävningen».

Ur redogörelsen för den del av undersökningen, som avser att med hjälp av s. k. standardprov fastställa de värnpliktigas allmänna ståndpunkt ifråga om rättstavning, må här endast anföras följande slutsatser. »Det finns å ena sidan värnpliktiga pojkar, som stava riktigt bra, och det finns å andra sidan en veritabel ortografisk underklass. Över huvud taget kan man säga, att 75 % behövde förnyad undervisning. Medeltalet anger, att de värnpliktiga sjunkit tillbaka till den ståndpunkt, som innehas av folkskolepojkar vid början av 5:e skolåret» (Beväringstävningen s. 34 f.).

Den »genuina» eller mera spontant framträdande stavningen har undersökts vid granskningen av 307 uppsatser av värnpliktiga. Därvid framträdde bl. a. betydande skillnader mellan olika yrkesgrupper. Antalet fel per 1 000 ord var inom gruppen folkskolebeväringar: 79·2 för jordbruksarbetarna och 58·9 för industriarbetarna men för värnpliktiga, som genomgått »annan skola» (folkhögskola, realskola o. d.) endast 19·8.

Ifråga om stavfelens art konstateras i redogörelsen, att de värnpliktiga merendels försöka stava ljudanalytiskt. »Denna ljudanalys leder dock oftast fel på grund av det ortografiska systemets invecklade karaktär eller därför att vederbörande icke känner ordens verkliga form eller kan uttala dem

riktigt. Det har vidare visat sig, att folkskolan ej har kunnat inlära förmågan att härleda ordens böjningsformer ur deras stamord samt att denna oförmåga i hög grad kvarstår hos 20-åringarna. Denna reflekterade form av rättskrivning ställer för stora krav på folkskolebarns förståndsmodnads. 20-åringarna däremot skulle man kunna lära sådana saker på några veckor, ty deras efter puberteten genomgångna förståndsutveckling skapar ett nytt utgångsläge för undervisningen. Erfarenheter från folkbildningskurser visa vilket verkligt intresse mogna människor kunna lägga i dagen, då det gäller att förbättra sin stavning. Särskilt intresserar dem den undervisning, som förankrar rättskrivningen i en vidgad kunskap om språkets byggnad. Men undervisningen får lov att göras taktfull. Den måste också innesluta strävanden att nå förbättrat uttal.»

De värnpliktigas *ordförråd och stilistiska förmåga* ha likaledes gjorts till föremål för en ingående undersökning på grundval av 307 uppsatser och 1 167 såsom uppsatser skrivna brev till hemmet. Resultatet av denna undersökning redovisas utförligt i det redan nämnda av *Carl Cederblad* och *Eva Wennerström-Hartmann* utgivna arbetet »Beväringssvenska». Härur må anföras följande sammanfattande slutsatser.

I fråga om de värnpliktigas *ordförråd* konstateras följande: »Undersökningens manliga ungdom i 20-årsåldern måste sägas äga ett ytterst fattigt ordförråd och ett enformigt uttryckssätt vid skriftlig produktion» (s. 189).

Granskningen av själva *språkarten* i de värnpliktigas uppsatser har givit följande resultat: »Drygt hälften av folkskolebarnen begagna sig företrädesvis av talspråk även i skrift. Bortåt 6 % stå härvid på ett primitivt stadium. En kategori, utgörande en femtedel, rör sig med ett naivt och ordfattigt språk, 'Sörgårdsprosa'. De återstående, något över fjärdedelen, ha en viss kännedom om skriftspråkets användning, men endast ett fåtal kan sägas någorlunda behärska detsamma» (s. 129). I fråga om själva *språkbehandlingen* konstateras, att klyftan mellan värnpliktiga med enbart folkskola som grund och sådana, vilka dessutom genomgått annan skola (folkhögskola, realskola o. d.) »är vid och genomgående» (s. 136).

Sammanfattningsvis framhålles i redogörelsen för undersökningen av de värnpliktigas språkliga färdighet, att de påvisade och påtalade bristerna djupast bottna i det dåliga talet. I fråga om denna del av undersökningen sammanfattar *Cederblad* sina rekommendationer på följande sätt:

»I främsta rummet måste uttalet värdas. Vid sidan av dialekterna måste skapas förtrogenhet med riksspråket. Verkliga ordstudier krävas för att öka ordförrådet, skärpa sinnet för ordens betydelse och nyanser. En praktiskt ordnad undervisning i rättskrivning är ytterst påkallad, men åldersstadiet och den uppnådda förståndsmodnaden tillåta även en undervisning i rättskrivning, som bygger in denna färdighet i allmänna språkliga sammanhang. Övningar i att göra sammanfattningar i form av anteckningar av innehållet i muntliga meddelanden eller texter skulle vara mycket värdefulla ur många synpunkter. En undervisning av 20-åringar i svenska språket kräver övning

i att överföra ett levande talspråk i en skriftspråksform, där formerna icke böra få förkväva innehållets liv.

Med hänsyn till den stora ojämnheten i prestationerna behöva somliga folkskolebeväringar en ytterst elementär undervisning av kompetent lärare, andra skulle säkert inom studiecirkelns arbetsform med mindre lärarhandledning kunna vinna önskvärd färdighet. Endast en del värnpliktiga studenter kunna tänkas därvid bli användbara såsom lärare. De flesta studenter äga nämligen icke den mognad i uppfattningen, som kräves för att taktfullt handleda jämnåriga kamrater. Läroverksuppföstran har hos de flesta studenter skapat en överskattning av formella bildningssynpunkter men föga utvecklat människokännedom och sinnet för sociala realiteter.»

De värnpliktigas räknefärdighet och handstil.

Den elementära räknefärdigheten har prövats såväl med Rostads standardprov som med andra prov. Med prov av det förstnämnda slaget, som tillåta en jämförelse med kunskapsstandarden i folkskolans klasser, ha dock endast 200 värnpliktiga av årgång 1933 prövats. Enligt redogörelsen måste resultatet betecknas såsom mycket nedslående. Om man jämför de värnpliktigas räknefärdighet med räknestandarden i folkskolans 6:e klass, visar sig tillbakagången vara i addition 1 skolår, i subtraktion 3 skolår samt i multiplikation och division $2\frac{1}{3}$ skolår.

En annan serie räkneprov, som omfattat, förutom räkneoperationer inom heltalsläran, enkla uppgifter i decimalbråk, allmänna bråk, sortförvandling och ränteberäkning har genomförts med 1 068 värnpliktiga, varav 702 genomgått endast folkskola. Enligt redogörelsen gav även denna provserie mycket nedslående resultat för folkskolebeväringarnas del. »Ej stort mer än hälften kunde klara ett 4-siffrigt tals multiplicering med ett 2-siffrigt. Endast två femtedelar klarade en addition med sortförvandling inom det grundläggande metersystemet, endast hälften kunde klara ett mycket enkelt räntetal. Kunskaperna i decimalbråk hade nedgått nära nog till botten, och färdigheten att handskas med allmänna bråk existerade strängt taget ej.»

Redogörelsen för räkneproven avslutar *Cederblad* med följande rekommendation. »Det kan icke råda någon tvekan om att folkskolebeväringarna behöfve förnyad övning i elementär räknefärdighet. En sådan skulle lätt åvägabringas i studiecirkelgrupper, där en förhållandevis rätt kortvarig undervisning av en lärare snart skulle sätta ynglingarna i stånd att sköta övningen på egen hand.»

De värnpliktigas handstil har undersökts hos 200 folkskolebeväringar av årgång 1933, varvid använts den av docenten *Elof Gertz* utarbetade handstilsskalan. Enligt denna betygsätter man efter en helhetsbedömning av skriftproven handstilens kvalitet enligt en 7-gradig skala. Eftersom denna skala även anger den handstilsstandard, som kan anses normal för folkskolans olika stadier, har de värnpliktigas handstilsstandard i viss mån kunnat jämföras med folkskolans. Däröfver anføres i redogörelsen följande. »Jämför man

beväringarna med folkskolepojarna, som ju skriva sämre än flickorna, så ligger beväringarnas resultat närmast genomsnittet för tredje skolåret . . . Det är dock att märka, att jämförelsen med skolbarnens skrivprestationer är svår, därför att 20-åringarnas handstilar bära — hur dåliga de än äro — drag av personlighetsutvecklingen. Även om de stundom äro dåliga på ett annat sätt än folkskolebarnens, ha de trots allt blivit mera individuella.»

I sitt arbete »Beväringstävningen» (s. 303), där även handstilsproblemet behandlas, uttalar *Cederblad* den förvissningen, »att en liten personlig korrigering av stilen säkert för många av folkskolebeväringarna på kort tid skulle öppna möjligheten att uppnå en skaplig handstil».

De värnpliktigas kunskaper i allmänt medborgerliga ämnen.

Kunskapsbehållningen i orienteringsämnen, t. ex. kristendom, historia, geografi, naturkunnighet och medborgarkunskap, har *Cederblad* år 1933 ingående inventerat hos 200 folkskolebeväringar, varvid var och en av dessa hade att besvara 241 olika frågor i dessa ämnen. Dessa frågor hade med lottens hjälp uttagits bland 3,574 frågor, som av 16 uppländska lärare givits på folkskolans och fortsättningskolans kurser. För jämförelsens skull ha samma frågor blivit ställda till 100 pojkar i folkskolans avslutningsklasser. Denna del av undersökningen kan emellertid här endast sammanfattningsvis antydast.

En av frågeserierna bestod av 17 olika frågor angående *människokroppens byggnad och förrättningar*. På dessa frågor, vilka samtliga tillhörde folkskolans kurs i naturlära, lämnade folkskolepojarna endast 60 % godtagbara svar, vilket enligt redogörelsen »måste anses visa en låg standard på detta område inom naturläran». Av folkskolebeväringarna däremot lämnades på samma frågor ej mer än 30 % godtagbara svar, vilket visar den tydliga nivå-skillnaden mellan folkskolepojarnas resultat och 20-åringarnas. Däröfver heter det i redogörelsen: »Trots alla *vanskligheter* vid denna direkta jämförelse, kan ingen tvekan råda om att 20-åringarna visa ett skrämmande kunskapsförfall på ett centralt kunskapsområde, där de för övrigt ägt alltför svaga utgångspunkter . . . En ny och sakkunnig undervisning om vår kropps byggnad och förrättningar i hälsa och sjukdom, varvid födoämnesläran, alkoholspörs-målet och den fysiska fostran ej försummas, borde själfallet vara av största betydelse både för de värnpliktigas kommande civila liv och för deras trimning till soldater av hög fysisk standard.»

Även svaren på frågorna i *historia* visade ett skrämmande kunskapsförfall hos de värnpliktiga, vilka enligt redogörelsen för proven tydligen ej fått åtnjuta en sådan »historieundervisning, varpå en *nationaluppfostran* egentligen kan byggas». Såsom förklaring därtill framhålles, att folkskolans möjligheter i detta avseende äro mycket begränsade. »Det vill till en undervisning vid mognare ålder, då verklig förståelse av historien öfver huvud taget kan komma till stånd.»

En annan av frågeserierna bestod av följande 17 frågor i *medborgarkunskap*.

A) *kommunalkunskap*: 1) Var skall en svensk medborgare kyrkskrivas? 2) Vilka äro de beslutande myndigheterna inom en kommun? 3) Hur många ordinarie kommunalstämmor skall hållas under året i en kommun, som ej har kommunalfullmäktige? 4) Vilka uppgifter åligga en barnavårdsman?

B) *statskunskap*: 5) Vad kallas de viktigaste lagarna om statens organisation? 6) Vem utövar den beskattande makten i Sverige? 7) Hur gammal måste Ni vara för att få rösta på riksdagsman? 8) Vad fordras för att kunna väljas till riksdagsman i första kammaren? 9) Hur många riksdagsmän finnas i andra kammaren? 10) Vad kallas ett förslag, som en riksdagsman framlägger i riksdagen? 11) Vad kallas de förslag, som Kungl. Maj:t framlägger i riksdagen? 12) Vad heta de nuvarande politiska partierna i Sverige? 13) För vilken nutida svensk politiker hyser Ni största förtroendet? 14) Vem är nu statsminister i Sverige?

C) *spridda frågor*: 15) Vad heter fackföreningsrörelsens stora kamporganisation? 16) Skriv namn på de stora nykterhetsorganisationer, som Ni vet verka i Sverige. 17) Vilka lagliga åtgärder skall den företaga, som nyss köpt fast egendom?

I redogörelsen för resultatet av denna utfrågning erkännes visserligen, att några av frågorna äro svåra och i något enstaka fall så formulerade, att de kunnat missförstås. Men det måste dock betraktas såsom i hög grad otillfredsställande, att av dessa frågor genomsnittligt ej mindre än 64 % besvarats oriktigt eller lämnats obesvarade. Eftersom dessutom 10 % av svaren visat sig endast delvis riktiga, återstår alltså en fjärdedel (26 %) tillfredsställande eller utmärkta svar. Såsom slutomdöme om resultatet framhålles i redogörelsen, att detta är »otillfredsställande med hänsyn till att examinanderna stå i begrepp att bli myndiga och röstberättigade samt försvarare av det svenska demokratiska samhället».

I anledning av de nedslående resultaten av utfrågningen i medborgarkunskap gör *Cederblad* i sin redogörelse följande reflexioner: »Det är ett i den sociala psykologien välkänt faktum, vad det betyder för en organiserad grupp styrka, att de, som tillhöra gruppen, förstå något av det helas syfte och ändamål, att de fatta vikten även av de små kuggarnas betydelse i ett väldigt maskineri. Att bli behandlad som en tänkande och förstående varelse, på vilkens solidaritet man räknar, skapar ett ambitiöst utgångsläge för den enskilde, som därmed vet sig vara medarbetare i ett stort sammanhang. Den svenska fackliga arbetarrörelsen har tvivelsutan hos stora delar av den svenska arbetarklassen genom sin organisation av medlemmarna och genom sitt bildningsarbete kunnat i icke ringa mån skapa denna gemensamhetskänsla inför det svenska arbetet. Men samhället självt har därvidlag icke gjort nog. Ett koncentrerat men praktiskt och pedagogiskt välgjort inslag av allmänt medborgerlig upplysning i samband med 20-åringarnas militära uppföstran skulle vara av största betydelse.»

De värnpliktigas kunskapsintressen.

Det allmänna utgångsläget för fortbildningsarbetet i 20-årsåldern är på det hela taget gynnsamt, ej minst därför att de unga vid den åldern själva

börja komma till insikt om behovet av ökade kunskaper. »Hela deras livssituation är sådan, att ökade krav ställas på deras omdöme, kunskaper, färdigheter, arbetsförmåga och lojalitet, både i det civila och det militära livet», framhåller *Cederblad* i sin redogörelse, där det vidare heter: »I själva verket är 20-årsåldern tröskeln, där steget tages in i de fullvuxna människornas värld. Den 20-åriga unge mannen har då i löneavseende redan förklarats som fullvuxen arbetare, han är inom kort juridiskt myndig och giftasvuxen, den medborgerliga rösträtten ligger inom nära räckhåll och han fullgör genom sin värnplikt en av sina första och största skyldigheter gentemot samhället.»¹

Det är en inom ungdomspsykologien allmänt bestyrkt iakttagelse, att det efter pubertetsåren i regeln vidtager en period av påfallande andlig expansion. I andra länder anses ju den andliga puberteten för ynglingarna vanligen avslutad vid utgången av det 17:e levnadsåret. *Cederblad* har emellertid vid sina undersökningar kommit till den slutsatsen, att svensk ungdom utvecklas något långsammare än centraleuropeisk. »Den mogna ungdomstiden (adolescensen), vilken utmärkes av nyväckt andlig kraft, av den egocentriska överretningens avveckling, av påfallande förståndsutveckling, av förmåga till värdeupplevelser och reflekterad idealitet, kan väl knappast sägas vara mer än påbörjad för unga svenska män i 20-årsåldern.» Men att den värnpliktiga svenska ungdomen i allmänhet dock befinner sig inom gränsen för denna andliga expansionsperiod, säger sig *Cederblad* ha fått många vittnesbörd om vid sina undersökningar.

De värnpliktigas egna vittnesbörd om behovet av ökade kunskaper ha vid undersökningarna på ett särdeles spontant sätt framkommit i uppsatserna (»Vad jag hittills sett av livet»). Ett flertal av de utdrag ur dessa uppsatser, som publicerats i boken »Beväringssvenska» (s. 174 ff.) vittna tydligt om ett i 20-årsåldern djupt känt behov av ökade kunskaper. Intressant är de värnpliktigas deklarerade åsikt om fortsättningskolan, som många lärt sig värdera efteråt, men vars undervisning flera av dem anse borde komma vid en senare ålder — »3 à 4 år senare», framhåller en av dem, »ty då har man större intresse att lära sig de saker, som därmed är förenade».

Ej mindre intressant är, att en del värnpliktiga självmant uttalat önskvärdheten av fortbildningskurser vid mognare år. En av de värnpliktiga skriver rentav, att »halva exercistiden» borde ha varit någon »folkhögskola eller någon annan kurs». (Beväringssvenska s. 177). Tillfrågade om vilka tankar, som dessa allmänbildningsprov uppväckt hos dem själva, svarade många värnpliktiga, att de därigenom fått en nyttig påminnelse om behovet av ökade kunskaper. En värnpliktig, som tillstår, att sådana prov nog kunna vara bra, tillägger: »Men jag tänker att några timmars undervisning i dessa ämnen skulle vara bra mycket bättre.» Hos en annan värnpliktig ha proven väckt den tanken, »att man på någon ledig timme lika bra kunnat kasta en återblick i skolboken som att tillgripa en veckotidning». Genom proven säger sig en

¹ Numera ha ju statsmakterna fattat beslut om sänkning av rösträttsåldern.

tredje ha kommit underfund med »att man inte vet hälften av vad man i dagliga livet behöver veta». En fjärde skriver: »Dessa prov ha för mig bevisat, att jag har ett stort behov av allmänbildning.» Q. s. v.

Av 200 folkskolebeväringar, som direkt tillfrågats, huruvida de hade lust att gå igenom en fortbildningskurs i samband med värnplikten, ha 90 % svarat »ja», 3 % »nej» och 7 % ha lämnat frågan obesvarad. Tillfrågade, huruvida de skulle vilja öva sig på nytt med läsning, välskrivning, uppsatsskrivning, stavning, räkning — (de tillfrågade hade därvid att stryka under det eller de ämnen, som de önskade övning uti) — svarade 137 man (d. v. s. 68 %) räkning, 89 (44 %) välskrivning, 70 (35 %) stavning, 46 (23 %) uppsatsskrivning och 41 (21 %) läsning.

Ombedda att mera fritt anteckna sina önskemål beträffande fortbildning, begagnade sig 86 % av de tillfrågade av denna möjlighet och lämnade därvid en brokig karta över olika studieintressen. Önskemål om viss yrkesutbildning uttalades av 16 % — i redogörelsen för utfrågningen förmodas dock, att dylika önskemål hysas av en betydligt större del än som här framträtt. Av övriga praktiska ämnen nämndes i första hand »bilkörning» (av 31 %) och därnäst »bokföring» (27 %). Nära en fjärdedel (21 %) önskade få lära sig konsten att uppträda på ett »belevat, hövligt och fint sätt», en nära nog lika stor del (20 %) önskade få studera »människokunskap» d. v. s. få studera, hur man kan lära känna sig själv, utnyttja sina krafter på bästa sätt, förstå sig på folk, leda andra o. d. »Konstnärliga» ämnen syntes också intressera åtskilliga: musik (24 %), sång (11 %), teckning, målning o. d. (17 %). Nära en fjärdedel åter (20 %) önskade att få lära sig något främmande språk.

Vid denna utfrågning visade sig intresset för »livsåskådningsämnen» däremot vara påfallande ringa — religion (3 %), skönlitteratur (3 %), filosofi (1 %). I redogörelsen för utfrågningen uttalas dock, att intresset för sådana ämnen säkerligen ej skulle vara svårt att väcka. Likaså framhålles i redogörelsen, att intresset för »sambällskunskap» (16 %), som hos dessa 20-åringar tydligen är mycket litet odlat, säkerligen utan svårighet skulle kunna väckas.

Sammanfattningsvis framhålles i redogörelsen, att utfrågningen tydligen visat, att studieintresset även bland folkskolebeväringarna är fullt vaket och att det endast är en mycket liten minoritet, som inte önskar lära sig något. »Man kan även tryggt utgå ifrån, att åtminstone 20 % av de värnpliktiga äro deciderat ointellektuella, men att det även bland dessa kan finnas de, som i all stillhet önska lära sig något mycket elementärt och i övrigt få sysselsätta sig med något praktiskt.»

I samband med denna »intresseinventering» tillfrågades samma 200 folkskolebeväringar om sin inställning till sitt *civila yrke*. Därvid förklarade sig jämnt en fjärdedel tillfreds med det civila yrke, som de valt. Men ej mindre än 52 % önskade sig för framtiden ett annat yrke, än det de hade. I det närmaste en fjärdedel (23 %) hade missförstått frågan eller lämnat den obesvarad. Att en så stor del som drygt hälften av de tillfrågade folkskolebeväringarna ej anse sig ha kommit tillrätta med sitt yrkesval, visar att ungdomen

ännu vid 20-årsåldern är i behov av en mera ordnad yrkesorientering än den, som de värnpliktiga möjligen förvärva på egen hand genom samtal med kamrater från skilda civila yrkesområden. Här öppnar sig ett verksamhetsfält för statens arbetsmarknadsorgan, som helt visst utan större svårighet skulle kunna bereda rådvilla värnpliktiga tillfällen till sakkunnig yrkesorientering både enskilt och gruppvis. Genom att med den offentliga arbetsförmedlingens hjälp bereda värnpliktiga, som äro i behov därav, möjlighet att under sakkunnig ledning planera för sitt framtida yrkesval, skulle för många en just under värnpliktstiden ofta nog irriterande ovisshet för den framtida utkomsten i betydande mån kunna skingras.

Sammanfattning och förslag.

Behovet och betydelsen av allmänt medborgerlig fortbildning i värnpliktsåldern har man i vårt land visserligen tidigt insett, men försöken att praktiskt genomföra en sådan fortbildning ha ej skett på sådant sätt, att de kunnat lyckas.

Den svenska värnpliktiga ungdomens faktiska och av den själv delvis kända behov av allmänt medborgerlig fortbildning har på ett slående sätt bestyrkts av de i det föregående refererade kunskapsundersökningarna, som även ur militär synpunkt äro värda beaktande.

Det allmänt medborgerliga bildningsarbetets betydelse ur militär synpunkt är främst, att det — rätt lätt och bedrivet — kan skapa ett mera gynnsamt inre utgångsläge för värnpliktsutbildningen och verksamt bidra till att även under en förlängd övningstid vidmakthålla det intresse och överhuvud taget den andliga disciplin, varav soldatuppföstrans effektivitet ej minst beror. Detta kan bli särskilt viktigt i tider, då händelsernas egen utveckling ej uppfordrar till en positiv inställning till försvaret.

Såsom redan uttalats i den i det föregående nämnda motionen år 1901 om medborgarundervisning i samband med värnplikten, skulle en förlängning av övningstiden helt visst lättare kunna fördragas av såväl det allmänna som de enskilda, om den medförde vissa vinster även i allmänt medborgerligt bildningsavseende. En sådan förhoppning kan man enligt kommissionens mening våga hysa även nu. Fysiskt och disciplinärt medför ju värnpliktsutbildningen under alla förhållanden vissa vinster ur allmänna folkuppfostrings-synpunkter, men den skulle kunna ge behållning även i andra och ej mindre viktiga avseenden, om en del av övningstiden finge utnyttjas för allmänt medborgerlig fortbildning. Såsom likaledes framhållits redan under den tidigare diskussionen skulle värnpliktsutbildningen därigenom ej förlora i effekt utan snarare bli mera verkningsfull, eftersom de värnpliktiga säkerligen skulle bli betydligt mera intresserade av den militära utbildningen, om de i samband med denna också kunde beredas tillfälle att göra sådana bildningsframsteg, som man vid 20-årsåldern önskar och behöver för att komma tillrätta i det allmänt medborgerliga livet.

Omfattningen och arten av de värnpliktigas medborgerliga fortbildningsarbete bör dock enligt kommissionens mening i första hand så bestämmas, att det verkligen på ett direkt eller indirekt sätt kommer även den militära utbildningen till godo. Av stor vikt är att man från början och särskilt under nuvarande förhållanden ej lägger upp ett mera omfattande program för de värnpliktigas allmänt medborgerliga fortbildning, än att detta effektivt kan genomföras.

Enligt kommissionens mening är en i samband med värnpliktsutbildningen ordnad undervisning i *medborgarkunskap* ett av de mest aktuella bildningsbehoven i 20-årsåldern. Det är aktuellt även ur militär synpunkt. En på rätt sätt lagd undervisning om det fäderneärvda svenska samhället med dess lagbundna frihet och övriga förmåner, som förplikta envar till ansvar och offervilja, skulle helt visst hos den värnpliktige själv kunna öka förståelsen för den militära utbildning, som han har att fullgöra såsom försvarare av dessa förmåner. »Får han klart för sig», skriver krigsarkivarie *B. Steckzén* i en artikel om militär disciplin (N. M. T. nr 3—4, 1940, s. 50), »att militärtjänsten bygger på samma princip som t. ex. den allmänna rösträtten, nämligen att den är en viktig statlig angelägenhet, som ingen får försumma, och att militärtjänsten är en friboren rättighet, som skapar ett särskilt medborgarvärde, och får han klart för sig, att hans personliga insats är av vikt för det hela, ja då har han lättare att fördraga vedermödorna och då känner han sig som en självständigt tänkande människa och ej som ett nummer. Därmed följer en ökad trivsel i tjänsten och en mer utpräglad ansvarskänsla».

Detta allmänt medborgerliga fortbildningsarbete bör enligt kommissionens mening dock ej bedrivas på sätt som försöksvis skedde under seklets första årtionde, d. v. s. huvudsakligen i form av föreläsningar regementsvis. Försöket var ju så föga lyckat, att det överhuvud taget ej manar till efterföljd nu, då menige mans anspråk i den vägen genom radio och andra bildningsmedel äro betydligt större. Förutom en del fosterländska, religiösa och andra ämnen, som vädja till känslan och vilka givetvis böra förekomma i lämplig omfattning, torde det knappast vara annat än förströelseämnen, som kunna göras tillräckligt intresseväckande för stora kontingenter värnpliktiga. Enligt kommissionens mening måste det medborgerliga fortbildningsarbetet emellertid syfta längre än till förströelse för stunden. För att kunna ge behållning i form av verkligt värdefulla kunskaper, som kunna redovisas och bli till varaktigt gagn, bör detta bildningsarbete huvudsakligen ordnas i form av en *undervisning*, noga avpassad efter åldersstadiets fattningsmöjligheter och bildningsbehov och framförallt avpassad efter svensk mentalitet. Endast om det ordnas såsom en undervisning, som i tillräcklig grad ger rum åt självverksamhet, kan det gynnsamt påverka den andliga vakenhet och disciplin, som ett sådant bildningsarbete ur militär synpunkt närmast avser att främja.

Undervisningen skulle främst avse att klargöra *folkförsvarets betydelse och funktion* i det svenska samhället. Därvid borde förekomma orienterande

föredrag om vårt lands militärstrategiska läge o. d., hållna kompanivis och helst av det ordinarie kompanibefälet eller eljest av andra för uppgiften väl lämpade officerare. Det vore enligt kommissionens mening önskvärt, att regements- och bataljonschefer (motsvarande) i möjligaste mån själva ville medverka vid denna undervisning, som ju ställer särdeles stora krav på omdöme, erfarenheter och kunskaper. För undervisarnas egen orientering i sådana frågor borde genom vederbörande truppförbandschefer försorg anordnas särskilda instruktionskurser i samband med den fortsatta befälsutbildningen. Önskvärt vore även, att åskådningsmaterial utarbetades centralt och ställdes till truppförbandens förfogande. En *handbok*, exempelvis motsvarande »Medborgarboken om folkförsvaret», borde utarbetas för denna undervisning.

Såsom komplement till denna undervisning borde förekomma undervisning i *allmän medborgarkunskap*, t. ex. om det svenska folksamhället (med särskild hänsyn till befolkningsfrågan), det svenska folkhushållet, ekonomiska och andra sammanslutningar, våra folkrörelser, vårt lands statsskick och rättsväsen, statliga och kommunala institutioner m. m. Även för denna del av undervisningen borde utarbetas en särskild *handbok i medborgarkunskap* för värnpliktiga. Uppdraget att författa en både intresseväckande och instruktiv medborgarbok för värnpliktiga anser kommissionen så viktigt, att det lämpligen borde utlämnas till fri tävlan, varvid en genom det allmännas försorg tillsatt redaktionskommitté, bestående av både militära och civila ledamöter, granskade och bedömde inkomna tävlingskrifter.

I anslutning till dessa medborgarböcker, som skulle ligga till grund för undervisningen i medborgarkunskap, borde likaledes centralt för de värnpliktiga utarbetas särskilda serier *arbetsuppgifter* av olika svårighetsgrad med hänsyn till de värnpliktigas olika förmåga att lösa uppgifterna. Ett visst mått av självverksamhet från de värnpliktigas sida är nämligen nödvändigt för att en sådan undervisning skall kunna bli tillräckligt intresseväckande och leda till varaktiga resultat.

Det vore önskvärt, att undervisningen även i denna allmänna del av medborgarkunskapen kunde ledas av det ordinarie kompanibefälet. Så kan emellertid ej ske, förrän officerarna själva under sin *krigsskoleutbildning* och sedermera i samband med sin befälsutbildning beretts *tillfälle att* förvärva tillräcklig sakkunskap och undervisningsförmåga i ämnet. Intill dess så skett, synes undervisningen i allmän medborgarkunskap lämpligen böra överlåtas åt *civila lärare* på samma sätt, som föreslagits och delvis redan sker i fråga om allmänbildande ämnen i de lägre manskapsskolorna.

Ifråga om *övriga ämnen* anser kommissionen, att de värnpliktiga främst behöva förnyad övning i modersmål och räkning. Eftersom emellertid kunskapsbehovet därvidlag, såsom med tydlighet framgått av de i det föregående refererade kunskapsundersökningarna, är mycket olika hos olika grupper värnpliktiga, borde vid undervisningen i dessa ämnen i möjligaste mån tillämpas ett individuellt arbetssätt.

Såsom förberedelse till denna del av undervisningen borde snarast möjligt

efter inryckningen företagas vissa enhetliga *kunskapsprov*. Förutom för den allmänna personliga kännedomen om de värnpliktiga och deras utväljande för olika utbildningslinjer vore sådana prov nödvändiga för kännedomen om vederbörandes olika behov av undervisning i ifrågavarande allmänbildande ämnen. De värnpliktiga, som därvid visade sig vara i behov av elementär undervisning i dessa ämnen, borde sammanföras till särskilda *undervisningsavdelningar* under ledning av civil lärare. Övriga värnpliktiga, som ej vore i behov av sådan undervisning avdelningsvis eller ägde förutsättningar för mera självständigt studiearbete, kunde sammanföras till *studiecirkelgrupper* av lämplig storlek, vilka av den civile läraren borde tilldelas särskilda studieuppgifter antingen inom ämnenas modersmål och räkning eller inom andra allmänbildande ämnen, som vore av betydelse såväl för vederbörande själva som för den militära tjänsten. Såsom *studiecirkelledare* skulle kunna utses för uppgiften lämplig värnpliktig, som hade att svara för att förelagda eller självvalda studieuppgifter verkligen utfördes enligt givna anvisningar och på vissa bestämda tider på lämpligt sätt redovisades för den civile läraren. Självfallet borde det ligga i kompanibefällets eget intresse att hålla sig noga underrättat om de värnpliktigas fortbildningsarbete och därvid uppnådda resultat.

Undervisningen avdelningsvis i *modersmål* skulle omfatta dels *läsning* med särskild hänsyn till skolning av uttalet samt öppövning av färdigheten att vid tyst läsning uppfatta innehållet och därom göra anteckningar, dels *rättskrivning*, bedriven i form av systematiska ordstudier för klarläggande av vanligt förekommande ords stavning och innebörd, dels ock övning i uppsättande av *enklare praktiska skrivelser* (ansökningar, blanketter, självdeklaration m. m.). I samband med dessa övningar skulle även *handstilen* korrigeras.

I studiecirkelarna i modersmål borde arbetet omfatta exempelvis övningar i att använda uppslagsböcker, att läsa och skriftligt eller muntligt redogöra för fack- eller skönlitteratur samt att utarbeta, och för kamraterna hålla enkla föredrag m. m.

Undervisningen avdelningsvis i *räkning* skulle avse en snabbrepetition av färdigheten i enkel aritmetik, procenträkning o. d. Såsom hjälpmedel vid denna undervisning borde såsom vid korrespondensundervisning användas centralt utarbetade serier *arbetsuppgifter* av olika svårighetsgrad, varigenom övningarna lättare kunde anpassas efter vars och ens förutsättningar och behov. Studiecirkelarna i ämnet skulle tillhandahållas särskilda mer kvalificerade uppgiftsserier, avsedda att huvudsakligen lösas på egen hand och sedermera redovisas för den civile läraren.

Förutom i ovannämnda ämnen anser kommissionen, att de värnpliktiga vore i behov av en betydligt mera effektiv undervisning i *hälso- och sjukvård*, än den som hittills förekommit. I detta ämne, som med hänsyn till sin vikt i utbildningsplanerna upptagits såsom särskild övningsgren, har kommissionen, såsom i annat sammanhang anförts (s. 151), funnit att undervisningen varit mycket bristfälligt ordnad eller rentav helt försummad. Enär

detta viktiga ämne även i de år 1941 utfärdade utbildningsbestämmelserna bibehållits såsom särskild övningsgren, har kommissionen ej ansett sig böra föreslå, att det upptages bland de allmänbildande ämnen, varom nu är fråga, ehuru kunskaper i hälso- och sjukvård självfallet äro mycket viktiga även i allmänt medborgerligt bildningsavseende. Kommissionen förutsätter dock, att redan föreskriven undervisning i hälso- och sjukvård med hjälp av tillgänglig läkare- och övrig sjukvårdspersonal ordnas på ett betydligt mera effektivt sätt än hittills, och att denna undervisning utvidgas till att omfatta även *själslig hygien*. Därvid är det enligt kommissionens mening ej minst viktigt, att undervisningen så ordnas, att den uppfostrar till *nykterhet*.

Ämnes- och tidsfördelningen vid en för de värnpliktiga försöksvis anordnad allmänt medborgerlig fortbildningskurs, omfattande sammanlagt 80 timmar, har kommissionen tänkt sig på följande sätt:

Föredrag om vårt militärpolitiska läge	5	timmar
Undervisning i medborgarkunskap	30	»
» » modersmål (läsning och skrivning)	30	»
» » räkning	15	»
	<hr/>	
	Summa	80 timmar

Ifråga om den allmänt medborgerliga fortbildningens inpassning i utbildningsprogrammet anser kommissionen lämpligt, att en del av denna fortbildning — förslagsvis 25 å 30 timmar — förlägges till den första utbildningsmånaden, då ansträngande militära övningar av skäl, som i annat sammanhang anförts, ej med fördel kunna bedrivas i den utsträckning som senare. Under den första månaden torde för övrigt ett lämpligt mått av allmänbildande undervisning kunna bidra till att uppmjuka övergången från det civila till det militära livet. Enligt kommissionens mening bör emellertid huvuddelen av den allmänt medborgerliga fortbildningen förläggas till den del av året, då väderleken försvårar ett effektivt bedrivande av militära övningar utomhus, och då ett inslag av civilt betonat studiearbete skulle kunna komma såsom en både nyttig och nöjsam omväxling.

En preliminär kostnadsberäkning har kommissionen uppgjort enligt följande grunder. Undervisningen i allmänt medborgerliga ämnen tänkes, såsom redan antytts, organiserad kompanivis (motsvarande). Såsom exempel väljes ett »normalinfanteriregemente» med en genomsnittlig årlig utbildningskontingent av 800 man, fördelade på 8 kompanier med i runt tal 100 man per kompani.

Kommissionen förutsätter, att de föreslagna orienterande föredragen om vårt lands militärstrategiska läge m. m. komma att hållas av officerare på tjänstetid, varför särskilda kostnader ej behöva beräknas för denna del av fortbildningsprogrammet. Vidare förutsätter kommissionen, att samtliga värnpliktiga behöva undervisning i *allmän medborgarkunskap* under 30 timmar, meddelad av civil lärare. Hälften av tiden (15 timmar) beräknas dock komma att omfatta orienterande framställningar, varför undervisningen under denna tid utan större olägenhet torde kunna ske kompanivis (motsvarande) d. v. s. med 100 man samtidigt. Under återstående 15 timmar, då undervisningen förslagsvis skulle omfatta mera praktiskt betonade *arbetsuppgifter* i medborgarkunskap, bör varje kompani (mot-

svarande) lämpligen delas i 2 undervisningsavdelningar. Enligt denna beräkning skulle för ämnet medborgarkunskap behövas 45 lärartimmar per kompani och år.

I ämnet *modersmål* beräknas en fjärdedel av de värnpliktiga d. v. s. 25 man per kompani vara i sådant behov av undervisning i *läsning*, att de måste sammanföras i en särskild undervisningsavdelning. Övriga bedriva sin fortbildning i ämnet i studiecirkelgrupper, som av samme lärare tilldelas uppgifter att utföras på egen hand, på sätt som redan antytts. I *skrivning* däremot torde inemot tre fjärdedelar av de värnpliktiga d. v. s. 75 man per kompani vara i behov av undervisning avdelningsvis, under det att endast en fjärdedel (25 man) kan tänkas arbeta i studiecirkelgrupper med mera självständiga uppgifter. Om man för effektivitetens skull i ämnet *modersmål* under förslagsvis 30 timmar uppdelar varje kompani i 4 undervisningsavdelningar med 25 man i varje, behövas för denna undervisning avdelningsvis 120 lärartimmar per kompani. Studiecirkelgrupperna torde för orientering och redovisning av utfört arbete behöva tillgång till lärare under 10 timmar. För ämnet *modersmål* behövas alltså sammanlagt 130 lärartimmar per kompani och år.

I ämnet *räkning* torde undervisning avdelningsvis behöva förekomma under förslagsvis 15 timmar i endast en enda läraravdelning per kompani, under det att övriga kunna bedriva räknearbetet i studiecirkelgrupper, vilka för orientering och redovisning ej torde behöva tillgång till lärare mer än under 5 timmar. För ämnet *räkning* skulle alltså behövas sammanlagt 20 lärartimmar per kompani och år.

Enligt den sålunda gjorda beräkningen skulle *antalet behövliga lärartimmar* för samtliga här ifrågakarande ämnen komma att uppgå till 195 per kompani och år. Med hänsyn till behovet av de förut nämnda förberedande *proven* skulle antalet behövliga lärartimmar kunna beräknas till sammanlagt i runt tal 200 per kompani och år. Om lärararvodet förslagsvis beräknas till i genomsnitt 4 kronor per timme, vilket borde kunna tillförsäkra de värnpliktiga en mycket god undervisning, skulle kostnaderna för denna komma att belöpa sig till i runt tal 800 kronor per kompani och år.

Lönekostnaden för allmänt medborgerlig fortbildning vid armén skulle, om man till grund för beräkningarna lägger ett inom arméstaben uppgjort förslag till fredsorganisation, komma att belöpa sig till i runt tal följande belopp för olika truppslag:

Truppslag	Antal komp. (motöv.)	S:a kronor
Infanteriet	174	139 200
Kavalleriet	20	16 000
Artilleriet (med lv)	79	63 200
Ingenjörtrupperna	14	11 200
Signaltrupperna	6	4 800
Trängtrupperna	23	18 400
Intendenturtrupperna	3	2 400
	Summa 319	255 200

En jämförelse med 1940 års militära socialvårdskommittés förslag till frivillig fritidsundervisning må här vara på sin plats, eftersom detta förslag avgivits, innan kommissionens betänkande publicerats.

Socialvårdskommittén har i sitt betänkande (statens offentliga utredningar 1941: 30, s. 99—107) föreslagit, att det för de värnpliktiga under deras första tjänstgöring försöksvis anordnas frivillig fritidsundervisning, vilken vid armén skulle komma att omfatta sammanlagt 56 lektionstimmar. Enligt

socialvårdskommittén »torde» kursplanerna böra ta sikte på en blandad teoretisk och praktisk utbildning ägnad att höja de värnpliktigas civila yrkesskicklighet, men även allmänbildande kurser böra kunna komma ifråga». Såsom exempel på kurser av sistnämnda slag nämnes undervisning i svenska och räkning, som enligt socialvårdskommittén borde anordnas för sådana värnpliktiga, vilka »tidigare undervisats i svagare skoltyper». Verksamheten, som skulle baseras på civila läroanstalter och organisationer samt deras lärarkrafter, beräknas komma att draga en kostnad av 250 000 kronor per budgetår. Man har vid dessa kostnadsberäkningar utgått ifrån att den planerade frivilliga fritidsundervisningen ej skulle komma att omfatta mer än *högst en fjärdedel* av de värnpliktiga. Ej ens så pass stor anslutning anser sig socialvårdskommittén i verkligheten kunna räkna med, enär det enligt kommitténs erfarenhet från en del beredskapsförband visat sig, »att intresset för det frivilliga bildningsarbetet begränsas till högst 15 % av styrkan».

Till skillnad från socialvårdskommittén har lantförsvarets utbildningskommission med stöd av i det föregående refererade undersökningar utgått ifrån, att *samtliga* värnpliktiga äro mer eller mindre i behov av allmänt medborgerlig fortbildning. Kommissionen har vidare utgått ifrån erfarenheten, att man genom en frivillig fritidsundervisning omöjligen kan nå den stora grupp värnpliktiga, som allra mest är i behov av allmänt medborgerlig fortbildning. För att verkligen kunna nå denna grupp, skulle ju fritidsundervisningen behöva göras obligatorisk, vilket kommissionen i likhet med socialvårdskommittén självfallet ej anser möjligt. Förutsättningen för att denna fortbildning skall komma *alla* värnpliktiga till godo synes därför vara, att den — såsom kommissionen föreslagit — infogas som ett led i själva värnpliktsutbildningen.

KAP. IV.

Studenter och likställda.

Studenter och likställda såsom rekryteringskälla för värnpliktigt befäl.

Värnpliktsgruppen »studenter och likställda» (klass B) omfattar — förutom dem, som avlagt studentexamen — dels sådana värnpliktiga, som genomgått vissa skolor (tekniska läroverk, handelsgymnasier, folkskoleseminarier m. fl.) dels sådana, som utan att ha avlagt studentexamen vunnit inträde vid vissa högre läroanstalter, eller som blivit flyttade till högsta ringen vid allmänt läroverk eller enskilt läroverk med dimissionsrätt. Till denna grupp räknas också sådana, som vid värnpliktsinskrivningen anmält sig till och blivit uttagna till utbildning till plutonchef eller motsvarande befattning. Den som skall kunna komma ifråga till sådan uttagning måste bl. a. ha avlagt realexamen. För korthetens skull benämnes gruppen »studenter och likställda» i det följande ofta endast studenter.

Vid mobilisering kan befälsbehovet icke täckas enbart av personal på aktiv stat och av reservpersonal. För den skull måste i fredstid även en del av de värnpliktiga utbildas till befäl. Till denna befälsutbildning böra sådana värnpliktiga uttagas, som äga de största förutsättningarna för att på kort tid kunna tillgodogöra sig befälsutbildningen. När förutsättningar i detta avseende finnas företrädesvis hos studenter och likställda, bör det värnpliktiga befälet därför i stor utsträckning rekryteras ur denna grupp.

Under nuvarande beredskapsläge har det också visat sig, att studenterna utgöra en mycket värdefull tillgång för försvaret. De ha nämligen såsom värnpliktigt befäl på ett tacknämligt sätt fyllt — och fylla för övrigt alltjämt — härvid en utomordentligt viktig uppgift. Ett vittnesbörd om studenternas militära användbarhet lämnas exempelvis i följande form av chefen för artilleriets skjutskola, överste *A. Philipson*, i en uppsats, vari bl. a. heter: »Utbildningen vid artilleriets specialskolor för värnpliktiga studenter har i stort sett varit en ändamålsenlig grund för reservofficersutbildningen. — — — Asiktorna om detaljerna kunna naturligtvis växla, och systemet kan endast i ett större sammanhang slutgiltigt utformas. Ett är emellertid säkert. Vi måste bättre än hittills tillvarataga det utmärkta material till reservofficerare vid artilleriet, som vi ha i våra värnpliktiga studenter.» (Artilleritidskrift, 1940, häfte 6, s. 227). — Erfarenheterna från Finlands vinterkrig vittna likaledes om studenternas betydelsefulla insatser i försvarets tjänst.

De befälsbefattningar, för vilka studenter — liksom övriga till befälsutbildning uttagna värnpliktiga — i första hand avses, äro plutonchef, plutonchefs ställföreträdare och gruppchef (motsv.). Befälsutbildningens främsta syfte bör därför vara att utbilda dessa befälsämnen till att i fält kunna föra respektive förband — *truppföring*. Erfarenheten har emellertid visat, att färdighet enbart i truppföring ej är tillfyllest utan att även vissa krav på färdighet i *trupp utbildning* måste ställas på denna grupp.

Tjänstgöringen enligt 1936 års värnpliktslag.

Tjänstgöringstiden för studenter och likställda har enligt 1936 års värnpliktslag varit 260 dagar, således två à tre månader längre än för övriga värnpliktiga. För de till befälstjänst uttagna har tiden uppdelats i en första tjänstgöring om 235 dagar (vid artilleriet 230 dagar) och en repetitionsövning om 25 dagar (vid artilleriet 30 dagar). Under första tjänstgöringen ha befäls eleverna bibringats soldatutbildning och förberedande befälsutbildning. Under repetitionsövningen ha de tjänstgjort som befäl.

Den första tjänstgöringen har kunnat fullgöras antingen på den s. k. *sommarmilinen* eller, vid infanteriet, även på den s. k. *vinterlinjen*. Enligt förstnämnda alternativ har tjänstgöringen uppdelats i två omgångar — den första från mitten av juni till slutet av september, den andra från slutet av april följande år till början av september. Härvid har repetitionsövningen följt omedelbart efter första tjänstgöringen. Tjänstgöringen på vinterlinjen har däremot skett i en följd — från mitten av juni ena året till mitten av mars andra året. Repetitionsövningen har fullgjorts på hösten samma år.

För de studenter, som uttagits till *specialtjänst* (läkare, tandläkare, veterinärer, apotekare m. fl.) ha gällt särskilda bestämmelser.

Värnpliktstjänstgöringens förhållande till studierna har dessutom påkallat vissa särskilda bestämmelser. Dels ha studenter rätt att inskrivas och börja värnpliktstjänstgöringen redan det år, då de fylla 18 år. Dels kan student, om värnpliktstjänstgöringen skulle »medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs», erhålla uppskov med påbörjande av första tjänstgöringen, dock skall denna taga sin början senast det år, under vilket den värnpliktige fyller 24 år. Uppskov med fullgörandet av andra omgången av första tjänstgöringen kan av enahanda skäl beviljas av inskrivningsmyndigheterna för högst tre år. I en inom arméstaben utarbetad broschyr; »Handledning för studenter och likställda rörande värnpliktstjänstgöringens fullgörande», framhålles med rätta, att det icke är möjligt att med hänsyn till studieplanerna vid de olika läroanstalterna fixera en viss tidpunkt före, under eller efter studierna, då värnpliktstjänstgöringen för var och en bör inpassas och att »studenter och likställda böra begagna sig av den för dem förefintliga möjligheten att påbörja den militära tjänstgöringen tidigare än vid 20 års ålder och icke utan vägande skäl uppskjuta någon del av tjänstgöringen».

Organisationen av utbildningen har varit följande. Infanteriets befäls-elever ha utbildats vid de truppförband, som de tilldelats, med undantag av att de som utbildats i kulsprute-, granatkastar-, pansarvärns- eller signal-tjänst under större delen av första tjänstgöringen varit sammandragna till utbildningsenheter, som förlagts till vissa infanteritruppförband. Vid övriga truppslag har utbildningen ägt rum vid skolor (studentbatterier, studentkompanier o. s. v.), som förlagts till vissa truppförband.

Granskning.

Kommissionen har i kap. I rörande utbildningen av värnpliktiga i allmänhet framställt vissa erinringar ifråga om utbildningsarbetets bedrivande, vilka erinringar gälla även studenternas utbildning, ehuru i något olika grad, beroende på de särskilda förhållanden, som gälla denna grupp. Det är först och främst att märka, att utbildningen av denna grupp på det hela taget bedrivs mera effektivt än utbildningen av värnpliktiga i allmänhet, tack vare att studentavdelningarna i regel ha tillgång till mera kvalificerat befäl. Men trots denna fördel synes dock den teoretiska delen av deras utbildning ännu ej befinna sig på det plan, som vore både möjligt och önskvärt med hänsyn till studenternas allmänna intellektuella förutsättningar, vilka borde kunna utnyttjas vida bättre, än som vanligen sker.

Utbildningstiden för samtliga studenter har visserligen varit längre än övriga värnpliktigas men dock ej av den längd, som erfordrats för att kunna bibringa dem en tillräckligt grundlig såväl soldat- som befälsutbildning. Denna sistnämnda utbildning har på grund av den alltför knappt tillmätta övningstiden måst påbörjas redan under första perioden av deras första tjänstgöring, således innan de ännu hunnit förvärva de grundläggande militära kunskaper och färdigheter, som utgöra en förutsättning för en effektiv befälsutbildning. Därigenom har i själva verket varken deras soldatutbildning eller deras befälsutbildning blivit tillfredsställande. Även om studenterna i allmänhet formellt behärskat den enklare befälsföringen, ha de dock på grund av bristerna i sin egen enskilda utbildning i praktiskt avseende kommit att verka alltför osäkra inför trupp. Ett flertal av kommissionen tillfrågade studenter, vilka tjänstgjort som värnpliktigt befäl, ha med baklagande omvitnat detta förhållande, som även kommissionen själv lagt märke till under sina besök vid truppförbanden.

Att för studenter uppdelat tjänstgöringen i omgångar, vilket ju huvudsakligen skett för att denna så litet som möjligt skulle störa fortgången av deras studier, är visserligen med hänsyn härtill gott och väl. Men med denna uppdelning i omgångar har följt en benägenhet att begära uppskov, särskilt med fullgörande av andra omgången. De många uppskov, som beviljats, ha medfört olägenheter för utbildningen och i många fall troligen även för studenterna själva. Utbildningskontingenten har därigenom kommit att bli alltför heterogen, då den, förutom värnpliktiga i normal ålder och på normal studie-

ståndpunkt, även omfattat en del äldre, som helt eller delvis avslutat sina studier och kanske redan bildat familj. För den enskilde blir värnplikts-tjänstgöringen i regel desto olägligare, ju senare den fullgöres. Sådana synpunkter ha också framförts av studentkårsrepresentanter, med vilka kommissionen haft överläggningar.

En annan brist i studenternas värnpliktstjänstgöring har varit, att de ej haft någon repetitionsövning utöver andra årets regementsmöte. De ha således ej fått någon fortsatt militär utbildning, sedan deras civila utbildning avslutats. Deras krigsplacering har kommit att ske utan tillräcklig kännedom om deras i det civila livet i fortsättningen förvärvade utbildning och arbets-erfarenhet. I detta avseende torde dock den rationalisering av värnplikts-registreringen, vilken planeras av försvarsväsendets rullföringsnämnd, komma att leda till ett mera effektivt utnyttjande av vederbörandes även i det civila livet förvärvade kvalifikationer.

Chefen för armén har i skrivelse till Konungen den 8 april 1941 angående ändring av tidpunkten för studentexamina framhållit följande särskilt under de senaste årens utbildningsarbete vid armén och under beredskapstjänsten framträdande olägenheter med helt skilda utbildningslinjer för värnpliktiga i allmänhet, befälselever samt officers- och reservofficersaspiranter.

»De sistnämnda kategorierna värnpliktiga ha först såsom underbefäl kommit i närmare beröring med värnpliktiga i allmänhet och ha sålunda icke kunnat utöva sitt befäl på grundval av den kännedom om soldaten i ledet, som är ett av de främsta villkoren för en effektiv befälsutövning. Alldeles särskilt har detta givetvis gällt dem, vilka icke vid sidan av sin militära utbildning eller verksamhet kommit i kontakt med mannen i ledet. Den ingående kunskap om truppens mentalitet och tänkesätt, som allt befäl bör äga, kan under utbildningen till befäl svårligen förvärfvas annat än under tjänstgöring tillsammans med värnpliktiga i allmänhet på likställighetens grund. Härav följer, att den del av utbildningen, som alla måste fullgöra, nämligen rekrytskolan, bör göras gemensam för värnpliktiga i allmänhet samt studenter och likställda, givetvis även sådana, som önska bli officerare eller reservofficerare.

Även ur en annan synpunkt framstår en för alla kategorier värnpliktiga gemensam rekrytskola som ett bestämt krav. På grund av krigsorganisationens utsvällning kan krigsbehovet av officerare och underofficerare framdeles tillgodoses, endast om redan i fredstid ett visst antal värnpliktiga utbildas till värnpliktiga officerare och underofficerare. För att säkra ett i möjligaste mån gott och rättvist urval till denna utbildning bör detta göras ur bredast möjliga bas, d. v. s. bland såväl värnpliktiga i allmänhet som studenter och likställda och på en direkt jämförelse mellan dem, som kunna ifrågakomma. En sådan jämförelse kan svårligen komma till stånd, om icke rekrytskolan blir gemensam för alla kategorier värnpliktiga.

Härför kräves emellertid att inryckning till fullgörande av första tjänstgöring kan ske samtidigt (eller i det närmaste samtidigt) för alla värnpliktiga, vilka skola utbildas i vapentjänst. Värnpliktiga i allmänhet böra för att i september kunna delta i övningar i större förband tillsammans med äldre värnpliktiga, vilka då fullgöra repetitionsövning, inrycka till första tjänstgöring senast omkring 1 april. För närvarande kan inryckningsdagen för studenter med hänsyn till tidpunkten för vårens studentexamina emellertid icke sättas tidigare än 15 juni. Då förläng-

ningen av utbildningstiden gör det än mera önskvärt för studenten att kunna fullgöra den första tjänstgöringen omedelbart efter avlagd studentexamen, kan kravet på en för alla värnpliktiga gemensam rekrytskola tillgodoses endast om vårens studentexamina avslutas före 1 april.»

På grund av det ovan anförda anhöll chefen för armén, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder »för ett tillbakaläggande fr. o. m. 1942 av vårens studentexamina till tiden före 1 april.»

I sitt utlåtande i ärendet har skolöverstyrelsen avstyrkt framställningen ifråga på grund av de praktiska svårigheter, som en sådan ändring skulle komma att medföra för skolväsendet.

Sammanfattning och förslag.

Sammanfattningsvis vill kommissionen framhålla, att den för sin del anser den alltför knappt tillmätta övningstiden vara den väsentligaste bristen i hit-tillsvarande system för utbildning av studenter och likställda. Den korta tiden torde vara huvudorsaken till att befälsutbildningen för dessa värnpliktiga påbörjas redan innan de ännu i tillräcklig grad hunnit förvärva den grundliga soldatutbildning, som utgör en oundgänglig förutsättning för såväl deras befälsutbildning som deras senare befälsutövning. De menliga följder, som denna brist i deras grundläggande utbildning haft och har för deras eljest i regel mycket väl vitsordade tjänstgöring såsom befäl, har kommissionen varit i tillfälle både att direkt iakttaga och höra ett flertal av dem själva omvittna.

Däremot har kommissionen ej i samma grad kunnat förmärka, att studenterna under sin befälsutövning visat brist på »manskaperfarenhet», om man därmed menar den allmänna människokänedom och vilja till förståelse, som utgör en av de främsta förutsättningarna för en framgångsrik befälsutövning. Att någon sådan brist ej gjort sig särskilt märkbar under den beredskapstid, varunder kommissionen varit i arbete, torde emellertid delvis bero därpå, att själva försvarsandan under denna tid på det hela taget varit sådan, att den ömsesidiga förståelsen mellan befäl och trupp inställt sig lättare och mera naturligt än måhända eljest. Vidare är att märka, att studenterna numera på grund av skolväsendets demokratisering redan under sin skoltid få tillfälle till mera vidsträckt social gemenskap än förr, och att de själva rekryteras från bredare samhällsskikt än tidigare, då för övrigt sociala fördomar på ett helt annat sätt än nu för tiden hindrade den ömsesidiga förståelsen.

Att studenter i värnpliktsåldern, från vilka samhällsskikt de än komma, ej kunna äga livserfarenhet i samma grad eller rättare sagt av samma art, som sina jämnåriga, vilka redan begivit sig ut i förvärvslivet och tagit ansvar för egen och kanske även andras försörjning, är ej annat än helt naturligt. Med hänsyn till studenternas befälsutövning betyder denna olikhet helt visst ett problem — just det problem som talet om »manskaperfarenhet» närmast torde avse — vilket man för framtiden i möjligaste mån bör söka lösa. Utan

att underskatta studenternas behov av vidare »manskaperfarenhet» även i denna mening, anser kommissionen dock, att erfarenheterna från beredskaps-tiden, då studenter i stor utsträckning måst användas i befälstjänst, tydligt nog visat, att detta problem till stor del löser sig självt, om god vilja finnes på ömse håll. Särskilda åtgärder för att lösa detta problem böra i varje fall enligt kommissionens mening ej vidtagas på sådant sätt, att det sker på bekostnad av studenternas grundläggande soldatutbildning, vilken — sådan den hittills bedrivits — onekligen uppvisat betydligt mera påtagliga brister. En sådan risk synes kommissionen föreligga, därest rekrytskolan — såsom föreslagits — skulle göras gemensam för studenter och värnpliktiga i allmänhet. Ur utbildningssynpunkt har hittills tillämpade system främst erbjudit den fördelen, att de särskilda studentavdelningarna varit tämligen homogent sammansatta ifråga om de värnpliktigas allmänna bildningsförutsättningar. Man har tack vare studenternas mera gynnsamma utgångsläge därvidlag kunnat bedriva utbildningen utan den tidsförlust, som skulle ha uppstått, om de under sin rekrytutbildning varit fördelade på sådana för värnpliktiga i allmänhet avsedda utbildningsenheter, i vilka såväl utbildningstempo som utbildningsmetoder med nödvändighet måste anpassas efter det stora flertalets bildningsförutsättningar och kunskapsnivå. Man kan heller ej våga hoppas, att det förhållandevis ringa antalet studenter, fördelat på de för värnpliktiga i allmänhet avsedda utbildningsenheterna, skulle kunna stimulera övriga värnpliktiga till snabbare framsteg. I stället föreligger påtaglig fara för att studenterna, som dock utgöra en för försvaret omistlig befälstillgång, genom en sådan anordning själva i väsentliga avseenden skulle komma att bli hindrade i sin förkovran och därigenom naturligt nog i betydande mån komma att förlora intresset för militär utbildning överhuvud. Flertalet studenter med sin militära utbildning bakom sig, vilka kommissionen tillfrågat, har visserligen insett betydelsen av den ökade allmänna människokännedom, som de genom den ifrågavarande anordningen möjligen skulle kunna vinna, men de ha också och ej mindre betonat de ofrånkomliga risker för deras egen grundläggande utbildning, som en rekrytutbildning tillsammans med övriga värnpliktiga skulle komma att medföra.

Kommissionens förslag. I kap. II — Behovet av vidgad och förstärkt utbildning — har kommissionen uttalat sig för en ettårig första tjänstgöring för alla värnpliktiga. Med hänsyn till önskvärheten att skapa rättvisa i fråga om utbildningstidens längd synes det kommissionen nämligen principiellt riktigt, att samtliga värnpliktiga — både studenter och värnpliktiga i allmänhet — åläggas lika lång första tjänstgöring. Förutsättningen för att en ettårig första tjänstgöring skall kunna anses tillräcklig även för gruppen studenter och likställda, ur vilken befälsrekryteringen även för framtiden i stor utsträckning måste ske, är dels att denna grupp såsom hittills får sin rekrytutbildning i särskilda studentavdelningar, i vilka vederbörandes utbildningsförutsättningar visat sig bäst kunna tillvaratagas, dels

att grundligheten av deras rekrytutbildning ej — såsom tidigare skett — äventyras genom en alltför tidigt påbörjad befälsutbildning.

För att emellertid i möjligaste mån tillgodose även kravet på vidgad »manskapserfarenhet» men på sådant sätt, att effektiviteten av den grundläggande utbildningen ej eftersättes, skulle man kunna tänka sig, att studenter och övriga värnpliktiga åtminstone under någon period av tjänstgöringstiden utbildades gemensamt. Därvid gäller det dock att förlägga denna period för gemensam utbildning till ett stadium, då varken deras egen rekrytutbildning därigenom kan komma att eftersättas eller deras särskilda kvalifikationer på något oberättigat sätt kunna göra sig gällande. Ett sådant stadium är förbandsutbildningen. Den tidsperiod, som lämpligen skulle kunna komma i fråga för gemensam utbildning, är närmare bestämt regementsövningen under första utbildningsåret.

En gemensam utbildning för alla värnpliktiga under denna regementsövning skulle nämligen ej i nämnvärd grad försena studenternas utbildning. En sådan period kan visserligen synas väl kort för förvärvande av »manskapserfarenhet» i vidare mening. Men den erfarenhet, som i detta avseende vinnes under de fältmässiga förhållandena under en repetitionsövning, vilka ju äro lika för alla, torde dock vara av betydligt större värde för blivande befäl än den människokännedom, som studenterna skulle kunna skaffa sig under en gemensam rekrytskola. Under fältmässiga övningar i förband med förläggning i tält kommer nämligen individens sätt att reagera till uttryck. Vidare ha studenterna under fältmässiga förhållanden ej samma möjligheter att kunna isolera sig som vid förläggning i kasern.

I ovan anförda skrivelse (den 8 april 1941) har chefen för armén framhållit, att urvalet av värnpliktiga för utbildning till befäl bör »göras ur bredast möjliga bas», d. v. s. bland såväl värnpliktiga i allmänhet som studenter och likställda. Eftersom en sådan breddning av urvalsbasen är ej endast önskvärd utan med hänsyn till krigsorganisationens utsvällning nödvändig, uppställer sig frågan, hur man lämpligen bör förfara för att »säkra ett i möjligaste mån gott och rättvist urval».

Enligt kommissionens mening synes det vanskligt att redan vid rekrytskolans slut kunna bilda sig en säker uppfattning om vederbörandes lämplighet såsom befäl. På ett så tidigt stadium föreligger risk för att ådagalagda praktiska färdigheter övervärderas, under det att tillräcklig hänsyn ej tagos till övriga nödvändiga förutsättningar. Det synes därför önskvärt, att den slutliga uttagningen sker på ett mera framskridet stadium d. v. s. under befälsutbildningens gång. Förutsättningen härför är givetvis, dels att till befälsutbildning beordras ett större antal elever än som motsvarar det beräknade behovet, dels att åtminstone den tidigare delen av denna utbildning betraktas såsom en »prövotid». Kommissionen finner det vidare önskvärt att utbildningen under prövotiden organiseras så, att eleverna med hänsyn till sina ådagalagda förutsättningar kunna överflyttas mellan olika linjer för befälsutbildning (d. v. s. linjer för officers- och underofficers- respektive underbefälsut-

bildning). Sådana elever, som visa sig olämpliga för varje slag av befälsutbildning, böra självfallet överföras till soldatskolan. Genom att på så sätt framflytta det definitiva urvalet skulle en »direkt jämförelse» kunna göras mellan alla dem, som ansetts böra ifrågakomma till befälsutbildning, vilka värnpliktskategorier de än må tillhöra.

Frågan blir då, dels *vilka* värnpliktiga som böra utväljas för denna befälsutbildning, dels *hur* detta urval lämpligen praktiskt skulle kunna ordnas.

Eftersom erfarenheterna särskilt från beredskapstiden, såsom redan nämnts, tydligt nog visat, att studenterna i stort sett befunnits lämpliga som befäl, finner kommissionen naturligt, att dessa i första hand tagas i anspråk för befälsutbildning. Det synes vidare naturligt, att studenterna underkasta sig den längre tjänstgöringstid, som befälsutbildningen på vissa linjer kommer att medföra, eftersom de genom sin tidigare utbildning vid allmänna läroanstalter fått åtnjuta större bildningsförmåner än övriga värnpliktskategorier. Under sådana förhållanden anser kommissionen självfallet, att samtliga studenter utom de som under rekrytskolan befunnits uppenbart olämpliga, beordras till plutonchefsutbildning för att därunder jämföras och prövas tillsammans med övriga värnpliktiga, som anses kunna komma ifråga till sådan utbildning. Vid uttagning av dessa övriga värnpliktiga är det givetvis av vikt att tillse, att de äga de allmänna bildningsförutsättningar, som äro nödvändiga för att kunna tillgodogöra sig officers- och underofficersutbildning.

Med hänsyn till att urvalet av befälsämnen är både betydelsefullt och svårt, bör denna urvalsprocedur påbörjas i så god tid, att man därvid kan tillgodogöra sig den ingående personkännedom, som utbildningsbefälet under rekrytskolan förvärvat om var och en. Uppgift på de studenter och övriga värnpliktiga, som anses lämpliga för plutonchefsutbildning, bör därför vara vederbörande truppförbandschef tillhanda under senare hälften av augusti. Kommissionen förutsätter, att kompanichefernas förslag av bataljonschef ägnas en ingående jämförande granskning, grundad på personliga iakttagelser och rentav särskilda prov i syfte att främja en redan från början i möjligaste mån rättvis och enhetlig uttagning. Denna preliminära uttagning justeras sedermera med hänsyn till de iakttagelser angående personlig lämplighet, som kunna göras under regementsövningen, i all synnerhet som man då har en första möjlighet till en »direkt jämförelse» mellan studenter och övriga värnpliktiga.

Utifrån förutsättningen att studenterna först under regementsövningen sammanföras med övriga värnpliktiga har kommissionen att taga ställning till frågan om lämplig tidpunkt för studenternas inryckning till första tjänstgöring. En för alla värnpliktiga gemensam inryckning den 1 april är visserligen ur rent militär organisationssynpunkt önskvärd. Av motiveringen till skolöverstyrelsens avstyrkande av chefens för armén förslag om tillbakaflyttningsav studentexamen till tiden före den 1 april framgår dock, att den ifrågasatta åtgärden ej kan genomföras utan mycket stora olägenheter för undervisningsväsendet. Därest kommissionens härovan antydda förslag genom-

föres, synes en så ingripande åtgärd ej heller vara nödvändig, vare sig för att bereda studenterna tillfälle till vidgad manskapserfarenhet eller för att möjliggöra ett gott och rättvist urval av befälsämnen.

Om studenterna i enlighet med kommissionens förslag först under regementsövningen (den 1 september) sammanföras med övriga värnpliktiga, är det givetvis önskvärt, att studenterna vid denna tidpunkt åtminstone i stort sett befinna sig på samma utbildningsståndpunkt som övriga värnpliktiga. Frågan blir i så fall: när behöva studenterna rycka in till första tjänstgöring för att den 1 september befinna sig på ungefärligen samma utbildningsståndpunkt som de värnpliktiga, vilka rycka in den 1 april? Kommissionen har efter närmare undersökning av problemet kommit till den uppfattningen, att likställighet i utbildningsavseende vid regementsövningens början kan anses vara säkerställd, om studenterna rycka in den 15 maj. Dock självfallet endast under den i det föregående redan angivna förutsättningen, att studenterna intill den 1 september — såsom hittills — utbildas i särskilda enheter.

En av kommissionen redan antydd väsentlig brist i studenternas befälsutbildning enligt hittills tillämpade system har varit, att de ej i tillräcklig grad kunnat beredas tillfälle till praktisk trupputbildning under ledning av erfarna trupputbildare. Genom den av kommissionen här föreslagna organisationen av studenternas utbildning kan emellertid även denna brist avhjälpas.

Den 1 april andra året torde studenterna i sin befälsutbildning hunnit så långt, att de både kunna och böra beredas tillfälle till praktik på trupp. Vid denna tidpunkt föreligger vid truppförbanden stort behov av instruktörer för den nyinryckta årsklassen värnpliktiga. Det synes därför lämpligt, att studenternas befälsutbildning avslutas med praktisk trupptjänstgöring under en period av förslagsvis halvannan månad (1 april—15 maj). De studenter, som endast genomgått soldatskola, borde kunna användas i andra lämpliga befattningar (t. ex. såsom målanordnare, markörchefer, biträden i expeditioner och förråd).

I varje fall torde en sådan praktik-period för de studenter, som avses till befäl, vara en enbart nyttig och rentav nödvändig erfarenhet. Under en sådan period bli de också i tillfälle att på ett i militärt utbildningsavseende mera framskridet stadium förvärva ytterligare »manskapserfarenhet» till hjälp för deras framtida befälsutövning.

I fråga om värnpliktsutbildningens bedrivande vill kommissionen än en gång betona nödvändigheten av att den för studenternas rekrytutbildning avsedda tiden helt ägnas åt denna utbildning och att — i motsats till hittills tillämpade system — deras befälsutbildning ej tager sin början, förrän de själva tillräckligt lärt sig behärska de grundläggande militära färdigheterna.

De teoretiska övningarna med studenter och likställda borde med hänsyn till de mera gynnsamma studieförutsättningarna hos denna grupp kunna bedrivas på ett mera effektivt och intresseväckande sätt än hittills. Därvid gäller det att vid undervisningen i största möjliga mån söka utnyttja den vana vid självständigt studiearbete, som studenter och likställda i regel äga.

Deras militära vetande får ej inskränka sig endast till reglementens och instruktioners ordalag och fakta, utan med denna grupp värnpliktiga kan och bör man även i största möjliga utsträckning upptaga verkliga militära problem, som äro ägnade att skärpa deras omdöme och överhuvud taget vidga deras militära horisont såsom blivande befäl. Även därvid bör man i möjligaste mån taga deras självverksamhet i anspråk genom att tilldela dem lämpliga referatuppgifter ur såväl svensk som utländsk militärlitteratur med uppgift att lämna muntlig redogörelse för det lästa. Genom att på så sätt tillvarataga deras studieförutsättningar blir den militära undervisningen ej endast intressant utan också och framförallt mera givande.

Vad slutligen beträffar studenternas under nuvarande system vanliga uppskov med fullgörande av första tjänstgöringen, förutsätter kommissionen, att sådana ej komma att beviljas efter införande av ettårig första tjänstgöring. Det torde nämligen under sådana förhållanden bli lämpligast även för de studerande själva att fullgöra värnplikten omedelbart efter studentexamen eller motsvarande examina. I detta sammanhang förtjänar erinras om att de allra flesta ynglingar, som tagit studentexamen, fortsätta sina studier vid högre läroanstalter. Exempelvis vårterminen 1938 togo 2 210 ynglingar studentexamen, och antalet nyinskrivna manliga studenter vid högskolor av olika slag uppgick höstterminen samma år till 1 766.

K A P. V.

Det fast anställda manskapets antagning och utbildning.

I direktiven för kommissionen angives bl. a., att »med hänsyn till instruktörmaterialets betydelse för de värnpliktigas utbildning torde utredningen böra i lämplig omfattning avse jämväl rekryt- och underbefälsutbildningen för de fast anställda».

Det fast anställda manskapets kvalitet beror emellertid ej endast på *underbefälsutbildningen* såsom sådan utan i betydande mån även på *rekryteringen*, vilken i sin tur i hög grad påverkas av *anställningsförhållandena*.

God tillgång på sökande till fast anställning är självfallet en förutsättning för att ett *urval* överhuvud taget skall kunna ske vid volontärrekryteringen. Huruvida försvarsväsendet genom detta urval verkligen kommer att tillföras bästa möjliga befälsämnen, beror dock i ej oväsentlig grad på de *urvals-metoder*, som därvid användas.

Enär större delen av de fast anställda vid kontraktstidens slut ha att avgå ur tjänst, tillkommer det försvarsväsendet, som utnyttjar dem under deras ur utbildningssynpunkt mest värdefulla år, att under dessa år genom lämpliga åtgärder förbereda deras *civilanställning* efter avgång ur tjänst. Den *undervisning i allmänbildande ämnen*, vilken förutom sin uppgift att skapa erforderligt kunskapsunderlag för den *militära utbildning*, som utgör dessa skolors huvuduppgift, avser därför även att öka underbefällets möjligheter att erhålla *civilanställning* efter avgång ur tjänst. En åtgärd, som direkt ökar dessa möjligheter till framtida utkomst, av vilka rekryteringen och därmed underbefällets kvalitet i väsentlig grad beror, är att i anslutning till underbefälsutbildningen anordna *särskilda utbildningskurser* i *civilanställningssyfte*.

Kommissionen har ansett sig böra upptaga samtliga dessa med underbefälsutbildningen sammanhängande problem till mer eller mindre ingående granskning. Här följer närmast en redogörelse för det fast anställda manskapets antagning, varvid kommissionen dock begränsar sig till att behandla rekryteringsarbetets organisation, tillgången på anställningssökande samt metoder för prövning och urval av de sökande.

Bekrytering.

Kort historik.

En återblick på manskapsrekryteringens organisation ger vid handen, att det alltifrån volontärinstitutionens tillkomst tillämpade systemet för anskaffning av

fast anställt manskap varit behäftat med stora brister. Enligt detta system ombesörjdes anskaffningen av volontärer av truppförbanden själva, för vilket ändamål särskilda medel anvisades. Rekryteringen antog till en början olika former vid olika truppförband, men så småningom organiserades denna på så sätt, att anskaffningen av volontärer vid varje truppförband uppdrogs åt en särskild rekryteringskommission. Alltifrån början använde man sig även av särskilda värningsagenter (»värvare») såsom förmedlare av anskaffningen. Till dessa utbetalades viss ersättning — s. k. värningsdusör — för varje anskaffad volontär.

Det visade sig emellertid snart nog mycket svårt, särskilt under s. k. goda tider, att kunna rekrytera det fast anställda manskapet. Redan under tiden före det förra världskriget voro svårigheterna härutinnan så stora, att man nödgades avsevärt sänka fordringarna på volontärmaterialets kvalitet, vilket i sin tur ledde till att vid vissa truppförband knappast ens hälften av de antagna kunde befordras eller användas såsom beställningsmän.

Svårigheten att såväl kvantitativt som kvalitativt kunna tillgodose behovet av fast anställt manskap berodde visserligen främst på rekryterings samband med konjunkturen, de förhållandevis ringa löneförmåner och framtidsutsikter, som volontäranställningen hade att erbjuda, men även de tillämpade rekryteringsmetoderna torde i betydande mån ha bidragit till svårigheterna.

Att rekryteringssvårigheterna varit störst vid infanteriet berodde enligt vad man vid 1911 års försvarsutredningar ansåg sig kunna konstatera — förutom på det vid detta truppslag jämförelsevis stora behovet av volontärer — dels på omständigheter, som sammanhånga med tjänstgöringsförhållandena där, men dels, och kanske än mer, på att anställningen vid de flesta specialvapnen i allmänhet anses ägnad att göra vederbörande volontär kvalificerad för vissa borgerliga sysselsättningar och sålunda efter slutad tjänstgöring bereda honom bättre utkomstmöjligheter än eljest». (4:e försvarsberedningen, 1914, s. 13). Förutom förbättring av de fast anställdas befordringsutsikter genom reducering av antalet volontärer på aktiv stat förordades, att dessa skulle erhålla särskilda premier. I fråga om anskaffningen av volontärer rekommenderades samarbete mellan de redan nämnda lokala rekryteringskommissionerna och den offentliga arbetsförmedlingens organ. Dessutom förordades inrättande av en central rekryteringskommission, vilken skulle stå i förbindelse med den offentliga arbetsförmedlingen. I proposition till 1914 års riksdag upptogs förslaget om en central rekryterings- och civilanställningsbyrå, men förslaget vann ej riksdagens bifall.

En år 1912 församlad arbetsförmedlingskonferens uttalade angående den offentliga arbetsförmedlingens möjligheter att medverka vid manskapsrekryteringen bl. a. följande:

»1. Den offentliga arbetsförmedlingen kan på ett fullt effektivt och för de anställningssökande betryggande sätt förmedla anställande av manskap vid arméns och marinens olika regementen och kårer.

2. Förutsättningen härför är, att den offentliga arbetsförmedlingen får från vederbörande militära myndigheter regelbundet mottaga uppgifter om förefintliga behov av manskap samt att den förses med de särskilda handlingar, som erfordras för detta slag av förmedling.

3. Disponibla militära platser behandlas av de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna på samma sätt som övriga lediga platser. Anstalterna medverka till, att de anställningssökande, försedda med erforderliga betyg, inställa sig å respektive truppförbands expedition, där anställningskontrakt avslutas. Där resor härför erfordras, betalas dessa av de militära myndigheterna. De militära myndigheterna skola ock ersätta kostnader för erforderliga läkarundersökningar.

4. I den mån svårighet kan uppkomma att tillgodose de militära rekryteringsbehoven, ankommer det närmast på de militära myndigheterna att bedöma, huruvida genom annonsering eller på annat sätt arbetssökandes uppmärksamhet

bör fästas på tillfällen att vinna militär anställning samt att bekosta därmed förenade utgifter.

5. Förmedlingsverksamheten ombesörjes av den offentliga arbetsförmedlingen utan särskild kostnad för statsverket. De till värvare nu utgående medel torde sålunda kunna användas till ökning av de anställdas lega.»

År 1913 gjorde *chefen för II. arméfördelningen* framställning om rätt att vid anskaffning av volontärer vid truppförband tillhörande denna arméfördelning försöksvis få pröva de grundsatser, som angivits vid den nämnda arbetsförmedlingskonferensen. I Kungl. brev av den 30 maj 1913 och den 3 september 1915 anbefalldes, att den offentliga arbetsförmedlingen skulle i största möjliga utsträckning anlitas vid rekryteringsarbetet, varigenom kostnaderna för detsamma bleve mindre och rekryteringsmedlen i största möjliga utsträckning kunde komma manskapet till godo i form av ökad lega. Truppförbanden ålades för den skull att till socialstyrelsen insända uppgifter angående vakanser.

De särskilda *sakkunniga*, vilka år 1916 tillkallades för utredning angående »åtgärder till främjande av manskapsrekryteringen vid armén», anförde i sitt följande år avgivna betänkande (s. 49) bl. a.: »Under alla förhållanden måste det vara principiellt riktigt och fördelaktigt för armén att vid främjandet av det frivilliga tjänsteåtagandet stå i förbindelse med statens offentliga arbetsförmedling.»

I fråga om det i stor utsträckning tillämpade traditionella systemet med »värvare» anförde de sakkunniga: »Hänsynen till den ekonomiska förtjänsten och icke det truppförbands intresse, som han närmast företräder, bliver i flertalet fall för värvningsagenten den avgörande faktorn vid anskaffningen, ett förhållande som givetvis i hög grad menligt kommer att inverka på rekrytmaterialets beskaffenhet . . . Falska förespeglningar, missvisande uppgifter och på annat sätt mindre tilltalande former vid värvning hava nog icke heller från värvarnas sida varit uteslutna.» Att helt förbjuda det tillämpade systemet med »värvare» ansågo de sakkunniga dock »näppeligen vara riktigt, utan torde tvärtom denna anskaffningsmetod, med borteliminering av hittills vidlådande brister, såsom den verksamaste också böra bliva den grundläggande.»

Rekryteringsverksamheten borde dock enligt de sakkunniga enhetligt organiseras, och de återupptogo för den skull förslaget om en central »arméns rekryterings- och civilanställningskommission», vilken skulle arbeta på tvenne byråer, rekryteringsbyrån och civilanställningsbyrån. Den förra skulle i samarbete med den offentliga arbetsförmedlingens organ bl. a. ha till uppgift att leda och övervaka rekryteringsverksamheten, bedriva upplysningsverksamhet samt »vid överskott eller brist på frivillig anmälan vid ena eller andra truppförbandet utjämna dessa förhållanden». Detta förslag föranledde emellertid ej någon åtgärd. Den »försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå», som efter framställning av 1934 års *civilanställningssakkunniga* och riksdagens beslut samma år försöksvis inrättades, har — såsom i det följande kommer att närmare angivas — endast i begränsad omfattning fått sig ålagt att tjänstgöra såsom ett centralt organ för försvarsväsendets manskapsrekrytering.

Rekryteringsarbetets nuvarande organisation.

Rekryteringsarbetet ombesörjes av truppförbandens rekryteringsorgan, rekryteringsombud och den offentliga arbetsförmedlingen, varjämte försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå på senare tid tilldelats vissa uppgifter angående försvarsväsendets manskapsrekrytering (svensk författningssamling 965/1937).

Vid truppförbanden handläggas rekryteringsärendena av en av vederbö-

rande chef förordnad rekryteringsofficer. Denne åligger bl. a. att på vissa tider till försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå insända uppgift angående rekryteringsläget. Rekryteringen sker numera i regel centralt för truppförbandet. Vid enstaka förband förekommer dock alltjämt rekrytering underavdelningsvis.

Rekryteringsombud — s. k. värvare — förordnas av truppförbandschef för viss ort, viss del av län o. s. v. Ombuden utöva sin verksamhet genom annonsering, genom direkt påverkan av ynglingar, som kunna antagas intresserade av och lämpliga för fast anställning, samt genom hjälp åt de anställningssökande vid ansökningshandlingarnas upprättande och insändande. Rekryteringsombud erhåller numera 20 kronor för varje förmedlad anställning, därest icke Kungl. Maj:t beträffande visst förband medger högre ersättning. Till rekryteringsombud får icke förordnas beställningshavare i aktiv tjänst.

Den offentliga arbetsförmedlingens medverkan vid rekryteringsarbetet sker på i huvudsak följande sätt. I riksvakanslistan införas av civilanställningsbyrån lämnade uppgifter — grundade på rekryteringsofficerarnas ovan nämnda rapporter — angående antalet lediga manskapsbeställningar vid truppförbanden. Sammanfattningar av dessa uppgifter kungöras i radio. Riksvakanslistan jämte särskilda upplysningar rörande anställning ävensom formulär och blanketter för ansökningshandlingar finnas tillgängliga vid arbetsförmedlingskontoren och hos de fasta ombuden. Arbetsförmedlingen lämnar liksom rekryteringsombuden hjälp åt de anställningssökande beträffande ansökningshandlingarnas upprättande och insändande. Arbetsförmedlingens medverkan för manskapsrekryteringen medför inga direkta utgifter för försvarsväsendet.

Försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå åligger bl. a. att, såsom förut nämnts, hålla arbetsförmedlingsanstalterna underrättade om rekryteringsläget. Byrån bedriver därjämte en mera allmänt hållen propaganda för anställning vid försvarsväsendet (tidningsartiklar, radioföredrag o. s. v.). I syfte att nedbringa kostnaderna för truppförbandens annonsering mottager byrån och förmedlar till pressen av vederbörande truppförbandschefer beställda annonser.

Rekryteringsombudens och den offentliga arbetsförmedlingens medverkan vid rekryteringsarbetet har, såsom redan inledningsvis nämnts, vid flera tillfällen upptagits till behandling. Även på senare tid har frågan varit föremål för uppmärksamhet. Sålunda gjorde riksdagens revisorer år 1935 följande uttalande: »Det synes revisorerna, att det hittills tillämpade systemet med värvare är en otidsenlig och föga tilltalande form för anställning av personal vid försvarsväsendet. På grund härav torde enligt revisorernas mening en förändring härutinnan vara påkallad. — Revisorerna vilja erinra därom, att Kungl. Maj:t genom brev den 3 september 1915 meddelat föreskrift, att för rekryteringen vid armén den offentliga arbetsförmedlingen skall anlitas i största möjliga omfattning. Socialstyrelsen, under vilken arbetsförmedlingsanstalterna i landet lyda, har också enligt vad revisorerna inhämtat, uttalat,

att den offentliga arbetsförmedlingens resurser borde utnyttjas på här ifrågasvarande område. — — — Enligt revisorernas mening skulle rekryteringsombuden (värvarna) icke vidare hava någon uppgift att fylla, och genom värvararvodenas avskaffande ävensom genom en mera planmässig annonsering torde en icke obetydlig besparing å rekryteringsanslagen kunna vinnas.

De militära myndigheter ävensom civilanställningsbyrån, som bereddes tillfälle att yttra sig med anledning av revisorernas uttalande, förklarade, att rekryteringsombuden — åtminstone i dåvarande läge — vore nödvändiga. Socialstyrelsen anförde, att den offentliga arbetsförmedlingen borde under tider, då god tillgång på arbetskraft finnes, kunna helt ombesörja rekryteringen, men att svårigheter kunde komma att uppstå vid högkonjunktur på arbetsmarknaden.

De närmaste anledningarna till att riksdagens revisorer upptogo frågan om rekryteringsombuden till behandling voro sålunda, att systemet vore »en otidsenlig och föga tilltalande form» samt att besparingar skulle kunna ernås genom värvarnas avskaffande.

Beträffande det förstnämnda skälet vill kommissionen helt instämma med revisorerna. Vad åter angår frågan om möjligheten till besparingar, anser sig kommissionen icke böra göra annat uttalande än att rekryteringskostnaderna under senare år väsentligt understigit i 1936 års försvarsbeslut beräknat årligt belopp.

Kommissionen vill emellertid fästa uppmärksamheten på ett annat förhållande, som — såvitt utrönts — icke tidigare berörts i detta sammanhang, nämligen det samband, som kan råda mellan sättet för rekrytering och erhållande av civilanställning.

Av de fast anställda är det endast en obetydlig del — omkring 5 % — som kan räkna med att vinna anställning såsom underofficer eller officer. De övriga måste förr eller senare söka sig åter till civil verksamhet. Den årliga avgången är betydlig. Enligt vad kommissionen inhämtat, avgingo sålunda från armén:

år 1937	1 540	beställningshavare,
» 1938	1 462	»
» 1939	1 558	»

Av de avgångna ha respektive 798, 706 och 780 uppgivit, att deras framtida försörjning vore tryggad. »Över stat» anställdes därjämte respektive 211, 203 och 183. Återstoden utgjordes alltså av arbetsökande. Sådana ha ju numera att hänvända sig till den offentliga arbetsförmedlingen. Att hänvända sig dit efter avslutad militärtjänstgöring borde för individen också te sig naturligare och mera självklart, om hans anställning i militärtjänst skett genom arbetsförmedlingsanstalt. Avgånget militärmanskap kan självfallet ej vända sig till »värvarn» i sådant ärende. För arbetsförmedlingsanstalten däremot borde det framstå såsom en plikt att skaffa vederbörande lämpligt arbete. Den personliga kontakten finnes ju redan. Häremot skulle visserligen kunna invändas, att den offentliga arbetsförmedlingen i första

hand har att befatta sig med anställningsökande, vilka förvärvat särskild yrkesutbildning. Kommissionen förutsätter emellertid, såsom i annat sammanhang kommer att närmare behandlas, att de fast anställda i väsentligt större utsträckning än hittills under civilanställningshalvåret eller eljest komma att beredas tillfälle till egentlig yrkesutbildning. Därför skulle även för denna kategori för framtiden en hänvändelse till den offentliga arbetsförmedlingen ställa sig naturliga. Vägen genom den offentliga arbetsförmedlingen skulle säkerligen underlätta både rekrytering och civilanställning.

Det är främst ur denna synpunkt, som det synes kommissionen önskvärdt, att rekryteringsombudens verksamhet övertoges av den offentliga, av statsmedel understödda arbetsförmedlingen.

De olika rekryteringsorganens andel beträffande anskaffning av anställningsökande framgår av nedanstående tabell (uppgifterna hämtade ur civilanställningsbyråns årsberättelser).

Tab. 1. Förmedlade anställningar genom olika organ.

Å r	Truppförbandens rekryteringsorgan		Rekryteringsombud		Arbetsförmedlingsanstalter	
	Sökande	Anställda	Sökande	Anställda	Sökande	Anställda
1938	1 892 (67 %)	961 (65 %)	800 (28 %)	437 (30 %)	134 (5 %)	72 (5 %)
1939	1 957 (70 %)	951 (64 %)	710 (25 %)	449 (30 %)	128 (5 %)	89 (6 %)
1940	3 715 (66 %)	1 503 (63 %)	1 558 (27 %)	707 (30 %)	411 (7 %)	157 (7 %)

I en stor del fall (25 à 30 %) ha således rekryteringsombuden anlåtats, medan resultatet av arbetsförmedlingsanstaltens verksamhet synes relativt blygsamt.

En väsentlig orsak till att ombudens verksamhet haft denna betydande omfattning torde vara den, att anskaffningen av volontärer för dem är en förvärvskälla. De påbörja därför i regel redan tidigt på året sin propaganda genom annonsering eller på annat sätt och draga därigenom till sig åtskilliga av den kategori ynglingar, vilken utan deras medverkan och kanske rentav utan någon mellanhand alls säkerligen ändå skulle komma att söka fast anställning.

Uttalat frekvensen genom ombuden förmedlade anställningar enligt tab. 1 fortfarande är avsevärd, kan det emellertid enligt kommissionens mening starkt ifrågasättas, huruvida ej tiden nu kan anses vara inne för bestämt ställningstagande till frågan om behovet av ett särskilt system med »värvare». Socialstyrelsen har ju nämligen, som tidigare framhållits, uttalat, att den offentliga arbetsförmedlingen borde, under vissa förutsättningar, vara i stånd att helt omhändervisa rekryteringen. Detta uttalande gjordes dock innan arbetsförmedlingen nått den omfattning och den effektivitet, den nu har. Vid nämnda tidpunkt (1936), funnos 29 arbetsförmedlingsanstalter med 140 avdelningskontor och omkring 200 fasta ombud. I april 1941 omfattade

organisationen emellertid 25 huvudkontor, 148 avdelningskontor och ej mindre än omkring 800 fasta ombud.

Vad beträffar de uttalade farhågorna, att svårigheter kunde tänkas uppstå under tider av högkonjunktur på arbetsmarknaden, vill kommissionen ifrågasätta, huruvida icke vid sådana tillfällen arbetsförmedlingsanstalternas personal kunde tillfälligtvis förstärkas med därför lämpade militära »rekryteringsombud».

Tillgången på anställningssökande.

Tillströmningen av anställningssökande är givetvis av betydelse för möjligheten till urval vid manskapsrekryteringen: ju flera anställningssökande, desto större möjligheter till urval.

Nedanstående tabell, utarbetad med ledning av försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrås årsberättelser, anger antalet anställningssökande per 100 lediga platser.

Tab. 2. Antalet sökande till fast anställning per 100 platser.

Truppslag Försvarsgren	Å r					
	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Infanteriet	238	207	148	152	143	224
Kavalleriet	183	225	173	159	143	251
Artilleriet	224	252	200	178	149	197
Ingenjörtrupperna	304	267	251	275	254	311
Signaltrupperna	—	—	251	327	261	259
Trängtrupperna	520	404	374	305	385	458
Armén	253	240	188	178	161	293
Marinen	296	179	228	179	172	303
Flygvapnet	1 057	823	397	459	314	570

Beträffande de angivna siffrorna bör framhållas, att de måhända icke äga absolut giltighet. De avse nämligen ställningen den 1 november, vid vilken tidpunkt rekryteringsarbetet icke alltid avslutats. Vidare äro primäruppgifterna för åren 1935—1937 respektive 1938—1940 icke avfattade efter helt enhetliga grunder. Tendensen kan dock med säkerhet avläsas.

Man finner sålunda, att tillströmningen till arméns specialtruppslag — fränsett kavalleriet — är större än beträffande infanteriet. Vid trängtrupperna är tillgången på anställningssökande särskilt stor. Ifråga om de olika försvarsgrenarna inbördes är konkurrensen om platserna vid flygvapnet åtminstone under vissa år särdeles stor.

I och för sig är ju ojämnheten i tillströmningen ej av den storleksordning, att den nödvändigtvis behöver föranleda åtgärder. Huvudsaken är, att ynglingar, som sökt anställning vid ett förband men där avvisats, kunna — om de så önska — hänvisas till ett annat. Visserligen torde man knappast kunna räkna med att alla ynglingar, som ej kunna beredas plats vid t. ex. flygvapnet, äro hågade att taga anställning vid annan försvarsgren.

Men å andra sidan förhåller det sig säkerligen så, att vid t. ex. trängtrupperna årligen avvisas åtskilliga sökande, vilka äro bättre kvalificerade än de, som under tiden anställas vid t. ex. infanteriet.

Förhållandet pekar otvivelaktigt på önskvärdheten av ett *utjämningsförfarande* i någon form, d. v. s. åtgärder, som underlättade att övertaliga sökande vid ett truppförband genom överflyttning kunde komma andra truppförband till godo. Såsom inledningsvis nämnts, har för övrigt förslag i denna riktning redan tidigare framställts.

För närvarande saknas enhetliga bestämmelser rörande tidpunkt för prövning av ansökningshandlingarna och prövning av de sökande personligen samt för beslut angående antagning.

Prövning av ansökningshandlingarna sker sålunda vid en del truppförband efter hand, vid andra åter under någon av månaderna juni—september, medan vid vissa truppförband ansökningshandlingarna upptagas till prövning först i oktober. På motsvarande sätt förhåller det sig med prövningen av de sökande personligen och det därmed sammanhängande beslutet angående antagningen. I vissa fall inkallas de sökande efter hand för prövning, i andra fall sker prövning med grupper eller omgångar av anställningsökande. Vid vissa truppförband inkallas de sökande till prövning först i slutet av oktober, varvid de, som antagas, få kvarstanna för omedelbart inträde i tjänstgöring, medan återstoden hemsändes. För de avvisade är det då ofta för sent att vända sig till ett annat truppförband, emedan antalet volontärer där redan är fyllt, ofta säkerligen med mindre kvalificerade ungdomar än de nämnda avvisade.

Förslag till utjämningsförfarande har även på senare tid framställts. I underdånig skrivelse den 12 februari 1935 föreslog sålunda försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå vissa åtgärder i syfte att underlätta tillvaratagandet av överskottet av ~~anställningsökande~~ vid vissa truppförband. Härvid föreslogs bl. a.:

att ansökningarna skulle ingivas före den 1 september;

att ansökningshandlingarna skulle omedelbart därefter granskas av vederbörande truppförbandschefer, varefter — senast den 10 september — truppförbanden skulle till civilanställningsbyrån insända vissa uppgifter rörande resultatet av den sålunda företagna granskningen;

att civilanställningsbyrån därefter skulle till truppförbanden översända en sammanställning av de erhållna uppgifterna angående rekryteringsläget; truppförband med överskottssökande skulle härigenom kunna hänvisa dessa till sådant förband, som icke fått sitt behov fyllt;

att prövningen av de anställningsökande i regel borde ske före viss dag, förelagsvis den 15 oktober;

att uttagningsprövningarna borde ske efter enhetliga grunder, varvid byrån rekommenderade det system, som användes vid sjömanskåren i Stockholm; samt

att truppförband, som vid prövning erhållit överskott av godkända sökande, borde insända uppgift härom till civilanställningsbyrån; byrån ifråga-

satte också, huruvida icke vederbörliga ansökningshandlingar och resultat av provningarna borde bifogas.

Bland de militära myndigheterna, som anmodades avgiva yttrande, rådde delade meningar om civilanställningsbyråns förslag. Chefen för generalstaben fann förslaget i många avseenden beaktansvärt. Gällande bestämmelser säkerställde ej en ändamålsenlig fördelning av tillgången på anställningssökande, varför särskilda åtgärder i detta syfte otvivelaktigt vore av behovet. Ett flertal militära myndigheter ställde sig däremot mer eller mindre avvisande. Förslaget att bestämma tidpunkten för ansökningarnas ingivande till den 1 september och uttagningsprovningen till den 15 oktober ansågs medföra betydande olägenheter. Man befarade också, att civilanställningsbyrån skulle utvecklas till en central rekryteringsbyrå och att truppförbandschefernas befogenheter rörande manskapsrekryteringen skulle besträvas.

Något utjämningsförfarande i enlighet med förslaget kom ej till stånd. Tid efter annan ha emellertid vidtagits åtgärder till främjande av det syfte, som låg till grund för förslaget. Genom generalorder 1905/1935 bestämdes sålunda, att rapport angående utfallet av manskapsrekryteringen skulle vara inkommen till civilanställningsbyrån senast den 10 november. I generalorder 1492/1936 föreskrevs vidare, att rekryteringsofficer skulle till byrån insända veckorapporter angående rekryteringsläget, och i generalorder 1385/1937 (1200/1938) föreskrevs, att anställningssökande, som vid provning godkända men ej kunnat antagas, skulle erhålla meddelande om var lediga platser ännu funnes. De av civilanställningsbyrån utarbetade sammanställningarna av rekryteringsofficerarnas veckorapporter skulle härvid tjäna som ledning.

Tillvaratagandet av överskottssökande utgör en viktig åtgärd för att öka tillströmningen av anställningssökande till truppförband, där rekryteringsväårigheter föreligga. De hittills vidtagna åtgärderna äro emellertid ej tillfyllest.

Kommissionen kan icke finna, att ett utjämningsförfarande i och för sig skulle innebära ett intrång i truppförbandschefernas befogenheter i rekryteringsavseende. För de truppförbandschefer, vilka endast med svårighet kunna fylla det årliga behovet av volontärer, borde åtgärder, som syfta till ökad tillströmning, giva anledning till tillfredsställelse. De truppförbandschefer åter, vilka redan nu ha tillräckliga möjligheter till urval, synas ej ha anledning resa hinder i vägen för tillvaratagande av anställningssökande, som de icke ha användning för.

Svårigheterna vid frågans lösning synas närmast bestå i att fixera de lämpligaste tidpunkterna för ingivande av ansökningar, granskning av dessa samt provning av de sökande. Kommissionen har ej funnit de skäl bärande, som från vissa militära myndigheter — huvudsakligen sådana, som representerat truppförband dit tillströmningen varit god — framförts mot civilanställningsbyråns förslag. Kommissionen förordar därför, att frågan upptages till förnyad provning. Principiellt synes nämligen förslaget synner-

ligen beaktansvärt. Beträffande detaljerna — datum för ansökningars ingivande m. m. — kunna givetvis delade meningar råda. Vad slutligen angår frågan om enhetliga prov vid prövningen av de anställningssökande, kommer kommissionen att upptaga denna till närmare behandling i det följande.

Metoder för prövning av de anställningssökande.

Såsom i det föregående framhållits, är god tillgång på anställningssökande självfallet en förutsättning för att ett urval vid volontärrekryteringen skall kunna ske. Huruvida försvarsväsendet genom detta urval skall komma att tillföras de bästa befälsämnen beror dock i betydande mån på de urvalsmetoder, som användas.

Centralt utfärdade enhetliga bestämmelser för prövning av de anställningssökande finnas ej. Förutom vissa krav på kroppsbeskaffenheten m. m. föreskrives i gällande författning (kungörelsen den 24 mars 1916, nr 146) såsom villkor för antagande att »hava god uppfattningsförmåga, kunna läsa ävensom hjälpligt skriva och räkna».

Eftersom det alltså saknas enhetliga bestämmelser om själva prövningsproceduren, kan man knappast vänta sig att finna några enhetliga anordningar därvidlag.

Om användningen av prov av olika slag har kommissionen skaffat sig kännedom genom rundskrivelse till truppförbandscheferna. Av 43 tillfrågade truppförband har endast från ett enda uppgivits, att särskilda prov ej förekomma, enär man där på grund av rekryteringssvårigheter varit nödsakad antaga alla, som av läkare blivit godkända.

Utom eller i stället för gymnastikprov, som förekommer vid inemot hälften (19) truppförband, anordnas endast vid ett fåtal (5) särskilda *fysiska prov*.

Övriga förekommande prov, som avse att ge besked om den sökandes allmänna bildnings- och begåvningsförutsättningar, äro dels *kunskapsprov* och dels s. k. *intelligensprov*.

Kunskapsprov i ämnena modersmål och räkning förekomma vid drygt hälften av truppförbanden. Provet i det förstnämnda ämnet inskränker sig dock i flesta fall till rättskrivning jämte bedömning av handstilen. Bland proven i modersmål saknar man uppsatsprov, ehuru sådana i vida högre grad än rättskrivningsprov kunna ge besked om vederbörandes intellektuella förutsättningar. Först om den sökande får tillfälle att producera sig i en sammanhängande framställning kan man — såsom lektor *F. Wigforss* i sitt arbete om »Kunskapsprövningar» (Pedagogiska skrifter nr 165, s. 69) framhåller — »få kännedom om hans förmåga att ordna upp sitt kunskapsförråd och om hans förmåga att skilja mellan huvudsak och bisak».

I samband med nämnda kunskapsprov förekomma vid ungefär hälften (21) av de tillfrågade truppförbanden ett slags »allmänbildningsprov», vilka dock i alltför hög grad synas ha rönt inflytande av de s. k. allmänbildningstävlingar, som på sistone varit på modet. Om flertalet av dessa allmänbildningsprov gäller dock, vad lektor *Wigforss* i det nämnda arbetet (s. 28) framhållit: »Överhuvud äro dessa kunskapstävlingar utmärkta exempel på hur kunskapsprövningar icke böra vara beskaffade. Om tentanden ombedes att räkna upp de svenska städer, som innehålla stavelsen 'by' i namnet, så är poängsumman över antalet sådana städer, som man kommer att tänka på, säkerligen mycket variabel och föga upplysande ifråga om hans geografiska kunnande. Det är alltför mycket en tillfällighet, vilka städer som dyka upp i hans medvetande».

Mindre lämpliga äro också s. k. »kuggfrågor» och suggestivfrågor, som förekomma i en del av volontärproven (t. ex. uppgiften: »Skriv med siffror talet elvatusen elva hundra elva.»). Somliga s. k. allmänbildningsfrågor äro av så speciellt slag, att man knappast kan begära att få dem besvarade av volontärer (t. ex. frågan: »När slutade kriget mellan a) Paraguay och Bolivia b) Italien och Abessinien?»).

En del uppgifter, som ingå i volontärproven, äro till själva sin upplägning sådana, att svaret på de givna frågorna av en ren slump kan bli gott eller dåligt. Till detta slag kan man räkna sådana uppgifter, som äro avsedda att besvaras med enbart »ja» respektive »nej» eller genom understrykning av det rätta av ett par eller tre givna svar t. ex. att inom parentesen understryka det rätta svaret på följande fråga: »Vem var Mozart? (en konspiratör, en kompositör, en sällsynt fågelart)». Mot dylika »valfrågor», vilka ej äro ovanliga vid volontärproven, kan med fog invändas, att de i alltför hög grad ge de prövande möjlighet att genom enbart gissning lämna ett riktigt svar utan att detta alltså har något med deras verkliga kunskaper att göra.

När det gäller att söka bedöma anställningssökandes allmänbildning, synas prov med s. k. »bestämningsfrågor» vara att föredraga. Såsom exempel på sådana frågor kunna nämnas följande, vilka förekommit vid de skriftliga volontärproven vid ett truppförband: 1) Vem var? a) Rembrandt, b) Beethoven, c) Michelangelo, d) August Strindberg, e) Caruso; 2) Inom vilken idrott förekommer? a) stroke, b) volley, c) off-side, d) dubbelnelson, e) serve, f) clinch, g) slör. Dessa båda frågeserier förefalla dock alltför svåra och den senare dessutom alltför speciell såsom »allmänbildningsfrågor» för volontärer.

Prov med övervägande »valfrågor» i stället för »bestämningsfrågor» ha på senare tid förordats främst från amerikanskt håll. Man har där ansett, att prov med flera givna valmöjligheter äro lättare att rätta »objektivt» än s. k. bestämningsfrågor och prov i uppsatsform. Onekligen äro också provuppgifter, som den prövande har att lösa genom att markera det rätta av flera på förhand givna svar, i hög grad tidsbesparande därigenom, att någon tid ej åtgår till nedskrift av svaren. Resultatet av provet blir ju ej heller beroende av vederbörandes skriftliga uttrycksförmåga, vilket till stor del är fallet vid uppsatsprov och prov med bestämningsfrågor.

Även med erkännande av de s. k. objektiva provens företräden i vissa avseenden kunna dessa prov dock ej anses ersätta uppsatsproven. Att på grund av att uppsatsproven ej kunna bedömas fullt »objektivt» avstå från den värdefulla kännedom om varje enskild elev, som genom sådana prov kan nås, vore oriktigt, framhåller lektor *Wigforss*, som i fråga om uppsatsprovets företräden tillägger, att genom den frihet, som vid sådana prov beredes den prövande »att lägga framställningen som han själv vill, kan han också på helt annat sätt än genom de objektiva ettordssvaren visa prov på fantasi, konstruktiv begävnings och originalitet.» (a. a., s. 69).

Det samtal med de anställningssökande, som före antagningen i flesta fall förekommer, sker vid några truppförband delvis i form av ett *muntligt kunskapsförhör*. Ett sådant är självfallet av värde både för det samlade personliga intrycket av vederbörande och såsom komplement till de skriftliga kunskapsproven.

Särskilda s. k. intelligensprov i samband med volontärrekryteringen förekomma i en eller annan form vid hälften (22) av 43 tillfrågade truppförband. Att man i så stor utsträckning börjat tillämpa detta i ett flertal andra länder sedan årtionden tillbaka praktiserade provningssystem är i och för sig ej så märkligt. Anmärkningsvärt är däremot att man vid svenska armén accepterat detta provningssystem i så ofullgånget skick, som skett.

På några få undantag när härröra de nu vid armén använda s. k. intelligens-

proven från två källor, nämligen dels en av kaptenen *H. Algren* i ett arbete om »Intelligensmätning» år 1923 lämnad redogörelse för det i Amerika under förra världskriget använda intelligensprövningsystemet, dels en av numera generalmajoren *Hj. Falk* år 1931 i *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Tidskrift* (s. 237—253) publicerad serie antagningsprov, av vilka några hämtats från det tyska riksvärnet och övriga från ett svenskt regemente, där man särskilt intresserat sig för saken.

Att *Algrens* arbete fortfarande i relativt stor utsträckning tjänar som förebild till de vid armén använda intelligensproven, är förvånansvärt, enär detta arbete i sin tur grundar sig på en redan år 1917 av *Yoakum* och *Yerkes* publicerad redogörelse för de amerikanska arméproven (*Army mental tests*). Dessa prov betraktades nämligen av amerikanerna själva ej som annat än en nödfallsåtgärd, som man tillgrip, då Förenta staterna vid sitt inträde i förra världskriget stod inför nödvändigheten att på kortast möjliga tid tillskapa och utbilda en armé. Genom samarbete mellan »The National Research Council» och »The American Psychological Association» utarbetades den amerikanska armétestskalan under den korta tiden av 6 veckor.

Det är självfallet ej lämpligt, att detta i en hast tillkomna och såsom hastverk tydligt präglade amerikanska intelligensstestsystem ännu efter mer än 20 år användes vid rekryteringen inom den svenska armén i den utsträckning, som sker. *Algren* har i sitt arbete inledningsvis varnat för en överskattning av intelligensmätningens betydelse, särskilt när det gäller uttagningen av personal, lämplig såsom befäl. »Av en befälhavare», skriver *Algren* sålunda, »kräves förutom viss intelligens ett flertal andra egenskaper såsom befälsanlag, undervisningsförmåga, ansvarskänsla, beslutsamhet, mod, fysisk spänstighet, vilka egenskaper icke kunna utrönas genom intelligensprov», (s. 9).

Mot de av *Algren* sammanställda amerikanska arméproven kan främst invändas, att de ej uppfylla det villkor, som han själv ansett sig böra ställa på sådana prövningsuppgifter, nämligen att deras lösande »såvitt möjligt icke underlättas genom föregående kunskaper (god skolunderbyggnad), social ställning, uppfostran m. m.» De grundläggande krav, som alltså böra ställas på intelligensproven reduceras dock alltför mycket genom följande uttalande: »Huvudsaken är, att proven äro naturliga och så valda, att endast ett svar är riktigt. Dessutom måste uppgifterna vara trevligt uppsatta, så att eleverna finna prövningen intressant och rolig.» (s. 10).

Det kan emellertid ifrågasättas, om en del av dessa amerikanska, vid svenska armén alltjämt använda prov ens i dessa sistnämnda avseenden fylla rimliga anspråk. Såsom prov på rekryternas omdömesförmåga få de exempelvis till uppgift att inom parentes understryka det rätta av påståenden som dessa: 1) Man skall icke hoppa av en spårvagn, emedan (det ser dumt ut, man kan falla och slå ihjäl sig, det är förbjudet), 2) Om man möter en gammal man på en smal spång, skall man (knuffa honom i vattnet, gå tillbaka och släppa honom förbi, stanna och tvista med honom). Sådana provuppgifter äro varken entydiga, naturliga eller roliga, i varje fall ej »roliga» i den mening, som utgivaren tydligen själv tänkt sig.

Även generalmajor *Falk* framhåller (a. a., s. 239) i fråga om de amerikanska arméproven, att dessa »på ett eller annat sätt måste kompletteras med andra för att kunna utgöra underlag för ett såvitt möjligt *allsidigt bedömande* av den sökande». Bland de prov, som *Falk* rekommenderar i stället för eller som komplement till de amerikanska, finner man, förutom en del mera rimliga kunskapsprov, några prov på uppmärksamhet, iakttagelseförmåga, kombinations- och koncentrationsförmåga samt praktiskt omdöme.

Vad som i praktiken högst väsentligt förringar värdet av de vid svenska armén hittills använda proven är, utom provens egen beskaffenhet, framför allt

att de vid de flesta truppförband blivit praktiserade på ett alltför ofullständigt sätt. Vanligen har man nöjt sig med att ur olika testskalor alltför godtyckligt bryta ut och vid prövningen genomföra enstaka provuppgifter, antingen helt för sig eller kombinerade med andra mer eller mindre godtyckligt valda uppgifter. Eftersom de flesta intelligenstestskalor emellertid i sig själva utgöra ett slutet helt, som måste genomgås åtminstone någorlunda fullständigt för att kunna ge ett tvärsnitt av de prövandes allmänt-intellektuella förutsättningar, lämnar det vid truppförbanden nu tillämpade förfarings sättet så mycket övrigt att önska, att det knappast kan betecknas såsom intelligensprövning.

Det vid *marinen tillämpade prövningssystemet* förefaller i jämförelse med nuvarande förfarings sätt vid armén betydligt mera enhetligt och tillförlitligt. Marinstaben, som insett behovet av en för svenska förhållanden standardiserad intelligens-testskala för undersökning av anställningssökande, uppdrog redan år 1932 åt en fackman på området, professor *R. Anderberg*, att utexperimentera och utarbeta en sådan testskala till marinens tjänst. För de principer, som lägat till grund för utarbetandet av den år 1934 utgivna intelligenstestskalan för gruppundersökning av anställningssökande vid svenska flottan, har *Anderberg* lämnat särskild redogörelse, publicerad i Uppsala Universitets årsskrift 1935. (Recruitment at the Royal Swedish Navy with the Aid of Intelligence Tests).¹

I denna redogörelse (s. 4 f.) framhåller *Anderberg*, att de amerikanska arméproven ha vissa svagheter, som i möjligaste mån eliminerats vid uppgörande av intelligenstestskalan för svenska marinen. I jämförelse med de amerikanska proven innehåller denna testskala betydligt flera uppgifter dels av olika slag och dels av olika svårighetsgrad. I marinens intelligenstestskala består varje huvuduppgift av ett antal deluppgifter av graderad svårighet alltifrån sådana, som äro så lätta, att de kunna lösas av alla, till sådana, vilka äro så svåra, att de knappast kunna lösas av någon av de anställningssökande. Det sammanlagda antalet prov i marinens testskala uppgår till 35, vilka dock för att göra prövningen mindre tröttsam utföras i två etapper med respektive 18 och 17 uppgifter i vardera. Till skillnad från de amerikanska proven förutsätter marinens testskala ej någon tidsbegränsning för varje uppgift, utan för varje prövande antecknas endast den sammanlagda tid, som var och en använt för att lösa alla uppgifterna. Denna uppgår i genomsnitt till 2 timmar. Vidare äro — likaledes till skillnad från de amerikanska proven — samtliga uppgifter i marinens testskala i möjligaste mån så valda, att deras lösning ej betingas av föregående skol- eller minneskunskaper.

För att förvissa sig om testskalans användbarhet i urvalssyfte har *Anderberg* bl. a. undersökt överensstämmelsen mellan å ena sidan de anställningssökandes resultat vid intelligensprövningen och å andra sidan deras sedermera under utbildningen uppnådda betygs-poäng. Såsom varit att vänta, har därvid visat sig, att man på grundval av intelligensproven med betydligt större säkerhet skulle kunnat förutsäga de anställningssökandes i fortsättningen uppnådda resultat i de teoretiska kurserna än i de praktiskt-militära. I redogörelsen för dessa förberedande försök erinras vidare om att den militära dugligheten självfallet också beror på många andra egenskaper än sådana, som kunna fastställas med hjälp av tests, såsom t. ex. vilje- och karaktärs-egenskaper. Man kan ju omöjligt utgå ifrån att varje sökande, som klarat intelligensproven med glans, därmed även militärt skall visa sig dugligare än varje annan, vars allmänt intellektuella nivå enligt samma prov visat sig vara lägre. Om man däremot ställer den mera rimliga frågan, huruvida ej en *grupp* rekryter, utvald med hjälp av intelligensprov, på det hela taget ur utbildningssynpunkt är bättre än en

¹ Testskalan är ej tillgänglig i bokhandeln, emedan proven för att kunna tjäna sitt syfte såsom antagningsprov ej få bli allmänt kända.

grupp, vald utan hjälp av intelligensprov, så kan frågan ej besvaras annat än jakande, anser *Anderberg*, som ifråga om sina intelligensprov för marinen tillägger: »Provens värde består däri, att de ge möjlighet att avskilja sådana sökande, som ej under några omständigheter kunna väntas bli goda rekryter» (s. 61).

Frågan om mera enhetliga antagningsprov inom försvarsväsendet har dryftats i samband med civilianställningsbyråns redan omnämnda (s. 237 f.) år 1935 avgivna förslag angående manskapsrekryteringen. I fråga om antagningsprovningarna förordade byrån, att dessa borde genomföras »i huvudsak likformigt vid alla delar av försvarsväsendet». Därvid tänkte sig byrån möjligheten av att kunna använda den av *Anderberg* för marinen uppgjorda intelligensstestskalan, »vilken enligt byråns uppfattning med samma fördel kan användas vid samtliga avdelningar av försvarsväsendet».

De militära myndigheter, som anmodades yttra sig över civilianställningsbyråns förslag till enhetliga antagningsprov, hade emellertid mycket olika uppfattning angående behovet och värdet av en sådan anordning.

I sitt yttrande framhöll *chefen för generalstaben*, att så långt möjligt enhetliga prov vore en förutsättning för att civilianställningsbyrån skulle kunna medverka vid det utjämningsförfarande, som byrån föreslagit. I fråga om de s. k. intelligensproven hänvisade generalstabschefen till ett tidigare uttalande, enligt vilket obligatoriska och centralt fastställda anställningsprov vid manskapsantagningen visserligen förordats men endast såsom komplement till de prov, som vederbörande truppförbandschefer med hänsyn till olika truppslag och tjänster kunde finna skäl anordna.

Förslaget till enhetliga intelligensprov avstyrktes däremot mer eller mindre eftertryckligt av *inspektörerna* för infanteriet, kavalleriet och trängen. *Inspektören* för kavalleriet menade, att proven gynnade en del med vissa studier bakom sig. »Det är dock ej säkert, att dessa äro de, som lämpa sig bäst för militäryrket. Karaktärs- och andra egenskaper framgå ej av intelligensproven». *Inspektören* för artilleriet däremot ansåg det föreslagna enhetliga provet lämpligt men förordade frihet för truppförbandschef att bestämma, vilket avseende som borde fästas vid provens resultat.

Av *arméfördelningscheferna* avstyrktes ~~förslaget~~ om enhetliga antagningsprov helt av *chefen för södra arméfördelningen* och av *militärbefälhavaren* på *Gotland*. Den förre framhöll bl. a.: »Förslagenhet i att gissa gåtor och lösa andra liknande uppgifter får icke vara avgörande; hos rekryterna fordras dessutom andra fullt lika viktiga egenskaper.» *Cheferna* för västra, norra och östra arméfördelningarna samt östra brigaden avstyrkte visserligen enhetliga prov med hänsyn till att fordringarna ej vore desamma vid olika truppslag men hade intet emot att antingen den för marinen av *Anderberg* utarbetade testskalan eller liknande hjälpmedel försöksvis ställdes till truppförbandschefernas förfogande. *Chefen* för norra arméfördelningen ansåg, att såväl intelligens- som kunskapsprov vore erforderliga, men att dessa borde anpassas efter erfarenheterna vid olika truppförband. *Kommandanten* i *Bodens fästning* framhöll önskvärdheten av att instruktioner för provningen uppgjordes truppslagsvis, men dessa instruktioner borde fastställas »så att största möjliga enhetlighet skapas vid bedömningen av de anställningsökande».

Med hänsyn till att den föreslagna intelligensstestskalan utarbetats och prövats vid marinen, är marinmyndigheternas yttrande i frågan av visst intresse. *Chefen för marininstaben* framhöll, att de av *Anderberg* utarbetade proven »på grund av deras noggrannhet och enkelhet vid utförandet visat sig synnerligen fördelaktiga»

och ansåg, att denna intelligenstestskala »sannolikt skulle kunna visa sig lämplig även inom övriga försvarsgrenar».

Kommissionen har funnit, att nuvarande förfaringssätt vid antagning av volontärer vid armén såväl i fråga om enhetlighet som effektivitet lämnar åtskilligt övrigt att önska. Det uppvisar nämligen en hel del variationer, som ej äro betingade av olika fordringar vid olika truppslag eller av rationella hänsyn överhuvud. Även om själva provningsproceduren alltså enligt kommissionens mening behöver centralt regleras, är det för den skull varken nödvändigt eller ens önskvärt, att proceduren i alla avseenden regleras till uniformitet.

Vid fastställande av enhetliga bestämmelser för själva provningsproceduren gäller det först och främst att tydligt klargöra antagningsprovets roll. De äro och kunna ej bli annat än *hjälpmedel*, som bära kompletteras av personliga omdömen om de sökande. Om man vid utfärdandet av enhetliga bestämmelser på området tillser, att antagningsprovet tilldelas endast denna supplerande roll, och att truppförbandschef således äger avgöra, vilket avseende som vid antagningen skall fästas vid proven, bortfaller enligt kommissionens mening en väsentlig anledning till den kritik, som från ett flertal militära chefers sida riktats mot tidigare förslag till enhetliga bestämmelser på området.

Därest man vid volontärrekryteringen hade samma möjlighet som vid civilanställning att antaga de sökande på prov under tillräckligt lång tid, skulle behovet och betydelsen av särskilda antagningsprov ytterligare reduceras. I det följande kommer visserligen att förordas, att volontärerna anställas över stat under en förberedande halvårsperiod, varunder de skulle odelat ägna sig åt allmänbildande ämnen och allmän krigsmannaföstran, men kommissionen anser, att särskilda antagningsprov även under sådana förhållanden äro nödvändiga. Det kan nämligen ej anses tillrådligt att över stat eller på prov anställa andra ynglingar än sådana, som äga allmänna förutsättningar att kunna tillgodogöra sig underbefälsutbildning.

Enligt kommissionens mening kunna och bära vissa allmänt grundläggande kvalifikationer uppställas för volontäranställning över huvud, och det är närmast dessa grundläggande kvalifikationer, som borde bedömas enhetligt med hjälp av ett gemensamt prov. I likhet med chefen för generalstaben i hans nämnda yttrande anser kommissionen, att ett enhetligt prov är en nödvändig förutsättning för det utjämningsförfarande, som förordats. Chefen för generalstaben framhöll i fortsättningen av sitt yttrande, »att centralt fastställda prov endast bära ifrågakomma såsom ett komplement till de prov, vederbörande truppförbandschef med hänsyn till olika truppslag och tjänster kan finna skäl att anordna». Kommissionen anser snarare, att de speciella proven rätteligen bära betraktas såsom komplement till det gemensamma provet, vilket ju endast avser de sökandes allmänna förutsättningar för volontäranställning överhuvud. Vid det tilltänkta utjämningsförfarandet skulle ett sådant allmänt prov huvudsakligen ha till uppgift att

lämna de truppförband, som ha svårigheter att på egen hand fylla vakanserna, ett allmänt besked om standarden hos de överskottssökande, som eventuellt äro att påräkna från andra förband, truppslag och försvarsgrenar. För truppförbandschef torde nämligen ett förhandsbesked därom vara mycket önskvärt, innan sådana övertaliga sökande inkallas till specialprov. Därigenom skulle helt visst i många fall onödiga besvär och kostnader kunna undvikas för alla parter.

Huruvida det vid marinen under en följd av år använda s. k. intelligensprovet skulle kunna användas såsom gemensamt volontärprov för försvarsväsendet i dess helhet, lämnar kommissionen därhän. Kommissionen anser nämligen nödvändigt, att hela spørsmålet om volontärproven hänskjutes till fackmässig utredning på sätt, som förordats i fråga om lämplighetsprov för utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningslinjer (s. 42). Om därvid mot förmodan skulle visa sig, att antagningsproven för volontärer ej ens i fråga om allmänna kvalifikationer med fördel kunna anordnas enhetligt för försvarsväsendet i dess helhet, borde enligt kommissionens mening vidtagas åtgärder för att i lämplig utsträckning anordna ett gemensamt antagningsprov åtminstone för varje försvarsgren.

I fråga om de likaledes nödvändiga specialproven för olika truppslag och tjänster, vilka prov alltså skulle utgöra ett komplement till det allmänna kvalifikationsprovet, anser kommissionen, att även denna del av prövningsförfarandet borde hänskjutas till fackmässig utredning, så att också därvidlag i möjligaste mån enhetliga och tillförlitliga hjälpmedel tillskapas. Utarbetande av lämpliga antagningsprov kräver förutom yrkeskännedom även yrkespsykologiska kunskaper och erfarenheter, vilka därför vid frågans närmare utredning i möjligaste mån böra tillgodogöras.

Även själva utförandet av psykologiska antagningsprov kräver av vederbörande rekryteringsorgan vissa fackliga kvalifikationer. Kommissionen vill i detta sammanhang erinra om att det psykologiska prövningsförfarandet i vissa främmande länder, såsom t. ex. Tyskland, där det tillmättes stor betydelse, överläts åt särskilda armépsykologer, vilka förutom viss militärutbildning även äga beprövad yrkespsykologisk sakkunskap. Ehuru kommissionen finner önskvärt, att de antagningsprov, som i första hand komma i fråga, om möjligt göras så enkla att de — i likhet med proven vid marinen — kunna utföras under kontroll av truppförbandens rekryteringsorgan själva, anser kommissionen nödvändigt, att de rekryteringsofficerare, som anförtros att ombesörja utprovningen av volontärer, beredas tillfälle att genomgå en centralt anordnad rekryteringsmetodisk utbildningskurs. Behov föreligger därjämte av vissa enhetliga bestämmelser angående antagningsförfarandet och av en tillräckligt utförlig handbok rörande användningen av prov vid antagningen. För arméns del skulle uppdraget att utarbeta förslag till en sådan handbok lämpligen kunna hänskjutas till de sakkunniga, vilka enligt kommissionens mening borde knytas till arméstaben för fortsatt utredning av frågan angående prov för utväljandet av värnpliktiga för olika utbildningslinjer.

Det fast anställda manskapets militära utbildning.

Underbefälsutbildningens syfte är givetvis bestämt med hänsyn till den fast anställda manskapskaderns uppgift. Denna är främst att tillgodose behovet av underbefäl för fredstjänsten. Därjämte utgör manskapskadern rekryteringsbas för den fast anställda underofficerskadern. Underbefälet i aktiv tjänst utgör dessutom tillsammans med f. d. fast anställt underbefäl en betydelsefull tillgång vid mobilisering.

Det ligger sålunda i sakens natur, att det fast anställda manskapets militära utbildning främst syftar till att av detsamma skapa dugliga instruktörer. För tjänstgöring som instruktör kräves emellertid även förmåga att föra trupp. I underbefälsutbildningen måste därför inrymmas en utbildning i truppföring av sådan omfattning, att den kan anses fullt betryggande med hänsyn till underbefälets användbarhet i fält.

Det är en oefftergivlig förutsättning för underbefälsutbildningen i vad den avser såväl instruktörsutbildning som utbildning i truppföring, att *volontärerna* först bibringas en grundlig soldatutbildning. För att kunna tillgodogöra sig underbefälsutbildning fordras därjämte ett visst mått av allmänbildning. Genom att manskapsskolorna söka tillgodose detta behov av allmänbildning, som helst borde utgöra ett redan på förhand givet underlag för den militära delen av underbefälsutbildningen, ökas även i viss mån förutsättningarna för underbefälet att efter avgång ur tjänst kunna skaffa sig civil yrkesutbildning och anställning.

Därigenom att underbefälskadern vidare är rekryteringskälla för underofficers- och på senare tid även i någon mån för officerskåren, kan man beträffande underbefälsutbildningen vid truppförbanden ej undgå att åtminstone indirekt taga hänsyn även till de speciella bildningsbehov, som föreligga för det underbefäl, som avses för vidarebefordran.

Nuvarande organisation av underbefälsutbildningen.

Utbildningen bedrivs vid till varje truppförband sammandragna manskapskolor. Soldatutbildningen bibringas det fast anställda manskapet i *volontär-soldat* (volontärryttar-, volontärartillerist-)skola. Denna har vid samtliga truppslag en längd av 10 månader. Under de två närmast följande vinterhalvåren meddelas vid särskilda *korpral*-(*konstapel*-)skolor respektive *furirskolor* den egentliga underbefälsutbildningen. Vid kavalleriet, artilleriet, ingenjör- och signaltrupperna omfatta korpral- och furirskolorna omkring $\frac{3}{4}$ år vardera.

Förutom utbildning och undervisning i militära övningsgrenar och ämnen ingår i samtliga dessa skolor undervisning i allmänbildande ämnen, för vilken närmare redogöres i ett följande avsnitt.

Det sätt, på vilket underbefälsutbildningen infogats i den första kontraktstiden (3 år), har möjliggjort att använda de fast anställda såsom instruktörer på trupp vid utbildningen av två årsklasser värnpliktiga under två närmast på varandra följande sommarhalvår.

De hittills tillämpade systemets brister.

I *organisatoriskt avseende* är det nuvarande systemet för underbefälsutbildning enligt kommissionens mening behäftat med mycket stora brister, vilka till stor del bero på att denna utbildning måst organiseras med hänsyn till att redan under de fast anställdas andra utbildningsår kunna använda dem såsom instruktörer. Därigenom har deras instruktörsutbildning måst forceras på sådant sätt, att den i fråga om effektiviteten kommit att lämna alltför mycket övrigt att önska. Man har därvid nödgats inskränka sig till att mekaniskt inexercera grunderna för trupputbildningen i formellt avseende.

I jämförelse med studenter och likställda ha de fast anställda vid instruktörsutbildningens början tack vare sin grundligare soldatutbildning visserligen större personlig färdighet men däremot ett betydligt sämre utgångsläge ifråga om allmänbildning, ej minst i språkligt avseende, vilket för dem medför dels svårigheter att själva tillräckligt snabbt kunna inhämta den militära allmänbildning, som en instruktör helst bör äga, dels svårigheter att kunna meddela sådan till andra.

När volontären under nuvarande system vid knappt fyllda 19 år och efter blott 18 månaders egen utbildning tagits i anspråk såsom instruktör, har hans uppgift visserligen varit begränsad till att under plutonchefs (mot-svarande) ledning biträda vid de värnpliktigas enskilda utbildning, huvudsakligen endast i vad den avser inövandet av de formella färdigheter, som han själv behärskar. Men även denna del av de värnpliktigas utbildning kräver — för att ej bli ensidig, tråkig eller på det hela taget ineffektiv — en god del omdöme och fantasi hos instruktören själv. Vad som i dagligt tal brukar kallas »harvning» är nog till stor del resultatet av det arbete, som utförts av alltför unga, oerfarna och fantasilösa instruktörer. Sin egen osäkerhet som instruktörer söka många av dessa ej sällan maskera genom att gentemot truppen hävda sig på ett sätt, som endast ytterligare nedsätter deras befälsauktoritet till skada för såväl dem själva som för truppen.

Även i fysiskt avseende har den unge volontären ofta svårt att kunna hävda sig på ett naturligt sätt, när han vid så tidig ålder har att uppträda såsom föregångsman för värnpliktiga, som äro minst ett par år äldre än han själv. Denna svårighet brukar mest komma till synes under repetitionsövningarna i september andra utbildningsåret, då han i egenskap av korporal ställes inför uppgiften att föra befäl över värnpliktiga, som äro både fyra och fem år äldre än han själv. Särskilt under ansträngande övningar kan han då ha mycket svårt att reda sig såsom föregångsman. I det längsta försöker han väl övervinna svårigheterna med hjälp av sin energi, men även för denna finnes en gräns. Det har under sådana förhållanden hänt, att de värnpliktiga fått bära både ränsel och vapen åt sin unge korporal, vilken i så fall knappast kunnat undgå att känna en viss mindervärdighet såsom föregångsman. Unga, lovande befälsämnen, särskilt vid infanteriet, ha härigenom kommit att taga skada.

Det synes kommissionen uppenbart, att användningen av de fast anställda såsom föregångsmän och instruktörer vid så tidig ålder, som nu sker, medför

betydande olägenheter såväl för dem själva som för den utbildning av värnpliktiga, vid vilken de ha att biträda. För att kunna använda de fast anställda såsom instruktörer måste deras underbefälsutbildning avbrytas på ett stadium, då kunskaper och färdigheter ännu ej hunnit i tillräcklig grad befästas, vilket har till följd, att man under en påföljande skolperiod måste ägna mycken tid åt repetition av det förut genomgångna. Genom dessa avbrott desorganiseras ej minst manskapsskolornas undervisning i allmänbildande ämnen, vilken närmare kommer att behandlas i ett följande avsnitt.

I fråga om den militära underbefälsutbildningens bedrivande gälla i stort sett samma synpunkter och förslag, som kommissionen framställt i kap. I. Dock ha manskapsskolorna — i likhet med de särskilda utbildningsenheterna för studenter och likställda — i regel haft större tillgång till mera kvalificerat befäl än övriga utbildningsenheter, varför den militära utbildningen vid dessa skolor på det hela taget varit mera effektiv än de värnpliktigas i allmänhet.

En framträdande brist i fråga om den militära delen av underbefälsutbildningen är dock, att man vid instruktörsutbildningen ej har tillgång till övningstrupp. Därigenom att eleverna själva måste tjänstgöra såsom övningstrupp, får instruktörsutbildningen något konstlat över sig. Övningar i instruktörsverksamhet kunna nog även med kamrater som övningstrupp i tillräcklig grad ge eleverna tillfälle att »visa» och »instruera», som det heter, men däremot ej på ett naturligt sätt ge tillfälle att upptäcka och rätta fel. För att åtminstone i någon mån bereda dem möjlighet även härtill instrueras visserligen den av kamrater bestående »övningstruppen» ofta nog att med avsikt göra fel. Bortsett från att en sådan nödfallsutväg redan i och för sig är onaturlig, kan den självfallet ej leda till en klar uppfattning om den utbildningsståndpunkt, varpå värnpliktig trupp i verkligheten kan befinna sig, och vilka fel som sådan trupp är mest benägen att göra. Men vad värre är — genom dessa instruktionsövningar med enbart kamrater som trupp få eleverna ej tillfälle att ordentligt *inöva* färdigheterna, *enär denna »övningstrupp»* redan kan sina saker lika bra som den praktiserande instruktören själv. Under sådana förhållanden nödgas man vid instruktörsutbildningen förbigå det viktigaste ledet — alltså själva *inexercerandet* — med påföljd, att eleverna redan från början förledas till en *underskattning* av inövandets betydelse för inlärandet, en underskattning som enligt vad kommissionen funnit i hög grad äventyrar resultatet av deras egen instruktörsverksamhet vid utbildningen av värnpliktig trupp. Eftersom de under sin egen instruktörsutbildning ej haft tillfälle att öva sig med sådan trupp, ha de också åtminstone under den tidigare delen av sin instruktörsverksamhet vissa svårigheter att kunna uppfatta och förstå de värnpliktigas utbildningsståndpunkt och sätt att reagera. Sådana viktiga förutsättningar klargöras ej i tillräcklig grad vid instruktörsutbildningen.

Såsom kommissionen redan i kap. I framhållit, kan ett fullgott resultat vid den grundläggande befälsutbildningen överhuvud taget ej nås med mindre värnpliktiga ställas till befälsskolornas förfogande såsom övnings-

trupp. Så har även skett på många håll men tyvärr i regel i så ringa omfattning, att underbefälseleverna ej blivit i tillfälle att kontinuerligt följa ett visst förbands utbildning. Övningstrupp har endast tillfälligtvis ställts till underbefälsskolornas förfogande, varvid den vanligen beordrats ur än den ena och än den andra värnpliktskontingenten. Underbefälseleverna ha saknat den kunskap om truppens utbildningsståndpunkt och om de olika individerna, som är en av förutsättningarna för en effektiv utbildning. De ha icke ens känt de värnpliktiga till utseende och namn och ha sålunda ej kunnat ge uppgifter och meddela rättelser på ett naturligt sätt. Övningarna ha därför ej lämnat fullt utbyte vare sig för underbefälseleverna eller för de värnpliktiga. Dessa olägenheter skulle emellertid enligt kommissionens uppfattning bortfalla eller i varje fall avsevärt reduceras, om den värnpliktiga övningstruppen kunde fast samorganiseras med underbefälsskolan, så att denna skolas befäl ej endast finge utnyttja de värnpliktiga som övningstrupp utan även hade att helt ansvara för deras utbildning. Sålunda skulle exempelvis vid ett infanteriregemente en värnpliktskontingent, förslagsvis omfattande en gevärspluton och en tung tropp, kunna anslutas till stamskolekompaniet (volontärsoldat- och underbefälsskolorna) och underställas dettas chef. Då de värnpliktiga endast under vissa tider, genomsnittligt kanske $\frac{1}{3}$ av den dagliga övningstiden, torde kunna utnyttjas som övningstrupp för underbefälsskolan, måste deras utbildning i övrigt handhas av deras ordinarie befäl. Då de värnpliktiga tjänstgöra som övningstrupp, skulle deras ordinarie befäl biträda vid övervakningen av underbefälselevernas utbildningsarbete. Även volontärsoldatskolan skulle kunna begagnas som övningstrupp för underbefälseleverna.

Genom en sådan organisation av utbildningen skulle underbefälseleverna få tillfälle att kontinuerligt följa utbildningen av ett och samma förband, om vars utbildningsståndpunkt de sålunda ägde kännedom. De skulle alltid kunna sättas att föra befälet över samma värnpliktiga, vilka eleverna snart skulle lära känna till utseende, namn och anlag, och för vilkas utbildning de också skulle komma att känna ett visst ansvar. De värnpliktiga skulle ej behöva känna sig som försöksobjekt för befäl, som de ej kände. Även deras egen utbildning skulle säkerligen snarare komma att vinna än förlora i effektivitet.

Underbefälsutbildningen skulle helt visst genom en sådan anordning bli betydligt mera verklighetsbetonad och bättre ägnad att utveckla vederbörandes befälsanlag. Eleverna skulle redan i samband med den grundläggande befälsutbildningen vinna värdefulla erfarenheter från tjänstgöring med värnpliktig trupp, vilka på ett naturligt sätt kunde anknytas till den undervisning i allmän människokunskap och truppbehandling, som manskapsskolornas elever hittills saknat, men vilken även för deras del måste anses nödvändig. Den särskilda «handbok i trupp utbildning», som föreslagits redan i kap. I, och i vilken truppbehandlingens psykologiska och pedagogiska problem på ett lättfattligt sätt skulle behandlas, torde därför i lämplig omfattning böra komma till användning även i underbefälsskolorna.

Sammanfattning och förslag.

Behovet av en omorganisation av det fast anställda manskapets utbildning sammanhänger delvis med de i följande avsnitt närmare berörda olägenheterna av att det minimum av allmänbildning, vilket utgör en förutsättning för ett tillräckligt snabbt tillgodogörande av den militära utbildningen, enligt nuvarande system inhämtas jämsides med denna. Därigenom bli både allmänbildningen och den militära utbildningen lidande. För att undervisningen i allmänbildande ämnen på ett effektivt sätt skall kunna stödja och underlätta den militära utbildningen bör denna undervisning förläggas till en förberedande halvårsperiod före inträdet i volontärsoldatskola av skäl och på sätt, som likaledes närmare angivas i följande avsnitt.

I det föregående har såsom en väsentlig olägenhet med nuvarande system framhållits, att de fast anställda militärt sett äro alltför omogna, när de redan efter 18 månaders egen utbildning tagits i anspråk såsom instruktörer under en första trupptjänstgöringsperiod, varunder de faktiskt kommit att mera utnyttjas än utbildas. Kommissionen anser, att deras egentliga underbefälsutbildning borde vara avslutad, innan de börja fullgöra trupptjänstgöring såsom instruktörer. Detta torde emellertid lämpligen ej kunna ordnas på annat sätt, än att nuvarande korporal- och furirskolor sammanslås till en gemensam 1-årig underbefälsskola, vilken tager vid omedelbart efter den grundläggande volontärsoldatskolan och därefter fortgår utan annat avbrott än för trupptjänstgöring under de värnpliktigas repetitionsövning. Volontärsoldatskolan bör likaledes vara 1-årig d. v. s. av samma längd som den första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet. Om de fast anställda i enlighet med ett sådant system, alltså först efter avslutad underbefälsutbildning, toges i anspråk för trupptjänst såsom instruktörer, komme de ju att vara — förutom ett år äldre — betydligt mera användbara i sådan tjänst, enär de i så fall hade hela sin underbefälsutbildning bakom sig. I detta sammanhang förtjänar erinras om att den förlängning och effektivisering av de värnpliktigas utbildning, som under nuvarande förhållanden är nödvändig, också kommer att ställa betydligt större krav på all i utbildningsarbetet sysselsatt personal, och detta gäller ej minst instruktörerna.

Emot den här förordade koncentreringen av den nu både i korporal- och furirskolorna meddelade underbefälsutbildningen till en sammanhängande sådan utbildning torde visserligen kunna invändas, att det kan vara förenat med vissa svårigheter att på ett års tid medhinna en fullständig underbefälsutbildning. Men därvid är dock att märka, att underbefälsutbildningen i så fall skulle kunna bedrivas betydligt mera effektivt på grundval av det allmänna bildningsunderlag, vilket enligt kommissionens förslag skulle komma att läggas redan under den förberedande halvårsperioden före volontärsoldatskolan. Underbefälsutbildningen skulle alltså kunna helt koncentreras till militära övningsgrenar och ämnen utan att såsom hittills behöva vare sig distraheras av någon undervisning i allmänbildande ämnen eller avbrytas av elevernas trupptjänstgöring såsom instruktörer på ett stadium, då de ännu

ej äro mogna härför. Den erfarenhet, som hittills under deras alltför tidigt påbörjade tjänstgöring som instruktörer i regel blivit så dyrköpt såväl för dem själva som för truppen, torde de kunna förvärva både mera naturligt och effektivt, om de ej beordras till trupptjänst förrän efter slutad underbefälsutbildning.

Enär de fast anställas befälsutbildning i första hand måste avse deras utbildning till instruktörer och endast i andra hand deras användning såsom truppförare, under det att motsvarande utbildning för värnpliktigt befäl tvärtom främst gäller truppföring, kan befälsutbildningen för dessa olika kategorier naturligen ej med fördel bedrivas gemensamt.

Ehuru de fast anställda, trots att de enligt nuvarande system utbildats för sig, veterligen ej ansetts lida någon brist på »manskapserfarenhet» i miljömässig mening, främst tack vare att de själva i regel rekryteras från samma sociala kretsar som värnpliktiga i allmänhet, skulle man ändå kunna fråga sig, hur det vore att söka ge dem åtminstone deras grundläggande soldatutbildning tillsammans med övriga värnpliktiga. Med hänsyn till utbildningens effektivitet vore dock ej heller en sådan anordning fördelaktig. Enligt kommissionens mening bör nämligen det försteg i fråga om allmänna utbildningsförutsättningar, som de fast anställda beräknas vinna under den tilltänkta förberedande halvårsperioden konsekvent utnyttjas till förmån för deras egen utbildning, som har ett annat syfte än värnpliktigas i allmänhet. Sist men ej minst är ålderskillnaden mellan volontärerna och de värnpliktiga alltför stor för att det skulle kunna anses tillrädligt med en gemensam rekrytskola. Det försök till sammanblandning, som gjordes 1914, manar sannerligen ej till efterföljd.

Kommissionens förslag kan sammanfattas sålunda. Innan manskapet vinner anställning på aktiv stat, undergår det under en halvårsperiod ($\frac{1}{10}$ — $\frac{31}{3}$) en allmänt förberedande utbildning, vars syfte och omfattning närmare framgår av följande avsnitt. Omedelbart efter anställning på aktiv stat bibringas manskapet grundläggande soldatutbildning i en 1-årig *volontärsoldatskola* ($\frac{1}{4}$ första året— $\frac{31}{3}$ andra året). Under repetitionsövningen första året placeras volontärerna i mindre krävande befattningar vid de organiserade förbanden, vid infanteriet exempelvis i staber.

Den egentliga underbefälsutbildningen bibringas det fast anställda manskapet i form av en sammanhängande kurs i särskild *underbefälsskola* ($\frac{1}{4}$ andra året— $\frac{31}{3}$ tredje året). Under repetitionsövningen andra året placeras de fortfarande vid staber (eventuellt tross) men i mera krävande befattningar än tidigare.

I det fast anställda manskapets utbildning skall självfallet även ingå vinterutbildning. Kommissionen anser vidare nödvändigt, att manskapsskolornas behov av övningstrupp i största möjliga utsträckning tillgodoses, helst på så sätt att värnpliktskontingenter av lämplig storlek fast anslutas till dessa befälsskolor.

Undervisningen i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna.

De allmänbildande ämnenas ställning enligt tidigare förslag.

Behovet av allmänbildande undervisning i manskapsskolorna har alltifrån volontärinstitutionens tillkomst varit betingat av *dels* nödvändigheten att skapa tillräckligt underlag för den rent militära utbildningen i underbefälsgraderna, *dels* kravet på vidgade kunskaper för underbefällets vidare befordran, *dels* och hänsyn till de fast anställdas möjligheter att vid avgång ur den militära tjänsten kunna beredas civilanställning.

Tidigt har man haft klart för sig, att utfallet av manskapsrekryteringen i betydande grad är beroende av de civilanställningsmöjligheter, som kunna beredas den stora del av underbefälsskåren, som ej kan vidarebefordras, och att dessa civilanställningsmöjligheter åter i sin tur i ej ringa mån äro beroende av de kunskaper och färdigheter, som manskapsskolorna kunna skänka.

Redan 1907 års »volontärkommission», som hade att föreslå lämpliga åtgärder till främjande av underbefälsrekryteringen, kom till den slutsatsen, att sådana åtgärder i stort sett borde gå ut på »att anordna volontärernas utbildning på sådant sätt, att de få nytta av undervisningen icke blott för den militära tjänsten utan även för anställning inom civila yrken» (s. 28). 1907 års generalskommission föreslog i yttrande över volontärkommissionens betänkande bl. a., dels »att ökad plats inrymmes åt civila ämnen i volontärrekrytskolorna», dels »att undervisningsväsendet vid arméns manskapsskolor så mycket som möjligt avsluter sig till den allmänna folkuppföstran, så att undervisningen och såvitt möjligt även läroböckerna i civila läroämnen utgöra en naturlig fortsättning och utveckling av folkskolans lärokurser» (s. 13).

Sedermera har i ett flertal utredningar angående åtgärder till förbättring av såväl manskapsrekryteringen som underofficersutbildningen och överhuvud taget underbefällets möjligheter till vidareutbildning frågan om det allmänbildande kunskapsunderlaget i manskapsskolorna varit föremål för uppmärksamhet. Frågan har därvid ej så mycket gällt själva behovet av ett vidgat kunskapsunderlag för underbefälet, varom alla tydligen varit ense, utan fastmera på vilket stadium den för vidareutbildning oundgängliga allmänbildningen huvudsakligen skulle inhämtas, eller närmare bestämt, om så borde ske före inträdet i de egentliga manskapsskolorna, i dessa skolor eller efter underbefälsutbildningens avslutande.

De särskilda sakkunniga — den s. k. *Bouwengska kommittén* — som år 1914 tillkallades för att utreda frågan om underbefäls möjligheter till befordran till officer och reservofficer, konstaterade i sitt år 1920 avgivna betänkande, att den kraftigast bidragande orsaken till den sedan sekelskiftet såväl kvantitativt som kvalitativt allt svagare manskapsrekryteringen varit »den försämring i utbildningen, varunder underbefälsämnenä fått lida alltsedan 1901 års härordning började genomföras» (s. 23). Vidare hade den genom 1914 års härordning avsevärt förlängda utbildningstiden medfört, att volontärerna redan under sin utbildning i så stor utsträckning måste tagas i anspråk såsom biträdande instruktörer för de värnpliktiga, att underbefällets egen utbildning därigenom blivit eftersatt. Enligt de sakkunnigas mening erfordrades omfattande åtgärder för att befordra manskapsrekryteringen och höja underbefälsskåren i fråga om duglighet och allmänt anseende. Den mest betydelsefulla åtgärden därvidlag vore »en förbättrad utbildning för allt fast anställt manskap» (s. 27). Såsom ett led

en sådan förbättrad utbildning förordades bl. a. att det vid vederbörliga truppförband utöver den vanliga soldat- och underbefälsutbildningen anordnades »särskild undervisning i vissa allmänbildande ämnen» (s. 72).

I ett år 1923 avgivet förslag till lantförsvarets ordnande framhöll *chefen för generalstaben*, att undervisning i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna kunde lämnas endast i begränsad omfattning. Det vore därför lämpligare, att erforderlig allmänbildning i stället i huvudsak inhämtades i en *förberedande skola* före den egentliga militära underbefälsutbildningen. En förberedande manskapsskola kunde väntas bli mera lockande än en på föreslaget sätt utbyggd underofficersskola. Om ynglingar omedelbart efter den obligatoriska skoltidens slut finge tillfälle att genomgå en sådan förberedande manskapsskola, skulle även urvalet av underbefälselever kunna bli bättre, än om volontäransättningen skedde först vid en senare ålder, då de bättre elementen kanske redan bundit sig i andra yrken. Även för många föräldrar skulle en sådan förberedande manskapsskola erbjuda vissa fördelar därigenom att deras söner finge tillfälle till en god uppfostran under de svåra övergångsåren närmast efter den obligatoriska skoltidens slut.

Den sålunda förordade förberedande manskapsskolan, vilken enligt förslaget skulle vara 2-årig, avsåg dock endast infanteriets volontärer och av dessa blott en förhållandevis liten del, närmare bestämt ej mer än 200 volontärer. Skolan var alltså närmast avsedd för blivande »underofficersvolontärer», vilket ur vissa synpunkter onekligen var en svaghet i förslaget.

Den år 1919 tillsatta *försvarsrevisionen* framhöll i sitt år 1923 avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1923: 15—17) i fråga om manskapets utbildning, »att denna i första hand måste ordnas med hänsyn till de rent militära kraven». Detta utslöte dock icke, att man, ej minst ur rekryteringssynpunkt, borde sträva efter att, så långt tiden och omständigheterna medgäve, söka bibringa manskapet erforderliga kunskaper även på andra för det civila livet betydelsefulla områden. Enligt revisionens mening kunde dock i rekryt-, korpral- och furirskolor »åt de icke militära ämnena i regel endast lämnas jämförelsevis ringa plats» (statens offentliga utredningar 1923: 15, s. 606 ff.). Ehuru revisionen själv ej ansåg sig kunna avge förslag i ämnet, synes den närmast ha varit benägen förorda, att underbefällets behov av vidgad allmänbildning tillgodosåges genom en förstärkt underofficersskola, på sätt den Bouvengska kommittén föreslagit.

I yttrande över de sålunda framställda olika förslagen till förbättring av det fast anställda manskapets utbildning framhöll även *personalrepresentanter* (furir- och underofficersförbunden), att huvudorsaken till den försämrade rekryteringen vore de inskränkningar, som gjorts i fråga om undervisning i icke militära ämnen i manskapsskolorna. Därför borde den i dessa skolor åt allmänbildande ämnen anslagna tiden ökas, vilket man på personalhåll ansåg möjligt utan att den militära utbildningen därigenom skulle behöva bli lidande. Vidare tänkte man sig, att undervisningen i manskapsskolorna väsentligt skulle kunna förbättras, om dessa centraliserades och i viss utsträckning utrustades med civila lärare. Däremot var man på personalhåll mindre tilltalad av den av chefen för generalstaben föreslagna förberedande manskapsskolan. Om denna, såsom föreslagits, skulle mottaga endast eller huvudsakligen sådana volontärer, som kunde tänkas lämpliga för vidareutbildning, befarade man, att anordningen skulle komma att leda till en icke önskvärd kategoriklyvning redan vid början av den militära utbildningen.

I den till 1924 års riksdag avlåtna försvarspropositionen (nr 20) ansåg sig departementschefen, främst av kostnadsskäl, ej kunna föreslå någon avsevärd förändring och förbättring i fråga om det fast anställda manskapets utbildning. Den föreslagna förberedande manskapsskolan ansåg sig departementschefen ej

kunna förorda, ej endast av kostnadsskäl utan även därför att den skulle komma att medföra en skadlig dualism inom befälsgraderna. 1924 års riksdag fann emellertid flera av de framställda förslagen till förbättring av det fast anställda manskapets utbildning beaktansvärda och anhöll därför hos Kungl. Maj:t om förnyad utredning härom.

De särskilda sakkunniga — *underofficerssakkunniga* — som i anledning härav år 1924 tillkallades, förordade (statens offentliga utredningar 1925: 7) den av chefen för generalstaben tilltänkta förberedande manskapsskolan vid infanteriet, dock endast försöksvis anordnad och begränsad till 1-årig. Den med hänsyn till underofficersutbildningen nödvändiga kompletteringen i allmänbildande ämnen tänkte sig de sakkunniga i huvudsak förlagd till underofficersskolan, som enligt deras förslag borde göras 2-årig och föra fram till realexamenskompetens.

I proposition (nr 50) till 1925 års riksdag framböll departementschefen, att åtskilligt talade för en förberedande manskapsskola. En sådan, anordnad för hela armén, skulle emellertid draga allför stora kostnader för att kunna förverkligas, och en partiell lösning ansåg sig departementschefen ej kunna förorda. Vid de lägre manskapsskolorna borde dock tiden för undervisning i allmänbildande ämnen ökas. Den kompletterande undervisning i sådana ämnen, vilken vore nödvändig för att underofficersutbildningen i allmänbildningsavseende skulle kunna föra fram till realexamenskompetens, ansåg departementschefen böra enhetligt organiseras såsom en förberedande kurs vid underofficersskolan. Denna skola, vid vilken studietiden, förutom den förberedande kursen, skulle uppgå till 18 månader, borde organiseras såsom en för hela armén gemensam skola. 1925 års riksdag biföll i allt väsentligt detta Kungl. Maj:ts förslag.

De allmänbildande ämnenas nuvarande ställning i de lägre manskapsskolorna.

För samtliga truppslag gällande bestämmelser (go nr 2400/1935) föreskriva, att undervisningen i allmänbildande ämnen har till ändamål »att höja elevernas allmänbildning i syfte främst att främja deras militära tjänstutövning (förbereda deras inträde vid AUS) men även att bereda dem ökade utkomstmöjligheter vid återgång till civil tjänst».

Enligt för de olika truppslagen gällande *särskilda bestämmelser* för utbildning av fast anställt manskap är den åt undervisning i allmänbildande ämnen tillmätta tiden mycket olika: vid infanteriet sålunda 538 timmar, vid kavalleriet 287 timmar, vid artilleriet 617 timmar, vid ingenjörtrupperna 601 timmar, vid signaltrupperna 354 timmar och vid trängtrupperna 595 timmar. Att man för kavalleriet anslagit knappast ens hälften så lång tid till undervisning i allmänbildande ämnen som vid andra truppslag med undantag för infanteriet och signaltrupperna beror ju främst därpå, att vid kavalleriet avsevärd tid åtgår till hästvård.

1939 års rekryteringssakkunniga, som tillkallats för fortsatt utredning angående principerna för rekryteringen av försvarsväsendets officerskårer m. m., påkallade i sitt samma år avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1939: 43, s. 144 ff.) större enhetlighet i den allmänbildande undervisningen vid de olika försvarsgrenarnas lägre manskapsskolor, ej minst med tanke på rekryteringen, vilken enligt de sakkunniga »kan tänkas vara i viss mån beroende av hur försvarsgrenarnas skolväsende är ordnat». De sakkunniga anförde vidare: »Även manskapets civilanställningsmöjligheter efter avslutad

tjänst påverkas av den skolutbildning, som erhålles. Därtill kommer, att utbildningen vid manskapsskolorna skall bereda underlag för underofficersutbildningen, vilken synes böra föra fram till realexamen vid samtliga försvarsgrenar och icke, såsom nu är fallet, endast vid armén leda till detta kunskapsmått. Större enhetlighet i undervisningen och en även i övrigt förbättrad utbildning äro också önskvärda med tanke på att det fast anställda manskapet skall ha möjlighet att erhålla vidareutbildning till officer».

De sakkunniga föreslogo, att vid samtliga truppslag omkring 600 timmar borde ägnas åt undervisning i allmänbildande ämnen. För att vid kavalleriet kunna öka tiden för allmänbildande undervisning från 287 till 600 timmar per år föreslogo de sakkunniga, att varje kavalleriregemente borde — för att i erforderlig utsträckning kunna befria manskapsskolornas elever från hästvård — för ändamålet få disponera årligen 25 till handräcknings-tjänst uttagna värnpliktiga.

Enligt de för de olika truppslagen gällande utbildningsbestämmelserna har för manskapsskolorna de olika allmänbildande ämnenas andel av utbildningstiden fastställts på sätt framgår av tab. 3.

Tab. 3. De allmänbildande ämnenas andel av utbildningstiden vid olika truppslag.

Truppslag	Volontärsoldatskola					Korporal-(konstapel-)skola					Furirskola							
	Moderamål	Räkning	Historia	Geografi	Valaktivering	Summa	Moderamål	Räkning	Historia	Geografi	Valaktivering	Summa	Moderamål	Räkning	Historia	Geografi	Valaktivering	Summa
<i>Infanteriet.</i>																		
Timantal	70	40	20	20	20	170	67	50	25	25	17	184	67	50	25	25	17	184
%	7	4	2	2	2	17	8	6	3	3	2	22	8	6	3	3	2	22
<i>Kavalleriet.</i>																		
Timantal	24	24	19	15	5	87	24	24	19	15	5	87	28	28	28	24	5	113
%	3	3	2	1	0 ⁵	9 ⁵	3	3	2	1	0 ⁵	9 ⁵	3	3	3	2	0 ⁵	11 ⁵
<i>Artilleriet.</i>																		
Timantal	61	61	—	37	37	196	57	68	44	23	23	215	69	90	35	—	12	206
%	5	5	—	3	3	16	5	6	4	2	2	19	6	8	3	—	1	18
<i>Luftvärnsartilleriet.</i>																		
Timantal	40	50	—	30	15	135	35	50	45	40	10	180	55	80	30	—	10	175
%	6	7	—	4	2	19	5	7	6	5	1	24	7	11	4	—	1	23
<i>Ingenjörtrupperna.</i>																		
Timantal	70	75	36	29	32	242	54	50	34	23	33	194	50	56	25	20	14	165
%	4	4	3	1	2	14	6	5	4	2	3	20	5	6	3	2	1	17
<i>Signaltrupperna.</i>																		
Timantal	10	43	11	11	11	86	28	50	22	14	14	128	38	48	24	15	15	140
%	1	5	1	1	1	9	3	5	2	1	1	12	3	5	2	1	1	12
<i>Trängtrupperna.</i>																		
Timantal	78	46	23	23	23	193	67	51	33	33	17	201	67	51	33	33	17	201
%	7	4	2	2	2	17	7	6	4	4	2	23	7	6	4	4	2	23

Skillnaden mellan de olika allmänbildande ämnenas andel av utbildningstiden vid olika truppslag är ej särdeles stor. Av tab. 3 framgår, att åt ett

sådant ämne som räkning vid artilleriet och signaltrupperna — såsom helt naturligt är — tillmättes en drygare andel av undervisningstiden, närmast på bekostnad av ämnet modersmål. Vidare lägger man märke till att undervisningen i historia och geografi vid artilleriet är koncentrerad till två år (volontärartillerist- och konstapelskola respektive konstapel- och furirskola), under det att undervisning i dessa ämnen vid övriga truppslag förekommer under alla tre åren.

Den allmänbildande undervisningens inpassning i underbefälsutbildningen har i alla tider vållat vissa svårigheter, främst därför att redan den rent militära delen av underbefälsutbildningen är så krävande. Av pedagogiska skäl och med hänsyn till befälsstillgång, väderleksförhållanden o. d. kan enligt gällande bestämmelser »utbildningen i vissa teoretiska ämnen (övningsgrenar) med fördel koncentreras till för densammans bedrivande lämplig tid», såsom det heter i gällande bestämmelser för underbefälsutbildningen vid infanteriet (ao nr 1820/1937, s. 3). Liknande medgivande återfinnes i motsvarande bestämmelser för övriga truppslag. I enlighet härmed har man flerstädes försökt att åtminstone delvis koncentrera den allmänbildande undervisningen till den årstid, då väderleksförhållandena i alltför hög grad försvåra ett planmässigt bedrivande av militära övningar utomhus. I många manskapsskolor åter har man ej alls eller endast ofullständigt utnyttjat möjligheterna att på detta sätt koncentrera den allmänbildande undervisningen, utan denna har måst utspridas över hela den egentliga skolperioden. För att därvid ej i alltför hög grad inkräkta på det militära utbildningsprogrammet har den allmänbildande undervisningen ofta förlagts till tider på dagen, då eleverna varit trötta av de militära övningarna.

Kommissionen har lagt märke till att det vid manskapsskolorna fortfarande förekommer, att sådana psykiskt krävande ämnen som t. ex. räkning och uppsatsskrivning förläggas till sena eftermiddagspass, då manskapet är uttröttat av dagens övningar och därför vanligen saknar såväl lust som förmåga att tillgodogöra sig undervisning av så krävande slag.

För skolbefälet, som länge ensamt haft att sköta även den allmänbildande undervisningen i manskapsskolorna, gäller likaledes, att dess huvudsakliga militära utbildningsuppgift är tillräckligt krävande. Att den befälspersonal, som beordrats att undervisa i allmänbildande ämnen utan att själva äga härför erforderlig pedagogisk utbildning, vanligen kommit att betrakta denna undervisning mera såsom ett extra påhäng än som en nödvändig förutsättning för manskapets tillgodogörande av utbildningen i övrigt är förklarligt. Vidare är att märka, att den för undervisning i allmänbildande ämnen icke utbildade befälspersonalen därvid haft att brottas med alldeles särskilt stora pedagogiska svårigheter, ej minst på grund av elevmaterialets heterogena sammansättning med hänsyn till förkunskaper och studieförutsättningar i övrigt. Det är närmast några av dessa speciellt pedagogiska problem, som i det följande komma att belysas.

Behovet av differentiering med hänsyn till elevernas olika förkunskaper och allmänna studieförutsättningar.

Differentiering med hänsyn till manskapsskolelevernas olika förkunskaper utgör ett av underbefälsutbildningens mest framträdande problem, på vars lösning utbildningens effektivitet enligt kommissionens mening i mycket hög grad beror. 1939 års rekryteringssakkunniga ha redan framhållit olägenheterna av att den del av manskapet, som före inträdet avlagt realexamen eller förvärvat annat högre kunskapsmätt än folkskolans, ändå i manskapsskolorna nödgas följa den elementära undervisning, vilken för övriga elevers skull ansluter sig omedelbart till folkskolans (statens offentliga utredningar 1939: 43, s. 145). Att behöva följa en undervisning, som varken ger tillfälle till ansträngning eller vidare förkovran, skapar hos elever med högre skolutbildning lätt nog en viss likgiltighet och vantrevnad, som i sin tur i många fall kan komma att medverka till att dessa elever utnyttja första bästa tillfälle att lämna den militära banan.

Av uppgifter, som 1939 års rekryteringssakkunniga inhämtat från arméns truppförband, framgår, att antalet nyantagna med realexamenskompetens »under de senare åren starkt ökat». Enligt de sakkunnigas beräkningar antogos under åren 1924—1938 sammanlagt 1 272 ynglingar av denna kategori, motsvarande 12 % av samtliga nyanställda (statens offentliga utredningar 1939: 43, s. 171 f.).

Försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå har inhämtat närmare uppgifter om de år 1938 nyanställdas allmänna skolunderbyggnad, vilken både kvantitativt och kvalitativt visade sig vara mycket olika.

Av nedanstående översikt framgår, att av samtliga år 1938 inom försvarsväsendet nyanställda ej mindre än en tredjedel hade ett kunskapsmätt utöver och i de flesta fall vida utöver folkskolans. Även av de samma år vid

Tab. 4. De år 1938 nyanställdas allmänna skolunderbyggnad.

Försvarsgren	Endast folkskola	Högre folkskola eller ofullst. genomg. realskola	Folkhögskola	Realex. eller ofullst. genomg. gymnasium	Teknisk skola	Korresp.-kurs eller preparand-kurser	Militära skolor	Summa anställda
<i>Armén.</i>								
Antal.....	980	181	45	191	36	43	7	1 488
%	66·1	12·2	3·0	12·9	2·4	2·9	0·5	100
<i>Marinen.</i>								
Antal.....	515	71	10	48	14	24	5	687
%	75·0	10·3	1·5	7·0	2·0	3·5	0·7	100
<i>Flygvapnet.</i>								
Antal.....	63	23	5	80	17	14	2	204
%	30·3	11·3	2·5	39·2	8·3	6·9	1·0	100
<i>Hela försvarsväsendet.</i>								
Antal.....	1 558	275	60	319	67	81	14	2 374
%	65·7	11·6	2·5	13·4	2·8	3·4	0·6	100

armén nyanställda hade en tredjedel ett kunskapsmått utöver folkskolans. Högre allmän skolunderbyggnad än folkskola hade av de vid *marinen* nyanställda jämnt en fjärdedel men av de vid *flygvapnet* anställda ej mindre än två tredjedelar. Därest undervisningen i manskapsskolorna i allmänbildande ämnen, såsom vanligen sker, åtminstone vid *armén*, anpassas efter folkskolans bildningsmått, blir den för en förhållandevis mycket stor och för försvarsväsendet värdefull grupp elever intet annat än en alltför enkel och därför i längden intressedödande repetitionskurs, som för de flesta av dessa elever betyder en avsevärd och i viss mån oersättlig förlust av dyrbar utbildningstid.

Med hjälp av de av försvarsväsendets civilanställningsbyrå för år 1938 insamlade uppgifterna angående de fast anställdas allmänna skolunderbyggnad har kommissionen närmare undersökt, hur de olika kategorierna av nyanställda med kunskapsmått utöver folkskolans fördela sig mellan arméns olika truppslag.

Tab. 5. De år 1938 vid *armén* nyanställdas allmänna skolunderbyggnad.

Truppslag	Endast folkskola	Högre folkskola eller ofullständigt genomgången realskola	Folkhögskola	Real-examen eller ofullständigt genomg. gymnasium	Teknisk skola	Korrespondenskurser eller preparandkurser	Militära skolor	Summa
<i>Infanteriet.</i>								
Antal	433	86	21	61	15	19	6	641
%	67.6	13.4	3.3	9.6	2.3	3.0	0.9	100
<i>Kavalleriet.</i>								
Antal	197	22	2	20	5	2	1	249
%	79.1	8.9	0.8	8.0	2.0	0.8	0.4	100
<i>Artilleriet.</i>								
Antal	255	53	12	58	7	11	—	396
%	64.4	13.4	3.0	14.6	1.8	2.8	—	100
<i>Ingenjörtrupperna.</i>								
Antal	46	7	5	13	4	8	—	83
%	55.6	8.4	6.0	15.7	4.8	9.6	—	100
<i>Trängtrupperna.</i>								
Antal	49	10	3	15	3	1	—	81
%	60.5	12.4	3.7	18.5	3.7	1.2	—	100
<i>Signaltrupperna.</i>								
Antal	—	3	2	24	2	2	—	33
%	—	9.0	6.1	72.7	6.1	6.1	—	100

Enligt denna översikt hade av de år 1938 nyanställda vid *infanteriet* och *artilleriet* vardera ungefär en tredjedel ett kunskapsmått utöver folkskolans men vid *kavalleriet* knappt en fjärdedel. Högre skolunderbyggnad än folkskola hade av de nyanställda vid *ingenjörtrupperna* nära hälften och vid *trängtrupperna* drygt en tredjedel.

Vid *signaltrupperna* hade år 1938 samtliga nyanställda högre skolunderbyggnad än folkskola. Ej mindre än tre fjärdedelar av de detta år nyan-

ställda hade avlagt realexamen. Då ju underbefälsutbildningen vid signaltrupperna ställer förhållandevis stora krav på teoretiska förkunskaper och tillströmningen av volontärer till detta truppslag varit mycket stor, har man under en del år sökt antaga endast ynglingar med realexamenskompetens för att på så sätt skapa ett jämnare utgångsläge för undervisningen i manskapsskolorna. Enligt vad kommissionen under hand inhämtat, har det emellertid visat sig, att denna praxis att antaga endast ynglingar med sådan kompetens ej varit till gagn för en jämn rekrytering av underbefäls- och underofficerskadern. Det har nämligen visat sig, att en stor del av dessa ynglingar med realexamen i själva verket syttat längre än till underofficersbeställning. Många av dem, som sedermera vid arméns underofficersskola avlagt studentexamen, ha med den sålunda förvärvade kompetensen sökt sig in på andra utbildnings- och verksamhetsområden. För att kunna tillgodose behovet av en mera stabil rekrytering av underbefäls- och underofficerskadern har man därför vid signaltrupperna sett sig nödsakad öfverge kravet på realexamen såsom villkor för antagning. Enligt vad kommissionen likaledes inhämtat, har under senare år dock åtminstone hälften av de antagna varit ynglingar med realexamenskompetens, vilka i manskapsskolorna tyvärr haft att följa en undervisning, som i huvudsak varit avpassad för den andra hälften, som saknat denna kompetens.

Det förefaller alltså, som om kravet på realexamenskompetens såsom fordran för inträde vid manskapsskolorna ej ens vid ett sådant specialtruppslag som signaltrupperna kan eller bör upprätthållas med hänsyn till rekryteringen av underbefäls- och underofficerskadern. Men om man vid ett sådant truppslag, såsom tydligen är nödvändigt, måste antaga även en stor del ynglingar utan denna kompetens, så gäller det dock att så ordna undervisningen, åtminstone i allmänbildande ämnen, att den grupp, som vid inträdet har denna kompetens, genom en planmässig differentiering verkligen beredes möjligheter till vidareutbildning.

Säkerligen kvarstår ändock möjligheten, att en del ynglingar använda vägen öfver arméns underofficersskola till studentexamen i avsikt att sedan lämna den militära verksamheten, men ett rationellt ordnande av undervisningen vid manskapsskolorna, som möjliggör även för de mera försigkomna att väl tillvarataga tiden, måste hos allmänheten öka tilltron till manskapsskolornas värde öfverhuvud och göra dem begärligare. Genom ett sålunda ökat förtroende skulle rekryteringen komma att avsevärt förbättras både kvantitativt och kvalitativt.

Av stor betydelse för att säkra den stabila rekryteringen av underbefäls- och underofficerskadern vore enligt kommissionens uppfattning vidare, att ynglingar, som vid inträde i tjänstgöring äga högre skolunderbyggnad än folkskola och därtill äro militärt kvalificerade, bereddes möjlighet att snabbare uppnå befordran, än som för närvarande kan ske.

Möjligen med undantag för kavalleriet, vars rekryteringsförhållanden ju i viss mån äro egenartade, är vid övriga truppslag gruppen anställda med högre skolunderbyggnad än folkskola stor nog för att motivera en differentiering av undervisningen i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna. En

differentiering är därvidlag nödvändig både med hänsyn till försvarsväsendets och de anställdas eget bästa.

Vissa bestämmelser angående differentiering utfärdades år 1935 i de för arméns samtliga truppslag meddelade och ännu gällande anvisningarna för undervisning av fast anställt manskap i allmänbildande ämnen (go nr 2400/1935). I fråga om differentiering föreskrives i dessa anvisningar följande:

»Undervisningen vid de militära skolorna skall *bygga vidare* på den grund, som lagts i de skolor, utbildningskurser m. m., vilka eleverna genomgått, innan de vunnit fast anställning vid krigsmakten. Denna grund är i regel ganska olikartad. Detta förhållande kräver särskilt hänsynstagande. En uppdelning av skolan i olika avdelningar kan, om tillgången på lärarkrafter det medgiver, fördenskull ofta vara ändamålsenlig. Elev, som redan behärskar föreskriven kurs i ett ämne, bör beredas tillfälle att avlägga examen i detta. Sådan elev bör därefter under lämplig ledning beredas möjlighet att vidare förkovra sig i samma eller annat ämne ävensom användas till biträde vid undervisningen.»

Dessa allmänna anvisningar åberopas vanligen i de för olika truppslag senare utfärdade särskilda bestämmelserna för utbildningen av fast anställt manskap. I de särskilda bestämmelserna för den grundläggande underbefälsutbildningen av fast anställt manskap vid *infanteriet* (ao nr 1820/1937) lämnas ifråga om differentiering följande anvisning (s. 6): »Beroende på elevernas förkunskaper och tillgång till lärare kan vid undervisning i visst ämne *klassindelning* av eleverna ifrågakomma. Elev med bättre skolunderbyggnad kan användas såsom biträdande lärare.»

Enligt motsvarande utbildningsbestämmelser för fast anställt manskap vid *artilleriet* (go nr 2535/1935, s. 15), *ingenjörtrupperna* (ao nr 2282/1938, s. 9) och *signaltrupperna* (ao nr 3855/1938, s. 10) äger regementschef (motsv.) medgiva, »att med elev, vilken på grund av tidigare examina e. d. visar sig mera försigkommen i de icke militära ämnena, *slutprövning* i ett eller flera av dessa förrättas redan i *början av vederbörlig utbildningskurs*, samt att ifrågavarande elev därefter helt eller delvis befrias från deltagande i den ordinarie undervisningen i dessa ämnen». Det framhålles dock uttryckligen, att sådan elev bör »beredas tillfälle att i desamma under lämplig ledning fortsätta sina studier».

I motsvarande utbildningsbestämmelser för fast anställt manskap vid *kavalleriet* (go nr 636/1935, s. 35) heter det ifråga om differentiering t. o. m.: »Undervisningen i de allmänbildande ämnena bedrivs individuellt med hänsyn till elevernas olika förkunskaper. Elev, som redan behärskar kursen i ett ämne, bör beredas tillfälle att under lämplig ledning förkovra sig utöver kursen i samma eller ock i annat ämne.»

Hur föga emellertid kravet på differentiering ens principiellt vunnit beaktande, framgår av de så sent som år 1939 utfärdade bestämmelserna för utbildning av manskap vid *trängtrupperna* (ao nr 6640/1939, s. 5), *vari* det heter: »Undervisningen skall anpassas efter det stora flertalets bildningsgrad och förmåga att tillgodogöra sig utbildningen, ty så många elever som möjligt skola göras dugliga att fylla sin uppgift i försvarets tjänst».

Vidtagna åtgärder för differentiering av undervisningen i arméns lägre manskapsskolor har kommissionen ägnat särskild uppmärksamhet såväl vid studiebesök som genom att skriftligt inhämta upplysningar därom. Kommissionen har sålunda skriftligen tillfrågat vederbörande truppförbandschefer, i vad mån anvisningarna i mom. 2 i ovannämnda go nr 2400/1935 kunnat tillämpas beträffande:

a) uppdelning i avdelningar, b) examen i förväg med mera försigkommen elev, c) sådan elevs vidareförkovran, d) sådan elevs användande såsom biträde vid undervisningen.

Av de inkomna svaren från ett 40-tal truppförband framgår, att undervisningen i allmänbildande ämnen endast vid knappt hälften av manskapsskolorna uppdelats på skilda avdelningar med hänsyn till elevernas förkunskaper. Såsom orsak till att så ej skett anföres i flesta fall, att bristen på befäl (lärare) ej medgivit sådan uppdelning. Endast vid ett fåtal (3) truppförband har man ansett, att en sådan uppdelning ej heller varit nödvändig, enär »någon större skillnad i utbildningsståndpunkt knappast förekommit».

Där uppdelning av manskapsskolorna i olika avdelningar med hänsyn till elevernas olika förkunskaper verkligen skett, har denna dock varit begränsad till ämnena modersmål och räkning.

Den i utbildningsbestämmelserna medgivna rätten att bereda mera försigkommen elev tillfälle att avlägga examen i förväg ha truppförbandscheferna enligt egen utsago endast undantagsvis begagnat. Vid några manskapsskolor ha mera försigkomna elever i vissa ämnen ej behövt delta samt än i själva proven men varit befriade från själva undervisningen, under vilken tid de i stället fått ägna sig åt fortsatt egen förkovran i andra ämnen, för det mesta dock helt på egen hand. Likaledes endast i undantagsfall synas från truppförbandschefernas sida vidtagits särskilda åtgärder för sådana i viss utsträckning befriade elevers vidareförkovran, t. ex. i form av korrespondenskurser, maskinskrivningskurser och studiecirklar.

Vad slutligen angår användningen av mera försigkomna elever såsom biträdande lärare, ha flera truppförbandschefer visserligen uppgivit, att denna möjlighet i viss utsträckning utnyttjats, men även detta har tydligen skett endast undantagsvis. I några fall har man uppdragit åt mera försigkomna elever att under fritid meddela enskild undervisning åt efterblivna elever. Såsom en generell invändning mot anordningen att använda mera försigkomna elever såsom biträdande lärare framhålla flera truppförbandschefer med rätta deras brist på pedagogisk erfarenhet.

Vid sitt studium av de pedagogiska förhållandena i de lägre manskapsskolorna har kommissionen funnit belägg för den av 1939 års rekryterings-sakkunniga gjorda iakttagelsen, att gällande utbildningsbestämmelser ifråga om differentiering av undervisningen med hänsyn till elevernas olika förkunskaper och förutsättningar i övrigt knappast »i nämnvärd grad blivit tillämpade». Bristen på befäl (lärare) synes i regel omöjliggjort skolornas uppdelning på olika undervisningsavdelningar.

Enligt 1939 års rekryteringssakkunnigas förslag skulle emellertid differentiering i viss mån kunna genomföras även utan ökat lärarbehov på så sätt, att undervisningen i allmänbildande ämnen meddelades i tre olika klasser, skilda från den egentliga underbefälsutbildningen. Därigenom skulle mera försigkomna elever redan under volontärsoldatskolan alltefter förutsättningar i allmänbildande ämnen kunna tillhöra klass, motsvarande korprals- eller furirskolans stadium, med rätt för dessa elever att i förväg avlägga examen i dessa ämnen (statens offentliga utredningar 1939: 43, s. 173). Såsom de sakkunniga påpekat, förutsätter en sådan anordning emellertid, att undervisningen i allmänbildande ämnen i respektive volontärsoldat-, korprals- och furirskola pågår samtidigt. Vid truppförband, där ett liknande system försöksvis prövats, har det dock åtminstone tidvis visat sig förenat med stora svårigheter att på detta sätt kunna samordna undervisningen i de olika manskapsskolorna. Det har nämligen visat sig, att man därigenom i alltför hög grad begränsar möjligheterna att på ett effektivt sätt kunna ordna den militära delen av utbildningen.

En annan svårighet är att kunna ordna tillräckligt givande fortbildningskurser för elever, som i förväg avlagt examen i furirskolans allmänbildande ämnen och därför ej längre behöva följa undervisningen i dessa ämnen. Att såsom vanligen sker vid manskapsskolor, där sådant system tillämpas, överlåta åt de i förväg examinerade eleverna att helt på egen hand ordna sina fortsatta studier, leder i de flesta fall ej till en tillräckligt ändamålsenlig användning av den tid, som sådana elever få till sin disposition.

Kommissionen saknar i gällande utbildningsbestämmelser anvisningar om de mera närliggande om än ej fullt lika effektiva möjligheterna att differentiera undervisningen inom de vanliga skolavdelningarnas ram åtminstone i vissa läsämnen, såsom t. ex. räkning och modersmål. Eftersom det i manskapsskolorna i regel ej är möjligt att ställa särskild lärare till de mera försigkomna elevernas disposition, borde dessa i stället inom den vanliga skolavdelningen åtminstone i vissa läsämnen kunna få utgöra en studiegrupp för sig, vilken tilldelades särskilda, mera krävande arbetsuppgifter att lösa huvudsakligen på egen hand men under överinseende av samme lärare, som undervisar övriga elever. Att en sådan mycket närliggande och naturlig differentiering, som länge praktiserats vid en mängd civila ungdomsskolor av olika slag, ej blivit i nämnvärd grad tillämpad vid arméns lägre manskapsskolor är visserligen mycket förklarligt. Den traditionella form, enligt vilken undervisningen vid manskapsskolorna alltjämt bedrives, synes nämligen i grunden vara främmande för ett sådant mera självständigt och individualiserat arbetssätt, som dock vore det mest naturliga och effektiva både med hänsyn till elevernas ålder och olika studieförutsättningar. Vidare ställer ett sådant arbetssätt på läraren undervisningstekniskt vissa krav, som rimligtvis ej i önskvärd utsträckning kunnat tillgodoses, så länge militärbefälet vid sidan om sina huvudsakliga uppgifter haft att svara även för den allmänbildande undervisningen. Ej heller ha vare sig lärokurser eller läroböcker vid arméns manskapsskolor blivit avpassade efter det individua-

liserade arbetssätt, som är nödvändigt för att i sådana skolor kunna tillfredsställa olika kunskapsbehov.

Läraryrket.

Anställning av civila lärare i allmänbildande ämnen, vartill möjlighet givits genom Kungl. brev den 4 oktober 1940, har i mycket stor utsträckning utnyttjats vid manskapsskolorna. Enligt vad kommissionen inhämtat genom förfrågan hos vederbörande chefer hade man sålunda redan vid slutet av samma år vid ej mindre än 35 truppförband begagnat sig av den nämnda möjligheten att anställa civila lärare i allmänbildande ämnen. Endast vid 7 truppförband hade man då ännu ej utnyttjat denna möjlighet, tydligen främst beroende därpå, att man vid flertalet av dessa förband för undervisningen i dessa ämnen i manskapsskolorna hade att tillgå dels i beredskapstjänst inkallade och dels värnpliktiga av klass B, vilka hade civil utbildning och tillräcklig erfarenhet såsom lärare.

Att den medgivna rätten att anställa civila lärare i allmänbildande ämnen vid manskapsskolorna blivit så snabbt och allmänt utnyttjad, beror helt visst till stor del på den kännbara befälsbristen under beredskapstider. Anställning av civila lärare i allmänbildande ämnen har kommit att medföra en välbehövlig lättnad för det särskilt under sådana tider ytterst hårt arbetsbelastade skolbefälet.

De flesta av kommissionen tillfrågade truppförbandschefer, vilka ansett sig redan kunna uttala sig om försöket med civila lärare i allmänbildande ämnen, ha dock med bestämdhet förklarat, att en sådan möjlighet bör utnyttjas även under normala förhållanden. Man framhåller, att det militära skolbefälet på så sätt frigöres för den rent militära tjänsten. Särskilt betonas man önskvärdheten av att mera än hittills kunna bereda skolbefälet tillräcklig tid till rekognosering och övrig nödvändig förberedelse av övningar. Även om möjligheten att genom anställning av civila lärare i allmänbildande ämnen bättre kunna utnyttja befälspersonalen för rent militära uppgifter förklarligt nog utgör främsta anledningen till att truppförbandscheferna så gott som enhälligt förordade en sådan anordning även för framtiden, uttalar från några håll också den förmodan, att civila lärare på grund av sin speciella utbildning i regel torde vara mera kompetenta att undervisa i dessa ämnen än den befälspersonal, som kommenderas såsom lärare.

Vissa reservationer i fråga om anställning av civila lärare ha dock anförts av några truppförbandschefer. Det har sålunda från ett par håll framhållits, att man med lämpliga officerare och underofficerare såsom lärare skulle kunna nå bättre resultat även i sådana ämnen som räkning, historia och geografi. Från ett annat håll har uttalats den meningen, att civila lärare lämpa sig väl för allmänbildande undervisning i furirskolan och möjligen korpralskolan, men att denna undervisning under första utbildningsåret lämpligen bör ledas av militär personal.

En truppförbandschef har framhållit, att det för officerarnas egen utveckling kan vara av stort värde att få tillfälle att undervisa i vissa allmän-

bildande ämnen, främst historia och modersmål. Bedömningen av eleverna i en underbefälsskola blir också enligt samme truppförbandschefs mening allsidigare och samtidigt riktigare, om de militära lärarna sköta även undervisningen i allmänbildande ämnen. Vissa praktiska svårigheter vid tillämpning av systemet med civila lärare i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna ha påpekats av samme truppförbandschef. Han anför sålunda, att det i programmet för en manskapsskola, där huvudvikten till skillnad mot vid arméns underofficersskola ligger på de militära utbildningsgrenarna, ofta blir svårt att tillräckligt smidigt kunna tillämpa timplärsystemet, närmast av följande skäl: »Utbildningsplanen kräver, att planlagd tid för viss övningsgren eller ämne skall kunna ökas eller minskas alltefter förhållandena. Ett dagsprogram skall vidare kunna ändras med hänsyn till väderlek m. m. Detta måste bereda svårigheter och friktioner med timplärare, som äro bundna av sitt ordinarie arbete». Genom de skriftliga avtal, som vid ifrågavarande truppförband upprättats med vederbörande lärare, har man dock i möjligaste mån sökt förebygga olägenheter av antytt slag.

Vissa allmänna krav på civila lärare vid manskapsskolorna ha också framställts av de av kommissionen tillfrågade truppförbandscheferna. Efter att ha framhållit önskvärdheten av att även under normala förhållanden utnyttja civila lärare i allmänbildande ämnen vid manskapsskolorna anför en truppförbandschef följande: »Det måste dock krävas, att vederbörande lärare såtillvida ansluta sig till den rent militära undervisningen, att de hålla på ett militärt vårdat uppträdande vid svarens avgivande, fordra ett tydligt och lugnt framställningssätt samt uppmuntra till ett hurtigt uppträdande.»

I Kungl. brev den 18 oktober 1940 angående arvode åt ifrågavarande civila timplärare (TLA 241/1940) föreskrives uttryckligen, att främst folkskollärare böra anställas. Häremot anmärker emellertid en truppförbandschef följande: »De lämpligaste lärarna böra anställas och icke såsom nu föreskrivits främst folkskollärare.»

Kommissionen delar denna uppfattning, att främst de för den speciella uppgiften lämpligaste lärarna böra anställas. Såsom redan framhållits ställer undervisningen med vuxna elever i manskapsskolorna för att bli effektiv krav på mera individualiserat arbetssätt än som kan förekomma i den allmänna barndomsskolan. Därför synes lärarpraktik enbart från folkskola knappast vara tillfyllest såsom kvalifikationsgrund. Hur nyttigt och nödvändigt det än kan vara för de fast anställda med ett uppfriskande av deras i barndomsskolan inhämtade kunskaper och färdigheter, bör dock enligt kommissionens uppfattning den allmänbildande undervisningen i manskapsskolorna ej helt eller ens huvudsakligen få karaktären av en folkskolas repetitjonskurs. Vid anställning av civila timplärare vid dessa skolor bör man fästa stort avseende vid väl vitsordad lärarpraktik i sådana ungdomsskolor, där eleverna genomsnittligt befinna sig på ett mera framskridet men individuellt så pass olika kunskapsstadium, att ett åtminstone i viss mån differentierat undervisningssätt förekommer — t. ex. folkhögskolor samt lärlings- och yrkesskolor. Vid sådana skolor torde nämligen utgångsläget för den

allmänbildande delen av undervisningen i stort sett vara ungefärligen desamma som vid manskapsskolorna. Det arvode, som fastställts för de vid armén anställda timplärarna, d. v. s. lägst kronor 5:50 per timme, synes för övrigt vara av den storleksordning, att för uppgiften verkligt kvalificerade lärarkrafter skulle kunna förvärvas.

Under den tid som hittills anordningen med civila timplärare vid manskapsskolorna tillämpats, har det visat sig, att man icke alltid gjort ett lyckligt val av lärare. Även på garnisonsorter med stort urval av erfarna lärarkrafter synes man i viss utsträckning ha engagerat pedagogiskt alltför oerfarna studenter, vilkas studieriktning åtminstone i vissa fall legat åt helt annat håll än det undervisningen vid manskapsskolorna gällt (t. ex. en student med klassiska språk såsom huvudämne i sin ämbetsexamen såsom lärare i matematik på hantverkslinje).

Förklarligt nog har kommissionen ej kunnat undgå att märka, att systemet med civila lärare i manskapsskolorna under den korta tid, det hittills tillämpats, ej på långt när hunnit bli tillräckligt inarbetat i manskapsutbildningen. På en del håll synes man anammat det nya systemet mindre med hänsyn till den allmänbildande undervisningens bästa utan mera såsom en möjlighet att i önskvärd och behöflig utsträckning kunna frigöra skolbefälet för praktisk tjänst. Det är under sådana förhållanden ej att undra över att systemet med civila timplärare i en del fall hittills lämnat åtskilligt övrigt att önska. Den allmänbildande undervisningen har kommit att bli alltför isolerad från utbildningen i övrigt. För en allsidig personlig kännedom om eleverna är samarbetet mellan militära och civila lärare t. ex. i form av gemensamma lärarkonferenser dock nödvändigt. Sådana konferenser synas ej mindre nödvändiga för att till en enhet effektivt kunna samordna militära och allmänbildande moment i underbefälsutbildningen.

Om systemet med civila timplärare i manskapsskolorna, såsom kommissionen för sin del livligt förordar, även för framtiden kommer att bibehållas och konsolideras, är det av största vikt att kunna göra ett mera noggrant och ändamålsenligt urval av lärarkrafter än som hittills kunnat ske. För att på ett tillräckligt effektivt sätt enligt detta system kunna samordna den militära och allmänbildande delen av underbefälsutbildningen, liksom också för att alltigenom kunna upprätthålla gängse fordringar på uppträdande och hållning, vore det önskvärt, att det ifråga om de civila timplärarnas kvalifikationer kunde ställas vissa krav även på militär utbildning och erfarenhet. I den mån som den ifrågasatta utbildningen av värnpliktiga officerare kommer att genomföras och reservofficersinstitutionen vidare utvecklas, torde det vara möjligt att för den allmänbildande undervisningen i manskapsskolorna kunna förvärva civila timplärare med tillräcklig militär utbildning. Under sådana förhållanden skulle förutsättningarna för samförstånd och samarbete mellan militära och civila lärare vid manskapsskolorna också bli betydligt mera gynnsamma än för närvarande.

Läroböcker och lärokurser.

Behovet av översyn av läroböckerna i allmänbildande ämnen vid manskapsskolorna har tidigare påpekats bl. a. av chefen för generalstaben år 1936 i en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om anslag för utarbetande av nya läroböcker i modersmålet och historia samt om utredning av behovet av ytterligare läroböcker i allmänbildande ämnen för fast anställt manskap. Därvid framhölls, att det i praktiken visat sig mycket svårt att ernå ett fullgott utbyte av undervisningen bl. a. av det skälet, att läroböckerna anknöte till viss klass vid civilt undervisningsverk och således vore skrivna för dem, som stode på ett lägre eller högre plan än det, som stamskolorna borde vila på. Undervisningen i manskapsskolorna borde ges en mera fristående ställning, så att de bildade ett avslutat helt. Chefen för armén tillstyrkte förslaget (1939), men detsamma föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

1939 års rekryteringssakkunniga anförde i frågan bl. a. följande: »Effektiviteten av undervisningen i de allmänbildande ämnena vid de lägre manskapsskolorna är även beroende av vilka läroböcker, som komma till användning vid undervisningen. Olägenheten av bristfälliga läroböcker gör sig särskilt kännbar, där undervisningen handhaves av militära lärare. Utredningsmännen ha uppmärksammat, att åtskilliga läroböcker icke äro anpassade efter de kurser, i vilka de komma till användning. Några läroböcker lämpa sig sålunda endast för folkskolestadiet, under det att andra äro anpassade efter realskolans vidlyftigare kurser. Vidare ha utredningsmännen funnit, att stor oenhetlighet ifråga om läroboksbeståndet råder inom de olika försvarsgrenarna. Med enhetliga läroböcker och i anslutning till dessa upprättade kursplaner skulle säkerligen undervisningen kunna förbättras.» (Statens offentliga utredningar 1939: 43, s. 147).

Lantförsvarets utbildningskommission, som likaledes ägnat uppmärksamhet åt såväl läroböcker som lärokurser vid manskapsskolorna, har därvid ej blivit mindre övertygad än nyssnämnda sakkunniga om behovet av en snar och genomgripande revision.

Även den senast utfärdade bokordern (go nr 4228/40), vilken innehåller en förteckning över erforderlig undervisningsmateriel, företer ifråga om läroböcker i allmänbildande ämnen fortfarande till stor del den brist på enhetlighet, som 1939 års rekryteringssakkunniga påpekat, nämligen att en del läroböcker äro avpassade efter folkskolans och andra efter realskolans lärokurser. Kommissionen har ej utan förvåning lagt märke till att denna bokorder i flera allmänbildande ämnen upptager läroböcker, vilka både till innehåll och form äro till den grad föråldrade, att de ej kunnat upptagas på den av statens läroboksnämnd jämlikt kungörelsen den 28 oktober 1938 (nr 630) utgivna förteckningen över läroböcker, som tillåtas vid civila läroanstalter. Enligt vad kommissionen genom förfrågan hos vederbörande truppförbandschefer inhämtat, har visserligen en del av bokorderns mest otidsenliga läroböcker vid vissa truppförband efter hand blivit ersatt av andra och mera ändamålsenliga, men då detta ombyte av läroböcker tydligen skett

truppförbandsvis, har bristen på enhetlighet därigenom ej blivit mindre utan snarare större.

Det förtjänar i detta sammanhang nämnas, att endast en fjärdedel (8) av de truppförbandschefer, som av kommissionen tillfrågats angående de nu i manskapsskolorna använda läroböckerna, ansett dessa lämpliga för sitt ändamål. Övriga (24) ha förklarat de i bokorden anbefallda läroböckerna i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna helt eller delvis olämpliga.

I sina svar till kommissionen ha flera truppförbandschefer framställt den allmänna anmärkningen mot de anbefallda och använda läroböckerna, att dessa ej möjliggöra en differentiering av undervisningen. En av dessa chefer anför, att det är »ett bestämt önskemål, att det utarbetas för denna undervisning särskilt avsedda läroböcker». Av en chef framhålles, att läroböckerna äro »avpassade för undervisning av elev i annat utvecklingsstadium än det vid stamskolorna förefintliga». En annan truppförbandschef åter anser, att »läroböckerna för stamskolorna böra bestämmas så, att undervisningen kan läggas till grund för fortsatta studier vid arméns underofficersskola».

Särskilt bristfälligt har kommissionen funnit läroboksbeståndet i det viktiga läroämnet *modersmålet*, och ej minst ifråga om innanläsningslitteratur. Att i manskapsskolor för vuxen ungdom såsom innanläsningslektyr använda sig av den i och för sig och särskilt för barn utmärkta boken av Selma Lagerlöf, »Nils Holgerssons underbara resa», vittnar knappast om tillräcklig respekt för det ålderstadium, som undervisningen av fast anställt manskap gäller.

I de för samtliga truppslag gällande anvisningarna för undervisning av fast anställt manskap i allmänbildande ämnen (go nr 2400/1935, s. 3) heter det ifråga om ämnet läsning bl. a.: »Vid valet av lästext bör eftersträvas, att utbildningen i andra ämnen befordras. Dock bör i regel sådan text väljas, som väl lämpar sig för muntligt eller skriftligt återgivande». Även om det i viss mån kan sägas vara i linje med denna bestämmelse att, såsom på något håll skett, använda den vanliga soldatinstruktionen som innanläsningsbok, så är onekligen ett sådant val av text ur språklig bildningssynpunkt allt annat än välbetänkt. Ehuru framställningssättet i senare upplagor av soldatinstruktionen i språkligt avseende betydligt förbättrats, så är det dock ännu ej på långt när sådant, att den i och för sig nyttiga instruktionslektyren kan tjäna såsom lämplig text vid läsundervisningen, som ju i manskapsskolorna lika litet som annorstädes kan främjas annat än genom omsorgsfullt vald litteratur. Såsom innanläsningstext lämpar sig ej heller den på sina håll ännu använda läseboken »Svenska Krigarbragder». Den är — såsom en truppförbandschef framhållit — »med sin gammalstavnings hopplöst föråldrad».

När det gäller att välja litteratur för läsundervisningen erbjuda de moderna krigsskildringarna — ej minst de finska — stora möjligheter att finna lämpliga texter av betydligt större värde och intresse både i sakligt och formellt avseende än de hittills vanligen använda. En av de tillfrågade

truppförbandscheferna har framhållit, att det för läsundervisningen i manskapsskolorna vore önskvärt, »att det utarbetas en särskild bok, vilken till stil och innehåll utgör en kombination av 'Svenska Krigarbragder' i förnygrad upplaga, lämpliga delar av 'Lärobok för folkskolan' och 'Realskolans läsebok' (4:e delen)».

Endast i ämnet *räkning* har armén haft att tillgå en speciellt för dess manskapsskolor utarbetad lärobok, fastställd genom go nr 1000/1924. (Lärobok i räkning och geometri för armén av folkhögskolläraren, fil. mag. *B. Harberg* med tillägg och tillämpningsexempel av kaptenen *N. Blomberg*). Denna lärobok, som under en lång följd av år varit och alltjämt är tjänlig, skulle dock enligt många tillfrågade truppförbandschefers mening behöva omarbetas.

En vid manskapsskolor tjänstgörande timplärare (docenten *G. Borgström*) har ifråga om den allmänt använda läroboken i räkning och geometri för armén anfört följande: »De uppställda övningsexemplen äro i behov av översyn, modernisering och komplettering. Sålunda behöva alla exempel, som äro byggda på statistiska uppgifter, hänföras till senare år för att samtidigt fylla upplysande syfte. De flesta statistiska uppgifter gälla nämligen åren kring förra världskriget och tiden dessförinnan. Vissa enstaka exempel böra utgå, antingen då de beröra förhållanden, som en modern tid har ringa förtrogenhet med, eller då deras bärande princip är oriktig. Så t. ex. är det uppenbart felaktigt, att förutsätta, att ett arbete, som uppskattningsvis är dubbelt så svårt, nödvändigtvis kräver dubbelt så stor personal. Alla löneuppgifter och prissättningar böra också bringas till överensstämmelse med förhållandena under senare tid. Betydligt flera exempel böra också hämtas från det moderna livets företeelser (flyg, bilar, elektriska hjälpmedel o. d.). Till sist bör det starkt framhållas, att de militära övningsexemplen äro i stort behov av komplettering och modernisering».

Kostnaderna för manskapsskolornas läroboksmateriel ha utan tivel länge i betydande mån lagt hinder i vägen för en önskvärd och behövlig modernisering av denna materiel, även om ekonomiska hinder ej helt kunna förklara det ur pedagogisk synpunkt bristfälliga valet av läroböcker.

Kommissionen finner det anmärkningsvärt, att försvarsväsendets manskapsskolor ifråga om anslag till läroboksmateriel — liksom undervisningsmateriel överhuvud — haft och fortfarande ha en i jämförelse med allmänna läroanstalter i övrigt synnerligen oförmånlig undantagsställning. Till skillnad från praxis vid allmänna civila läroanstalter med fri skolmateriel tilldelas manskapsskolornas elever i regel ej nödiga läroböcker såsom personlig egendom utan endast såsom lån. Detta givetvis för att möjliggöra besparing därigenom att flera elever successivt få använda samma bok. Av läroböckerna i allmänbildande ämnen är det enligt gällande bokorder endast den för armén avsedda läroboken i räkning och geometri, som tilldelas fast anställda såsom personlig egendom, men detta ej förrän i samband med furirsutbildningen.

Därigenom att eleverna i manskapsskolorna i regel ej tilldelas läroböcker såsom personlig egendom, måste man i dessa skolor avstå ifrån att anskaffa sådana mera ändamålsenliga och för individuellt arbete upplagda läroböcker, i vilka eleverna själva regelmässigt ha att göra anteckningar eller andra marke-

ringar, vilket blivit allt mera brukligt, särskilt i läroböcker i modersmålets skrivning. När det exempelvis gäller att uppöva färdigheter i skiljetecknens bruk, vilket vid samtliga truppslag ingår i manskapsakolornas lärokurs, behöva eleverna för att få tillräckligt effektiv övning tillgång till en lärobok, som innehåller även icke interpunkterade övningsstycken med uppgift att själva sätta ut vederbörliga skiljetecken. Likaså behöves även vid satsanalys en lärobok, som innehåller övningstext, vari eleverna själva direkt kunna markera olika satsdelar o. d. Såsom det nu är, då läroböcker av denna typ ej av kostnadsskäl kunna anskaffas, åtgår tyvärr så mycken tid av lektionerna till skrivning av erforderlig övningstext, att det huvudsakliga övningsyftet blir alltför litet tillgodosett.

Ej minst med hänsyn till önskvärldheten av att i manskapsskolorna kunna införa mera effektiva undervisningsmetoder, vill kommissionen livligt förorda, att eleverna därstädes i flera ämnen än för närvarande tilldelas läroböcker såsom personlig egendom i likhet med vad som vanligen sker i allmänna civila läroanstalter med fri undervisningsmateriel. Det förtjänar i detta sammanhang nämnas, att 1937 års skolmaterielsakkunniga, som 1939 avgivit utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriel för folk- och fortsättningsskolor (statens offentliga utredningar 1939: 17, s. 125) föreslagit, »att läroböckerna i regel lämnas såsom gåva till eleverna». Förutom hygieniska skäl och ordningssynpunkter — »i det att en elevs ansvarskänsla för och omvårdnad om en bok, som är hans egendom, förutsättes vara större än hans intresse för en lånad bok» — ha sakkunniga bl. a. anfört följande:

»I samma mån som en elev verkligen vinnlagt sig om sina studier, kan det förväntas, att han återgår till läroboken för att vinna stöd för sitt minne och erinra sig de lärdomar, som hans lärare inpräntat. Så återupplivar han, när tillfälle och anledning därtill gives, sina kunskaper. — — — Han studerar sin räknelära, när det praktiska livet giver uppslag därtill. När det gäller att uppsätta privata brev och affärshandlingar eller att avfatta protokoll och skrivelser — — — äro rättskrivningslära, språklära och ordlista till obestridlig nytta.»

Kommissionen anser, att det av 1937 års skolmaterielsakkunniga anförda skälet, vilket i särdeles hög grad äger tillämpning på de fast anställda, ensamt utgör tillräckligt stöd för förslaget, att läroböckerna i vissa allmänbildande läroämnen i manskapsskolorna ställas till elevernas förfogande såsom gåva.

Lärokursernas arvågning mellan olika skolår och ämnen vållar vissa svårigheter enligt nuvarande system med kurserna i allmänbildande ämnen fördelade på ej mindre än tre år. Enär kommissionen emellertid förordat, att den allmänbildande undervisningen i manskapsskolorna sammanföres till en sammanhängande lärokurs, förlagd till utbildningens början, må det vara tillräckligt att endast framhålla några av de svårigheter, som äro förenade med nuvarande uppdelning av lärokursen i allmänbildande ämnen på tre år.

En del svårigheter uppstå redan, när det gäller att i vissa ämnen söka fixera kunskapsmålet för respektive utbildningsstadier. I exempelvis 1935 års föreskrifter för manskapsutbildningen vid artilleriet (go nr 2535/1935) heter det, att undervisningen i *läsnings* avser att bibringa eleverna i volontärsoldatskolan »förmåga att tydligt och säkert läsa innantill samt att rätt uppfatta det lästa», i konstepelskolan »ökad förmåga» i nämnda avseende samt i furirskolan »god för-

måga» i samma avseende. Enligt 1935 års utbildningstabeller för kavalleriets manskapsskolor (go nr 636/1935) avser undervisningen i läsning i volontärtyttarskolan »*vinlande av färdighet i att tydligt och säkert läsa innantill och uppfatta det lästa*», i korpralskolan »*att utveckla elevernas färdighet*» i nämnda avseende samt i furirskolan »*att ytterligare utveckla elevernas färdighet*» i samma avseende. En så konturlös målbestämning som den i de citerade exemplen använda lämnar ej någon som helst vägledning för undervisningen.

Även när det gäller sådana orienteringsämnen som t. ex. *historia* leder en uppdelning av lärokursen på tre år lätt till att man avdelar alltför vidlyftiga partier av kursen till första året, så att kursen under påföljande år till stor del måste upptagas av föga givande repetitioner av det förut genomgångna, varigenom senare partier av kursen vanligen bli alltför knapphändigt behandlade.

Såsom exempel på denna sistnämnda svårighet må än en gång anföras 1935 års utbildningstabeller för kavalleriet (go nr 636/1935), vari föreskrives, att lärokursen i ämnet *historia* i *volontärtyttarskolan* omfattar Sveriges historia alltifrån medeltiden till 1648, i *korpralskolan* Sveriges historia efter 1648 och i *furirskolan* repetition av Sveriges historia från 1521 samt grundragen av nuvarande stats- och kommunalförfattning.

Särskilt med tanke på att man vid kavalleriets manskapsskolor endast har 20 à 30 timmar årligen till förfogande för ämnet *historia*, synes enligt kursplanen oproporionerligt lång tid ägnas åt Sveriges äldre historia på bekostnad av senare tidens. Att i furirskolan med ett så ytterligt begränsat timantal per år söka repetera Sveriges historia ända från 1521 och dessutom ge en översikt över nuvarande stats- och kommunalförfattning torde i verkligheten leda till en alltför bristfällig orientering i denna sistnämnda för ungdom i myndighetsåldern ej minst viktiga del av lärokursen.

Lärokursernas avvägning inom de olika läroämnena är likaledes enligt kommissionens mening i behov av justering. Såsom exempel må därvid anföras undervisningen i ett sådant viktigt ämne som *modersmålet*.

Enligt gällande anvisningar för undervisning av fast anställt manskap i allmänbildande ämnen (go nr 2400/1935, s. 2) avser modersmålsundervisningen »främst att lära eleverna att klart och redigt uttrycka sig i såväl tal som skrift samt att snabbt och på ett riktigt sätt tillgodogöra sig innehållet i en läst text. Ämnet uppdelas i 3 huvudgrenar — läsning, talövningar och skrivning — vilka alla i tillbörlig grad skola tillgodoses».

Kommissionen har emellertid lagt märke till att av dessa huvudgrenar av modersmålsundervisning »*talövningar*» bedrivs i alltför liten omfattning i förhållande till sin vikt. Det säger sig självt, att uppövning av elevernas förmåga »att uttrycka sig tydligt och klart samt på ett språkligt riktigt sätt», som i gällande anvisningar (s. 3) anges såsom talövningarnas ändamål, måste tillmätas särdeles stor betydelse i utbildningen för ett yrke, där muntlig meddelelse förekommer i sådan omfattning som i det militära.

Att det militära talspråket är i stort behov av kultivering är alltför känt för att särskilt behöva framhållas. Till yttermera visso har dock frågan på sistone aktualiserats genom de i annat sammanhang refererade beväringundersökningar, som företagits av läroverksadjunkten *C. Cederblad*, vilken i de nyligen utgivna arbetena, »*Beväringssvenska*» (tillsamman med *Eva Wennerström-Hartmann* 1940) och »*Beväringstävningen*» (1941), lämnat en utförlig framställning om värnpliktig svensk ungdoms språkliga bildningstillstånd.

Vid dessa undersökningar har det visat sig, att svensk folkskolutbildad genomsnittsbeväring har »ett dåligt talspråk och inte känner skillnaden mellan talspråk och skriftspråk». Den pedagogiska konsekvensen av denna iakttagelse blir enligt *Cederblad* följande: »Kultivera talspråket! Låt den saken bli all grundläggande modersmålsundervisnings huvudändamål!» — (Beväringstävningen s. 329 f.).

I gällande anvisningar för undervisning av fast anställt manskap i allmänbildande ämnen (s. 3) återfinnas följande råd i fråga om talövningar: »Under utbildningens första stadium uppövar läraren elevernas förmåga att behandla talspråket genom att begära svar på framställda frågor. Samtalet bör behandla utförda övningar eller lästa berättelser. I mån som utbildningen skrider framåt, ökas kraven på elevernas förmåga att ge fullständiga och uttömmande svar och utmynna småningom i att eleverna erhålla till uppgift att hålla enkla anföranden med ämnesval från den militära tjänsten, historia eller geografiundervisningen e. d. Talövningarna kunna ofta lämpligen förbindas med övning i framförande av order och rapporter och att verkställa genomgång av viss övning o. d.»

Dessa allmänna råd och anvisningar i fråga om talövning synas emellertid ej lett till efterföljd i önskvärd omfattning vid manskapsskolorna, där det enligt kommissionens mening rentav föreligger behov av systematisk och effektiv undervisning i *talteknik*. En sådan undervisning i förening med talövningar skulle helt visst i betydande mån komma den militära utbildningen och tjänsteutövningen tillgodo i form av ett bättre order-, rapport- och instruktionspråk. Dessutom skulle det ur allmän folkuppfostrings synpunkt vara av stor betydelse, om underbefälet — liksom befälet överhuvud — uppfostrades att föregå de värnpliktiga med bästa exempel därvidlag.

Till förmån för en ordnad undervisning genom talövningar i manskapsskolorna borde den därstädes till övermått bedrivna *grammatikundervisningen* kunna begränsas. I gällande utbildningsbestämmelser för samtliga truppslag framhålles visserligen, att grammatikundervisningen på respektive stadier endast avser »de viktigaste delarna av form- och satsläran» eller att ge »någon kunskap» därom. Likaledes heter det i gällande allmänna anvisningar (go nr 2400/1935, s. 2) att »grammatikundervisning bör förekomma endast i den utsträckning, som kan anses oundgängligen nödvändig» för att lära eleverna uppfatta och behandla modersmålet i såväl tal som skrift. Men därtill fogas följande i sitt sammanhang något överraskande anvisning: »Åt *satsanalys* ägnas dock särskild uppmärksamhet.»

Denna sistnämnda anvisning synes ha lett till att man på en del håll driver grammatikundervisningen betydligt längre, än det egna modersmålet kräver. Vid denna särskilda träning i form- och satslära utöver modersmålet behov synes man ha tagit hänsyn främst till den grupp av manskapet, som har för avsikt att småningom övergå till arméns underofficersskola och där vid studier av främmande språk har behov av ingående grammatiska kunskaper.

Kommissionen anser det ej lämpligt att grammatikundervisningen för samtliga elever i manskapsskolorna till sin omfattning avpassas främst med hänsyn till den grupp elever, som har för avsikt att sedermera studera främmande språk. Hänsyn till en sådan grupps behov av mer omfattande kunskaper i grammatik kan och bör i stället tagas genom en på lämpligt sätt genomförd differentiering av undervisningen i manskapsskolorna.

Lärokursernas differentiering såväl med hänsyn till elevernas olika skolunderbyggnad som olika kunskapsbehov är under alla förhållanden en nödvändig förutsättning för en effektiv användning av undervisningstiden och en ändamålsenlig inriktning av studiearbetet i de lägre manskapsskolorna.

Vid den genomgående revision av lärokurserna, vilken kommissionen anser nödvändig, vore det önskvärt, att det fastställdes vissa *minimikurser*, så avpassade, att de kunde inhämtas och fordras av samtliga elever. Till dessa minimikurser kunde lämpligen fogas vissa *tilläggskurser*, avsedda för mera försigkomna elever. Dessa tilläggskurser böra däremot självfallet i största möjliga utsträckning uppläggas speciellt med hänsyn till fortsatta studier i arméns underofficersskola.

I ämnet modersmål kunde i så fall till tilläggskursen hänföras t. ex. en mera ingående behandling av grammatiken såsom förberedelse för studier i främmande språk.

En minimikurs i matematik torde i huvudsak kunna begränsas till *enkla* uppgifter inom följande områden: siffreräkning i hela tal, decimalbråk och bråk, dekadiska sorter, regula de tri, första grads ekvationer, procent- och ränteräkning (icke diskontoreräkning, aktier och obligationer), ytor och volymer samt praktiska tillämpningsövningar.

I tilläggskurs skulle lämpligen kunna ingå ekvationer av första graden med problem, algebra, ekvationer av andra graden, logaritmer (räknesticka), geometri, trigonometriska funktioner.

Givetvis förutsättes, att såväl minimikursen som tilläggskursen i ett sådant läroämne som exempelvis matematik vid specialtruppslag lämpas efter de särskilda kunskapsbehov, som finnas vid sådana truppslag.

Såsom redan nämnts tänkte sig ju 1939 års rekryteringssakkunniga, att undervisningen i manskapsskolorna skulle kunna förbättras »med enhetliga läroböcker och i anslutning till dessa upprättade kursplaner». Ehuru även kommissionen är medveten om behovet av såväl mera enhetliga läroböcker som mera utförliga och preciserade kursplaner för manskapsskolorna, anser den sig dock ej kunna förorda, att dessa kursplaner göras så enhetliga och utförliga, att de för varje läroämne innehålla detaljhänvisningar till viss lärobok. Det är nämligen av vikt, att kursplanerna uppgöras så, att de ej behöva ändras alltför ofta. Det vore därför opraktiskt att i varje läroämne så binda kursplanerna vid viss lärobok, att annan lämplig bok ej kunde användas utan ändring av kursplanerna. Dessa böra helst ej ha annan uppgift än att med tillräcklig bestämdhet ange själva ramen för undervisningen.

Däremot anser kommissionen lämpligt, att det i anslutning till manskapsskolornas kursplaner truppslagsvis utarbetas särskilda mera detaljerade *arbetsplaner* i sådan form, att dessa vid behov lätt kunna ändras. I dessa arbetsplaner borde såväl minimi- som tilläggskurser närmare preciseras, och det synes lämpligt, att man därvid åtminstone ifråga om huvudämnena för varje kursmoment lämnade direkta hänvisningar till den lärobok, som vore avsedd att användas i respektive ämnen. Därjämte borde i till dessa arbetsplaner fogade *metodiska anvisningar* närmare anges lämpligaste tillvägagångssätt för inlärande av olika kurser.

Sammanfattning och förslag.

Svårigheterna att kunna samordna militär utbildning och allmänbildning på sådant sätt, som nuvarande system för underbefälsutbildning förutsätter, har kommissionen funnit mycket stora. Såväl för de fast anställdas uppgift i underbefälsgrad som för deras vidare militära eller civila utbildning och befordran kräves numera ett sådant mått av allmänbildning, att detta knappast längre kan erhållas såsom biprodukt i samband med underbefälsutbildningen.

Med tanke på allmänbildningens allt större betydelse för det fast anställda manskapet både i utbildnings- och auktoritetshänseende måste den förhållandevis korta tid, som i manskapsskolorna kan disponeras för undervisning i allmänbildande ämnen, användas på bästa möjliga sätt. Kommissionen har emellertid funnit, att den allmänbildande undervisningen i de lägre manskapsskolorna i detta avseende lämnat åtskilligt övrigt att önska, bl. a. beroende därpå, att man ej utnyttjat existerande möjligheter att differentiera undervisningen med hänsyn till elevernas olika förkunskaper.

Den nyligen medgivna rätten att i allmänbildande ämnen i manskapsskolorna anställa civila lärare är ett avgjort framsteg i undervisningshänseende. Helt visst skulle den allmänbildande undervisningen ännu mera kunna förbättras genom ytterligare partiella reformer, såsom t. ex. genom införande av enhetliga läroböcker och därtill anslutna lärokurser, differentierade efter elevernas olika förkunskaper och studieförutsättningar i övrigt.

Kommissionen anser dock, att den allmänbildande undervisningen i arméns manskapsskolor ej i tillräcklig grad kan förbättras enbart genom dylika partiella reformer. Det torde bli nödvändigt med en omprövning och omläggning av själva det system, som tillämpas.

Behovet av den allmänbildande undervisningens koncentration är visserligen i någon mån tillgodosett redan genom medgivanden i nuvarande utbildningsbestämmelser. Dessa medgivanden, vilka redan i stor utsträckning, om än ej på ett enhetligt sätt, blivit utnyttjade, gälla dock endast viss del av den allmänbildande undervisningen.

Kommissionen anser emellertid önskvärt, att den allmänbildande undervisningen i dess helhet koncentreras till en sammanhängande kurs. Denna kurs i allmänbildande ämnen bör naturligen förläggas till utbildningens början, när undervisningen ju i dessa ämnen främst har till syfte att bereda tillräckligt underlag för den militära utbildningen i manskapsskolorna. Detta huvudsyfte kan nämligen den allmänbildande undervisningen ej uppfylla, därest den alltför mycket kommer i efterhand, såsom lätt nog blir fallet vid tillämpning av nuvarande system, enligt vilket den bedrivs jämsides med den militära underbefälsutbildningen.

Fördelarna med en förberedande skolperiod, varunder det fast anställda manskapet huvudsakligen finge ägna sig åt att inhämta de allmänbildande kurser, som nu på ett ofördelaktigt sätt äro utspridda över tre år, äro närmast följande.

Därigenom undvikas på ett tillräckligt effektivt sätt nu oundvikliga slitningar mellan den allmänbildande och den yrkesmässiga delen av underbefälsutbildningen. Först genom att på detta sätt avskiljas och förläggas till utbildningens början blir allmänbildningen vad den även enligt nuvarande bestämmelser är avsedd att vara, nämligen en förutsättning eller en nödvändig grund för den fortsatta militära utbildningen.

Visserligen måste en sådan förberedande skolperiod, omfattande förslagsvis tiden 1 oktober—20 december och 7 januari—22 mars, för att fylla sin uppgift huvudsakligen ägnas åt *allmänbildande ämnen*, men därjämte borde förekomma viss *allmän krigsmannafostran*, t. ex. i form av grundläggande soldatutbildning, gymnastik och idrott samt inre tjänst. Om under en så tilltänkt förberedande skolperiod ansloges i medeltal 1 timme per dag till allmän krigsmannafostran, skulle ändå för den allmänbildande undervisningen återstå 720 timmar, vilket timantal betydligt överstiger det som hittills ägnats åt sådan undervisning (jfr s. 254 f.).

Om de för den förberedande skolperioden avsedda ämnena och övningsgrenarna på lämpligt sätt avvägdes, torde en sådan förberedande kurs även i allmänt bildningsavseende bli så tilldragande, att den i regel kunde påräkna elever utöver det antal, som sedermera komme att anställas på aktiv stat. Därigenom att den sålunda finge karaktär av »prövotid», skulle själva urvalet av militärt sett lämpliga volontärer väsentligt underlättas, enär detta i så fall komme att grunda sig på skolbefälets under denna provotid samlade ingående kännedom om var och en personligen.

Enligt nuvarande system vinna alltför många militärt sett olämpliga volontärer fast anställning. Även om de mest olämpliga kunna avskedas, så kvarstår dock ett stort antal mindre lämpliga i tjänst hela kontraktstiden. Genom ett på ingående *personkännedom* grundat urval under en förberedande skolperiod skulle däremot risken att anställa mindre lämpliga avsevärt reduceras. Även för dessa själva vore det en bestämd fördel att kunna söka sig över till civil utbildning eller anställning redan efter den förberedande kursens slut, då de ännu ej försuttit utan i flesta fall genom den sålunda erhållna provutbildningen snarare *förbättrat* sina möjligheter att finna sig tillrädda även på annat område.

Genom att på prov under den förberedande skolperioden antaga ett större antal elever än det faktiska rekryteringsbehovet på aktiv stat, komme undervisningen under denna provotid att omfatta så många, att det vore både möjligt och nödvändigt att uppdelat eleverna på flera avdelningar med hänsyn till förkunskaper och förutsättningar i övrigt. Om denna förberedande undervisning ordnas truppförbandsvis, torde elever med förkunskaper utöver folkskolans (folkhögskolans) behöva utgöra en särskild undervisningsavdelning. Därest den förberedande manskapsundervisningen, där så låter sig göra, ordnas garnisonsvis, vilket synes kommissionen vara att föredraga med hänsyn till såväl kostnader som lärartillgång, ökas därmed också möjligheterna till en ännu mera ändamålsenlig differentiering.

Vissa olägenheter med den allmänbildande undervisningens koncentration till

en förberedande kurs kunna givetvis också uppstå. Dessa olägenheter gälla bl. a. den förberedande skolperiodens förhållande till underbefällets fortsatta utbildning.

Den till underbefälsutbildningens början i form av en förberedande kurs koncentrerade undervisningen i allmänbildande ämnen avser ju främst att bereda ett kunskapsunderlag, tillräckligt för den rent militära utbildningen av de fast anställda, vilken omedelbart därefter skulle vidtaga och fortgå under sammanlagt 2 år (med 1 år i vardera volontärsoldat- respektive underbefälsskolan). Fast anställda, som ej lämpa sig för vidareutbildning till underofficer eller officer, skulle under återstoden av kontraktstiden fullgöra trupptjänstgöring. För sådana fast anställda däremot, vilka förklarats lämpliga för vidareutbildning, skulle trupptjänstgöring i omedelbar anslutning till underbefälsutbildningen i regel komma att fullgöras under $1\frac{1}{2}$ år.

Enligt ett sådant system skulle alltså även den del av manskapet, som avses för vidareutbildning, helt få ägna sig åt militär utbildning och trupptjänstgöring under sammanlagt ej mindre än i regel $3\frac{1}{2}$ år. Under sådana förhållanden kan emellertid ifrågasättas, om den kunskap i allmänbildande ämnen, vilken grundlagts under den förberedande skolperioden, även under ett sådant flerårigt uppehåll utan vidare kan vidmakthållas till den grad, som erfordras för att de till vidareutbildning beordrade därefter utan dröjsmål skulle kunna fortsätta sina studier i dessa ämnen.

Kommissionen anser dock, att denna olägenhet i tillräcklig grad skulle kunna minskas, t. ex. på så sätt, att man i anslutning till de under den förberedande skolperioden genomgångna kurserna i allmänbildande ämnen under tiden för den militära utbildningen och trupptjänstgöringen anordnade fortbildningskurser per korrespondens för att främja underbefällets vidareutbildning. För att uppnå syftet att vidmakthålla de under den förberedande skolperioden förvärvade kunskaperna skulle dessa korrespondenskurser ej behöva göras mera omfattande än att de mycket väl skulle kunna medhinnas av de fast anställda och utgöra ett moment av avspänning i deras militära arbete.

Själva denna undervisningsmetod med dess möjligheter till differentiering av uppgifterna synes särdeles väl lämpad för det elevmaterial, som härvid kan komma ifråga. En stor del av underbefålet söker ju redan under nuvarande förhållanden mestadels på egen hand att fortbilda sig och underhålla sina kunskaper just genom korrespondenskurser. Det vore därför välbetänt att främja underbefällets självmant visade intresse för fortbildning genom att på arméns bekostnad och helst också i dess egen regi anordna korrespondensundervisning i första hand för den del av de fast anställda, som avses för vidareutbildning.

För att med hjälp av korrespondensundervisning kunna vidmakthålla de fast anställdas allmänbildning och även i görligaste mån främja deras vidareutbildning borde man redan under den förberedande manskapsskolkursen, särskilt i avdelningar för mera försigkomna elever, göra dessa förtrogna, med korrespondensundervisningens metod. Att denna metod i fråga om

intellektuell mognad och studieambition ställer större krav på eleverna än vanlig klassundervisning är emellertid från urvalssynpunkt närmast en fördel.

Fördelaktigt vore, om man vid armén, såsom under beredskapstiden försöksvis skett vid flygvapnet, kunde ordna behövlig korrespondensundervisning i egen regi eller genom en för försvarsväsendet i dess helhet avsedd *studiebrevskola*, utrustad med behövlig pedagogisk expertis. För vissa löpande göromål borde i stor utsträckning kunna anlitas icke vapenföra studenter med erforderlig kompetens, varigenom kostnaderna för en sådan brevskola ej skulle komma att bli alltför betungande.

Därest den till en förberedande kurs sammandragna undervisningen i allmänbildande ämnen skulle handhavas av *civila lärare*, såsom kommissionen förutsätter, torde undervisningen komma att bli alltför omfattande för att såsom hittills enbart kunna bestridas av timplärare. Önskvärt vore, att för undervisningen i största möjliga utsträckning anlidades civila lärare med militär utbildning (värnpliktiga officerare eller reservofficerare). För att underlätta anställning av sådana lärare borde dessa äga tillgodoräkna sig lärartjänst vid manskapsskolor för uppflyttning i lönegrad vid vissa statliga undervisningsanstalter.

Särskilda utbildningskurser i civilanställningssyfte.

Frågan om åtgärder för civilanställning av underbefäl, som efter kontraktstidens slut ha att avgå ur tjänst — och såsom redan framhållits, gäller detta det stora flertalet — anser sig kommissionen ej kunna upptaga till den ingående prövning, som frågan i och för sig förtjänar. Enär civilanställningsproblemet emellertid, såsom likaledes redan omnämnts, äger påtagligt samband med rekryteringen och därmed även med utbildningen och dess effektivitet, anser sig kommissionen ej kunna helt förbigå detta problem.

För civilanställningsfrågans tidigare behandling i vårt land har 1930 års försvarskommission lämnat en utförlig redogörelse, till vilken här hänvisas (statens offentliga utredningar 1935: 42, s. 37 ff.). I denna redogörelse har försvarskommissionen även ägnat uppmärksamhet åt de åtgärder, som man i andra länder vidtagit för att lösa civilanställningsproblemet (a. a., s. 43 ff.).

De mest effektiva civilanställningsåtgärderna synas ha vidtagits i *Tyskland*. Där har man med hänsyn till den förhållandevis långa kontraktstiden (12 år) funnit både lämpligt och nödvändigt att såväl under tjänstetiden som efter avskedet på det allmännas bekostnad bereda de fast anställda tillfälle till särskild civilanställningsutbildning i för ändamålet speciellt organiserade fackskolor (Heeresfachschulen). Dessa skolor äro uppdelade på 3 linjer: tjänstemannaskolor, hantverks- och tekniska skolor samt lantbruksskolor. Underbefäl, som genomgå tjänstemannaskolorna, tillförsäkras författningsenligt rätt till anställning i rikets, statens eller kommunens tjänst. De fast anställda, som genomgå de mera fackligt betonade skolorna vid armén, tillförsäkras däremot ej någon sådan företrädesrätt till anställning utan förutsättas kunna efter genomgången yrkesutbildning antingen etablera sig såsom egna företagare eller skaffa sig arbete i den fria marknaden.

Tidigare åtgärder i vårt land i civilanställningssyfte ha huvudsakligen varit in-

riktade på att i författningsväg tillförsäkra avgånget underbefäl *företrädesrätt* till vissa statliga befattningar. Sålunda medgavs avgånget underbefäl redan genom ett år 1874 utfärdat Kungl. brev viss företrädesrätt till passande tjänster inom järnvägs-, telegraf-, fångvårds-, post- och tullstaterna, men denna rätt kom mycket länge att stanna på papperet.

Efter särskilda utredningar i frågan utfärdades sedermera år 1915 kungörelse angående beredande av civilianställning vid *postverket* för avgående underbefäl, som tjänat minst 4 år och rekapitulerat för ytterligare 1 år. Sådant underbefäl, som hade för avsikt att efter avgången söka vinna anställning vid postverket, skulle under det sista militära tjänsteåret med bibehållen lön beredas högst 5 månaders tjänstledighet för provtjänstgöring vid postverket. År 1916 utfärdades motsvarande bestämmelser för anställning vid *statens järnvägar*.

Vidare utfärdades 1916 bestämmelser om särskilda *avskedspremier* åt underbefäl, som avginge ur tjänst efter vissa år — en lägre premie (400—700 kr.) efter en tjänstetid av minst 6 år och en högre (700—1 100 kr.) efter minst 9 års tjänst.

En år 1916 tillsatt kommission för utredning av frågan om manskapsrekryteringens främjande avgav åren 1917—18 betänkanden, vari, förutom förbehåll av vissa statliga befattningar för f. d. volontärer, förordades företrädesrätt för dem att vinna inträde i vissa *utbildningsanstalter*. Denna sistnämnda företrädesrätt, som var av betydligt mindre ingripande slag än den förstnämnda, skulle dock gälla endast skogs- och navigationskolor. Rekryteringskommissionens förslag föranledde emellertid ingen åtgärd från statsmakernas sida.

Efter förslag av 1929 års *civilianställningssakkunniga* beslöt Kungl. Maj:t år 1933, att år 1934 skulle på försök anordnas en särskild *polis kurs* för 50 underbefäl. Denna försöksverksamhet visade sig vara så fördelaktig, att den sedermera kommit att fortsättas. Efter framställning av samma sakkunniga fattade 1934 års riksdag beslut om *dels* ökade möjligheter för fast anställt manskap att med bibehållna löneförmåner beviljas tjänstledighet för utbildning och oavlönad provtjänstgöring i civilianställningssyfte, *dels* möjlighet för manskap, som genomgått fullständig underbefälsutbildning och varit i tjänst minst 5 år, att få kvarstå i anställning över stat under en tid av 6 månader för att under denna tid *förbereda sin* övergång till civil verksamhet, *dels* ock inrättande försöksvis av en »försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå». Dessutom medgav riksdagen, att vad som inbesparades av för truppförbandens rekryteringsverksamhet anvisade medel finge användas för civilianställningsverksamheten.

I sitt år 1935 avgivna betänkande framhöll 1930 års *försvarskommission* (statens offentliga utredningar 1935: 42, s. 47 f.), att det vore ett allmänt intresse att vidtaga särskilda civilianställningsåtgärder för att säkerställa *dels* rekryteringen och *dels* försörjningen av det avgångna manskap, som skulle stå till förfogande vid mobilisering. Enligt försvarskommissionens mening kunde statens förpliktelser gentemot de avgående dock ej anses lika bindande i fråga om alla. En bestämd åtskillnad borde sålunda härutinnan göras mellan å ena sidan dem, som allenast en kortare tid — förslagsvis intill 6 år — innehaft fast anställning, och å andra sidan dem, som under minst 6 år innehaft sådan anställning. Gentemot underbefäl, som tjänat i 9 år eller därutöver, borde staten ikläda sig så bindande utfästelser, som det överhuvud taget vore möjligt.

Särskilt med tanke på framtida försörjning av äldre fast anställda — d. v. s. sådana med minst 6 års tjänst — rekommenderade försvarskommissionen att överväga möjligheten att hjälpa dessa att erhålla s. k. *arrendeegnahem*. Kommissionen framhöll, att det ej syntes uteslutet, att ett sådant system med arrendeegnahem skulle kunna lämpa sig även för ordnande av militärmanskaps övergång till jordbruk. »Utan tveivel skulle möjligheterna att erhålla sådana hem komma att medföra ökat intresse för anställning vid försvarsväsendet bland ynglingar på landsbygden».

Försvarskommissionen, som vidare ansåg att frågan om rätten till *avskedspremier* borde göras till föremål för förnyad utredning, förklarade sig ej vara främmande för tanken, »att avskedspremier borde förändras till tjänstepremie och utbetalas efter föreskrivet antal tjänsteår, oavsett arten av den civilanställning, som vederbörande kan vinna i samband med sin avgång från aktiv tjänst».

I fråga om *förbehåll av vissa befattningar* i civil statstjänst för anställningsökande militärmanskap erinrade försvarskommissionen om att förslagen i denna riktning från civilt håll mött allvarliga erinringar, vilka ej borde lämnas utan beaktande. Försvarskommissionen menade, att det ej heller vore nödvändigt föreskriva, att vissa befattningar helt eller delvis skulle vara uteslutande förbehållna avskedat militärmanskap. Det vore tillräckligt, om samtliga statens civila myndigheter ålades att till försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå anmäla lediga befattningar, för vilka avgående militärmanskap kunde anses kompetent. Det borde dock föreskrivas, att »vid i övrigt lika lämplighet» militärmanskap skulle tillerkännas företräde framför annan sökande, som ej tidigare varit i statstjänst.

Vidare ansåg försvarskommissionen, att det vore värt att övervägas, huruvida ej en sådan form av företrädesrätt för underbefäl till statliga befattningar också borde utsträckas såväl till tjänster vid av staten koncessionerade eller därmed likartade företag som till befattningar hos landsting och kommuner. Dock betonades nödvändigheten av att civilanställningsökande militärmanskap för att kunna komma ifråga till sådana befattningar borde »i möjligaste mån och utan att de militära kraven eftersättas erhålla möjlighet att inhämta sådana kunskaper, att de kunna mäta sig med andra sökande». Erforderlig civil yrkesutbildning skulle kunna bibringas det fast anställda manskapet genom *särskilda utbildningskurser i civilanställningssyfte*.

Vilka civilanställningskurser, som lämpligen skulle kunna anordnas, borde dock enligt försvarskommissionens mening närmast ankomma på försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå att utreda och föreslå. Ett för samtliga försvarsgrenar gemensamt anslag å förslagsvis 40 000 kronor borde därför ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för anordnande av särskilda civilanställningskurser.

I *försvarspropositionen (nr 225) till 1936 års riksdag* vitsordade departementschefen visserligen betydelsen av att civilanställningsfrågan löstes men ansåg, att detta ej kunde ske genom den form av företrädesrätt, som försvarskommissionen tänkt sig generellt tillämpad ifråga om statliga tjänster. Departementschefen ansåg, att »vissa andra personalkategoriens berättigade intressen därigenom skulle kunna åsidosättas». I motsats till Kungl. Maj:t ansåg det särskilda riksdagsutskottet, som hade att behandla försvarspropositionen, att bestämmelsen om viss företrädesrätt för avgående fast anställt manskap vid tillsättandet av civila befattningar i statens tjänst borde utföras i enlighet med de riktlinjer, som försvarskommissionen uppdragit. 1936 års riksdag beslöt i enlighet med utskottets förslag.

I anledning av riksdagens skrivelse (nr 327) utfärdade Kungl. Maj:t den 11 september 1936 *nu gällande cirkulär till statsmyndigheterna* (svensk författningssamling nr 505/1936) angående beredande av civilanställning åt militärmanskap. Däri föreskrives i punkt 1 att »vid tillsättande av statlig civil eller civilmilitär befattning skall vid lika lämplighet i övrigt sökande, som innehar eller innehaft fast anställning vid försvarsväsendet och därvid undergått underbefälsutbildning, beredas företräde framför sökande, som icke är eller varit anställd i statens tjänst». Vidare ålägges »myndighet, som har att tillsätta ledig befattning, för vilken dylikt manskap må kunna besitta kompetens ... lämna uppgift till försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå om avsedd nyantagning jämsom angående anställningsvillkor och dylikt» (punkt 4).

Hittills anordnade civilianställningskurser ha varit dels centralt och dels lokalt ordnade. Exempel på kurser av det förstnämnda slaget utgör den alltsedan 1934 i Stockholm anordnade särskilda poliskursen för underbefäl, vid vilken på senare tid utbildats i regel 75 elever per år. Försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå har i enlighet med sin uppgift tagit initiativ till ett flertal sådana centrala civilianställningskurser. Vid Stockholms stads handelsskola har under en följd av år varit anordnad en särskild handelskurs för överstatanställt underbefäl från truppförband i Stockholm och landsorten. Denna kurs, som i regel mottagit 20 à 30 elever per år, har närmast varit avsedd för lagerpersonal (föreståndare, bokhållare).

Såsom exempel på övriga utbildningskurser i civilianställningssyfte, varom försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå gjort framställning, må nämnas kurser för vägmästare och brandmän, kurs vid generalstabens fotografiska centrallaboratorium samt prov- och utbildningskurs vid Stockholms stads hälsovårdsnämnd. Av dessa kurser ha dock endast de båda sistnämnda kunnat komma till stånd, och de ha för övrigt ej omfattat mer än ett mycket begränsat antal underbefäl. Vid arméns tvättanstalt har likaledes i utbildningssyfte mottagits ett begränsat antal underbefäl.

Såsom exempel på kurser, som anordnats av truppförbanden själva, må nämnas svetsarkurser och en kurs för utbildning av fastighetsförvaltare och portvakter. Av civilianställningsbyråns årsrapporter att döma ha sådana av truppförbanden själva anordnade kurser varit mycket få och föga omfattande.

Det avgående militärmanuskapets anställningsförhållanden omedelbart efter avskedet visar med tydlighet behovet av en vidgad kursverksamhet i civilianställningssyfte. Dessa förhållanden ha under en följd av år med uppmärksamhet följts av försvarsväsendets centrala civilianställningsbyrå, ur vars årsberättelser kommissionen inhämtat följande.

Tab. 6. Under åren 1934—39 avgångna beställningshavare och deras anställningsförhållanden omedelbart efter avskedet.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39
Hela antalet avgångna beställningshavare av underbefälsgrad.....	2 143	2 163	2 306	2 279	2 159
Antal (%) beställningshavare, som omedelbart efter avskedet erhållit civilianställning	699 (32·6)	732 (34·8)	932 (40·4)	879 (38·6)	891 (41·8)
Antal (%) beställningshavare, som beviljats anställning över stat	328 (15·8)	342 (15·8)	357 (15·8)	313 (13·7)	203 (9·4)

Det framgår av tab. 6, att genomsnittligt ej stort mer än en tredjedel av det under perioden 1934—39 avgångna underbefälet omedelbart efter avskedet erhållit civilianställning. En mindre grupp beställningshavare (10 à 15 %) har visserligen varje år medgivits rätt till anställning över stat under ett halvår för förberedande och ordnande av sin civilianställning, men

under de flesta år har åtminstone hälften av det avgående militärmanskapet vid avgången ur tjänst tydligen ej haft någon civil anställning att tillträda. Denna grupp har förvisso till stor del haft att kämpa med anställnings-svårigheter, vilka ej minst torde berott på att den saknat egentlig yrkes-utbildning i civil mening.

Av den grupp beställningshavare åter, som omedelbart efter avgången ur den militära tjänsten erhållit sin utkomst på arbetsmarknaden, har enligt centrala civilanställningsbyråns uppgifter för exempelvis år 1936 av 921 detta år civilanställda 325 vunnit anställning i statens tjänst, 192 i kommunal tjänst, 29 hos koncessionerade företag och 377 hos privata arbets-givare. De år 1936 civilanställdas placering i statlig respektive kommunal tjänst framgår närmare av nedanstående översikt.

År 1936 civilanställda beställningshavares placering.

I statlig tjänst:	I kommunal tjänst:
Försvarsväsendet (Civilmilitär och civil anst.)	Polisväsendet
135	139
Statens järnvägar	Brandkårer
44	11
Postverket	Spårvägar
11	11
Telegrafverket	Kommunala institutioner i övrigt
24	31
Vattenfallsverket	Summa
6	192
Tullverket.....	
57	
Sinnessjukvården.....	
19	
Fångvården	
20	
Statsförvaltningen i övrigt	
9	
<u>Summa</u> 325	

Förutom vid försvarsväsendet (i civilmilitär och civil anställning) har alltså det största antalet i allmän tjänst civilanställda funnit sin utkomst inom polisväsendet.

Över stat anställdas användning av det s. k. civilanställningshalvåret, varunder de skulle förbereda sin utkomst på den allmänna arbetsmarknaden, har civilanställningsbyrån för perioden 1 november 1938—30 april 1939 gjort till föremål för särskild undersökning. Av denna framgår, att av 303 över stat anställda, som lämnat uppgifter om användningen av civilanställningshalvåret, 167 uppgivit, att de begagnat tiden för provtjänstgöring i viss befattning och 136 för genomgång av skolor och utbildningskurser. Arten av de kurser, genom vilka sistnämnda grupp under sitt civilanställningshalvår sökt förkovra sig, framgår av nedanstående översikt.

Utbildningskurser

*vid vilka över stat anställda befattningshavare under civilianställningshalvåret
1 november 1938—30 april 1939 varit inskrivna.*

	Antal beställningshavare
Vid poliskurs för underbefäl	75
» handelskurs för underbefäl	28
» andra handelskurser	7
» tekniska skolor	7
» övriga yrkesskolor	7
» örlogsvarv	5
» folkhögskolor	3
» kurser i främmande språk	4
Summa	136

De båda speciellt för avgående underbefäl anordnade kurserna — polis- respektive handelskursen i Stockholm — ha således valts av ej mindre än tre fjärdedelar av det detta år över stat anställda underbefälet, som ägnat sig åt genomgång av utbildningskurser.

*Överstatanställdas provtjänstgöring vid allmänna verk och institutioner.
(Under civilianställningshalvåret 1938/39)*

I statens tjänst:	Antal beställningshavare	I kommunal tjänst:	Antal beställningshavare
Vid försvarsväsendet	9	Vid polisväsendet	13
» fångvården	4	» brandkår	1
» tullverket	4	» andra kommunala verk	8
» statens järnvägar	2	Summa	22
» postverket	1		
Summa	20		

*Överstatanställdas provtjänstgöring i utbildningssyfte hos privata företagare.
(Under civilianställningshalvåret 1938/39).*

Yrkesgrupp	Antal beställningshavare	Summa beställningshavare (%)
I. Jordbruk och skogshushållning:		
Jordbruk	1	
Trädgårdsskötsel	1	
Skogsvård	1	3 (2·4)
II. Industri och hantverk:		
Bil-, cykel- och motormekanisk industri	24	
Elektromekanisk industri	12	
Övrig mekanisk industri	26	
Snickeriindustri	7	
Läder- och gummivaruindustri	7	
Byggnadsindustri	6	
Livsmedelsindustri	4	
Övrig industri	3	89 (71·2)
III. Handel och samfärdsel:		
Kontors-, affärs- och försäljningsarbete	23	
Bil- och busschaufförer	10	33 (26·4)
Summa	125	125(100·0)

Av ovanstående översikt framgår, att de överstatanställdas på egen hand ordnade provtjänstgöring hos privata företagare syftar till en alltför begränsad del av den civila arbetsmarknaden. Man lägger särskilt märke till att endast ett försvinnande fåtal (24 %) överstatanställda självmant sökt sig över till yrkesgrupp I (jordbruk och skogshushållning). För jämförelsens skull må nämnas att i det närmaste en fjärdedel (24 %) av de år 1938 antagna volontärerna uppgivit, att de före sin militäransättning haft sin utkomst inom jordbruket och dess binärningar.

Såsom 1930 års försvarskommission i sitt betänkande påpekat, har man exempelvis i Tyskland, där civilanställningsfrågan synes vara mera effektivt löst än annorstädes, organiserat särskilda arméns lantbruksskolor, vid vilka fast anställda beställningshavare från jordbrukarhem bibringas en sådan utbildning, att de efter avskedet från den militära tjänsten kunna med utsikt till framgång ägna sig åt jordbruk. Det var av samma anledning, som försvarskommissionen (s. 50 f.) framställde sitt förslag om beredande av möjligheter för avgången militärmanuskap från jordbrukarhem att erhålla s. k. *arrendeeignahem*. Uttagningen av sökande till denna förmån skulle givetvis ske med hänsyn främst till vederbörandes lämplighet att kunna sköta eget jordbruk. Försvarskommissionen ifrågasatte vidare, huruvida ej sådana beställningshavare, som önskade komma i åtnjutande av denna förmån, borde beredas tillfälle att genomgå någon lämplig jordbrukskurs, exempelvis vid *lantmannaskolor*. Sedan detta förslag framlades, har som bekant i den befolkningspolitiska diskussionen kravet på åtgärder mot landsbygdens avfolkning blivit ytterligare skärpt.

I fråga om avskedat militärmanuskaps anställning inom skogshushållningen förtjänar erinras om att redan den kommission, som åren 1917—18 avgav betänkande angående manskapsrekryteringens främjande, förordade företrädesrätt för f. d. volontärer att vinna inträde vid *skogsskolor*.

Det är tydligt, att de överstatanställdas på egen hand ordnade provtjänstgöring hos privata företagare inom hantverk och industri främst syftar till anställning i mekanisk industri. Provtjänstgöringen inom handels- och samfärdselgruppen avser främst kontors-, affärs- och försäljningsarbete samt anställning såsom bil- eller busschaufför. I fråga om den uppenbarligen mycket vanliga provtjänstgöringen hos privata företagare har civilanställningsbyrån lagt märke till en tendens hos privata företagare och även vissa kommunala myndigheter att gärna mottaga överstatanställda såsom oavlönad arbetskraft under löften att bereda dem stadigvarande anställning efter överstatanställningstidens utgång, vilka löften emellertid i många fall ej infrias.

Behovet av vidgad kursverksamhet i civilanställningssyfte framgår i viss mån av den redan lämnade översikten, som visar, att de överstatanställdas på egen hand ordnade provtjänstgöring och utbildning syftar till en alltför begränsad del av den civila arbetsmarknaden. Det synes kommissionen nödvändigt, att åtgärder vidtagas för en mer rationell användning av det s. k. civilanställningshalvåret. Innan det fast anställda manskapet tillåtes vidtaga egna åtgärder för att ordna sådana angelägenheter, borde det beredas tillfälle till en mera *ingående yrkesorientering* än den, som civilanställningsorganen hittills varit i tillfälle att lämna. Helst borde denna förberedande yrkesorienteringsverksamhet ordnas genom de lokala civilanställningsorganen i samarbete med den offentliga arbetsförmedlingen, vilken ju av lätt insedda skäl äger bästa överblick över tillgängliga civila anställnings- och utbildningsmöjligheter.

Enligt kommissionens mening är det emellertid ej mindre viktigt, att det avgående militärmanskapets *tillgång till olika yrkesutbildningskurser* underlättas. Försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå har i sin verksamhetsberättelse för år 1938 ifrågasatt, »om icke årligen ett visst antal avgående underbefäl kunde beredas tillträde till de till inrättande föreslagna verkstadsskolorna».

För att undvika den av civilanställningsbyrån påtalade risken för att överstatanställt manskap under sitt civilanställningshalvår inom privat företagssamhet mera utnyttjas än utbildas, borde enligt kommissionens mening denna utbildning i möjligaste mån ske under offentlig kontroll och helst i offentlig regi. I första hand borde därför försvarsväsendets egna möjligheter att vid vissa förband, skolor och verkstäder anordna yrkesutbildningskurser för avgående militärmanskap inventeras. Exempelvis vid lämpliga motoriserade förband borde i större utsträckning än hittills kunna ordnas särskilda för avgående underbefäl avsedda utbildningskurser för såväl bil- och motormekaniker som bilförare. Även vid vissa av försvarsväsendets verkstäder och fabriker borde för förhållandevis små kostnader kunna anordnas yrkesutbildningskurser för ett flertal andra yrkesområden, på vilka det avgående militärmanskapet eljest inom det privata näringslivet har svårt att finna betryggande utbildningsmöjligheter.

I den mån det inom försvarsväsendet ej låter sig göra att ordna en tillräckligt mångsidig och effektiv civil yrkesutbildning för avgående underbefäl, bör enligt kommissionens mening avtal därom träffas med *statsunderstödda yrkesskolor*. Det synes rimligt, att såsom villkor för statsbidrag till sådana skolor föreskrives skyldighet att mottaga ett visst antal underbefäl för reguljär utbildning. I de fall, där utbildningstiden vid sådana yrkesutbildningsanstalter ~~sträcker sig utöver~~ anställningstiden över stat, borde möjligheter beredas de ifrågavarande eleverna att fullfölja utbildningen med hjälp av *studielån* på i huvudsak samma villkor, som gälla för värnpliktslån enligt förordningen den 31 augusti 1940.

En sådan *företrädesrätt* för avgående militärmanskap att vinna inträde vid vissa statsunderstödda yrkesskolor för att där genomgå reguljär utbildning förefaller mera naturlig och för näringslivet betydligt mindre ingripande än den företrädesrätt till vissa statliga befattningar, genom vilken man hittills i första hand sökt ordna civilanställningsfrågan. Genom viss företrädesrätt till utbildning skulle det avgående militärmanskapet ej i fråga om kompetens behöva komma i någon obehörig förmånsställning i jämförelse med andra anställningssökande på arbetsmarknaden.

Sammanfattning och förslag. Med hänsyn till sitt uppdrag har kommissionen ej kunnat upptaga civilanställningsfrågan till prövning i andra avseenden än dem som äga samband med dels manskapsrekryteringen och dels underbefäls- och värnpliktsutbildningen. Med särskild hänsyn till värnpliktsutbildningens effektivitet anser kommissionen det emellertid nödvändigt, att civilanställningsfrågan löses på sådant sätt, att det underbefäl, som

ej önskar eller på grund av rådande befordringsläge eller eljest ej kan komma ifråga till anställning såsom underofficer, icke griper första bästa tillfälle till civilanställning.

Det är å ena sidan visserligen, såsom framhållits, ett allmänt intresse att vidtaga civilanställningsåtgärder för att säkerställa rekryteringen vid krigsmakten och försörjningen för det manskap, som efter avgången ur tjänst skall stå till förfogande vid mobilisering. Men det är å andra sidan självfallet ej något allmänt intresse, att de fast anställda blott tillgodogöra sig viss utbildning och för denna förmån ej lämna annan motprestation än att vid mobilisering möjligen stå till förfogande.

Enligt kommissionens mening bör det därför ankomma på statsmakterna att skapa sådana förhållanden för underbefälet, att särskilt den ur militär synpunkt dugligare delen därav finner det med sin fördel förenligt att efter genomgången utbildning kvarstå i tjänst. Med tanke på värnpliktsutbildningens effektivitet är det nämligen av stor vikt att den dugligaste delen av underbefälet kvarstår i tjänst under ett med hänsyn till önskvärd omsättning lämpligt antal år och därunder fullgör »nyttig tjänst», d. v. s. närmast instruktörstjänst vid utbildningen av de värnpliktiga.

Ett av de bästa medlen att öka underbefälets benägenhet att rekapitulera är enligt kommissionens mening att på sätt, som redan antytts, så ordna kursverksamhet och andra åtgärder i civilanställningssyfte, att underbefälets kvarstannande i tjänst efter genomgången utbildning blir lönande för det samma ej minst med hänsyn till civilanställningsmöjligheterna för framtiden. Det synes kommissionen därför rimligt, att tillgång till mera kvalificerad civilanställningsutbildning ej beredes andra fast anställda än sådana, som under viss tid — förslagsvis 2 år — tjänstgjort såsom furirer. Ur samma synpunkt kan det ifrågasättas, om ej ett liknande villkor lämpligen borde fästas vid den enligt cirkuläret den 11 september 1936 (svensk författningssamling nr 505) medgivna företrädesrätten för visst militärmanskap till statliga befattningar. Därest det gång efter annan framställda förslaget om utvidgning av denna företrädesrätt till att omfatta även befattningar i kommunernas och landstingens tjänst upptages till prövning, bör enligt kommissionens mening jämväl frågan om lämpliga villkor för sådan företrädesrätt beaktas.

Kommissionen kan till sist icke underlåta att fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som synes böra öva inflytande på inriktningen av kursverksamheten och övriga civilanställningsåtgärder, nämligen frågan om *förfoganderätten över f. d. fast anställda vid mobilisering*. Det är självfallet ett intresse av första ordningen, att de avgående i största möjliga utsträckning bli anställda i sådana yrken och befattningar, att de verkligen kunna frigöras i händelse av mobilisering. Ur denna synpunkt måste det anses betänkligt, att — som framgår av tabellen s. 280 — ett så stort antal underbefäl vinner anställning vid polisväsendet, statens järnvägar, tullverket, brandskyddet o. s. v. Huvuddelen av den personal, som är anställd vid nämnda institutioner och verk, åtnjuter nämligen uppskov i

händelse av mobilisering. Olägenheterna drabba emellertid icke enbart försvarsväsendet, som därigenom i viss mån förlorar förfoganderätten över de f. d. fast anställda, utan även de institutioner och verk, i vilka personalen vunnit civilanställning. Uppskov kan nämligen icke alltid beviljas i den utsträckning, som ur institutionernas egen synpunkt vore önskvärd. Kommissionen har sig bekant, att de under åren 1939—1941 gjorda inkallelserna på vissa håll medfört betydande olägenheter. De sålunda vunna erfarenheterna komma förmodligen att inverka på civilanställningsmöjligheterna. Det förefaller nämligen helt naturligt, att de statliga och kommunala institutioner och verk, som hittills i största utsträckning berett utkomst åt f. d. fast anställt militärmanskap, se sig nödsakade att, med hänsyn till förhållandena vid mobilisering, i möjligaste mån undvika anställningssökande av denna kategori.

Den vidgade kursverksamhet i civilanställningssyfte, som kommissionen i det föregående förordat, är tydligen även ur här berörda synpunkter av behovet påkallad.

Särskilt yttrande av översten Tamm.

Enligt mitt förmenande böra studenterna, under förutsättning att övnings-tiden — repetitionsövningar oräknade — för alla värnpliktiga blir minst omkring ett år, på sätt chefen för armén föreslagit i sin på s. 223 citerade under-dåniga skrivelse fullgöra rekrytskolan tillsammans med övriga värnpliktiga. Som skäl härför får jag anföra följande.

Studenterna ha under de två senaste åren gjort en insats, utan vilken armén icke kunnat fylla de krav, som ställts på den. Utan tvivel skulle emellertid den för armén oundgängliga tillgång, som studenterna äro, kunna tillvar-tagas ännu bättre än som under förhandenvarande förhållanden varit möjligt. Erfarenheten visar nämligen, att studenternas förmåga att utöva befäl i många fall icke stått i jämnhöjd med deras förutsättningar. Även om bristerna fram-förallt berott på att deras befälsutbildning och rutin varit otillräckliga, så kunna de enligt min mening i icke oväsentlig grad hänföras till en i många fall påtaglig okunnighet om det människomaterial, de satts att utbilda och leda. Det förhållandet att studenternas utbildning hittills varit helt isolerad från flertalet värnpliktigas och redan från början kunnat läggas på ett högre plan har satt tydliga spår i deras befälsföring. De ha sålunda i många fall icke förmått att anpassa denna efter de underlydandes intellektuella förutsätt-ningar, efter deras förmåga att fatta och sätt att tänka och reagera. De ha ofta icke ens insett, hur nödvändigt det är, särskilt vid värnpliktsutbildning på ett elementärt stadium, att använda ett enkelt och lättfattligt språk.

Den kunskap om truppen, som är nödvändig för en rätt avvägd befäls-föring, kan i viss utsträckning förvärfvas genom teoretiskt studium — på egen hand eller under annans ledning. Sådant studium förutsätter, att lämplig litteratur finnes att tillgå. Den av kommissionen föreslagna »Handledning i trupputbildning» bör därför bl. a. innehålla en lättfattlig orientering om svenskt psyke och det folkliga bildningstillståndet i Sverige (med särskild hänsyn tagen till den manliga ungdomen i värnpliktsåldern) samt om befäls-föringens psykologi. Denna handbok synes redan vid inryckningen böra tilldelas alla studenter. För flertalet unga män, även studenter, är emellertid ett sådant teoretiskt studium av föga värde, om det icke bygger på eller full-ständigas med praktiska erfarenheter.

Det är främst därför som studenterna, av vilka det stora flertalet måste uttagas för befälsutbildning, böra fullgöra sin rekrytskola tillsammans med övriga värnpliktiga. De få då tillfälle att under sex månader umgås med dem såsom likställda och att sålunda skaffa sig erfarenheter om truppen, vilka näppeligen kunna vinnas på annat sätt.

Farhågorna för att en för alla gemensam rekrytskola skulle leda till att studenterna hållas tillbaka i sin strävan att snabbt tillägna sig utbildningen eller rentav förlora intresset för militär utbildning överhuvud, synas icke

motiverade. Rekrytutbildningen torde åtminstone till en början utsätta de direkt från skolbanken kommande studenterna för alldeles tillräckliga ansträngningar. Ganska snart komma de dock tack vare sitt i flera avseenden gynnsammare utgångsläge att gå ifrån flertalet övriga värnpliktiga. De bli föregångsmän för sina kamrater och komma att av befälet användas som biträdande instruktörer vid fyllnadsövningar, ställföreträdande gruppchefer, patrull- och posteringschefer o. s. v. Flertalet studenter kommer på så sätt att få ett större medansvar i utbildningen än de skulle kunna få vid utbildning på en särskild studentlinje. Redan häri ligger en stimulans, som borde hålla studenternas intresse vid makt. De skulle dessutom säkerligen draga med sig de bättre bland övriga värnpliktiga, d. v. s. just dem, som jämte studenterna behöva uttagas för befälsutbildning.

Skulle en omläggning av studentexamen till tiden före den 1 april icke vara genomförbar, återstå endast två möjligheter: antingen att låta studenterna börja sin första tjänstgöring den 1 april tidigast året efter det de avlagt studentexamen eller att ordna en särskild studentlinje med inryckning efter vårens studentexamensperiod. Det senare alternativet förutsätter emellertid, att en omläggning av vårens studentexamina till tiden före den 15 maj är möjlig att genomföra. Ty med en senare inryckning är det knappast tänkbart att studenterna till befälsskolornas början omkring den 1 oktober skulle hinna i alla avseenden inhämta det försprång de bästa bland övriga värnpliktiga vunnit.

Det förstnämnda alternativet skulle för alla studenter, vilka efter studentexamen gå direkt till högre studier, medföra ett avbrott i dessa studier på minst ett år. För flertalet skulle detta säkerligen innebära ett betydligt svårare avbräck än ett uppehåll i studierna omedelbart efter studentexamen. Alternativet är därför mycket litet tilltalande.

Det andra alternativet är ur försvarets synpunkt olägligt bl. a. därför att det sannolikt icke medger, att studenterna vinna nödvändig människokänedom, innan de bli befäl, och att det komplicerar utbildningsorganisationen vid truppförbanden. Men det innebär ur individens synpunkt så betydande fördelar, att det dock bör godtagas, om en omläggning av studentexamen i enlighet med chefens för armén förslag skulle möta oöverbinnerliga hinder. Studenternas utbildning och urvalet av värnpliktiga till befälsutbildning böra då i huvudsak ordnas på sätt, kommissionen föreslagit.

Den trupperfarenhet, studenterna enligt kommissionens förslag skulle förvärva sig under en enda månads tjänst tillsammans med övriga värnpliktiga, blir emellertid enligt min mening av föga värde. Att döma av erfarenheterna torde nämligen studenterna — liksom övriga värnpliktiga — främst få koncentrera sina ansträngningar på att övervinna de påfrestningar, de mycket krävande övningarna under regementsmötet föra med sig. Dessutom är tiden alltför kort. Ur studenternas egen synpunkt skulle visserligen trupptjänstgöringen på våren andra året kunna bidra till att utjämna denna brist i deras utbildning. Men den människokänedom, de då kunde förskaffa sig,

skulle vinnas under en tjänstgöring, då en tidigare förvärvad sådan skulle bidragit till att underlätta deras befälsutövning. De finge nu i stället lära främst av de fel och misstag, de på grund av otillräcklig kunskap om truppen säkerligen komme att begå. Att resultatet av deras utbildningsarbete måste påverkas härav torde icke kunna betvivlas.

Möjligheterna att enligt förslag från studenthåll t. ex. redan omkring den 15 juli första året överföra studenterna till utbildningsförband, bestående av värnpliktiga i allmänhet, torde visserligen vara små, enär det skulle kräva en stark och icke önskvärd forcering av studenternas grundläggande rekrytutbildning. Men då en sådan anordning, om alternativet med inryckning omkring den 15 maj måste tillgripas, ensam skulle kunna ge studenterna möjlighet att, innan de bli befäl, vinna en någorlunda ingående kunskap om truppen, synes den dock böra prövas.

Bilaga I.

Exempel på prov för gevärsskyttar och gevärsinfanteriförband att avläggas senast vid soldatskolans slut.

Utrustning: fältutrustning utan persedelpåse, därest annat icke anges.

Enskilt Grupp Pluton	Prov nr	Omfattning m. m.	Fordringar för	
			»godkänd» (minimifordran)	»utmärkt»
Enskilt	1	Förflyttning med språng mellan två brisadgröpar. Avstånd mellan gröparna 25 m. Utgångsläge: skyddsställning i den ena gröpen. Tid tages när soldaten försvinner i den andra gröpen	— sek.	— sek.
Enskilt	2	Förflyttning med språng 200 m i öppen och jämn terräng med handgranatkastning, höftskott och bajonettsöt. Utgångsläge: skyddsställning, 4 handgranater vid gördeln, geväret laddat med ett skarpt skott (ev. kammarammunition). Efter omkring 150 m förflyttning kastas en handgranat utan att förflyttningen avbrytes. Halt göres i brisadgrop 15—20 m hitom skyttevärn 2 × 3 m. Från gröpen kastas högst 3 handgranater mot skyttevärnet. Så snart träff erhållits, fortsättes förflyttningen med språng, varvid 1/1 fig. visas på kanten eller vid sidan av skyttevärnet. Mot denna avgives eld under fortsatt förflyttning, varefter inrusning sker med bajonett mot bulvan i skyttevärnet och eldställning intages. Tid tages, när eldställning intagits (slagfjädern spänta)	Träff i fig. — sek.	Träff i fig. — sek.
Enskilt	3	Förflyttning med språng 20 m, hukande 10 m, krypande 10 m och ålande 10 m (och omvänt). Provet utföres i bana för förflyttningssätten, där upprensning hindras genom portar på varannan meter med en höjd av för hukande 1.25 m, krypande 0.75 m och ålande 0.5 m. Utgångsläge: skyddsställning. Tid tages när målet passerats. a) Förflyttning framåt..... b) Förflyttning bakåt, varvid vändning får ske tidigast vid övergången mellan ålande till krypande	— sek. — sek.	— sek. — sek.
Enskilt	4	Snabbskott mot oförmodat uppträdande och hastigt försvinnande mål. Soldaten med geväret laddat med 5 skott förflyttar sig framåt med vanlig marsch. Efter 20 m förflyttning visas på 50 m avstånd 1/1 fig. i 3 sek. Efter ytterligare 20 m förflyttning visas på 30 m avstånd 2/1 fig. i 5 sek.....	— tr. fig.	— tr. fig.
Enskilt	5	Skolfältskjutning på 3 stationer. a) Mål: 1/6 fig. Avstånd: omkr. 150 m. Antal skott: högst 6. Utgångsställning: skyddsställning. Tid: 1 min från »Eld». b) Mål: 2/3 fig., som visas 2 ggr 20 sek. varje gång. Avstånd: omkring 75 m. Antal skott: högst 6. Utgångsställning före varje visning: skyddsställning med observation. c) Mål: 2/1 fig., som visas 20 sek. Avstånd: omkring 200 m. Antal skott: högst 6. Utgångsställning: skyddsställning med observation	För hela provet — tr. i — fig. — tr. i — fig.	

Enskilt Grupp Pluton	Prov nr	Omfattning m. m.	Fordringar för	
			»godkänd» (minimifordran)	»utmärkt»
Enskilt	6	Skjutning i mörker, som icke tillåter användning av riktmedel. Mål: 8/1 fig. mot sådan bakgrund att de kunna ses. Avstånd: 15 m. Antal skott: högst 8. Utgångställning: stående med geväret i »färdigställning». Tid: 15 sek. från »Eld»	— tr. i fig.	— tr. i fig.
Enskilt	7	Handgranatkastning. a) 8 kast mot brisadgrop med 2 m diameter. Avstånd: 25 m. Utgångställning: skyddställning. Tid för varje kast inklusive uppgång och återtagande av skyddställning 4 sek. b) 8 kast från brisadgrop mot skyttevärn 1,5 × 2,5 m. Avstånd: 20 m. Utgångställning och tid enligt a). c) 8 kast mot fönster 1 × 2 m på 2 m höjd över marken. Avstånd: 15 m. Utgångställning och tid enligt a).....	För hela provet — tr. i — mål — tr. i — mål	
Enskilt	8	Gasmask på från gasberedskap	— sek.	— sek.
Enskilt	9	Fältidrottsmärket grupp IV: Hinderlöpning med handgranatkastning..... Fältutrustning utan ryggsäck.....	— sek. Högst — m fel	— sek. Högst — m fel
Enskilt	10	Packning av..... Packning på.....	— sek. — sek.	— sek. — sek.
Enskilt	11	Förflyttning i utpekad riktning i medeltät skog. a) 1 km vid dager..... b) 500 m i mörker.....	Högst — m fel Högst — m fel	Högst — m fel Högst — m fel
Enskilt	12	»Punktorientering» till fots på snitzlad bana, 6 km med 4 kontroller. Varje påbörjad m fel på kartan utöver 1 vid inprickande av kontroll medför tidstillägg av 30 sek.....	— min./km	— min./km
Enskilt	13	Kokning av 1/2 liter vatten från »packning på». Bränsle, vatten och eldoden finnas på platsen. I övrigt inga förberedelser vidtagna.....	— min.	— min.
Enskilt	14	Stegning (under vanlig marsch och språng) i öppen, jämn terräng av två avstånd omkring 600 m....	Medelfel — %	högst — %
Enskilt	15	Avståndsbedömning av 5 avstånd mellan 75 och 400 m	Medelfel — %	högst — %
Grupp	16	Överskeppning i öbåtar. ¹ Två öbåtar sjösätts från utgångsläge 50 m från stranden. Därefter rodd runt fiöte på 100 m avstånd från stranden och åter till denna. Efter urskeppning kvarlämnas båtarna vid stranden, årorna upplagda och gruppen förflyttas 100 m inåt land.....	— min. — sek.	— min. — sek.
Grupp	17	Tältlagning, endast resandet av tältet (ingen grävning). Utgångställning: gruppen med packning på 10 m från tältplatsen, där tältet ligger hoprullat	— min. — sek.	— min. — sek.

¹ Överskeppningsbåtar.

Enskilt Grupp Pluton	Prov nr	Omfattning m. m.	Fordringar för	
			»godkänd» (minimifordran)	»utmärkt»
Grupp	18	Förflyttning 2 km i lätt terräng, därefter ingående i eldställning och eld mot 10/3 fallfig. på omkring 200 m avstånd. Antal skott högst 70. Tid tages, då sista fig. faller	— min.	— min.
Grupp	19	Förflyttning 500 m i lätt terräng med gasmask på, därefter eld mot 10/1 fallfig. på omkring 75 m avstånd. Antal skott högst 40 6:5 mm:s och 10 9 mm. Tid tages, då sista fig. faller	— min. — sek.	— min. — sek.
Grupp	20	Påtagande av all utrustning. Utgångsläge: utrustningen nedlagd, vapenrockar, skor och strumpor avtagna, truppen vilar	— min. — sek.	— min. — sek.
Pluton	21	Byggande av 100 m lutande taggtrådsstängsel (Fältarb. I) på öppet fält, medelmåttig jordmån. Utgångsläge: utrustningen avtagen, hindret stakat, indelning verkställd, erforderlig materiel på platsen	— min.	— min.
Pluton	22	Färdiga till strid	— sek.	— sek.
Pluton	23	Uppbrott ur larvförläggning (bivack). Tälten överlämnas till tältrosschef 25 m från tältplatserna. Avstädning sker icke. Tid tages, då marschen anträdes	— min.	— min.

Exempel på stegringsföljders utfyllande med ytterligare utbildningsled.

Nuvarande uppställning av stegringsföljden enligt Allmänna utbildningsbestämmelser för infanteriet, mom. 82.

Föreslagen uppställning av stegringsföljd efter komplettering.

B. Skyddsställning.

(Infanterireglementet 161—165, 179, Soldatinstruktion för infanteriet 989—992, 1000, 1009, bild 857).

1. Terrängbenämning o. terrängbedömning.
2. Skyddsställnings intagande mot markmål vid angivet terrängföremål (utan observation).
3. Skyddsställnings intagande mot markmål inom begränsat område (utan observation).
4. Skyddsställnings intagande mot markmål under förflyttning (utan observation).
5. Observation från skyddsställning, observationsområde, anmälan om gjorda iakttagelser.
6. Skyddsställnings maskering.
7. Verktygets användning (Soldatinstruktion för infanteriet bild 209).
8. Skyddsställning mot beskjutning från flygplan.
9. Skyddsställning i samband med tillämpningsövningar i soldatens stridsförflyttning.
10. Övningar i mörker avseende skyddsställning vid fiendligt lysskott (fallskärmsljus).
11. Skydd mot flygspaning.

B. Skyddsställning.

A. Enskild skytt och skytt inom omgångs (patrull) ram.

1. Skyddsställnings intagande mot markmål vid angivet terrängföremål (utan observation).
2. Skyddsställnings utväljande och intagande mot markmål inom angivet område (större och mindre bredd och djup) (utan observation).
3. Skyddsställnings utväljande och intagande mot markmål under stridsförflyttning (utan observation).
4. Observation från skyddsställning, växling mellan skyddsställning utan och med observation (tekniska utförelset), samband med gruppchef.
5. Skyddsställnings maskering mot markspaning; personlig maskering vid observation.
6. Skyddsställnings befästande, verktygets bärande och användning.
7. Skyddsställnings snabba intagande vid beskjutning från markmål, kortare och längre stridsavstånd, olika riktningar.
8. Skydd mot flygepaning, maskering mot flygspaning.
9. Flygare. Skyddsställning.
10. Skyddsställning i samband med tillämpningsövningar i stridsförflyttning.
11. Skyddsställning mot olika slag av artillerield, granatkastareld och handgranateld.
12. Skyddsställning vid anfall av pansarbilar och stridsvagnar, pansarlarm.
13. Skyddsställnings intagande med hänsyn till fordran på att snabbt intaga eldställning, hänsyn till sidokamrater, växling mellan eld- och skyddsställning, »Till skyddsställning i eldställningar dolt framåt!»
14. Val av förfaringsätt vid beskjutning: antingen förflyttning till bättre skyddsställning eller skyddsställnings maskering (befästande) eller eldgivning (spring, maskera, gräv, skjut).
15. Övningar i mörker, uppträdande vid lysskott (fallskärmsljus).
16. Exercis i skyddsställning: observation, laddning, påfyllning av magasinet och knippen, siktets inställande, bajonettens påtagande, ammunitionstjänst, översyn av vapen, repetering m. m.

Nuvarande uppställning av stegringsföljden enligt Allmänna utbildningsbestämmelser för infanteriet, mom. 82.

Föreslagna uppställning av stegringsföljd efter komplettering.

B. Gruppen.

1. Skyddsställnings intagande vid utpekat föremål, utväljande och intagande inom anvisat område, i samband med förflyttnings upphörande från sluten ordning och gruppering.
2. Observation, utseende av observatör, angivande av observationsområde, samband, skydd, maskering, befästning (splitterskydd, vindskydd), rekognosering.
3. Skyddsställnings hastiga intagande vid beskjutning på kortare och längre stridsavstånd, flack- och kastbanevapen, skydd mot flygspaning, flygare, skyddsställning, skyddsställning mot stridsvagnar och pansarbililar.
4. Skyddsställnings intagande vid beskjutning med hänsyn till fordran att snabbt kunna intaga stridsställning i växlande riktningar.
5. Val av förfaringsätt vid beskjutning, förflyttning samfällt eller enskilt till bättre skydd, skyddsställnings maskering (befästade) eller eldgivning utan och med förflyttning till skydd.
6. Fientligt eldöverfall mot skyddsställning från olika riktningar, anfall av flyg, stridsvagnar, artilleri- eller granatkastbeskjutning m. m.
7. Övningar i underhållstjänst, t. ex. eldning, torkning av kläder, ordnande av regn- och vindskydd, koktjänst, kappas (ylletröjor) på- och avtagande, ammunitionstjänst, materielvård, sjukvårdstjänst m. m.
8. Övningar i mörker.

C. Stridsförflyttning.

C. Stridsförflyttning.

A. Enskild skytt eller skytt inom omgångs (patrull) ram.

(Infanterireglementet 186—180, Soldatinstruktion för infanteriet 998, 994, bild 859 a och b, 999, 1000.)

1. Åtgärder före förflyttning.
2. Förflyttningssättens tekniska utförande.
3. Förflyttningssättens användning i olika slags terräng.
4. Enskild soldats stridsförflyttning (val av mål, väg, sätt).
5. Stridsförflyttning av omgång (grupp) från skyddsställning till skyddsställning.
6. Tävlning enskilt och mellan grupper.
7. Övning i mörker omfattande ordnande av utrustningen för att
1. Tekniskt utförande av gående, språng, halt, vapnets hållande, stridsberedskap, terrängbedömning, val av väg m. m.
2. D:o hukande.
3. D:o under gång, språng, då upptäckt eller beskjutning ej är sannolik, vid insyn och beskjutning korta och långa stridsavstånd, vid eldunderstöds utnyttjande.
4. D:o kryppning, på händer och knän, armbågar och knän, kortare och längre skjutavstånd.
5. D:o ålning, genom slingring och hasning.
6. Övergång från ett förflyttningssätt till ett annat med och utan kommando.
7. Förflyttnings utförande bakåt och åt sidorna utan och med fientlig insyn och eld, med och utan kommando i kolonn och skyttelinje.
8. Passerande av olika slags hinder, klätter-, balans-, kryp-, hopp-, taggtrådstängsel m. fl., enstaka och i kombinationer.
9. Klättring i träd.
10. Förflyttningssättens användande i olika slag av terräng, förberedelser för förflyttning, igångsättande på kom-

Nuvarande uppställning av stegringsföljden enligt Allmänna utbildningsbestämmelser för infanteriet, mom. 82.

undvika buller, val av mål, väg och sätt, upp-tränande av hörseln, tyst repetering av order och rapporter. Ovanstående gäller i tillämpliga delar även beträffande lätt granatkastare.

Föreslagen uppställning av stegringsföljd efter komplettering.

- mando, tecken, gruppchefs initiativ, vid erhållande av eldunderstöd, upphörande på kommando (»Halt! Skyddsställning!» »Halt! Eld!»), tecken, gruppchefs initiativ, eget initiativ, då eld utgår.
11. Förflyttning från skyddsställning till skyddsställning, val av mål, väg, sätt och tidpunkt, under fientlig insyn och eld, då fienden är nära och avlägsen, (upppräring och nedsprång om möjligt ej på samma plats).
 12. D:o med utnyttjande av eget eldunderstöd, åtgärder för att ej maskera eget eldunderstöd.
 13. D:o på kommando »Enskilt! Framåt!» i skyttekolonn och skyttelinje, samverkan med sidokamrater, växlande luckor, bedömning av förtursrätt med hänsyn till terrängen.
 14. Stridsförflyttning från eldställning till eldställning, förberedelser på kommando »Förflyttning!», igångsättande på kommando, tecken, gruppchefs initiativ, eldunderstöd, ändring av sikte och riktpunkt, samtidigt och enskilt.
 15. Stridsförflyttning med hänsyn till att hastigast möjligt i överraskande lägen kunna avge eld även i stående (gående) i alla riktningar, korta håll, trädskyttar.
 16. Systematisk träning i förflyttning med språng under passerande av hinder 200—300 m, i olika slag av terräng och utrustning. Tävlan.
 17. D:o korta språng 15—40 m. Tävlan.
 18. D:o ålning och krypning 10—20 m. Tävlan.
 19. Stridsförflyttning, kombinerad med olika slag av precisionverksamhet, skjutning, handgranatkastning m. m., tillämpningsövningar.
 20. D:o från utgångsläge för anfall till handgranatavstånd i bruten terräng utan att bli sedd eller beskjutna, tillämpning.
 21. Maskering av stridsförflyttning, användande av rök.
 22. Övningar enligt ovan i mörker, utrustningens tysta handhavande, i konstgjord belysning.
 23. D:o med gasmask.

F. Grupper manöver- och stridsgruppering.

(Infanterireglementet 22, 28, 71—75, 161, 165, 287—296, 322, 347, 1774—1780, 1900, 1901, Soldatinstruktion för infanteriet 1008, 1005, 1006, bild 861—864, 424, Taktiska anvisningar.)

1. Stridsberedskaps ö-kande (inexerceras). Inlärande av luckor och avstånd.
2. Omgångs och grupps gruppering i skytte-

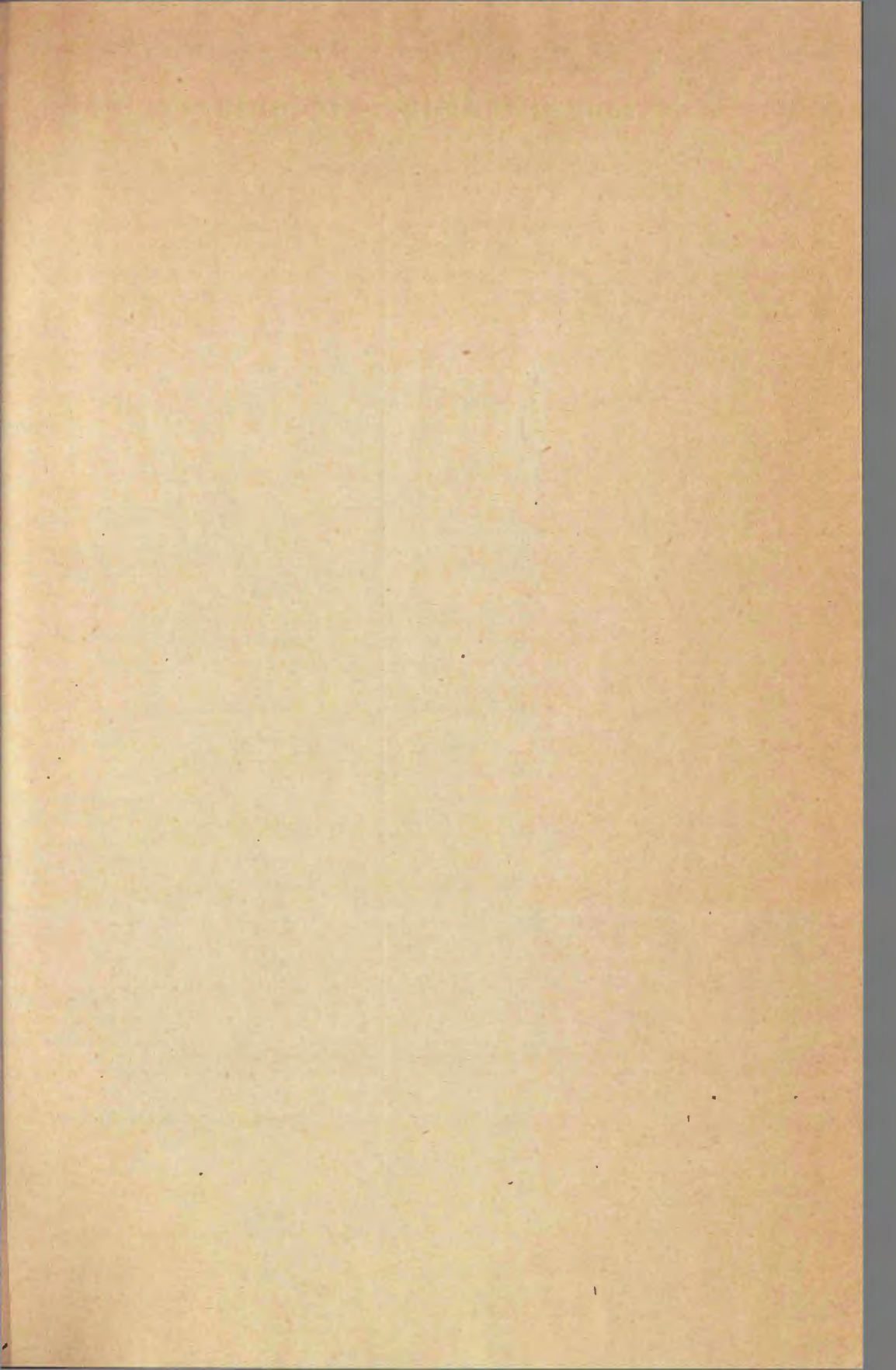
B. Gruppen.

1. Inlärande av luckor och avstånd, bredd och djup, förflyttning, riktnings hållande, mellanpunkter.
2. Gruppering i skyttekolonn på stället och under förflyttning på kommando och tecken, från kolonn och skyddsställning, utan och med språng, stående, stridsberedskap, lystring.
3. Förflyttning i skyttekolonn, olika avstånd, växling av avstånd, tecken, växlande takt och förflyttningssätt, halt, skyddsställning och stående, gruppchefs plats och rekognosering, terrängbedömning, upptäckt och beskjutning icke sannolik och sannolik förflyttning bakåt och åt sidorna, repetering »enskilt framåt (bakåt, höger, vänster)», verksamhet med ledning av gruppchefs initiativ.

Nuvarande uppställning av stegringsföljden enligt Allmänna utbildningsbestämmelser för infanteriet, mom. 82.

Föreslagen uppställning av stegringsföljd efter komplettering.

- kolonn på stället och under förflyttning på kommando och tecken.
3. Omgångs och grupps gruppering i skyttelinje på stället och under förflyttning på kommando och tecken. Förflyttning i skyttekolonn och skyttelinje längre sträcka.
 4. Grupperings intagande i skydd och framryckning ur detta.
 5. Gruppering och förflyttning i omgångar bakom och bredvid varandra i öppen terräng.
 6. Gruppering och förflyttning enligt 5 i betäckt terräng (skog).
 7. Hastigt intagande av skydd mot mark eller flygspaning, hastigt ordnande för och anträdande av fortsatt framryckning.
 8. Grupps framryckning under fientlig eld från skyddsställning till skyddsställning.
 9. Grupps uppträdande med hänsyn till eld från marken eller luften samt mot stridsvagnar.
 10. Övningar i mörker omfattande förflyttning i öppen och betäckt terräng i skyttekolonn och skyttelinje. Särskild vikt lägges vid undvikande av buller.
 4. Gruppering i skyttelinje på stället och under förflyttning, på kommando och tecken, från skyttekolonn och skyddsställning, på olika karlar, utan och under fientlig insyn och beskjutning, utan och med språng.
 5. Förflyttning i skyttelinje, olika luckor, växling av luckor (bredd) = 3, kringgående av ej framkomligt område, passerande av bräsch.
 6. Gruppering i omgångar på stället och under förflyttning, från kolonn, skyddsställning, skyttekolonn och skyttelinje, omgångar bakom, snett bakom och bredvid varandra, utan och under fientlig insyn och eld, utan och med språng, med omgångar i skyttekolonn och skyttelinje (eller olika).
 7. Förflyttning i omgångar = 3 och 5.
 8. Omgångar samtida, växelvis eller efter hand — framryckning.
 9. Framryckning från skyddsställning till skyddsställning, val av mål, väg, form, sätt och tidpunkt, vid fientlig insyn och eld, långa och korta stridsavstånd.
 10. Förflyttning med hänsyn till flygspaning, risk för flyganfall, flyganfall, anfall av stridsvagnar och pansarbilar.
 11. D:o, då artillerield (granatkastareld) väntas eller utgår (stark, svag, eldtomt område, överraskning).
 12. Snabbt utnyttjande av sidogrupp, automatvapen, flyg, artilleri eller stridsvagnars eldunderstöd, då grupp befinner sig under förflyttning eller i skyddsställning, åtgärder för att ej maskera understödjande eld.
 13. Övningar i mörker.
 14. Övningar med gasmask.

Statens offentliga utredningar 1941

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Åtgärder för bekämpande av homosexualitetens samhälls-farliga ytringar. [3]
Förslag till rättegångsbalk. [7]
Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m. 1. Lagtext. [8] 2. Motiv. [9]
Statistisk utredning rörande fri rättegång. [21]
Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om kastrering m. m. [25]
Strafflagberedningens utlåtande med förslag till lagstiftning ang. åtgärder mot homosexualitetens samhällsfarliga ytringar. [32]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1938 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. [10]
Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 1. Lönegraderna A 1—A 29. [17]
Betänkande med förslag till ändrad lydelse av § 16 rege-ringsformen. [20]

Kommunalförvaltning.

Betänkande med förslag ang. underlättande av deltagandet i kommunala val. [26]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med allmänna riktlinjer för Åstadkommande av tidigare inbetalning av utskylder. Del 1. [5] Del 2. [6]
Domkänstyrelsens förslag till grunder för värdering av skog vid taxering av fastighet m. m. [23]

Politi.

Betänkande med förslag om inrättande av en statlig brand-skola m. m. [11]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredning ang. byggnadskostnaderna. [4]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 1. Tiden augusti 1939—juni 1940. [18]
Socialvårdskommitténs betänkande. 3. Statistisk undersökning ang. fattigvårdens understödsverksamhet. [20]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkande rörande bekämpande av vägghyrsa. [15]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till livmedelstaxa m. m. [22]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. fiskarens ekonomiska organisation och reglering av åskmarknaden. [19]
Betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. [24]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergbruk.

Betänkande ang. vattenförening. 2. Tekniska och biologiska utredningar. [16]

Industri.

Betänkande med utredning och förslag till åtgärder för främjande av hantverk och småindustri. [14]

Handel och sjöfart.

Den svenska sjöfartsnäringsens ekonomi åren 1936 och 1937. [34]

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. [12]
Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbets-uppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 2. Distriktskanslierna. Del 3. Trafikavdelningen. [33]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt. Betänkande med förslag rörande restaureringen av Uppsala domkyrka. [2]
Förslag till revision av den svenska evangelieboken. [13]
Supplement nr 6 till Sveriges familjenamn 1920. [26]
Betänkande med utredning och förslag ang. läkarutbildningen. 1. Utbildningen till medicine licentiatexamen. [27]
Betänkande med förslag till lag ang. ändringar i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm. [31]

Försvarsväsen.

Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 3. Förslag till krigspensionsförordning m. m. [1]
Betänkande och förslag ang. soldatvården. [30]
Betänkande med förslag ang. utbildningen av värnpliktiga och fast anställt manskap vid armén. [35]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.